

poročilo o razvoju 2020

Poročilo o razvoju 2020

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27

Odgovarja: mag. Marijana Bednaš, direktorica

Urednica: mag. Rotija Kmet Zupančič

Pomočnik urednice: mag. Matevž Hribnik

Avtorice in avtorji Poročila o razvoju 2020 so:

mag. Marijana Bednaš, mag. Tanja Čelebič, Lejla Fajić, mag. Barbara Bratuž Ferk, mag. Marjan Hafner, mag. Matevž Hribnik, Katarina Ivas, MSc., dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, dr. Tanja Kosi Antolič, mag. Mateja Kovač, dr. Valerija Korošec, mag. Janez Kušar, Andrej Kuštrin, mag., mag. Lenart Milan Lah, Urška Lušina, mag., dr. Jože Markič, mag. Tina Nenadič, Janja Pečar, Mitja Perko, mag., Jure Povšnar, Denis Rogan, mag., dr. Matija Rojec, Urška Sodja, dr. Metka Stare, Dragica Šuc, MSc, Branka Tavčar, mag. Ana Vidrih, mag. Eva Zver, dr. Peter Wostner.

Uredniški odbor: mag. Marijana Bednaš, mag. Tanja Čelebič, Lejla Fajić, mag. Matevž Hribnik, dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, mag. Mateja Kovač, mag. Janez Kušar, dr. Metka Stare, dr. Peter Wostner.

Računalniška postavitev: Bibijana Cirman Naglič, Ema Bertina Kopitar

Oblikovanje grafikonov: Bibijana Cirman Naglič

Tisk: Eurograf d.o.o.

Naklada: 200 izvodov

Ljubljana, junij 2020

ISSN 1581-6567 (tisk)

ISSN 2464-0492 (pdf)

Publikacija je brezplačna.

© Razmnoževanje publikacije ali njenih delov ni dovoljeno.

Objava besedila in podatkov v celoti ali deloma je dovoljena le z navedbo vira.

Kazalo

Glavne ugotovitve in priporočila	7
Povzetek ugotovitev po strateških usmeritvah Strategije razvoja Slovenije 2030	9
Uvodna pojasnila	11
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse....	13
1.1 Gospodarska stabilnost	14
1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor....	20
1.2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja	20
1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost	27
2 Učenje za in skozi vse življenje	33
2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo	34
2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete	40
3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	43
3.1 Zdravo in aktivno življenje	44
3.2 Dostojno življenje za vse	48
3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta	54
4 Ohranjeno zdravo naravno okolje	59
4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo	60
4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov	68
5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	73
5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve	74
5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev	75
5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva in poslovnega sektorja	77
5.2 Zaupanja vreden pravni sistem	79
5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija	81
5.3.1 Varnost	81
5.3.2 Globalna odgovornost	82

Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse....	87
1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	89
1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda	90
1.3 Dolg sektorja država	91
1.4 Javnofinančno ravnotežje	92
1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine	93
1.6 Razvitost finančnega sektorja	94
1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	95
1.8 Indeks razvojne ogroženosti regij	96
1.9 Produktivnost	97
1.10 Evropski inovacijski indeks	98
1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe	99
1.12 Izvozni tržni delež	100
1.13 Stroški dela na enoto proizvoda	101
1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev	102
1.15 Neposredne tuje investicije	103
1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev	104
1.17 Intelektualna lastnina	105
1.18 Okoljska odgovornost podjetij	106

2	Učenje za in skozi vse življenje	107
2.1	Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	109
2.2	Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje	110
2.3	Diplomanti terciarnega izobraževanja	111
2.4	Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)	112
2.5	Izdatki za izobraževanje	113
2.6	Vključenost v vseživljenjsko učenje	114
2.7	Obisk kulturnih prireditev	115
2.8	Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini	116
3	Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	117
3.1	Zdrava leta življenja	119
3.2	Indeks enakosti spolov	120
3.3	Pričakovano trajanje življenja	121
3.4	Preprečljiva umrljivost	122
3.5	Izdatki za zdravstvo	123
3.6	Izdatki za dolgotrajno oskrbo	124
3.7	Čezmerna hranjenost in debelost	125
3.8	Neplačano prostovoljsko delo	126
3.9	Stopnja tveganja socialne izključenosti	127
3.10	Neenakost porazdelitve dohodka	128
3.11	Izkušnje z diskriminacijo	129
3.12	Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka	130
3.13	Zadovoljstvo z življenjem	131
3.14	Izdatki za socialno zaščito	132
3.15	Stopnja stanovanjske prikrajšanosti	133
3.16	Materialna in dohodkovna prikrajšanost	134
3.17	Stopnja delovne aktivnosti	135
3.18	Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb	136
3.19	Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti	137
3.20	Prekarne inčasne zaposlitve	138
3.21	Bolniška odsotnost	139
4	Ohranjeno zdravo naravno okolje	141
4.1	Emisijska produktivnost	143
4.2	Energetska učinkovitost	144
4.3	Delež obnovljivih virov energije	145
4.4	Promet po načinu prevoza	146
4.5	Snovna produktivnost	147
4.6	Odpadki	148
4.7	Okoljski davki	149
4.8	Ekološki odtis	150
4.9	Kmetijska zemljišča v uporabi	151
4.10	Intenzivnost kmetovanja	152
4.11	Intenzivnost poseka lesa	153
4.12	Kakovost vodotokov	154
4.13	Kakovost zunanjega zraka	155
4.14	Funkcionalno degradirana območja	156
5	Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	157
5.1	Zaupanje v institucije	159
5.2	Izvršna zmogljivost	160
5.3	Indeks vladavine prava	161
5.4	Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev	162
5.5	Indeks zaznave korupcije	163
5.6	Svetovni indeks miru	164
5.7	Delež gospodinjstev, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju	165
5.8	Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč	166

Literatura in viri.....	167
--------------------------------	------------

Seznam uporabljenih kratic.....	179
--	------------

Kazalo slik

Slika 1: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije.....	11
Slika 2: Razčlenitev bruto domačega proizvoda na prebivalca na stopnjo zaposlenosti in produktivnost dela, Slovenija.....	14
Slika 3: Struktura rasti BDP, Slovenija	15
Slika 4: Delež podjetij, ki poročajo o pomanjkanju delavcev, Slovenija.....	16
Slika 5: Povečanje prihodkov in izdatkov sektorja država v obdobju 2015–2019, Slovenija, v mio. EUR.....	17
Slika 6: Medletni prirast kreditov domačim nebančnim sektorjem, Slovenija	18
Slika 7: Zadolženost podjetniškega sektorja, Slovenija	18
Slika 8: Brezposelnost in produktivnost v območjih ukrepov razvojne podpore	19
Slika 9: Razčlenitev rasti produktivnosti dela na znotrajsektorsko rast in učinke spremembe v strukturi sektorjev, Slovenija, in razčlenitev trendne rasti produktivnosti dela na prispevek kapitalskega poglobljanja in skupne faktorske produktivnosti (TFP), Slovenija.....	21
Slika 10: Historična dekompozicija gibanja poslovnih investicij.....	22
Slika 11: Stroškovna konkurenčnost in izvozni tržni delež, Slovenija.....	23
Slika 12: Izvozni tržni deleži Slovenije, EU in EU-13 na svetovnem trgu in izvozni tržni delež Slovenije na trgu EU.....	24
Slika 13: Delež visokotehnološko zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu in naravni logaritem tehtanih povprečij produktivnosti dela, podjetja v predelovalnih dejavnostih.....	24
Slika 14: Izvozni tržni delež storitev na trgu EU in delež dodane vrednosti na znanju temelječih storitev v celotni domači dodani vrednosti, vsebovani v izvozu predelovalnih dejavnosti	25
Slika 15: Zgodnja podjetniška aktivnost, 2019.....	26
Slika 16: Evropski inovacijski indeks 2018 po državah glede na povprečje EU v 2011 in 2018	27
Slika 17: Javni izdatki v skupnih izdatkih za raziskovalno in razvojno dejavnost (RRD).....	28
Slika 18: Komponente digitalne tehnološke integracije podjetniškega sektorja, uvrstitev Slovenije v EU	30
Slika 19: Število vpisanih v terciarno izobraževanje in delež zaposlenih s terciarno izobrazbo, po dejavnostih, 2018	35
Slika 20: Pomanjkanje ustreznih kadrov za zaposlitev in število brezposelnih diplomantov (do 29 let) s terciarno izobrazbo, Slovenija.....	36
Slika 21: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, glede na izobrazbo, 2018 in vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po dejavnostih, Slovenija.....	38
Slika 22: Delež odraslih (25–64 let), ki vsaj enkrat na teden berejo knjige, 2012 oziroma 2015.....	41
Slika 23: Delež odraslih, ki so odvisni od alkohola, 2017	45
Slika 24: Realna rast glavnih komponent bruto razpoložljivega dohodka in njegova struktura	49
Slika 25: Stopnja tveganja revščine po spolu za starejše od 65 let.....	49
Slika 26: Nezadovoljene potrebe po zdravljenju zaradi finančnih razlogov, oddaljenosti in čakalne dobe, 2018	50
Slika 27: Koeficient starostne odvisnosti starejših, 2018 in 2060	52
Slika 28: Projekcije javnih izdatkov, povezanih s staranjem, Slovenija in primerjava z državami EU, 2016–2070	53
Slika 29: Stopnja delovne aktivnosti starostne skupine 20–29 in 55–64 let, 2018	55
Slika 30: Delež brezposelnih oseb, ki so prešle v delovno aktivnost, in Beveridgeeva krivulja za Slovenijo.....	55
Slika 31: Simulacija različnih ravni obsega neto migracij za vidnejšo blažitev upadanja prebivalstva v starosti 20–64 let.....	56

Slika 32: Tveganje za začasno zaposlitev po socialno-zaposlitvenih značilnostih, Slovenija	57
Slika 33: Realna rast povprečne bruto plače, minimalne bruto plače in mediane bruto plače in realno povečanje povprečne bruto plače po izobrazbenih ravneh v obdobju 2009–2017, Slovenija	57
Slika 34: Rast BDP v povezavi z izpusti TGP, rastjo rabe energije, snovi in vode ter nastalimi odpadki	60
Slika 35: Izpusti TGP po sektorjih, Slovenija in emisijska produktivnost	61
Slika 36: Energetska produktivnost ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije in energetska produktivnost Slovenije	61
Slika 37: Število avtomobilov na tisoč prebivalcev in delež železniškega v skupnem potniškem prometu, potniški kilometri, 2017	64
Slika 38: Domača poraba snovi in relativna snovna produktivnost, Slovenija ter stopnja porabe predelanih snovi, leto 2017	65
Slika 39: Nastali odpadki skupaj, brez mineralnih, na enoto BDP, 2016	66
Slika 40: Subvencije, ki so v nasprotju s cilji zmanjšanja izpustov TGP, Slovenija	66
Slika 41: Ekološki odtis	68
Slika 42: Biokapaciteta, 2016	69
Slika 43: Delež zavarovanih območij – Natura 2000, 2018	69
Slika 44: IStopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija	70
Slika 45: Površina gozdov, 2015	70
Slika 46: Vodna produktivnost, 2017 oziroma zadnji podatek	71
Slika 47: Izpusti prašnih delcev, Slovenija	71
Slika 48: Primerjava med novimi in oživiljenimi funkcionalno degradiranimi območji – FDO, ter struktura načrtovanih sprememb po regijah, Slovenija, 2020	72
Slika 49: Podrobni kazalniki učinkovitosti države po IMD za Slovenijo	74
Slika 50: Indeks izvršne zmogljivosti	76
Slika 51: Sredstva v upravljanju DUTB in načrt portfelja do konca leta 2021	78
Slika 52: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF	80

Kazalo okvirjev

Okvir 1: Investicije in vzroki za nizko rast v zadnjem desetletju	21
Okvir 2: Potrebna znanja in spretnosti za spopadanje družbe in gospodarstva s prihodnjimi izzivi	36
Okvir 3: Demografska gibanja in njihovi vplivi na sisteme socialne zaščite	52
Okvir 4: Evropski zeleni dogovor	62
Okvir 5: Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt Slovenije	63
Okvir 6: Slovenija kot vzorčna država v celovitem strateškem projektu prehoda v nizkoogljično krožno gospodarstvo	67

Glavne ugotovitve in priporočila

Pozitivni premiki v preteklih letih

Slovenija je v obdobju 2016–2018 zmanjševala zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU, razvoj v obdobju gospodarskega vzpona je bil v splošnem vključujoč, učinkovitost rabe virov in energije se je nekoliko zvišala. Z visoko gospodarsko rastjo se je od leta 2016 hitro zmanjševal zaostanek za povprečnim bruto domačim proizvodom na prebivalca v EU, ki se je v obdobju 2009–2012 poglobil, oddaljenost od cilja SRS za leto 2030 pa je še precejšnja. S sprejetjem obsežnih ukrepov za stabilizacijo javnofinančnih razmer in okrevanjem gospodarske aktivnosti se je po letu 2013 precej izboljšalo tudi javnofinančno stanje. Ob okrevanju vseh regij so razlike med njimi ostale stabilne, med kohezijskima regijama pa so se nekoliko povečale, a ostale pod najvišjo ravno iz leta 2007. Ob gospodarskem vzponu je naraščala zaposlenost, večali so sedohodki, pospešila pa se je tudi robotizacija in avtomatizacija proizvodnje. Po letu 2015 se je hitro povečevalo tudi število raziskovalcev, še posebej v poslovnem sektorju, kar je lahko podlaga razvojnemu zagonu. Kazalniki socialne izključenosti in dohodkovne neenakosti so se po poslabšanju v obdobju 2009–2013 izboljšali in so na ravni blizu ciljev SRS za leto 2030. Naravno okolje Slovenije ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja ostaja v povprečju dobro ohranjeno. V obdobju gospodarskega vzpona 2014–2019 se je začela ponovno povečevati raba virov in energije in s tem izpusti toplogrednih plinov; zvišala se je sicer tudi produktivnost (učinkovitost) njihove rabe, vendar še precej zaostaja za povprečno v EU in s tem za cilji SRS za leto 2030.

Razvojna tveganja

Na nekaterih področjih so gibanja odstopala od usmeritev SRS 2030, izstopa zlasti počasno odzivanje na tehnološke, demografske in podnebne spremembe. Rast investicij in še zlasti produktivnosti, ki je ključni dolgoročni dejavnik gospodarskega razvoja in blaginje prebivalstva, je po finančni in ekonomski krizi ostala skromna. Zaostanek Slovenije za povprečjem EU pri inovacijah, ki so najpomembnejši dolgoročni dejavnik produktivnosti, se je do leta 2016 (zadnji podatki) povečal, v obdobju 2013–2017 so se zmanjševala vlaganja v raziskave in razvoj, uvajanje najzahtevnejših tehnoloških rešitev za digitalno preobrazbo je bilo prepočasno. V preteklih letih se je zaradi demografskih sprememb in neskladij na trgu dela zaostrial problem pomanjkanja ustreznih znanj in spretnosti, ohranjala se je tudi visoka segmentacija trga dela za mlade. Na področju zdravja je velik izziv skrajšati čakalne dobe v zdravstvu, pomembno je tudi zmanjšati za zdravje tvegano vedenje (alkohol, kajenje, droge, čezmerna teža), zlasti najranljivejših skupin. Sistemi socialne zaščite so premalo prilagojeni demografskim spremembam. Slovenija je izdatke, povezane s staranjem, doslej uspela zadrževati pod ravno povprečja EU. Dolgoročne projekcije izdatkov pa opozarjajo na močne vplive na dolgoročno javnofinančno vzdržnost v primeru ohranjanja zdaj veljavnih politik in sedanjega relativno kratkega ostajanja v delovni aktivnosti. Poleg tega namenski viri (socialni prispevki) že danes ne zadoščajo za pokritje vseh izdatkov za ohranjanje dostojnih pokojnin in hitro dostopnih javnih storitev na področju zdravstva. Nedorečeno vprašanje glede financiranja je tudi ena glavnih ovir pri vzpostavitvi nove sistemske ureditve dolgotrajne oskrbe. Z vidika okoljske dimenzije trajnosti razvoja je neugodno predvsem nadaljnje povečevanje izpustov toplogrednih plinov iz prometa, večletna stagnacija rabe obnovljivih virov energije, nezadostno uvajanje sprememb v smeri krožnega gospodarstva in premalo trajnostna raba prostora.

Priporočila razvojnih politik

Zaradi hitrega širjenja bolezni COVID-19 po svetu in v Slovenji so kratkoročne prednostne naloge ekonomske politike povezane s preprečevanjem širjenja bolezni in blažitvijo njenih družbeno-gospodarskih posledic, hkrati pa je smiselno, da ukrepi za zagon gospodarstva čim bolj učinkujejo tudi na razvojne slabosti, ugotovljene v Poročilu o razvoju. V marcu 2020 je bila v Sloveniji razglašena epidemija koronavirusne bolezni, ki bo z ogromnimi negativnimi učinki na gospodarski in socialni položaj močno spremenila tudi izhodišča za uresničevanje SRS 2030. Kratkoročno so absolutna prednostna naloga ukrepi za podporo delovanju zdravstvenega sistema, na gospodarskem področju pa ukrepi za blažitev posledic epidemije, ki bodo podprli podjetja in prebivalstvo pri premagovanju likvidnostnih težav zaradi izpada prihodkov in kar najbolj zagotovili ohranjanje delovnih mest in družbenih potencialov. Za učinkovit izhod iz krize pa je treba že obdobje epidemije čim bolj izkoristiti za obravnavanje razvojnih

izzivov (npr. za usposabljanje, izobraževanje, raziskave in razvoj, pospešitev digitalizacije ipd.). Trenutne razmere so tudi pokazale, da je Slovenija na nekaterih področjih, kjer v preteklih letih ni sprejela ustreznih ukrepov, ali je prepočasi napredovala, v času epidemije še bolj ranljiva (npr. velik delež prekarnih zaposlitev, sistemska neurejenost dolgotrajne oskrbe, čakalne dobe v zdravstvu, pomanjkanje digitalnih spretnosti prebivalstva, administrativne ovire in dolgotrajnost nekaterih postopkov), zato je treba ukrepe za normalizacijo gospodarskega in socialnega položaja oblikovati tako, da bodo čim bolj usmerjeni tudi v reševanje ključnih razvojnih izzivov Slovenije. Med njimi poudarjamo naslednje sklope:

- **pospešitev rasti produktivnosti** z okrepljenimi vlaganji v (i) raziskovalno-razvojno in inovacijsko dejavnost, (ii) digitalno preobrazbo in industrijo 4.0, (iii) znanje oziroma zagotavljanje ustreznih usposobljenih človeških virov, še zlasti t. i. znanj in spretnosti prihodnosti, ter (iv) infrastrukturo za digitalno povezljivost in trajnostni razvoj;
- **prilagoditev demografskim spremembam** z (i) ustrezno ureditvijo sistemov socialne zaščite za zagotavljanje kakovostnih zdravstvenih storitev, storitev dolgotrajne oskrbe in dostojnega dohodka, (ii) zagotavljanjem zadostnega obsega delovne sile (iii) okrepitvijo vseživljenjskega učenja in prilagajanja delovnih mest za daljše ostajanje v delovni aktivnosti in večjo vključenost starejših v družbo ter (iv) spodbujanjem zdravega načina življenja;
- **prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo s:** (i) pospešenim uvajanjem rešitev za bolj trajnostno mobilnost, (ii) uvajanjem nizkoogljičnih in krožnih poslovnih modelov, vključno z učinkovitejšim reševanjem problemov z odpadki, ter (iii) bistvenim povečanjem zmogljivosti za večjo rabo obnovljivih virov energije, predvsem z učinkovitejšim umeščanjem projektov v prostor;
- **krepitev razvojne vloge države in njenih institucij z:** (i) izboljšanjem strateškega upravljanja javnih institucij za pravočasno prepoznavanje ter usklajeno in učinkovito obravnavanje razvojnih izzivov, (ii) izboljšanjem zakonodajnega in poslovnega okolja, (iii) prestrukturiranjem javnofinancijskih prihodkov in izdatkov ob upoštevanju razvojnih izzivov.

Povzetek ugotovitev po strateških usmeritvah Strategije razvoja Slovenije 2030

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Zaostanek Slovenije v gospodarski razvitosti za povprečjem EU se je v zadnjih letih hitro zmanjševal, rast produktivnosti pa je ostala skromna. Slovensko gospodarstvo je bilo v obdobju 2014–2019 v fazi vzpona, njegova rast pa se je v letih 2018 in 2019 umirjala pod vplivi iz mednarodnega okolja. Gospodarske razmere so se po ekonomski in finančni krizi izboljšale v vseh statističnih regijah, ob stabilnih razlikah med njimi in rahlem povečevanju razlik med kohezijskima regijama, ki pa ostajajo pod najvišjo ravno v letu 2007. Z ugodnimi gospodarskimi razmerami so se izboljšali tudi javnofinančni kazalniki, ohranjajo pa se tveganja za njihovo dolgoročno vzdržnost zaradi neprilagojenosti sistemov socialne zaščite demografskim spremembam. Od leta 2016 se je hitro zmanjševal tudi zaostanek za povprečjem EU v BDP na prebivalca, vendar predvsem pod vplivom visoke rasti zaposlenosti. Rast produktivnosti pa je ob nizkih investicijah ostala skromna tudi v obdobju gospodarskega vzpona. Zaradi demografskih omejitev je dolgoročno stabilen gospodarski razvoj za približevanje povprečju EU in s tem približevanje cilju SRS za leto 2030 mogoče dosegati le z bistveno hitrejšo rastjo produktivnosti. Ta mora biti podprta z okrepljenimi vlaganji, ki so prednostno usmerjena v raziskovalno-razvojno in inovacijsko dejavnost, kjer Slovenija izrazito zaostaja, ter digitalno preobrazbo s poudarkom na pospešenem razvoju kadrov (prihodnosti), uvajanjem pametnih tovarn ter digitalizacijo malih in srednjih podjetij. Za doseganje ciljev trajnostnega razvoja bo morala rast produktivnosti izhajati tudi iz obsežnejših vlaganj v nizkoogljično in krožno gospodarstvo, vključno z investicijami v infrastrukturo. Izziv ni le zagotavljanje zadostnih finančnih sredstev ter ustreznih znanj in spretnosti, ampak tudi učinkovito zmanjšanje birokratskih ovir, na katere izrazito opozarjajo podjetja.

Učenje za in skozi vse življenje

Slovenija se je kljub razmeroma dobro izobraženemu prebivalstvu in visoki ravni znanja mladih v zadnjih letih soočala z vse večjim izzivom zagotavljanja ustreznih znanj in spretnosti. Med državami EU ima nadpovprečen in rastoč delež visoko izobraženega prebivalstva, dosežki mladih pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti so dobri. Pozitivno je tudi povečevanje internacionalizacije izobraževanja, prav tako se glede na potrebe že nekaj let spreminja struktura vpisanih v izobraževanje. Kljub temu se je država v obdobju visokega povpraševanja po delu v preteklih letih soočila s pomanjkanjem ustrezne delovne sile oziroma znanj in spretnosti, kar lahko dolgoročno negativno vpliva na razvoj gospodarstva in blaginjo prebivalstva. To je na eni strani posledica manjših generacij na trgu dela (demografske spremembe), zaradi česar se zmanjšuje ponudba delovne sile. Omejitve za polno izkoriščanje potencialov ob demografskih spremembah pomenijo tudi neskladja v znanju in spretnostih glede na potrebe trga dela. Te se ob hitrem tehnološkem napredku in spreminjanju starostne sestave prebivalstva tudi izjemno hitro spreminjajo, v prihodnje pa se bodo v luči četrte industrijske revolucije še hitreje. Vse to zahteva zelo hitro in še precej korenitejše ukrepanje za zagotavljanje ustrezno usposobljenih človeških virov oziroma znanj in spretnosti. Prednostne naloge so (i) vzpostavitev sistema napovedovanja potreb po znanjih in kompetencah, (ii) učinkovitejše prilagajanje izobraževalnih programov, še posebej srednje- in dolgoročnim potrebam družbe in gospodarstva, (iii) ustvarjanje spodbudnega okolja za privabljanje in ohranjanje delovne sile z ustreznimi znanji in spretnostmi ter (iv) bistvena okrepitev vseživljenjskega učenja, zlasti pri zaposlenih, katerih delovna mesta so najbolj podvržena avtomatizaciji. Slednje bi izboljšalo tudi možnosti prebivalstva za daljše ostajanje v delovni aktivnosti ter vplivalo na večjo vključenost in kakovost življenja starejših, kar bi pomembno prispevalo k blažitvi učinkov demografskih sprememb.

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Razvoj Slovenije po letu 2014 je bil v splošnem vključujoč, z vidika kakovosti življenja pa velik izziv ostaja prilagoditev sistemov socialne zaščite demografskim in drugim spremembam v širšem gospodarskem in družbenem okolju, pa tudi nadaljnje izboljševanje zdravstvenega stanja prebivalstva. Visoka gospodarska rast je omogočila rast zaposlenosti in dohodkov, kazalniki socialne izključenosti in dohodkovne neenakosti pa so se po poslabšanju v obdobju gospodarske in finančne krize večinoma vrnili na razmeroma ugodne ravni pred letom 2008. Zmanjšala se je tudi dolgotrajna brezposelnost. Na vključujoč razvoj poleg tega kažejo razmeroma visoka participacija

prebivalstva v družbenem življenju in relativno majhne razlike med spoloma na večini področij življenja. Nekoliko višja kot pred letom 2008 pa je bila v letu 2018 še vedno stopnja tveganja revščine, ki je bila zlasti visoka pri starejših ženskah. Z vidika vključujočega razvoja je neugodno tudi ohranjanje segmentacije trga dela, ki je visoka zlasti za mlade. Na področju zdravstva je pozitivno predvsem močno znižanje stopnje umrljivosti, ki jo je mogoče preprečiti z zdravstvenim varstvom (2011–2016). Še vedno pa bi bistveno več smrti lahko preprečili z boljšo preventivo za zmanjšanje tveganega vedenja (alkohol, kajenje, droge, čezmerna teža) in javnozdravstvenimi ukrepi. V zadnjih letih se je ustavilo tudi podaljševanje pričakovanega trajanja življenja, ponovno so se povečale neenakosti v zdravju. Poleg ukrepov na področju zdravstva je ključni izziv za ohranjanje kakovostnega življenja v starosti tudi vzpostavitev enovitega sistema dolgotrajne oskrbe. Tu potrebe naraščajo še hitreje kot v zdravstvu in ob neustrezno urejenem sistemu v znatni meri že zdaj ostajajo nezadovoljene. Za premik pri ureditvi tega področja je nujno čim prej doreči vprašanje glede virov financiranja novega sistema. Namenski viri (socialni prispevki) že danes ne zadoščajo niti za pokritje vseh izdatkov za pokojnine in ohranjanje dostojnih pokojnin ter hitro dostopnih javnih zdravstvenih storitev. Zato bo tudi na teh področjih potreben razmislek o vključitvi novih virov (javnih, zasebnih), za ohranjanje namenskih virov v čim večjem obsegu pa bo ključno čim daljše ostajanje v delovni aktivnosti.

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Naravno okolje Slovenije ostaja v povprečju dobro ohranjeno, premiki v nizkoogljično krožno gospodarstvo pa potekajo razmeroma počasi. Ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja naravno okolje v povprečju ni čezmerno onesnaženo. Kljub temu je treba poudariti še vedno slabšo kakovost zraka zaradi prašnih delcev in neracionalno rabo prostora, povezano z manj izkoriščanimi ali opuščenimi območji. Izpusti toplogrednih plinov ter raba energije in virov, ki so se v letih ekonomske in finančne krize precej znižali, so se v obdobju konjunktore ponovno nekoliko zvišali. S tem se je zvišal tudi ekološki odtis, a rast izpustov ter rabe virov in energije je bila nižja od rasti bruto domačega proizvoda. To pomeni, da se je produktivnost oziroma učinkovitost njihove rabe zviševala, a premiki so bili glede na precejšen zaostanek za povprečjem EU razmeroma počasni. Za doseganje ciljev glede trajnosti razvoja je ključno okrepiti medsektorsko povezavo ukrepov za razvoj gospodarstva in manjše obremenjevanje okolja. Med prednostne naloge sodijo (i) pospešeno uvajanje rešitev za bolj trajnostno mobilnost, saj so izpusti iz prometa visoki in se ne zmanjšujejo, (ii) uvajanje nizkoogljičnih in krožnih poslovnih modelov, vključno z učinkovitejšim reševanjem problemov z odpadki, ter (iii) bistveno povečanje že vrsto let nespremenjene rabe obnovljivih virov energije, predvsem z učinkovitejšim umeščanjem projektov v prostor.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

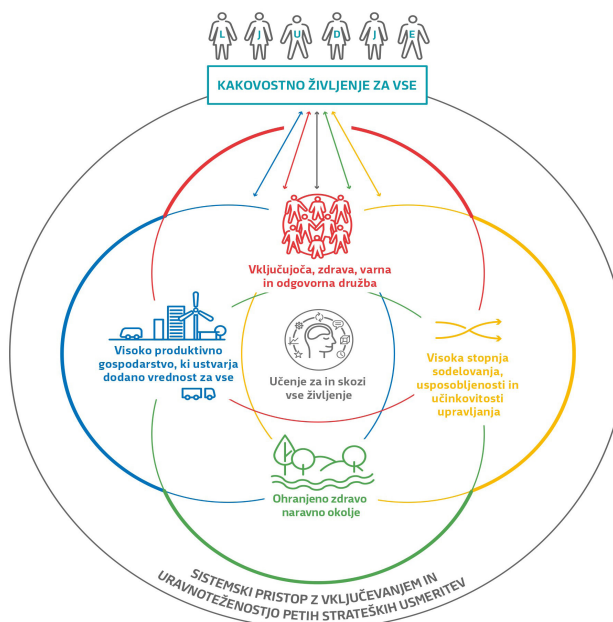
Učinkovitost države pri podpori delovanju poslovnega sektorja in spodbujanju razvoja se je na številnih področjih izboljšala, izziv pa ostaja predvsem zmanjšanje regulativnih bremen in nadaljnje izboljšanje upravljanja javnih institucij. V zadnjih letih je bil narejen pomemben napredek na področju uvajanja standardov kakovosti v javni upravi, sprejeti so bili ukrepi za zmanjšanje administrativnih ovir in korupcije, napredek je bil dosežen tudi pri digitalizaciji javnega sektorja, kjer pa še naprej ostajajo problematične digitalizirane javne storitve za podjetja. Povečala se je tudi učinkovitost pravosodnega sistema, njegova kakovost pa je primerljiva z drugimi državami EU. Zaupanje v javne institucije, politiko in pravno državo je ostalo nizko, prav tako stopnja reprezentativne demokracije, zaznava korupcije pa visoka. Gospodarstveniki so zadnja leta kot eno največjih ovir pri poslovanju poudarjali pretirano birokracijo in premalo spodbudno poslovno okolje (zlasti dolgotrajnost nekaterih postopkov in visoko davčno obremenjenost dela, čeprav ta kot delež glede na BDP ne presega povprečja EU). Vse to kaže na številne izzive, povezane s strateškim upravljanjem javnih institucij, ki je še posebej pomembno za pravočasno prepoznavanje ter usklajeno in učinkovito obravnavanje razvojnih izzivov. Srednjeročno je nujno treba tudi izboljšati sodelovanje javnosti in ključnih deležnikov pri sprejemanju ukrepov. Okrepiti bi bilo treba tudi analize in vrednotenje učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo.

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje Strategije razvoja Slovenije. Osnovna struktura poročila sledi petim strateškim usmeritvam (glavna poglavja poročila), ki jih je strategija opredelila kot ključne za doseganje osrednjega cilja strategije, to je kakovostnega življenja za vse: (i) visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, (ii) učenje za in skozi vse življenje, (iii) vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, (iv) ohranjeno zdravo naravno okolje ter (v) visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja. Strategija je določila tudi dvanajst razvojnih ciljev in jih opredelila kot medsebojno povezana in soodvisna področja, ključna za uresničitev strateških usmeritev. Uresničevanje razvojnih ciljev (podpoglavja poročila) se v poročilu spremlja v okviru tistih strateških usmeritev, s katerimi se vsebina razvojnega cilja najbolj povezuje (gl. Strategija razvoja Slovenije 2030, slika 6), čeprav lahko posamezni razvojni cilji prispevajo k uresničevanju več strateških usmeritev. Ob pripravi letošnjega poročila so bili zadnji razpoložljivi podatki¹ za večino kazalnikov spremljanja strategije na voljo za leto 2018, le za nekatere tudi za 2019, kar pomeni, da poročilo analizira gibanja v zelo zgodnjem obdobju po sprejetju strategije, zato še ni mogoče celovito poročati o uresničevanju SRS 2030. Hkrati to tudi pomeni, da med pripravo poročila še niso bili na voljo podatki za obdobje po izbruhu epidemije bolezni COVID-19. Pripravljeni dokument tako ne vključuje analize tega obdobja, se pa sprememb, ki jih prinaša širitev bolezni, dotakne v glavnih ugotovitvah in priporočilih.

V prilogi poročila so podrobneje predstavljeni kazalniki za spremljanje uresničevanja strategije. Tridesetim kazalnikom uspešnosti, za katere je strategija določila ciljne vrednosti za leto 2030, so dodani kazalniki spremljanja, ki prinašajo podrobnejši pregled gibanj na posameznih področjih. Kazalniki so glavna analitična osnova poročila, ki jo dopolnjuje pregled drugih podatkov, študij in raziskovalnih poročil, zlasti na področjih, kjer ni na voljo ustreznih mednarodno in časovno primerljivih kazalnikov (npr. zaradi specifične vsebine). V primerjavah gibanj v Sloveniji s povprečjem EU je uporabljeno povprečje 28-ih držav, saj je analizirano obdobje pred letom 2020, ko je Združeno kraljestvo izstopilo iz EU. Kratica EU-13 se nanaša na povprečje držav novih članic EU, ki so se povezavi priključile od leta 2004, kratica EU-23 pa na povprečje držav EU, ki so tudi članice OECD (to primerjavo uporabimo, ko gre za podatkovne vire OECD, ki običajno ne vključujejo vseh držav EU).

Slika 1: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030

Vir: Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017.

^{*} V poročilu so vključeni statistični podatki, objavljeni do 31. 3. 2020.

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Slovensko gospodarstvo je bilo v obdobju 2014–2019 v fazi vzpona, njegova rast pa se je v letih 2018 in 2019 umirjala pod vplivi iz mednarodnega okolja. Z razmeroma visoko gospodarsko rastjo se je od leta 2016 zmanjševal zaostanek za EU v BDP na prebivalca, izboljšali so se tudi materialni pogoji za blaginjo. Gospodarske razmere so se od leta 2014 izboljšale v vseh statističnih regijah, ob stabilnih razlikah med njimi in rahlem povečevanju razlik med kohezijskima regijama. Z ugodnimi gospodarskimi razmerami so se izboljšali tudi javnofinančni kazalniki, vendar ob ohranjanju tveganj za njihovo dolgoročno vzdržnost, ki izhajajo iz neprilagojenosti sistemov socialne zaščite demografskim spremembam. Rast produktivnosti pa je tudi v letih gospodarskega vzpona 2014–2019 ostala skromna. Čeprav je v pokriznem obdobju prispevala k povrnitvi v krizi poslabšane konkurenčnosti, bodo srednjeročno v razmerah pričakovanega pomanjkanja delovne sile zaradi demografskih sprememb za razvojno dohitevanje potrebni korenitejši premiki. Okrepljena vlaganja za višjo rast produktivnosti bo treba prednostno usmeriti v raziskovalno-razvojno in inovacijsko dejavnost, kjer Slovenija izrazito zaostaja, ter digitalno preobrazbo s pospešenim razvojem kadrov (prihodnosti), uvajanjem pametnih tovarn ter digitalizacijo malih in srednjih podjetij. Za doseganje ciljev trajnostnega razvoja pa bo morala rast produktivnosti v veliki meri izhajati tudi iz vlaganj v nizkoogljično in krožno gospodarstvo.

1.1 Gospodarska stabilnost

■ Gospodarska stabilnost (razvojni cilj 5):

Vsebina cilja je zagotoviti gospodarsko stabilnost, ki je ključni pogoj za zmanjšanje razvojnega zaostanka za razvitejšimi državami in povečanje kakovosti življenja za vse. Gospodarska stabilnost temelji na uspešno delujoči ekonomiji predvsem ob ohranjanju ključnih makroekonomskih ravnovesij. Za njeno doseganje oziroma ohranjanje je ključno ustrezno odzivanje ekonomskih politik v celotnem gospodarskem ciklu, zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ, oblikovanje stabilnega in konkurenčnega finančnega sektorja ter enakomeren regionalni razvoj. SRS 2030 v povezavi z gospodarsko stabilnostjo posebej poudarja še konkurenčnost in inovativnost ter trajnostne in vključujoče vidike gospodarskega razvoja. Ti so podrobneje obravnavani v drugih razvojnih ciljih SRS, in sicer v cilju 6 (konkurenčnost in inovativnost), 3 in 7 (vključujoči razvoj) ter 8 in 9 (trajnostni razvoj).

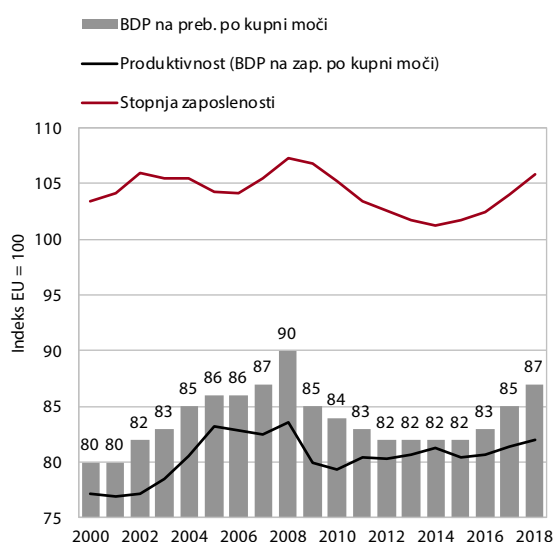
■ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 5:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
BDP na prebivalca (v SKM), indeks EU-28 = 100	87 (2018)	100 (2018)	100
Dolg državnega sektorja, v % BDP	66,1 (2019)	80,4 (2018)	60

Slovenija je od leta 2016 hitro zmanjševala zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU, s tem pa se je povečala tudi materialna blaginja prebivalstva. Bruto domači proizvod na prebivalca (v standardih kupne moči) je leta 2018 znašal 87 % povprečja EU, kar je 5 o. t. višje od najnižje vrednosti po nastanku krize leta 2008. Zmanjševanje vrzeli do evropskega povprečja je bilo spodbujeno predvsem z zviševanjem stopnje zaposlenosti, manj pa tudi z rastjo produktivnosti (gl. slika 2). Rasti zaposlenosti in produktivnosti sta omogočili zviševanje dohodkov prebivalstva ter hkrati vključujoč razvoj z vidika dohodkovne neenakosti, ki se je znižala na ravni pred začetkom krize v letu 2008 in ostala med najnižjimi v EU (gl. poglavje 3). V obdobju gospodarske konjunktore so se zvišali tudi poraba energije, snovi in izpusti toplogrednih plinov, vendar manj kot BDP. To bi lahko nakazovalo postopno razhajanje med rastjo porabe virov in BDP, ki pa je za doseganje zastavljenih ciljev glede trajnosti razvoja relativno počasno (gl. poglavje 4).

Pospešena rast produktivnosti, ki bo okoljsko in socialno vzdržna, bo ključna za nadaljnje približevanje razvitejšim gospodarstvom in doseganje blaginje prebivalstva. Produktivnost¹ je kljub zviševanju ostala precej nižja kot v povprečju EU (leta 2018 za 18 %). Ob že doseženi relativno visoki stopnji zaposlenosti (v 2018 za 6 % nad povprečjem EU, gl. kazalnik 1.1) in ob zmanjševanju ponudbe delovne sile zaradi demografskih sprememb bo morala gospodarska rast v prihodnje skoraj v celoti temeljiti na rasti produktivnosti. To pa pomeni, da bo treba za nadaljnje zapiranje vrzeli v gospodarski razvitosti do EU in s tem doseganje cilja SRS rast produktivnosti

■ Slika 2: Razčlenitev bruto domačega proizvoda na prebivalca na stopnjo zaposlenosti in produktivnost dela, Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2020; preračuni UMAR.

bistveno pospešiti.² Hitrejše zviševanje produktivnosti bi pozitivno vplivalo na blaginjo prebivalstva, saj bi omogočilo višjo rast dohodkov, ublažilo pa bi tudi

¹ BDP na zaposlenega v standardih kupne moči.

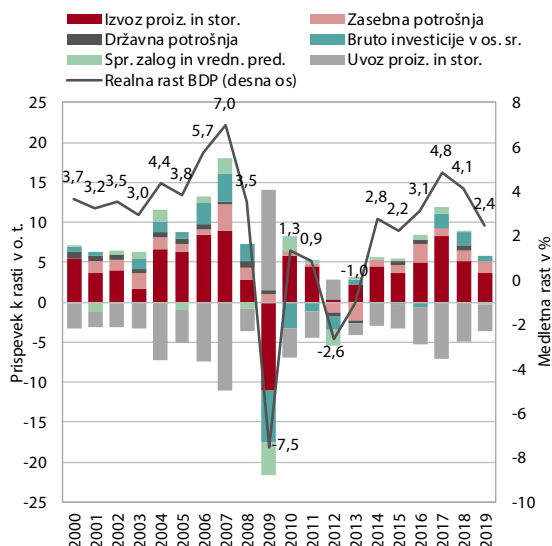
² Npr. ob predpostavki ničelne stopnje rasti zaposlenosti bi se morala rast produktivnosti za doseganje okoli 3-odstotne stopnje gospodarske rasti, ki bi omogočala nadaljnje zapiranje vrzeli do povprečja EU v BDP na prebivalca za doseganje cilja SRS, zvišati na okoli 3 %, potem ko je bila v obdobju konjunktore 2014–2019 1,2-odstotna. Doseganje ničelne stopnje rasti zaposlenosti bi ob zmanjševanju obsega prebivalstva v starosti 20–64 let zaradi demografskih sprememb zahtevalo pozitivne priselitvene tokove in povečano stopnjo participacije delovno aktivnega prebivalstva.

obremenitve za financiranje sistemov socialne zaščite. Pri tem bo treba za zvišanje blaginje prebivalstva višjo rast produktivnosti dosegati na socialno in okoljsko vzdržen način, to je brez povečevanja dohodkovnih razlik in ob zmanjševanju obremenitev okolja (predvsem z uvajanjem nizkoogljičnih in krožnih poslovnih modelov).

Gospodarska rast se je od začetka okrevanja leta 2014 do leta 2017 stopnjevala, v letih 2018 in predvsem 2019 pa se je upočasnila, a ostala višja kot v povprečju EU. K povrnitvi rasti BDP po krizi je ob ukrepih za stabilizacijo gospodarstva³ ključno prispevala rast izvoznega dela gospodarstva, povezana z okrevanjem povpraševanja v trgovinskih partnericah, pa tudi z izboljšanjem konkurenčnosti slovenskih izvoznikov (gl. poglavje 1.2). Ob krepitvi izvoznega dela gospodarstva so se ugodni vplivi iz mednarodnega okolja postopoma prelili v domačo potrošnjo. Domača potrošnja je v obdobju 2014–2018 tako postajala vse pomembnejši dejavnik gospodarske rasti, ki pa se je z letom 2018 začela umirjati pod vplivom nižje rasti tujega povpraševanja ter precejšnje negotovosti v mednarodnem okolju. V letu 2018 se je to izražalo predvsem v umiritvi rasti izvoza in dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti. Investicije so se po stagnaciji v obdobju 2013–2016⁴ v letih 2017 in 2018 močno okrepile, a je njihov delež v BDP ostal znatno nižji kot pred krizo. V letu 2019 pa se je rast poslovnih in posledično tudi skupnih investicij močno umirila, čeprav jo je podpirala okrepljena rast stanovanjskih investicij, ki so se po krizi več kot prepolovile (gl. okvir 1). Rast BDP je v letu 2019 še naprej podpirala tudi robustna rast zasebne potrošnje, ki se je povečevala že od leta 2014, kar povezujemo z nadaljnjim povečevanjem zaposlenosti, krepitvijo rasti plač in ugodnimi pogoji financiranja. Raven cen življenjskih potrebščin se v času okrevanja gospodarstva ni bistveno povečala. Inflacija je ostala zmerna tudi v letih 2018 in 2019, ko se je rast plač (v razmerah pomanjkanja delovne sile ter sproščanja v krizi sprejetih ukrepov za zadrževanje rasti plač v javnem sektorju in drugih dogovorjenih plačnih dvigov v javnem sektorju) nekoliko okrepila.

Gospodarstvo je bilo leta 2019 v zreli fazi gospodarske rasti, ki se je v letih 2018 in 2019 upočasnila predvsem pod vplivi iz mednarodnega okolja. Potencialna rast BDP, ki je bila kot posledica krize več let nizka, se je v zadnjih letih krepila, a je ostala nižja kot pred krizo (2009–2013).⁵ V obdobju 2013–2017 je h krepitvi bistveno prispeval vse višji prispevek

Slika 3: Struktura rasti BDP, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – nacionalni računi, 2020.

skupne faktorske produktivnosti, od leta 2017 pa se je ob hitri rasti zaposlenosti občutno povečal prispevek dela. Prispevek kapitala, ki je bil vrsto let po začetku krize minimalen, se je kot posledica spodbujene investicijske aktivnosti začel krepiti šele leta 2017. Proizvodna vrzel, ki izraža odstotno razliko med dejanskim realnim BDP in njegovo potencialno ravno, kaže na zrelo fazo gospodarskega cikla. To kaže tudi več drugih kazalnikov, predvsem zgodovinsko nizka stopnja brezposelnosti ter z njo povezano pomanjkanje delovne sile, še vedno visoka izkoriščenost proizvodnih kapacitet in večletna hitra rast cen nepremičnin. Pri vseh treh se v je v letu 2019 sicer kazalo umirjanje, na kar je pomembno vplivala upočasnitev rasti v glavnih trgovinskih partnericah in posledično nižja rast tujega povpraševanja. Nekateri finančno cenovni kazalniki, kjer so se pozitivna gibanja začela kasneje, pa so se krepili precej počasneje. Inflacija se je kljub zelo nizkim obrestnim meram gibala med 1 % in 2 %, tudi rast obsegov bančnih kreditov zasebnemu sektorju je ostajala zmerna. Bolj opazna je bila krepitev rasti plač, ki je po več letih zaostajanja v letu 2019 preseгла rast produktivnosti. Presežek tekočega računa plačilne bilance, ki se je krepil od leta 2012, je ostal visok. V zadnjem času pa so bili dejavniki visokega presežka iz preteklih let, med katerimi so bile ugodne razmere v mednarodnem okolju, izboljšanje konkurenčnosti slovenskih izvoznikov in zmerna rast domačega trošenja, šibkejši, kar se je kazalo tudi v umirjanju rasti, občasno pa tudi ravni presežka.

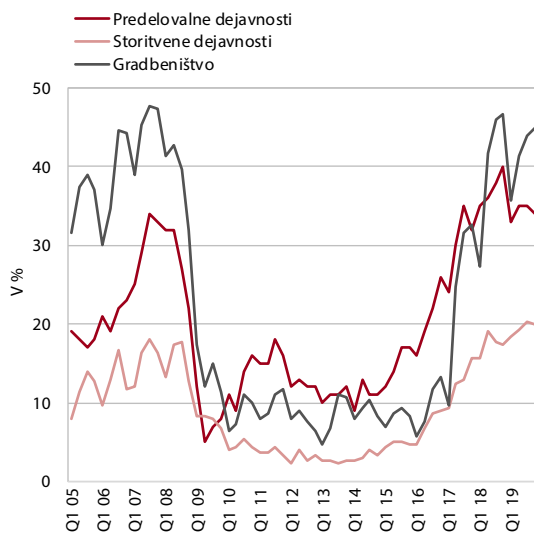
Ob ugodnih gospodarskih razmerah je zaposlenost po krizi hitro okrevala in v letu 2019 tudi dosegla najvišjo raven doslej, ob dani demografski sliki pa je v prihodnje pričakovati precej manjši prispevek dela

³ Za stabilizacijo gospodarskih razmer so bili ključni ukrepi ekonomskih politik, zlasti sanacija bančnega sistema in postopno izpolnjevanje zavez na fiskalnem področju, kar je izboljšalo pogoje financiranja države in gospodarstva.

⁴ V letih 2013–2016 je bila povprečna skupna rast investicij –0,4 %, a po podkomponentah in posameznih letih so bile spremembe precej bolj intenzivne. Tako je na investicije v opremo in stroje v letih 2013 in 2014 pomembno vplivala večja investicija v energetiki. Ob prehodu na novo finančno perspektivo pa so močno zanihale državne investicije.

⁵ Za podrobnejši pregled Proizvodne vrzeli in rasti potencialnega BDP gl. Jesenska napoved gospodarskih gibanj, 2019.

Slika 4: Delež podjetij, ki poročajo o pomanjkanju delavcev, Slovenija

Vir: SURS, preračuni UMAR.

h gospodarski rasti. Na močno rast zaposlenosti, ki se je začela leta 2014, je v ugodnih konjunkturnih razmerah poleg prehajanja iz brezposelnosti prispevalo tudi večje prehajanje na trg dela tistih, ki do zdaj niso aktivno iskali zaposlitve ali je bili zmožni dobiti, in zaposlovanje tujih državljanov.⁶ Slednje je večinoma povezano z zmanjševanjem obsega domačih razpoložljivih kapacitet za zaposlitev zaradi demografskih sprememb in posledično s pomanjkanjem delovne sile,⁷ zlasti v nekaterih panogah, deloma pa tudi z neskladji na trgu dela (gl. poglavje 3.3). O težavah s pridobivanjem kadrov je leta 2019 poročala okoli polovica podjetij, velik je bil tudi delež takšnih, ki so jim te razmere omejevale aktivnost, še posebej v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu.⁸ Ti trendi bodo brez ustreznih ukrepov na področju spodbujanja produktivnosti, zlasti vlaganj v industrijo 4.0, dodatnega aktiviranja neaktivnih oseb ter migracij (gl. tudi poglavje 3) v prihodnjem srednjeročnem obdobju omejili zmožnosti za rast gospodarske aktivnosti.

Javnofinančne razmere so se v obdobju 2015–2019 izrazito izboljšale. Izboljšanje gospodarskega položaja in ukrepi za stabilizacijo javnofinančnih razmer so omogočili kontinuirano izboljšanje javnofinančnega salda, ki je bil leta 2017 izravnal, v letih 2018 in 2019

pa v presežku. Znatno se je znižal tudi dolg sektorja država, z 82,6 % BDP v letu 2015, ko je bil najvišji, na 66,1 % BDP leta 2019, kar je za okoli 20 o. t. nižje od povprečja držav evrskega območja. Znižanje dolga je vplivalo tudi na spremembo izračuna srednjeročnega fiskalnega cilja (MTO), z zahtevanega presežka v višini +0,25 % BDP v primanjkljaj –0,25 % BDP. Izboljšanje fiskalnega položaja v letih 2018 in 2019 bi bilo lahko še večje, vendar pa je že takšno kontinuirano izboljšanje od leta 2015 omogočilo več fiskalnega prostora za sprejemanje nujnih ukrepov. Ukrepi ekonomske politike zadnjih let so podprli izboljšanje položaja prebivalcev in nekaterih socialno šibkejših skupin (visoka rast izdatkov za socialne transferje in nadomestila, povišanje plač v javnem sektorju, davčna razbremenitev regresa), zadrževanje skupnih izdatkov pa je pretežno potekalo prek fleksibilnejših komponent, med njimi tudi investicij. Te so se v zadnjih dveh letih, tudi s povečanimi viri iz kohezijske politike EU, sicer spet močneje okrepile. Vendar pa je verjetno, da ob ponovnem poslabšanju gospodarskih razmer v tem delu izdatkov ponovno pride do največjih prilagoditev, zato je potreben sistem vzpostavljanja strateških investicijskih prioritet. Procikličnost fiskalnih politik in zadrževanje investicijskih izdatkov za doseganje javnofinančnih ciljev, ki ni zaželeno z vidika kakovosti javnih financ, pa je značilno tudi za številne druge države EU.⁹ Zato so se na podlagi tovrstnih rezultatov analiz letos, še pred izbruhom epidemije koronavirusa, okrepile aktivnosti in posvetovanja Evropske komisije z drugimi institucijami (Evropskim fiskalnim svetom, nacionalnimi fiskalnimi sveti) glede prilagoditve (in poenostavitve) fiskalnih pravil, ki bi iz omejevanja rasti izdatkov še bolj izvzele nekatere investicijske izdatke, kar pri izdatkovnem pravilu že zdaj velja za investicije, financirane iz virov EU.¹⁰

Ob poslabšanju gospodarskih razmer je vsaj kratkoročno pričakovan odklon od doseženih rezultatov, ki ga omogoča evropski fiskalni okvir. V razmerah, ko so številne države EU razglasile epidemijo zaradi koronavirusa, je prišlo do aktiviranja splošne odstopne klavzule Pakta za stabilnost in rast, ki bo državam članicam omogočila sprejetje ukrepov za učinkovito omilitve posledic krize, pri čemer bodo lahko odstopale od proračunskih zahtev, ki se običajno uporabljajo v okviru evropskega fiskalnega okvira. Ti ukrepi, ki so tudi v Sloveniji že sprejeti in se bodo po potrebi še nadgrajevali, bodo tako vsaj kratkoročno znatno vplivali na povečanje javnofinančnega primanjkljaja, pri čemer pa so državam na voljo tudi druga sredstva in mehanizmi EK in ECB za obvladovanje učinkov epidemije.

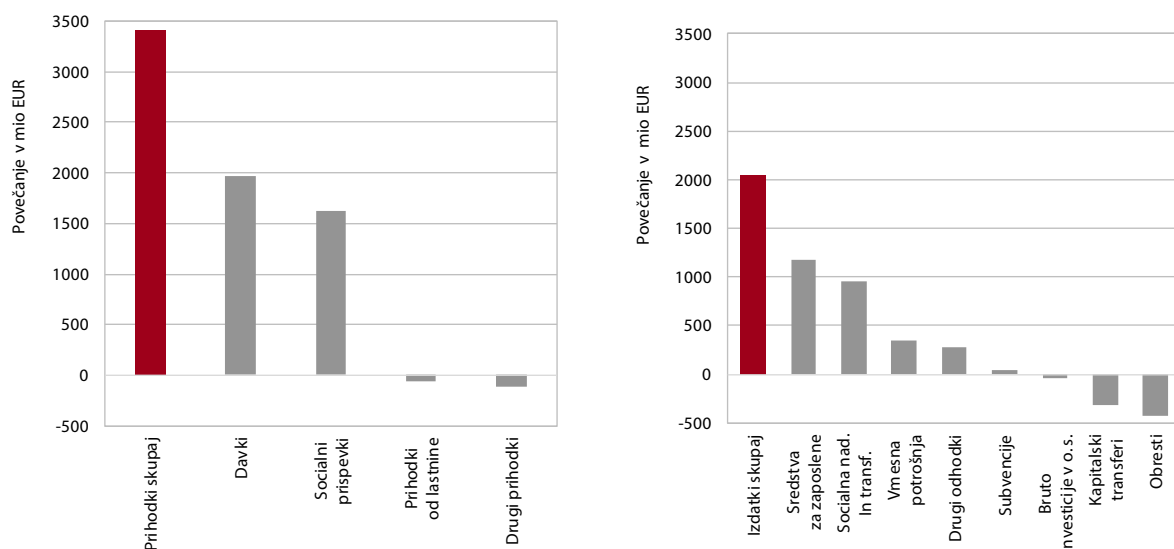
⁶ V letu 2019 je zaposlovanje tujih državljanov k rasti zaposlenosti prispevalo že več kot 70 %.

⁷ Za podrobnejši pregled spopadanja s pomanjkanjem delovne sile gl. Ekonomski izzivi, 2019.

⁸ Podjetja, ki jih je kadrovska pomanjkanje prizadelo, se spopadajo tudi z daljšimi postopki iskanja ustreznih kandidatov, nezasedenimi prostimi delovnimi mesti, povečanim obsegom dela že zaposlenih in zavračanjem naročil (ZRSZ, 2019).

⁹ Do takšnih ugotovitev v analizah, objavljenih v letih 2019 in 2020, prihajata Evropska komisija (Economic governance review, februar 2020) in Evropski fiskalni svet (Assessment of fiscal rules, avgust 2019).

¹⁰ Evropska komisija je ob izdaji svojega pregleda izpolnjevanja fiskalnih pravil sprožila posvetovanje z različnimi deležniki, ki naj bi trajalo do konca leta 2020.

Slika 5: Povečanje prihodkov (levo) in izdatkov (desno) sektorja država v obdobju 2015–2019, Slovenija, v mio. EUR

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2020.

Razkorak v razvitosti finančnega sistema v primerjavi z državami EU je velik in se ne zmanjšuje. Pretežni del slovenskega finančnega sistema temelji na bankah, ki se po zadnji finančni krizi večinoma osredotočajo na donosnejše financiranje gospodinjstev.¹¹ Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP v Sloveniji pa dosega manj kot tretjino vrednosti povprečja EU, razkorak se je v zadnjih letih še nekoliko okrepil. Najmanjši zaostanek je na področju zavarovalništva, ki ga je finančna kriza tudi prizadela manj kot druge segmente finančnega sektorja. Tu prevladuje segment neživljenjskih zavarovanj, ki je manj odziven na gibanja v gospodarstvu, področje življenjskih zavarovanj pa je še vedno razmeroma slabo razvito. Velik razvojni zaostanek je na trgu kapitala, ki zato ne igra pomembne vloge pri financiranju slovenskega gospodarstva. Podjetja pa po zaključenem procesu razdolževanja¹² poleg bančnih virov vse bolj izkoriščajo druge vire financiranja (dobički, ugodnejše zadolževanje pri povezanih družbah ...). Proces privatizacije bančnega sistema, kar je bila ena od zavez ob sanaciji konec leta 2013, se je v glavnem končal. Sredi leta 2019 je bila zaključena druga faza privatizacije največje banke, v kateri je država obdržala četrtinski delež, povečan za eno delnico, privatiziran pa je bil tudi 100-odstotni delež v tretji največji banki v Sloveniji.

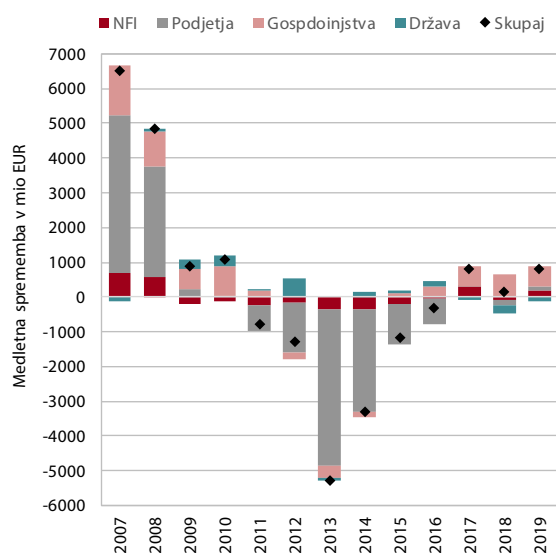
Razmere v bančnem sistemu so bile v zadnjih letih stabilne. Sanacija bančnega sistema v letu 2013 je sprva

vodila predvsem v izboljšanje kapitalske ustreznosti bank in znižanje deleža nedonosnih terjatev, ki pa je ostal nad povprečjem EU. Pozneje je prišlo do oživljanja kreditne aktivnosti, ki narašča šele od leta 2017, njena rast se je leta 2019 nekoliko okrepila, a ostala umirjena. Prevladuje rast kreditov gospodinjstvom, ki je pri stanovanjskih posojilih razmeroma stabilna, pri potrošniških posojilih pa je v 2019 dosegla skoraj 9 %. Rast posojil podjetjem je ostala skromna. Za omejitev rasti potrošniških posojil je Banka Slovenije konec preteklega leta sprejela zavezujoč makrobonitetni instrument in tako omejila tveganja v bančnem sistemu.¹³ Od uveljavitve ukrepa se je medletna rast potrošniških posojil sicer znižala, a se je na drugi strani nekoliko okrepila medletna rast stanovanjskih posojil, kar nakazuje, da se je del potrošniškega kreditiranja preusmeril v stanovanjsko. Ob solidni rasti depozitov nebančnih sektorjev se je razmerje med krediti in depoziti že od konca leta 2018 ohranjalo na ravni pod 0,80 in je bilo med nižjimi v EU. Kljub umirjeni rasti kreditne aktivnosti bank so bili poslovni rezultati bančnega sistema ugodni. V zadnjih letih so se večinoma napajali z razgradnjo rezervacij in oslabitev ob hitrem izboljševanju kakovosti bančne aktive. Za ohranjanje uspešnosti poslovanja bank bo v prihodnje pomembno ustvarjanje prihodkov od lastnega poslovanja, predvsem iz osnovne dejavnosti, kar bi okrepilo nizko rast neto obrestnih prihodkov.

¹¹ Predvsem obrestne mere za potrošnika posojila so bile v letu 2019 na ravni 5,3 %, kar je tudi za 3,7 o. t. več kot pri drugih posojilnih poslih.

¹² Zadolženost, merjena kot razmerje med dolgom (posojila in dolžniški vrednostni papirji) in kapitalom, se je v primerjavi z obdobjem 2010–2012 skoraj prepolovila in je nekoliko nižja kot v povprečju evrskega območja.

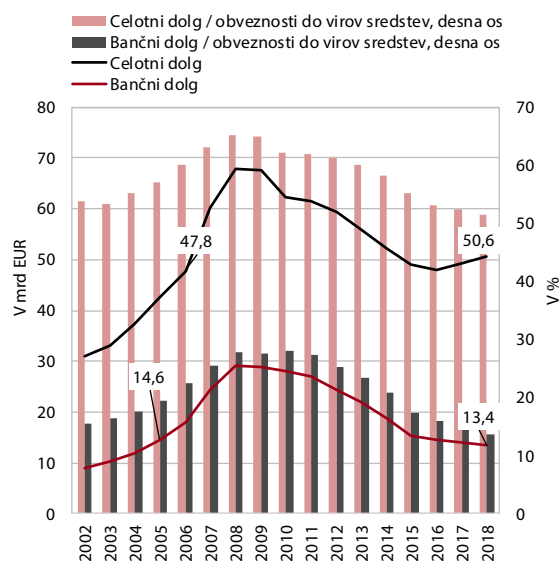
¹³ Del priporočil, ki jih je v preteklosti sprejela za omejevanje tveganj pri kreditiranju gospodinjstev, je spremenila v zavezujoč instrument. Omejitve se nanašajo na razmerje med letnim stroškom servisiranja dolga in letnim neto dohodom kreditjemalca, pri čemer mora kreditjemalcu po servisiranju dolga ostati vsaj znesek v višini neto minimalne plače oziroma še več, če ima kreditjemalec vzdrževane družinske člane. Ročnost potrošniškega posojila pa ne sme biti daljša od 7 let.

Slika 6: Medletni prirast kreditov domačim nebančnim sektorjem, Slovenija

Vir: BS, preračuni UMAR.

Zadolženost podjetij pri bankah se je tudi v letu 2018 zniževala in je že dosegla predkrizne ravni.

Sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov se je kljub prvim znakom ponovne krepitve zadolženosti¹⁴ še izboljšala in je bila najboljša v celotnem opazovanem

Slika 7: Zadolženost podjetniškega sektorja, Slovenija

Vir: AJPEs, preračuni UMAR.

¹⁴ Celotni dolg se zvišuje že zadnji dve leti (2017–2018), prav tako sta se v zadnjem letu rahlo zvišala tudi finančni dolg in prezadolženost, medtem ko se bančni dolg še naprej znižuje.

obdobju. Prav tako je bila blizu najnižje vrednosti v celotnem opazovanem obdobju prezadolženost podjetij. Koncentracija finančnega dolga prezadolženih podjetij pa je bila še vedno velika. Leta 2018 je imelo deset najbolj zadolženih podjetij okoli 33 %, petdeset najbolj zadolženih pa okoli 51 % finančnega dolga prezadolženih podjetij, med katerimi prevladujejo mikro, majhna in srednje velika podjetja. Po dejavnostih je bilo več kot 20 % skupne prezadolženosti skoncentrirane v holdingih in lizingih, več kot po 10 % pa so jih imele še strokovno-tehnične dejavnosti, nepremičninska dejavnost, trgovina in predelovalne dejavnosti.¹⁵

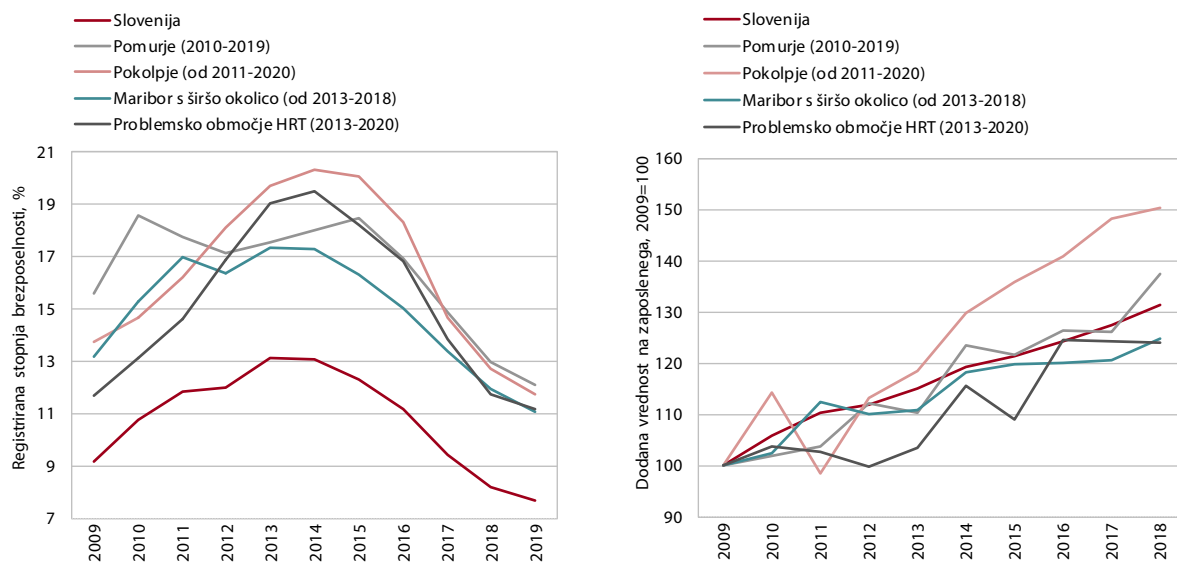
Po opaznem povečanju med letoma 2000 in 2009 so se regionalne razlike v obdobju krize zmanjševale, v zadnjih treh letih (do 2019) pa so bile na ravni statističnih regij stabilne, medtem ko so se med kohezijskima regijama rahlo povečale. V obdobju 2008–2013 je bil povprečni letni padec BDP na prebivalca nižji v vzhodni Sloveniji zaradi počasnejšega povečevanja števila prebivalstva, po letu 2014 pa se je BDP na prebivalca hitreje povečeval v zahodni Sloveniji. Tu so bile regije zaradi gospodarske strukture tudi bolj izpostavljene šokom iz domačega in tujega okolja v začetku krize, vendar so si po letu 2014 hitreje opomogle in bolj izboljšujejo svoj položaj glede na celotno Slovenijo (gl. kazalnik 1.7). Zahodna kohezijska regija je drugo leto zapored presegla tudi povprečje EU, največ je k temu prispevala rast osrednjeslovenske regije, ki prispeva k skupnemu BDP Slovenije 37 %.¹⁶ Vzhodna kohezijska regija pa ostaja med manj razvitimi regijami EU. Navkljub povečanju v zadnjih treh letih je bila razlika med kohezijskim regijama še nižja od najvišje vrednosti leta 2007, bi pa razlike spet dosegle enako raven leta 2023, če ne bi prišlo do spremembe trenda. Med statističnimi regijami so se razmere najbolj izboljšale v obalno-kraški regiji, ki poleg osrednjeslovenske edina presega slovensko povprečje v BDP na prebivalca. Nekoliko počasneje od ostalih regij je rasla le manj razvita zasavska regija (gl. kazalnik 1.7). Od leta 2000 pa so se povečale razlike med regijami znotraj vzhodne Slovenije, kar je mogoče pripisati visoki gospodarski rasti uspešnih regij (kot je npr. jugovzhodna Slovenija) na eni strani ter relativnega zaostajanja zasavske regije na drugi strani.

V večini regij so se vrednosti kazalnikov, ki sestavljajo indeks razvojne ogroženosti (IRO),¹⁷ v zadnjih petih

¹⁵ U. Lušina, 2019.

¹⁶ Velik pomen regije z glavnim mestom je značilen tudi za druge države EU in OECD (OECD Regions and Cities at a Glance 2018, 2018). To vpliva na razlike med skrajnima regijama, ki so v marsikateri državi EU in OECD še bistveno večje, pa tudi na razlike znotraj kohezijskih regij, ki so v zahodni Sloveniji približno dvakrat večje kot v vzhodni.

¹⁷ IRO je sestavljen iz kazalnikov za spremljanje regionalnega razvoja. Sestavljen je iz kazalnikov: (1) bruto domači proizvod na prebivalca, (2) bruto dodana vrednost na zaposlenega, (3) razpoložljivi dohodek na prebivalca, (4) stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), (5) investicije v osnovna sredstva v BDP, (6) stopnja registrirane brezposelnosti mladih (15–29 let), (7) prebivalstvo s terciarno izobrazbo (25–64 let), (8) bruto domači izdatki za RRD v BDP, (9) delež prečiščene odpadne

Slika 8: Brezposelnost in produktivnost v območjih ukrepov razvojne podpore

Vir: SURS, ZRSZ, AJPEŠ, preračuni UMAR. Opomba: HRT – Hrastnik, Radeče Trbovlje.

letih izboljšale, razlike med regijami po IRO pa se niso zmanjšale. Razvojno ogroženost regij merimo z indeksom razvojne ogroženosti, ki vključuje različne dejavnike razvoja z vplivom na kakovost življenja.¹⁸ Kazalnik dosega najnižjo vrednost v osrednjeslovenski regiji, v negativno smer pa najbolj izstopa pomurska regija. Ta ima za razliko od zasavske regije, ki zaostaja predvsem po ekonomskih kazalnikih, najnižje vrednosti med vsemi regijami pri večini kazalnikov IRO. Veliko bolj kot zasavska regija se spopada s težavami na trgu dela, staranja prebivalstva in redke poseljenosti. V letu 2019 se je v primerjavi z letom 2014 v večini regij IRO izboljšal, bolj v razvitejših, tako da so se razlike med regijami po tem kazalniku še povečale (gl. kazalnik 1.8).

V času krize so bili za območja z visoko brezposelnostjo sprejeti začasni ukrepi endogene regionalne politike,¹⁹ usmerjeni v zmanjševanje stopnje brezposelnosti in povečanje produktivnosti. Programa za Maribor s širšo okolico in Pomurje sta se že iztekla. Stopnja registrirane brezposelnosti se je ob ugodnejših gospodarskih gibanjih in uveljavitvi ukrepov zmanjšala bolj kot v slovenskem povprečju v

vseh območjih začasnih ukrepov, vendar je le pomurska regija zmanjšala tudi razkorak do slovenskega povprečja. V vseh območjih se je povečala tudi dodana vrednost na zaposlenega v gospodarskih družbah in pri samostojnih podjetnikih, najbolj v Pokolpju, ki je tako najbolj zmanjšalo zaostanek v produktivnosti za slovenskim povprečjem. Razkorak do slovenskega povprečja so zmanjšala tudi preostala območja razen Maribora z okolico, kjer je produktivnost v primerjavi s slovenskim povprečjem ostala na podobni ravni kot pred uvedbo ukrepov.

vode s sekundarnim in terciarnim čiščenjem, (10) površina varovanih območij, (11) ocenjena škoda zaradi naravnih nesreč v BDP, (12) stopnja registrirane brezposelnosti, (13) indeks staranja prebivalstva, (14) poseljenost. Na podlagi IRO so regije razvrščene po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014–2020 (Pravilnik, 2014).

¹⁸ Podrobneje v: Pečar, 2018.

¹⁹ Zaradi visoke brezposelnosti je bil najprej sprejet interventni razvojni zakon za Pomurje in nato še začasni ukrepi razvojne podpore za Pokolpje, Maribor z okolico ter območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje (HRT). (Program spodbujanja konkurenčnosti ..., 2016; Spremembe Programa spodbujanja ..., 2016; Spremenjen program spodbujanja ..., 2016).

1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

▮ Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor (razvojni cilj 6)

Vsebinska cilja je povečati konkurenčnost gospodarstva z ustvarjanjem izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo ter okrepiti družbeno odgovornost podjetij in raziskovalnih organizacij. Ustvarjanje visoke dodane vrednosti bo podprto z inovacijami, bazičnim in aplikativnim raziskovanjem, spodbujanjem ustvarjalnosti ter izkoriščanjem digitalnih potencialov in vseh priložnosti, ki jih prinaša četrta industrijska revolucija. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za dvig dodane vrednosti navaja internacionalizacijo podjetij in raziskovalnih institucij ter zagotavljanje spodbudnega in predvidljivega okolja za poslovanje in investicije z upoštevanjem posebnosti majhnih podjetij. Za uresničitev cilja so pomembni tudi ustrezni človeški viri, ki so v SRS obravnavani v razvojnem cilju 2.

▮ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 6:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Produktivnost dela , indeks EU=100	82 (2018)	100 (2018)	95
Evropski inovacijski indeks , indeks EU 2011 = 100	88 (2018)	109 (2018)	>120 tj. uvrstitev v skupino držav vodilnih inovatorov
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe , uvrstitev med državami EU	16. mesto (skupaj v 2019) 14. – 21. mesto (po petih komponentah)	-	uvrstitev v prvo tretjino držav EU po vseh petih komponentah indeksa

1.2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja

Rast produktivnosti je bila v obdobju gospodarskega vzpona po gospodarski in finančni krizi skromna, z letom 2018 pa se je predvsem pod vplivom cikličnih dejavnikov dodatno umirila. Slovenija glede produktivnosti še precej zaostaja za povprečjem EU (gl. kazalnik 1.9). Pospešitev njene rasti bi omogočila ne le hitrejše zmanjševanje zaostanka v gospodarski razvitosti,²⁰ ampak tudi možnost korenitejšega zvišanja dohodkov prebivalstva in lažje zagotavljanje javnofinančne stabilnosti ob pričakovanih obremenitvah izdatkov za sisteme socialne zaščite (gl. tudi poglavje 1.1). Vendar so bili premiki v preteklih letih dokaj šibki. Povprečna letna rast produktivnosti,²¹ ki je v dolgoročnem obdobju do ekonomske in finančne krize (1996–2008) znašala 3,5 %, se je v obdobju 2009–2018 upočasnila na 0,5 % oziroma na 1,2 % v obdobju gospodarskega vzpona 2014–2019. Z letom 2018 se je, po dveh letih nekoliko hitrejše rasti, pod vplivom cikličnih dejavnikov oziroma umirjanja rasti povpraševanja (zlasti iz tujine) znova umirila, sprva v predelovalnih dejavnostih, v letu 2019 pa tudi v večini drugih dejavnosti poslovnega sektorja (gl. kazalnik 1.9).

V ozadju skromne rasti produktivnosti po gospodarski in finančni krizi so bile poleg

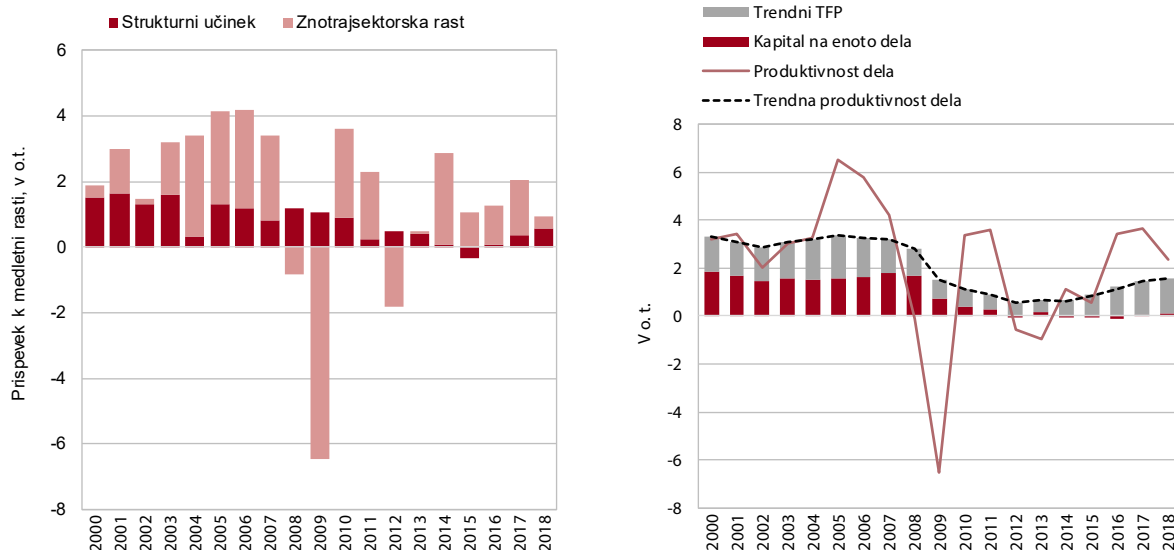
strukturnih razlogov predvsem razmeroma nizke investicije. Rast produktivnosti je bila v pokriznem obdobju upočasnjena v večini sektorjev (nižji prispevek znotrajsektorske komponente), po letu 2009 je bil precej nižji tudi učinek selitve proizvodnih dejavnikov v bolj produktivne sektorje na rast produktivnosti (nižji strukturni učinek, gl. slika 9). Z vidika vpliva posameznih proizvodnih dejavnikov na rast produktivnosti pa je izstopal nizek prispevek kapitalskega poglabljanja, ki je ostal skromen tudi v času gospodarskega vzpona 2014–2019 in precej izboljšane okolja za investiranje. Šibka investicijska aktivnost je bila v glavnem povezana s počasnim okrevanjem domačega povpraševanja prva leta po krizi (ki je zlasti vplivalo na nizko investicijsko aktivnost pretežno na domači trg usmerjenih storitvenih dejavnosti) in s previdnejšimi investicijskimi odločitvami podjetij zaradi izkušenj z gospodarsko in finančno krizo, pa tudi s prihodnjimi gospodarskimi pričakovanji (gl. okvir 1). Podjetja so izrazito poudarjala tudi problem birokratskih ovir, zlasti dolgotrajnih postopkov za pridobivanje različnih dovoljenj (gl. poglavje 5). Ta dejavnik bi lahko imel v prihodnje ob vse hitrejši dinamiki uvajanja novih proizvodov in storitev še večji negativni vpliv na investicijsko aktivnost podjetij kot pred leti. Z vidika tehnične strukture investicij je bil leta 2018 v primerjavi z letom 2005²² nižji obseg vseh večjih kategorij investicij, najbolj pa so izstopala nižja vlaganja v prometno infrastrukturo in stanovanja.

²⁰ V smislu dohitevanja razvitejših držav v BDP na prebivalca.

²¹ Merjeno z dodano vrednostjo na zaposlenega.

²² Za primerjavo smo uporabili leto 2005, to je leto pred obdobjem pregrevanja gospodarstva, ki se je končalo z nastankom krize v letu 2008.

Slika 9: Razčlenitev rasti produktivnosti dela na znotrajsektorsko rast in učinke spremembe v strukturi sektorjev, Slovenija (levo), in razčlenitev trendne rasti produktivnosti dela na prispevek kapitalnega poglobljanja in skupne faktorske produktivnosti (TFP), Slovenija (desno)

Vir: SURS in Eurostat, preračuni Umar (desno). Opombe: Trendna rast produktivnosti je rast z izločenim ciklom, rast produktivnosti pa vključuje tudi ciklično komponento. Trendna rast je definirana kot potencialni BDP na potencialno zaposlenost, izraženo v delovnih urah. Potencialni BDP je izračunan z metodo produkcijske funkcije, potencialna zaposlenost pa je zaposlenost ob predpostavki normalne izkoriščenosti.

Okvir 1: Investicije in vzroki za nizko rast v zadnjem desetletju

Rast bruto domačega proizvoda je bila v obdobju gospodarskega vzpona po krizi (2014–2019) nižja kot v predkriznem obdobju predvsem zaradi nižjega prispevka kapitala. Pred letom 2008 je namreč kapital pomembno vplival na gospodarsko rast, v zadnjih letih pa se je njegov prispevek močno znižal in tako poglavitno prispeval k nižji rasti BDP in produktivnosti v primerjavi s predkriznim obdobjem. Počasnejša rast kapitala je neposredna posledica nižjih investicij. Investicije so se do leta 2008 povečevale, z nastankom krize pa močno znižale. V zadnjih letih smo (bili) ponovno priča močni rasti, a so bile investicije še vedno precej nižje kot v letih 2007 in 2008. Njihov delež v BDP je bil v letih 2002–2008 v povprečju 27-odstoten, z nastankom krize se je močno znižal, v zadnjih letih pa se je gibal okoli 19 % BDP.

Med posameznimi segmenti investicij izstopa znižanje stanovanjskih investicij. Stanovanjske investicije so se glede na leto 2005 znižale za več kot tretjino. Na izredno nizko raven stanovanjskih investicij kaže tudi podatek, da so bile v letu 2018 nižje tudi kot leta 1995 (in nižje kot v vseh preostalih letih do leta 2008). Investicije države so bile leta 2018 višje kot leta 2005, kar je povezano s črpanjem EU-sredstev. Ravni iz leta 2005 prav tako niso dosegale podjetniške investicije. Podjetja so v obdobju 2005–2018 znižala investicije v zgradbe in objekte (za 51,3 %), zvišala pa v stroje in opremo (za 28,9 %) ter v proizvode intelektualne lastnine (za 43,6 %).

Med dejavniki, ki naj bi vplivali na nižje podjetniške investicije, so v literaturi pogosto omenjeni nizko skupno povpraševanje, visoka negotovost in slabša pričakovanja o prihodnjih dobičkih oziroma nižja pričakovana gospodarska rast. V razvitih državah je nižjo rast investicij večinoma mogoče pojasniti z nižjo rastjo povpraševanja (Fay et al., 2017; Banbura et al., 2018). Podjetja investirajo v povečane proizvodne zmogljivosti, da bi zadovoljila trenutno in pričakovano povpraševanje po svojih proizvodih. Nižja rast povpraševanja in slabša pričakovanja o prihodnji rasti so nižala investicijsko aktivnost predvsem v zadnjih letih. Na investicijske odločitve je vplivala tudi povečana negotovost (Bloom et al., 2007). Načrtovanje in izvedba investicij sta povezana z dolgotrajnimi postopki. Investitorji imajo možnost (opcijo), da počakajo in (še) ne investirajo. V obdobju višje negotovosti se vrednost te opcije poveča, kar negativno vpliva na investiranje. Negotovost naj bi pomembno zavirala investicijsko aktivnost predvsem neposredno na začetku gospodarske in finančne krize (Fay 2017, Banbura, 2018).

V nadaljevanju predstavljamo enostaven model, s katerim poizkusimo po vzoru tujih institucij pojasniti vzroke nižjih investicij za Slovenijo. Najstarejši in hkrati najosnovnejši je model akceleratorja investicij, ki

predpostavlja, da je mogoče gibanje investicij pojasniti s preteklim gibanjem agregatnega povpraševanja. V ta namen smo ocenili naslednji regresijski model (Oliner et al., 1995):

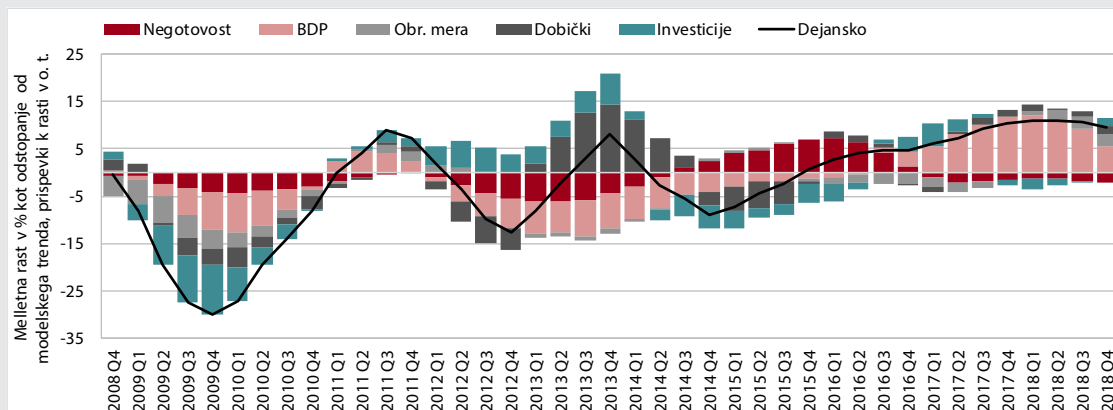
$$\frac{I_t}{K_{t-1}} = \frac{\alpha}{K_{t-1}} + \sum_{i=1}^{12} \beta_i \frac{\Delta Y_{t-i}}{K_{t-1}} + \delta + \varepsilon_t, \quad (1)$$

kjer so I_t poslovne investicije¹, ΔY_t je sprememba bruto domačega proizvoda, ki je očiščen poslovnih investicij (v nadaljevanju: agregatno povpraševanje), K_{t-1} pa je obseg kapitala² v predhodnem obdobju. α , β_i in δ so regresijski koeficienti modela, pri čemer vrednost koeficienta δ pomeni posredno oceno stopnje depreciacije kapitala, ε_t pa so napake modela. Ocene kažejo, da je z agregatnim povpraševanjem mogoče pojasniti 66 % variabilnosti investicij, koeficienti pa so statistično značilni do sedmega odloga (gl. tabelo v prilogi 2).

Na investicije vplivajo tudi številni drugi dejavniki, zato smo osnovni model razširili z vključitvijo dodatnih spremenljivk. Po vzoru Evropske komisije (2017) in ECB (2016)³ smo v model poleg povpraševanja vključili tri dodatne spremenljivke, ki so skladno z ekonomsko teorijo povezane z investicijami: (i) negotovost v obliki indeksa negotovosti ekonomske politike (na evropski ravni)⁴, (ii) dobiček, ki se nanaša na bruto poslovni presežek celotnega gospodarstva, kar predstavlja približek za finančne omejitve podjetij (višji dobiček pomeni manjše finančne omejitve podjetij in zato višjo stopnjo investiranja, ceteris paribus), (iii) obrestno mero za nefinančne družbe, ki je strošek kapitala. Izkaže se, da vse dodatne spremenljivke vstopajo v model s pravnimi predznaki in z visoko stopnjo statistične značilnosti, ocenjeni model pa je zmožen pojasniti 77 % variabilnosti investicij. Na podlagi dobljenih ocen ugotavljamo, da povečanje indeksa negotovosti za 1 % zniža razmerje⁵ investicij do kapitala za 0,11 o. t., zvišanje razmerja med dobički in kapitalom za 1 o. t. zviša razmerje investicij do kapitala za 0,46 o. t., zvišanje obrestne mere za 1 o. t. pa zniža omenjeno razmerje za 0,02 o. t.⁶

Na podlagi zgoraj navedenih dejavnikov smo ocenili tudi vektorsko-avtoregresijski (VAR) model z namenom prikaza historične dekompozicije. Ocenjena historična dekompozicija⁷ omogoča vpogled v relativno pomembnost posameznih dejavnikov investicij v različnih obdobjih. Pokaže, da je na dinamiko investicij po letu 2008 pomembno vplivalo agregatno povpraševanje, deloma pa tudi negotovost in dobički podjetij. Slednji so imeli izrazit pozitiven vpliv zlasti med letoma 2012–2013, ko so bili drugi viri financiranja precej omejeni. Okrevanje investicij po letu 2014 je bilo sprva zaznamovano predvsem z zmanjšanjem negotovosti, pozneje pa tudi z okrevanjem agregatnega povpraševanja, kar je razvidno iz pozitivnega vpliva teh dveh dejavnikov.⁸

Slika 10: Historična dekompozicija gibanja poslovnih investicij

Vir: Ocene UMAR. Opomba: prikazane so 4-četrletne drseče sredine.

¹ Po vzoru ECB (2016) smo kot približek poslovnih investicij uporabili celotne investicije, očiščene gradbenih investicij (tj. stanovanj ter drugih zgradb in objektov).

² Podatke o obsegu kapitala smo pridobili iz podatkovne baze AMECO. Ker so omenjeni podatki na voljo samo na letni frekvenci, smo četrtletne podatke oblikovali s pomočjo linearne interpolacije, in sicer tako, da se podatek v zadnjem četrtletju ujema z letnim podatkom. Enak pristop so uporabili tudi drugi (gl. npr. Oliner et al., 1995; Barkbu et al., 2015, in drugi).

³ Investment in the EU Member States, 2017; ECB Economic Bulletin. No. 7/2016, 2016.

⁴ Avtorji indeksa negotovosti ekonomske politike so Scott R. Baker, Nick Bloom in Steven J. Davis, podatki pa so bili pridobljeni s spletne strani

https://www.policyuncertainty.com/europe_monthly.html.

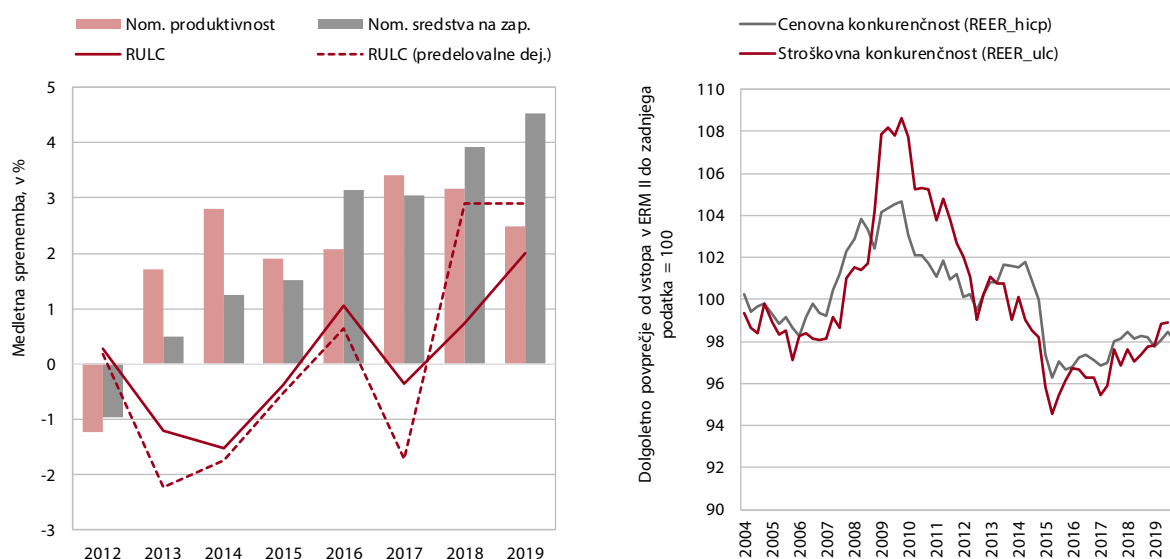
⁵ Povprečno razmerje med investicijami in kapitalom v proučevanem obdobju je znašalo 1,35 %.

⁶ Ocene regresijskih koeficientov so primerljive z drugimi študijami. Gl. npr. Investment in the EU Member States (2017).

⁷ Historična dekompozicija je izpeljana iz ocen modela VAR, ki se nanaša na obdobje 1997q1–2018q4. Identifikacija strukturnih šokov znotraj modela je potekala na podlagi Choleskyjeve dekompozicije, ki predpostavlja razvrstitev spremenljivk po njihovi stopnji eksogenosti, in sicer od najbolj eksogene do najbolj endogene, kjer smo na prvo mesto postavili negotovost.

⁸ Pri tovrstni analizi je treba ohraniti določeno mero previdnosti, saj je odvisna od izbora podatkov in kombinacije spremenljivk.

Slika 11: Realni stroški dela na enoto proizvoda in komponente (levo) in kazalnika stroškovne in cenovne konkurenčnosti (desno)

Vir: SURS, preračun Umar (levo), ECB, preračun UMAR (desno). Opomba: Realni stroški dela na enoto proizvoda (RULC) prikazujejo razmerje med sredstvi za zaposlene na zaposlenega in produktivnostjo. Kazalnika stroškovne in cenovne konkurenčnosti vključujeta ožji nabor (37) trgovinskih partneric. * Podatek se nanaša na prva tri četrtletja leta 2019.

Umiranje rasti produktivnosti od leta 2018 je skupaj z nekoliko hitrejšo rastjo plač vplivalo na poslabševanje stroškovnih dejavnikov konkurenčnosti. Po visoki rasti v krizi je imelo v letih 2011–2017 gibanje realnih stroškov dela na enoto proizvoda kljub skromni rasti produktivnosti večinoma ugoden vpliv na konkurenčnost, saj je bila v tem obdobju zmerna tudi rast stroškov dela. To se je sprva izražalo v depreciaciji realnega efektivnega tečaja (REER_ulc), ki se je nato v letih 2015–2017 ob rahli rasti ohranjal na relativno nizki ravni oziroma pod dolgotrajno povprečjem. Z letom 2018 se je pod vplivom močnejšega umiranja tujega povpraševanja rast produktivnosti umirila, izraziteje v predelovalnih dejavnostih. Rast plač pa se je z vse bolj omejeno ponudbo delovne sile, v letu 2019 pa tudi zaradi dvigov plač v javnem sektorju, nekoliko okrepila. To je vodilo v rast relativnih (v primerjavi s trgovinskimi partnericami) stroškov dela na enoto proizvoda²³ (v 2018 predvsem v predelovalnih dejavnostih, v 2019

pa v celotnem gospodarstvu) in nekoliko izrazitejšo apreciacijo realnega efektivnega tečaja, ki temelji na teh stroških (REER_ulc). Efektivni tečaj, ki upošteva gibanje cen (REER_cpi), pa je bil v letu 2019 še stabilen, kar bi lahko kazalo na zmanjševanje pribitkov nad stroški v tem obdobju. Glede na zmerno rast²⁴ realnega efektivnega tečaja (REER_ulc) in upoštevanje stabilna gibanja kazalnika cenovne konkurenčnosti, lahko sklepamo, da poslabševanje stroškovnih dejavnikov v letih 2018 in 2019 še ni imelo izrazitejšega vpliva na izvozna gibanja.

Tržni delež Slovenije na izvoznih trgih, ki je kazalnik izvozne konkurenčnosti gospodarstva, se je v obdobju 2013–2019 povečeval, z umiritvijo rasti uvoznega povpraševanja od sredine leta 2018 precej upočasnjeno. V obdobju 2013–2017 je bila rast izvoznega tržnega deleža blaga, spodbujena z okrepljenim uvoznim povpraševanjem najpomembnejših trgovinskih partneric in stabilnimi stroškovno-cenovnimi dejavniki konkurenčnosti, med

²³ V letu 2018 je rast realnih stroškov dela na enoto proizvoda izhajala predvsem iz predelovalnih dejavnosti, v letu 2019 pa so se zvišali v večini dejavnosti poslovnega sektorja (gl. kazalnik 1.13)

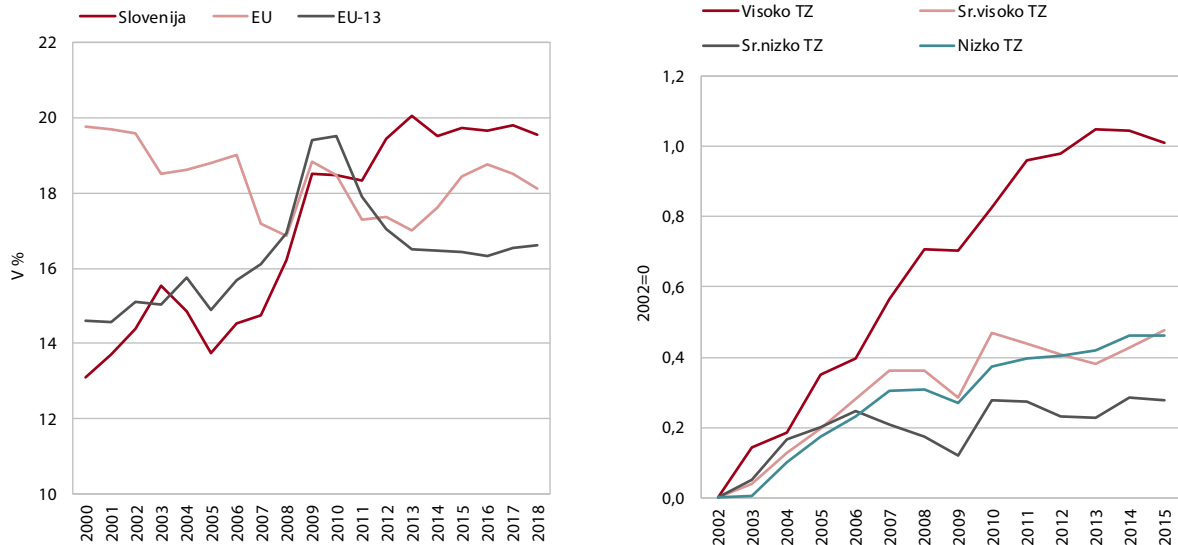
²⁴ Raven realnega efektivnega tečaja je tudi relativno nizka glede na dolgotrajno povprečje.

Slika 12: Izvozni tržni deleži Slovenije, EU in EU-13 na svetovnem trgu (levo) in izvozni tržni delež Slovenije na trgu EU (desno)

Vir: SURS, Comext; preračun Umar.

Slika 13: Delež visokotehnoško zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu (levo) in naravni logaritem tehtanih povprečij produktivnosti dela, podjetja v predelovalnih dejavnostih (desno)

Vir: Comtrade UN, SURS, 2020; preračuni UMAR (levo); AJPES, Multiprod, preračuni UMAR (desno).

Opombe: TZ – tehnološka zahtevnost. Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Lall).

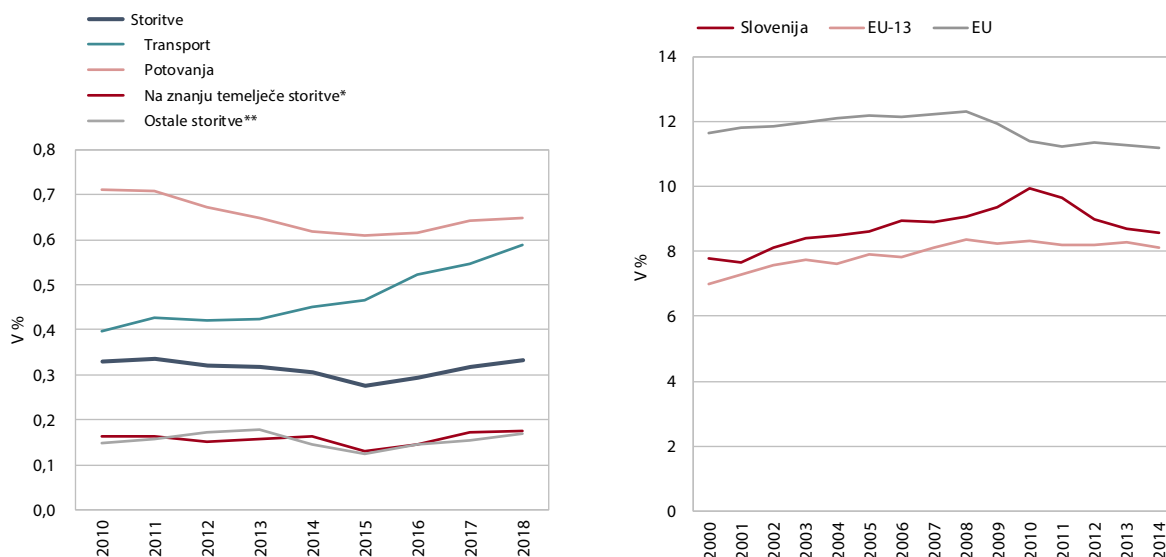
višjimi v EU. Na izboljševanje izvozne konkurenčnosti v tem obdobju kaže tudi hitro povečevanje vključenosti v globalne verige vrednosti²⁵ (2009–2015). Od sredine leta 2018 pa je bila predvsem zaradi izrazite umiritve rasti

uvoznega povpraševanja iz EU²⁶ rast izvoznega tržnega deleža na svetovnem trgu upočasnjena. Poleg tega je na upočasnitev rasti v letu 2018 močno vplival enkratni

²⁵ Mišljena je vzvodna (ang. forward linkages) vključenost v globalne verige vrednosti, merjena z deležem domače dodane vrednosti v tujem izvozu.

²⁶ Približno tri četrtine celotnega blagovnega izvoza Slovenije so usmerjene na trg EU. Kadar se rast uvoznega povpraševanja EU upočasnjuje bolj kot rast svetovnega uvoznega povpraševanja, je vpliv geografske strukture izvoza na rast tržnega deleža negativen.

Slika 14: Izvozni tržni delež storitev na trgu EU (levo) in delež dodane vrednosti na znanju temelječih storitev* v celotni domači dodani vrednosti, vsebovani v izvozu predelovalnih dejavnosti (desno)**

Vir: Eurostat, preračuni UMAR (levo), WIOD, preračun UMAR (desno). Opombe: * Na znanju temelječe storitve po plačilnobilančni statistiki so: telekomunikacijske, računalniške in informacijske storitve ter ostale poslovne storitve. ** Ostale storitve: storitve predelave, vzdrževanja in popravila blaga, gradbene, zavarovalne, pokojninske in finančne storitve, nadomestila za uporabo intelektualne lastnine, osebne, kulturne, rekreacijske in državne storitve. *** Pri izračunu dodane vrednosti na znanju temelječih storitev je uporabljena definicija Eurostat (vključuje naslednje oddelke SKD: 50–51, 58–63, 64–66, 69–75, 78, 80, 84–93), pri čemer so bili zaradi nedostopnosti podatkov na tako podrobni ravni v bazi WIOD izpuščeni oddelki SKD: 78 (zaposlovalne dejavnosti), 80 (varovanje in poizvedovalne dejavnosti), 90–93 (kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti).

dejavnik, tj. izpetje učinka med letom 2017 uvedene nove proizvodne linije v proizvodnji vozil.²⁷ Začasni podatki za leto 2019 kažejo na nadaljnjo upočasnitev rasti na trgu EU (+1,5 %) in solidno rast na svetovnem trgu (+3,5 %). Vendar pa je na slednjo močno vplival izrazit pospešek izvoza pred tem uvoženih zdravil (predvsem v Švico) z relativno nizkim vplivom na domačo gospodarsko aktivnost (gl. kazalnik 1.12).

Spremembe v sestavi blagovnega izvoza in dodane vrednosti v daljšem časovnem obdobju so potekale v smeri povečevanja produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva, vendar pa v zadnjih letih niso bile več zelo intenzivne. Na rast izvoznega tržnega deleža blaga je v obdobju 2001–2017 pomembno vplivala predvsem krepitev izvoza visokotehnološko zahtevnih proizvodov.²⁸ Njihov delež v sestavi blagovnega izvoza je leta 2010 nekoliko presegel povprečnega v EU, a je bil od takrat podobno kot v EU več let dokaj nespremenjen (metodologija Lall, gl. kazalnik 1.14). Tudi med podjetji se je v daljšem obdobju (2002–2015) povečal delež dodane vrednosti tistih, ki se uvrščajo v tehnološko zahtevnejše dejavnosti (metodologija Eurostat). Visokotehnološka podjetja, ki sicer v povprečju dosegajo najvišje ravni

in rasti produktivnosti,²⁹ so leta 2015 (zadnji podatki) ustvarila 8 % celotne dodane vrednosti podjetniškega sektorja, skupaj s srednje visokotehnološkimi pa približno petino. V zadnjih letih tega obdobja pa je krepitev njihovega deleža zaslala. Čeprav gre lahko za kratkoročna nihanja, povezana npr. s poslovnimi cikli, lahko ti podatki nakazujejo tveganje za postopno zmanjševanje konkurenčne sposobnosti slovenskega gospodarstva, še posebej upošteva tudi večletna neugodna gibanja v raziskovalno-razvojni in inovacijski dejavnosti ob vse hitrejših tehnoloških spremembah (gl. poglavje 1.2.2).

V izvozu storitev prevladujejo pretežno tradicionalne storitve, pri katerih ima Slovenija primerjalne prednosti, izvoz in konkurenčnost na znanju temelječih storitev pa sta nizka. V sestavi storitvenega izvoza prevladujejo tradicionalne storitve, zlasti potovanja in transport, pri katerih ima Slovenija primerjalne prednosti na tujih trgih.³⁰ Delež na znanju temelječih storitev (vključujejo različne poslovne storitve ter telekomunikacijske, računalniške in informacijske dejavnosti) pa je v primerjavi s povprečnim v državah EU znatno nižji. Po gospodarski in finančni krizi se je v razmerah počasnejšega okrevanja domačega trga in rastočega povpraševanja po storitvah v svetu njihov izvoz sicer hitro povečeval. Tržni delež na trgu EU, ki je

²⁷ Enkratna dejavnika, ki sta od 2018 povečevala rast izvoznega tržnega deleža, pa sta povečan izvoz nafte in njenih derivatov (v EU, do zadnjega četrletja 2019) ter farmacevtskih proizvodov (zunaj EU). V obeh primerih gre v precejšnji meri za predhodno uvoženo blago, zato je vpliv povečanega izvoza teh proizvodov na rast BDP relativno manjši v primerjavi z rastjo izvoza.

²⁸ Več gl. v Poročilo o produktivnosti 2019 (UMAR), 2019.

²⁹ Prav tam (Ibid).

³⁰ Med storitvenimi dejavnostmi, ki imajo večji delež v izvozu, to velja še za gradbene storitve.

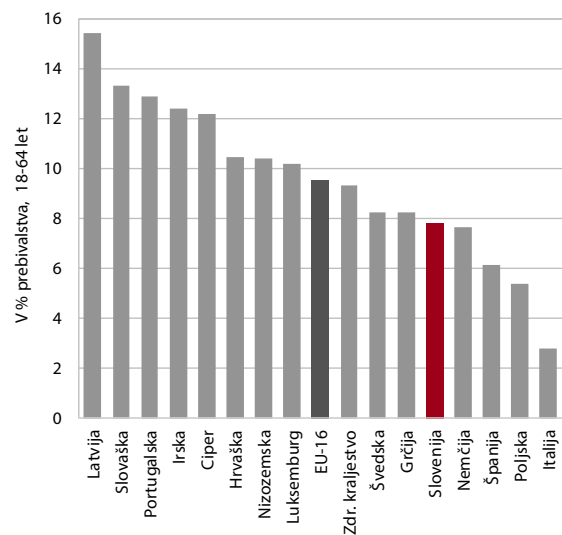
kazalnik izvozne konkurenčnosti, pa se je po večletni stagnaciji zelo počasi zviševal šele od leta 2016. Podobno je ostal v mednarodnem merilu skromen delež na znanju temelječih storitev v skupnem storitvenem izvozu (gl. kazalnik 1.14). Z vidika njihove konkurenčnosti je po letu 2009 neugodna tudi precejšnja upočasnitev rasti produktivnosti podjetij, ki delujejo v na znanju temelječih storitvenih dejavnostih. Ker imajo na znanju temelječe storitve v svetovnem merilu vse pomembnejšo vlogo, pomeni njihov nadaljnji razvoj in dvig izvozne konkurenčnosti precejšen potencial za povečanje produktivnosti celotnega gospodarstva.³¹ Premalo izkoriščena je tudi možnost povečanja dodane vrednosti (in s tem produktivnosti) prek večje prodaje storitev in znanja v predelovalnih dejavnostih. Delež dodane vrednosti na znanju temelječih storitev v skupni dodani vrednosti izvoza predelovalnih dejavnosti je precej pod povprečnim v EU in od leta 2010 do leta 2014³² padajoč.

Na internacionalizacijo gospodarstva so po gospodarski in finančni krizi poleg povečevanja trgovinske menjave pozitivno vplivali tudi višji prilivi neposrednih tujih investicij, so pa bila tovrstna vlaganja v mednarodnem merilu še precej nizka. Internacionalizacija slovenskega gospodarstva večinoma poteka prek zunanjetrgovinskih tokov. Povprečna vrednost izvoza in uvoza v primerjavi z BDP, kot kazalnik zunanjetrgovinske odprtosti, je leta 2018 dosegla 81 % in se je po zmanjšanju ob nastanku krize od leta 2010 neprekinjeno in hitro povečevala. Od leta 2014 so se pod vplivom pospešitve privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih hitreje krepili tudi prilivi neposrednih tujih investicij. Na prilive NTI je vplival tudi večji obseg širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom in novih (greenfield) investicij. Kljub zelo spodbudnim gibanjem (gl. kazalnik 1.15) pa je bilo leta 2019 stanje vhodnih NTI še relativno nizko. Med državami EU je imelo nižji delež NTI glede na BDP le pet držav, slovenski delež pa je bil nižji kot v vseh drugih novih članicah EU. Pri tem velja poudariti, da je pri privabljanju neposrednih tujih investicij v Slovenijo ob gospodarskih ciljih treba zasledovati tudi okoljske in socialne vidike razvoja, opredeljene v SRS.

V obdobju gospodarskega vzpona se je okrepila tudi podjetniška aktivnost, ki pa je bila glede na mednarodne primerjave še nizka. Podjetniška aktivnost je pomemben dejavnik dolgoročne rasti produktivnosti, saj pomeni potencial za prenos znanja in pretvarjanje novih idej v tržno uspešne inovacije. Zgodnja podjetniška aktivnost, ki kaže, kolikšen delež odraslega prebivalstva se v posameznem letu vključuje v podjetništvo, se je s krepitvijo gospodarskega cikla po letu 2013 povečevala in se je zadnja leta gibala precej nad ravno iz obdobja pred nastankom

gospodarske in finančne krize leta 2008.³³ Po raziskavi GEM se je povečevalo tudi samozaupanje v podjetniške zmogljivosti, poleg tega je naraščal delež ljudi, ki so v svojem okolju zaznavali dobre poslovne priložnosti, pa tudi delež tistih, ki so imeli pozitivno percepcijo o podjetništvu.³⁴ Kljub ugodnim gibanjem je ostala Slovenija uvrščena med države z nižjimi stopnjami zgodnje podjetniške aktivnosti. Po oceni pogojev za podjetništvo je bila v mednarodni primerjavi³⁵ relativno nizko ocenjena glede (i) kulturnih in družbenih norm, ki spodbujajo ali zavirajo podjetništvo, (ii) regulative vladnih politik, zlasti glede pridobivanja dovoljenj in koncesij ter davčnih bremen (vključujejo vse prispevke, ki bremenijo podjetja), (iii) dostopa do poslovne in strokovne infrastrukture ter (iv) izobraževanja na primarni in sekundarni ravni. Kljub temu so se skupni pogoji za podjetništvo po raziskavi GEM postopno izboljševali, v mednarodni primerjavi pa je bila Slovenija nadpovprečno ocenjena glede (i) dostopa do fizične infrastrukture, (ii) dinamičnosti in odprtosti notranjega trga, (iii) finančne podpore za podjetništvo in (iv) vladnih programov, ki ustvarjajo pogoje za razvoj podjetništva.³⁶ Z letom 2019 so se precej povečale tudi spodbude podjetjem v začetnih fazah razvoja na tehnološko naprednejših področjih, za MSP pa je prek Slovenskega podjetniškega sklada na razpolago t. i. vavčerski sistem za različna področja, kot so npr. vavčerji za prototipiranje, certifikat kakovosti ipd.

Slika 15: Zgodnja podjetniška aktivnost*, 2019

Vir: Bosma, N., et al. and GERA, 2020. Opomba: * Zgodnja podjetniška aktivnost meri delež odraslega prebivalstva, ki se v posameznem letu vključuje v podjetništvo. EU-16: povprečje držav EU, ki so vključene v raziskavo GEM.

³¹ Poročilo o produktivnosti 2019 (UMAR), 2019.

³² Podatki WIOD (World input-output database) so na voljo le do leta 2014.

³³ Po podatkih Global Entrepreneurship Monitor (GEM) je v povprečju obdobja 2016–2019 znašala 7,3 %, v letih 2002–2008 pa v povprečju 4,5 %.

³⁴ Rebernik et al., 2019.

³⁵ V primerjavi z evropskimi državami, vključenimi v raziskavo GEM.

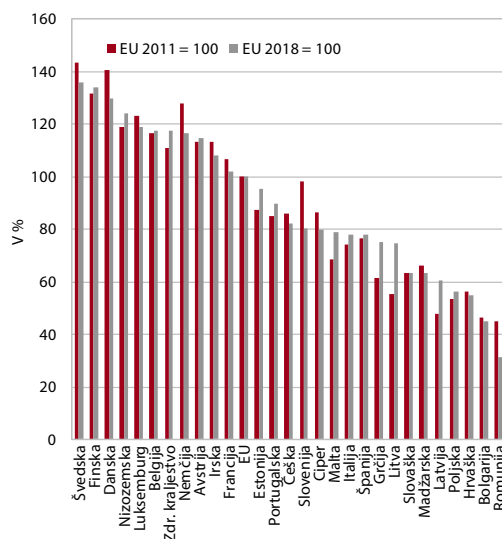
³⁶ Prav tam (Ibid).

Spodbujanje uvajanja družbeno odgovornih praks³⁷ v podjetja je v Sloveniji razpršeno med več institucij, mednarodno primerljivi podatki pa so na voljo le glede okoljske odgovornosti, po katerih se Slovenija uvršča blizu povprečja EU. Uvajanje različnih oblik družbeno odgovornih praks se v svetu vse bolj uveljavlja kot eden od pomembnih instrumentov za spodbujanje trajnostne proizvodnje in potrošnje, prispeva pa lahko tudi k izboljšanju konkurenčnih prednosti podjetij. V Sloveniji je spodbujanje družbene odgovornosti podjetij in drugih organizacij v odsotnosti strateškega nacionalnega okvira³⁸ razpršeno med različne institucije. Tudi podatkovne osnove, ki bi omogočale sistematično spremljanje napredka pri uvajanju družbene odgovornosti, so skope. Najbolj so razvite za področje okoljske odgovornosti podjetij, ki je eden od segmentov družbene odgovornosti. Po razširjenosti različnih okoljskih spričeval, s katerimi se izkazuje okoljska odgovornost organizacij (gl. kazalnik 1.18), se Slovenija uvršča v sredino med državami EU, precej pa zaostaja za najuspešnejšimi na tem področju.

1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost

Slovenija je ob zadnjem merjenju evropskega inovacijskega indeksa (EII) močno nazadovala in zdrsnila v skupino držav zmernih inovatorke, potem ko se je prej vrsto let uvrščala med države močne inovatorke. Po letu 2014³⁹ je vse bolj zaostajala za povprečjem EU glede učinkovitosti inovacijskega sistema (merjeni z EII), kar kaže tudi na hitrejši napredek drugih držav. Padec iz skupine močnih v skupino zmernih inovatorke je izhajal iz poslabšanja pri večini kazalnikov EII (15 od 27). Pri posameznih komponentah EII (gl. kazalnik 1.10) je največje nazadovanje in večanje zaostanka za povprečjem EU zabeleženo pri stopnji inovacijske aktivnosti v podjetjih in pri učinkih na prodajo, zlasti kar zadeva delež na znanju temelječih storitev v izvozu storitev. Najslabši rezultat med komponentami EII je zabeležen pri financiranju in podpori, ki je znašal manj kot 30 % povprečja EU. Poslabšanje EII in položaja Slovenije je bilo posebej izrazito v 2018,⁴⁰ ko je dosegala le okoli 80 % povprečja EU (v 2011 98 %, gl. slika 16).⁴¹ V omenjenem obdobju je Slovenija poleg Romunije

■ Slika 16: Evropski inovacijski indeks 2018 po državah glede na povprečje EU v 2011* in 2018

Vir: European Innovation Scoreboard 2019, 2019. Opomba: V sliki je prikazana vrednost EII glede na povprečje EU, ker se ta upošteva pri razvrstitvi držav v štiri skupine: vodilne, močne, zmjerne in skromne inovatorke (gl. kazalnik 1.10). Za tekoče spremljanje napredka/zaostajanja držav glede inovacijske učinkovitosti pa je primernejša primerjava vrednosti EII za posamezno državo s povprečjem EU v tekočem letu.

zabeležila največji padec vrednosti EII med članicami EU, kar močno zmanjšuje možnosti za doseganje cilja SRS na tem področju (gl. kazalnik 1.10).

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) so se po večletnem zmanjševanju v letu 2018 povečali na 1,95 % BDP. V tem letu raven izdatkov za RRD še ni dosegla tiste iz leta 2013, relativno največji razkorak je bil pri državnem sektorju, sledi poslovnemu sektorju, ki je v 2018 financiral 62,6 % izdatkov za RRD v Sloveniji (gl. kazalnik 1.16). Država lahko pomembno vpliva na učinkovitost inovacijskega sistema preko zagotavljanja spodbudnega okolja, direktnega financiranja in davčnih spodbud za vlaganja v RRD. Študija OECD ugotavlja, da tako davčne olajšave kot subvencije za vlaganja podjetij v RRD prispevajo k uspešnosti podjetij pri RRD.⁴² Znižanje izdatkov državnega sektorja za RRD se je začelo že v 2012 v povezavi s konsolidacijo javnih financ (gl. slika 17). Predvsem po letu 2013 je bilo povezano s prenehanjem javnega financiranja instrumentov iz prejšnje finančne perspektive za krepitev vlaganj in sodelovanja med poslovnim in javnim sektorjem pri RRD.⁴³ Ker so bila sredstva iz nove finančne perspektive za RRD (2014–2020) na voljo z zamikom in je stopnja njihovega izkoriščanja še vedno nizka,⁴⁴ so se tudi vlaganja poslovnega sektorja

³⁷ Koncept družbene odgovornosti organizacij v širšem smislu obsega odgovornost organizacij do naravnega in družbenega okolja. V ožjem smislu pa obsega odgovornost do deležnikov (kupcev, poslovnih partnerjev, interesnih skupin, delničarjev ipd.). Več gl. Okvir 1 v Poročilu o razvoju 2018 (UMAR), 2018.

³⁸ Slovenija sodi v manjšo skupino držav EU, ki nimajo uradno sprejete nacionalne strategije družbene odgovornosti (Poročilo o razvoju 2018, 2018).

³⁹ Podatki, ki so vključeni v EII za določeno leto, so na voljo za obdobje t-1 in celo t-2.

⁴⁰ EII za leto 2018 je izračunan na podlagi podatkov, ki se večinoma nanašajo na leti 2016 in 2017.

⁴¹ Vrednost EII za Slovenijo v 2018 glede na povprečje EU v 2011 je znašala 87,6 %, cilj SRS do 2030 pa je uvrstitev v skupino vodilnih inovatorke, katerih inovacijska učinkovitost (EII) je večja od 120 % povprečja EU v 2011.

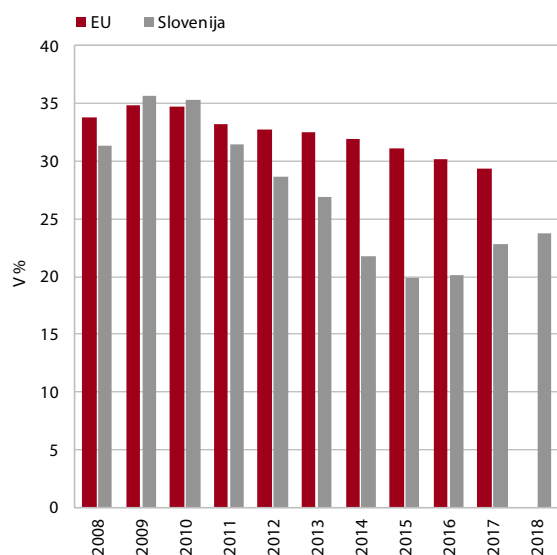
⁴² Measuring R&D tax support (OECD), 2019.

⁴³ Centri odličnosti, kompetenčni in razvojni centri so bili financirani z državnimi in evropskimi sredstvi, za konkretne projekte je bilo zahtevano tudi sofinanciranje poslovnega sektorja.

⁴⁴ Do konca 2019 je Slovenija poslala zahteve za povračilo iz proračuna EU v višini 1,04 mrd. EUR (EU del), kar je 34 % razpoložljivih sredstev

v RRD znižala. Padanje vlaganj obeh sektorjev v RRD v obdobju 2013–2017 ter vse višji delež samofinanciranja RRD v okviru poslovnega sektorja (97 % v 2018) vpliva na zmanjšanje potenciala za sodelovanje obeh sektorjev pri inoviranju ter še zlasti pri prebojnih inovacijah, kjer imajo temeljne raziskave javnega sektorja pomembno vlogo. Neugodna so tudi pričakovanja glede prihodnjih vlaganj države v RRD. Do konca septembra 2019⁴⁵ je bilo dodeljenih že 96 oziroma 97 % vseh sredstev v vzhodni oziroma zahodni kohezijski regiji, namenjenih spodbujanju naložb podjetij v raziskave, kar nakazuje, da bi ob nespremenjeni strukturi proračuna RS to področje do začetka izvajanja naslednjega finančnega obdobja EU ostalo brez potrebnih spodbud. Obseg financiranja RRD s sredstvi iz tujine je v obdobju 2012–2018 večinoma naraščal. Pri tem so sredstva tujega poslovnega sektorja za RRD naraščala hitreje kot evropska sredstva, kar je vzpodbudno z vidika internacionalizacije podjetij in institucij znanja.⁴⁶

Slika 17: Javni izdatki v skupnih izdatkih za raziskovalno in razvojno dejavnost (RRD)

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2020; SI-STAT podatkovni portal, 2020.

Obseg proračunskih izdatkov za RRD na področju okolja in energije je z vmesnimi nihanji v obdobju 2010–2018 naraščal znatno hitreje kot v povprečju EU. Njegov delež v skupnih proračunskih izdatkih je od leta 2015 višji kot v povprečju EU. Vlaganja v RRD za okolje so bila v Sloveniji v 2018 skoraj še enkrat višja od vlaganj v energetiko, EU pa v povprečju več vlaga v RRD v energetiko kot na področju okolja. V Sloveniji se je delež

obeh področij skupaj v proračunskih izdatkih za RRD med letoma 2010 in 2018 povečal s 5,3 % na 9,8 %, v prihodnje pa je glede na Evropski zeleni dogovor pričakovati, da se bodo vlaganja na teh področjih še okrepila (gl. poglavje 4). Slovenija je pri uvrstitvi v evropski ekoinovacijski indeks⁴⁷ leta 2018 nazadovala glede na leto prej (s 5. na 10. mesto med članicami EU). Med petimi področji je za povprečjem EU zaostala po rezultatih ekoinovacij in po učinkovitosti uporabe virov (najbolj glede energetske učinkovitosti, kjer se je uvrščala v zadnjo četrtino držav, gl. tudi poglavje 4).

V letu 2018 se je povečalo število raziskovalcev v vseh sektorjih, rast v javnem sektorju ni nadomestila večletnega upadanja njihovega števila. Največji delež v skupnem številu raziskovalcev⁴⁸ ima poslovni sektor, kjer se je v zadnjem letu njihovo število povečalo za več kot 500, kar je lahko podlaga za nov razvojni zagon za inoviranje ob zagotavljanju ugodnejših razmer za RRD v javnem sektorju. Upadanje števila raziskovalcev v javnem sektorju in prepolovitev sredstev za financiranje mladih raziskovalcev v obdobju 2012–2017 je prizadelo pretežno mlajše kadre na začetku kariere, kar ne krepí potenciala za sodelovanje s poslovnim sektorjem in prenosa znanja mlajših raziskovalcev z doktoratom na najnovejših področjih raziskovanja. Ob neugodni starostni strukturi raziskovalcev (gl. kazalnik 1.16) in odlivu v tujino bo zagotavljanje zadostnega števila visoko usposobljenih raziskovalcev oteženo tudi zaradi zmanjševanja generacij za vpis na terciarno izobraževanje ter posledično za doktorski študij. V letu 2018 se je število novih doktorjev znanosti najbolj zmanjšalo pri naravoslovju in tehniki, kar ob vse večjem pomenu novih tehnologij postavlja številne izzive za uspešno digitalno preobrazbo gospodarstva in družbe.

Inovacijska aktivnost podjetij (IAP) se je v obdobju 2010–2016 zmanjšala, zaostanek za povprečjem EU se je povečal zlasti pri majhnih podjetjih. Podatki zadnjega merjenja IAP za obdobje 2014–2016 so pokazali,⁴⁹ da so tudi srednje velika podjetja začela zaostajati za povprečjem EU, pri velikih podjetjih pa se je prednost v primerjavi z evropskim povprečjem zmanjšala.⁵⁰ V tem obdobju se je v Sloveniji podobno kot v povprečju EU povečal delež podjetij, ki so uvedla samo tehnološke inovacije ob zmanjšanju deleža podjetij s samo netehnološkimi inovacijami. Hkrati je tako v Sloveniji kot v povprečju EU vsaj polovica inovacijsko aktivnih podjetij hkrati uvedla tehnološke in netehnološke inovacije, kar kaže na pomen komplementarnosti obeh tipov inovacij. Nizka stopnja inovacijske aktivnosti v storitvenih podjetjih v Sloveniji

za vsa področja kohezijske politike, ki jih ima na razpolago v obdobju 2014–2020 (Poročilo o izvajanju evropske kohezijske politike 2014–2020 za obdobje od januarja 2014 do decembra 2020, 2020).

⁴⁵ Ibidem (prav tam).

⁴⁶ Sredstva tujega poslovnega sektorja so od leta 2016 višja od priliva evropskih sredstev.

⁴⁷ Ekoinovacijski indeks je sestavljen iz 16 kazalnikov na petih področjih: (i) inputi za ekoinovacije, (ii) aktivnosti na področju ekoinovacij, (iii) rezultati ekoinovacij, (iv) učinkovitost uporabe virov ter (v) družbeno-ekonomski vplivi. (Eco-innovation Scoreboard 2018, 2019).

⁴⁸ Merjeno v ekvivalentu polnega delovnega časa.

⁴⁹ Raziskava se izvaja vsako drugo leto, naslednja za obdobje 2016–2018 bo na voljo med letom 2020.

⁵⁰ Gl. Poročilo o razvoju 2019, 2019.

in vse večji zaostanek za povprečjem EU⁵¹ je toliko bolj problematična zaradi prevladujočega deleža storitvenih dejavnosti v dodani vrednosti. Spodbude, ki podpirajo posebnosti inoviranja v storitvah (npr. novi poslovni modeli, inovativni marketinški in organizacijski pristopi z uporabo naprednih tehnologij itd.), so še nezadostno razvite.⁵² Zaradi tesne prepletenosti proizvodnih procesov med sektorji šibka inovacijska aktivnost v storitvah zavira tudi rast dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti in mednarodne konkurenčnosti (gl. tudi poglavje 1.2.1). Slabosti podjetniškega sektorja glede nazadovanja IAP, zlasti MSP, so med drugim lahko povezane tudi s počasnim uvajanjem sodobnih metod upravljanja v podjetjih, kot je npr. design management.⁵³

Na področju intelektualne lastnine je Slovenija v preteklem obdobju dosegala napredek samo pri znamkah EU, pri patentih in modelih se je zaostanek za povprečjem EU povečeval. Pri pravnem varstvu znamk EU je Slovenija v obdobju 2008–2019 večinoma povečevala število vlog na milijon prebivalcev, v zadnjem letu pa je bistveno preseгла povprečje EU. Po številu prvih patentnih prijav pri Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev se Slovenija uvršča na sredino držav EU, vendar je po letu 2014 število vlog upadalo,⁵⁴ razkorak do povprečja EU pa se je večal (gl. kazalnik 1.17). Takšno stanje je odraz več dejavnikov, med njimi nezadostne tehnološke zahtevnosti produktov, visokih stroškov prijave in upravljanja patentov, dolgotrajnih postopkov pridobivanja patenta ter strukture gospodarstva glede uporabe tehnologij, saj se te razlikujejo po stopnji patentibilnosti.⁵⁵ Na upadanje patentnih prijav podjetij po letu 2014 je lahko vplivalo zniževanje izdatkov poslovnega sektorja za RRD v tem obdobju, ki je bilo povezano s prenehanjem financiranja centrov odličnosti, kompetenčnih in razvojnih centrov. Negativna so tudi gibanja pri številu registriranih modelov.⁵⁶ Skupnosti na milijon prebivalcev, ki se je med letoma 2014 in 2019 znižalo za tretjino in kaže na premajhno upoštevanje dizajna kot dejavnika povečanja dodane vrednosti. Ker je zaradi omejenih človeških in finančnih virov zaščita intelektualne lastnine posebej problematična za majhna in srednje velika podjetja, je Slovenski podjetniški sklad v začetku 2019 razpisal vavčerje za zaščito vseh vrst intelektualne lastnine,⁵⁷ kar bi lahko v

prihodnje prispevalo k zmanjševanju zaostanka na teh področjih.

Intenzivnost digitalne preobrazbe v Sloveniji je upoštevanje četrte industrijske revolucije prenizka. Po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) je Slovenija v letu 2019 izgubila eno mesto, ostaja pa v povprečju EU (gl. kazalnik 1.11), kar glede na pomen digitalizacije za konkurenčnost in vključenost slovenskih podjetij v globalne verige vrednosti pomeni vse večje razvojno tveganje. Sumarni kazalnik digitalne preobrazbe,⁵⁸ ki je bil nazadnje objavljen leta 2018, kaže, da je Slovenija na področju omogočitvenih pogojev⁵⁹ na 20. mestu v EU opazno zaostajala ne samo za povprečjem EU, ampak tudi za nekaterimi novimi članicami EU. Nekoliko boljši pa so rezultati pri učinkih, to je v posameznih segmentih podjetniškega sektorja, povezanih z digitalno tehnološko integracijo ter okoljem za zagonska podjetja na področju IKT.

Prehod Slovenije med digitalno naprednejše družbe ovirajo predvsem neprilagojenost kompetenc prebivalstva potrebam prihodnosti, preslabo razvite digitalne javne storitve za podjetja, prenizka digitalna varnost in družbeni odnos do novih tehnologij. Navkljub nekaterim izboljšavam na področju človeškega kapitala (gl. pogl. 2.1) Slovenija vse bolj zaostaja pri digitalnih kompetencah. Stagnira po večini kazalnikov DESI na področju človeških virov, s čimer nastaja vse večji razkorak do digitalno bolj dinamičnih držav. Delež diplomantov na področju IKT je v zadnjih letih nespremenjen, medtem ko se npr. v Estoniji hitro povečuje (za 2,5 o. t. v 2015–2017). Ob tem ima Slovenija 11. najvišji delež podjetij v EU, ki so poročala o težavah pri dostopu do usposobljenih strokovnjakov za IKT.⁶⁰ Pri ponudbi digitalnih javnih storitev Slovenija presega povprečje EU, predvsem zaradi e-zdravstva ter dostopa do odprtih podatkov, glede kakovosti digitalnih javnih storitev za podjetja pa se je kljub izboljšanju po letu 2017 uvrščala v zadnjo tretjino držav EU. Uporaba internetnih storitev je manj sofisticirana, kot to velja za primerljive države,⁶¹ kar je lahko povezano z relativnim zaostankom na področju osnovnih in naprednejših digitalnih spretnosti, kjer Slovenija dosega 18. oziroma 17. mesto v EU, delno pa tudi s splošnim družbenim zavedanjem in odnosom do digitalnih tehnologij, ki je med najnižjimi v EU.⁶² Zaostajamo tudi glede internetne varnosti, kjer je Slovenija po svetovnem indeksu⁶³ za vsemi državami EU.

⁵¹ V obdobju 2010–2012 je znašal zaostanek 3 o. t., v 2014–2016 pa 12 o. t.

⁵² Med inovacijsko inovativnimi podjetji, ki ne vlagajo v RRD, je v obdobju 2014–2016 manj kot odstotek podjetij prejelo podporo za inoviranje, med podjetji, ki vlagajo v RRD, pa je bilo takšnih 30 % (Business innovation indicators and statistics, OECD, 2020).

⁵³ Design management presega samo oblikovanje produktov, saj je sestavni del tega procesa razvoj in spodbujanje inovacij. Vključuje načrtovanje in upravljanje procesov, ki vodijo v inovativne proizvode višje kakovosti in boljšega dizajna. Ključni element učinkovitosti design managementa so kadri z ustreznimi kompetencami. Več gl. v Klinar in Škrinjar, 2019.

⁵⁴ Ocene Eurostata in začasni podatki za 2018 in 2019.

⁵⁵ Ekonomsko ogledalo 2/2009.

⁵⁶ Gre za pravno zavarovan zunanji videz izdelka (dizajn).

⁵⁷ MSP lahko pridobijo sredstva za sofinanciranje storitev zunanjih strokovnjakov in postopkov, povezanih z zaščito intelektualne

lastnine. Ukrep velja do 30. 9. 2023.

⁵⁸ Digital Transformation Scoreboard 2018 (EK, 2018).

⁵⁹ Omogočitveni pogoji se nanašajo na področja digitalne infrastrukture, ponudbe in povpraševanja po digitalnih veščinah, podjetniške kulture, naložb in dostopa do financiranja ter e-voditeljstva.

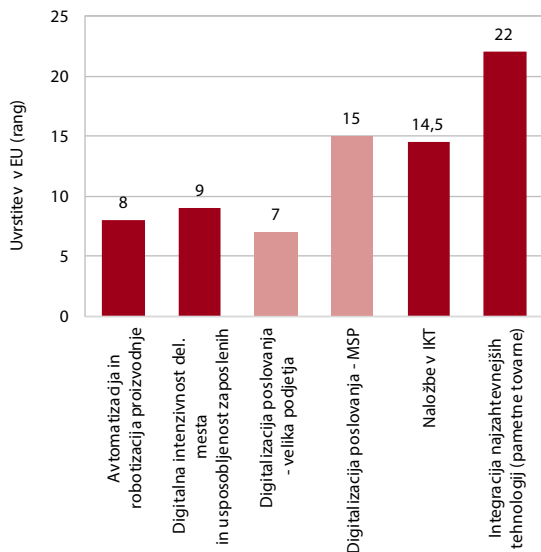
⁶⁰ Measuring the Digital Transformation (OECD, 2019).

⁶¹ Prav tam (Ibid.).

⁶² Digital Transformation Scoreboard 2018 (EK), 2018.

⁶³ Globalni indeks pripravlja Mednarodna zveza za telekomunikacije, povzeto po Measuring the Digital Transformation (OECD, 2019).

Slika 18: Komponente digitalne tehnološke integracije podjetniškega sektorja, uvrstitev Slovenije v EU (zadnji razpoložljivi podatek)*

Vir: Eurostat, OECD in Mednarodne zveze za robotiko, preračun UMAR. Opomba: *Kazalnik Avtomatizacija in robotizacija proizvodnje temelji na številu robotov na 10.000 zaposlenih (2018), deležu podjetij, ki uporabljajo industrijske robote (2018), deležu podjetij, ki uporabljajo radiofrekvenčne identifikacijske tehnologije (2017), ter deležu podjetij, ki analizirajo velike podatke iz lastnih pametnih naprav in senzorjev (2018). Digitalna intenzivnost delovnih mest in usposobljenosti zaposlenih: prvi podatek izhaja od OECD, 2019, nanaša pa se na leto 2015, drugi pa meri delež podjetij, ki zaposlene usposablja na področju IKT (2019). Digitalizacija poslovanja temelji na deležu podjetij z e-računi, primernimi za avtomatsko pošiljanje (2018), deležu podjetij z avtomatsko povezanimi poslovnimi procesi z dobavitelji in kupci (2017) ter deležu podjetij z ERP (2019), CRM (2019), ki najemajo storitve v oblaku (2018), in pa tistimi, ki analizirajo velike podatke iz katerega koli vira (2018). Naložbe v IKT temeljijo na obsegu naložb v IKT in programsko opremo ter podatkovne baze v % BDP (2017) ter IKT-naložbah kot deležu bruto investicij v osnovna sredstva (2017). Integracija najzahtevnejših tehnologij (pametnih tovarn) temelji na številu M2M SIM-kartic na 100 prebivalcev (2017). Rangji po komponentah so izračunani kot povprečje rangov, ki jih Slovenija dosega pri posameznem kazalniku.

Digitalna preobrazba podjetniškega sektorja kaže pozitivne in negativne plati. Slovenija na področju integracije digitalnih tehnologij s 15. mestom v EU po metodologiji DESI dosega povprečno uspešnost, kar pa zakriva pomembne razlike po posameznih komponentah. Slovenski podjetniški sektor se je uvrstil med uspešnejše, ko gre za digitalno intenzivnost delovnih mest, ob čemer je bilo v obdobju 2006–2016 več kot 50 % delovnih mest ustvarjenih v digitalno visoko intenzivnih sektorjih (peti najvišji delež med državami EU). Slovenska podjetja tudi nadpovprečno usposablja svoje zaposlene na področju IKT, kar velja za MSP in še posebej za velika podjetja.⁶⁴ Še boljša je uvrstitev podjetniškega sektorja glede avtomatizacije in robotizacije proizvodnje, s posebej hitrim napredkom pri robotizaciji.⁶⁵ Predelovalne dejavnosti so v 2018 dosegle

13. najvišjo gostoto robotov na svetu, pri čemer je bila rast uvajanja robotov po letu 2016 celo med najhitrejšimi na svetu (uvrstitev med prvih pet držav).⁶⁶ Gostota robotov se je tako v Sloveniji več kot podvojila, s čimer je bil izničen zaostanek za državami, kot je npr. Avstrija.⁶⁷ Nadpovprečno stopnjo avtomatizacije Slovenije potrjuje tudi relativno visok delež podjetij, ki analizirajo velike podatke iz lastnih pametnih naprav in senzorjev, ter tudi delež podjetij, ki uporabljajo radiofrekvenčne identifikacijske tehnologije. Pri digitalizaciji poslovanja so velika podjetja med uspešnejšimi v EU, dodatna prizadevanja za izboljšanje digitalizacije pa so potrebna predvsem v skupini MSP. Najbolj kritična pa je bistvena pospešitev integracije zahtevnejših tehnologij, rešitev pametnih tovarn, vsaj sodeč po kazalniku M2M SIM-kartic na 100 prebivalcev (2017), to je kazalniku za tehnologijo, ki omogoča ne samo sledljivost, ampak tudi prenos podatkov med stroji. Slovenija po tem kazalniku ne samo da močno zaostaja, ampak je v obdobju 2014–2017 dosegla tudi tretjo najnižjo rast v EU (27 %, medtem ko je bil npr. v Avstriji napredek več kot desetkratni).

Novi instrumenti obravnavajo nekatere slabosti raziskovalne, inovacijske in digitalne sposobnosti Slovenije. V zadnjih letih so bili vzpostavljeni novi mehanizmi za financiranje RRD in krepitev sposobnosti MSP za inoviranje. Vmesno vrednotenje strateških razvojno-inovacijskih partnerstev (SRIP) za obdobje 2017–2019 je pokazalo, da je to dober instrument za povezovanje podjetniškega sektorja in znanosti, med njimi so nastala nova partnerstva, sodelovanje pri RRD, razvoj kadrov in vključevanju v mednarodne mreže, kar je okrepilo medsebojno zaupanje.⁶⁸ Uspešnost SRIP-ov pri povečanju števila inovativnih proizvodov in storitev se lahko pokaže šele na srednji in dolgi rok. Od konca 2017 poteka tudi dolgoročno financiranje razvojnih projektov z ugodnimi posojili po programih evropske kohezijske politike prek Sklada skladov.⁶⁹ Čeprav gre za povratna sredstva, je interes podjetij velik in kaže na možnosti komplementarnega črpanja evropskih sredstev. Tudi Slovenski podjetniški sklad posreduje ta posojila (zlasti mikro posojila), v letu 2019 pa je razpisal še vrsto vavčerjev za MSP za krepitev kompetenc (npr. za digitalni marketing, dvig digitalnih kompetenc, za pripravo digitalne strategije).

Razvoj Slovenije v produktivnejše gospodarstvo na podlagi digitalne preobrazbe in trajnostne

ukrepov države iz tekoče finančne perspektive in še posebej Slovenske strategije pametne specializacije.

⁶⁶ Izračun UMAR na osnovi podatkov OECD iz Measuring the Digital Transformation (2019) ter podatkov Mednarodne zveze za robotiko (International Federation of Robotics, 2019).

⁶⁷ Podobno kot v drugih državah so roboti še posebej prisotni v avtomobilski industriji, pri tem pa je treba dodati, da je odvisnost robotizacije od te industrije v Sloveniji povprečna, kar je pozitivno (Csefalvay Z., 2019).

⁶⁸ Bučar in dr. (2019).

⁶⁹ Izvajanje upravlja SID banka, finančna sredstva pa posredujejo finančni posredniki (poslovne banke, hranilnice, javni skladi, kot je npr. Slovenski podjetniški sklad) ter tudi neposredno SID banka.

⁶⁴ Velja tako za delež podjetij (Eurostat) kot za delež zaposlenih, ki so vključeni v usposabljanje na področju IKT (Measuring the Digital Transformation (OECD, 2019). Pri tem je delež MSP deveti najvišji v EU, delež med velikimi podjetji pa tretji najvišji.

⁶⁵ Pospešena rast časovno sovpada z začetkom izvajanja podpornih

usmerjenosti zahteva višja vlaganja ter hitrejši in usklajen odziv vseh akterjev in različnih politik.

Pozitivni koraki zgolj na posameznih področjih inovacijskega sistema (npr. pri naložbah podjetij v RRD in povečevanju števila raziskovalcev, novih instrumentih za razvoj kadrov ter sodelovanje med podjetji in znanstveno-raziskovalnim sektorjem, relativno visoki stopnji robotizacije in avtomatizacije podjetij ter digitalizaciji poslovanja v velikih podjetjih) so ob korenitih tehnoloških spremembah nezadostni oziroma prešibko finančno podprti za zmanjševanje zaostankov. Dolgotrajni postopki sprejemanja Zakona o znanstveno-raziskovalni in inovacijski dejavnosti kažejo na pomanjkanje zavedanja, da je sodelovanje in doseganje sinergij med javnim in zasebnim sektorjem ključno za krepitev učinkovitosti inovacijskega sistema in preboj v inovacijski sposobnosti Slovenije. Zaostajanje Slovenije na področju digitalne preobrazbe je treba preseči s pospešenimi vlaganji v kadre (prihodnosti) in v informacijsko-komunikacijske tehnologije ter z okrepitevijo ukrepov, ki spodbujajo digitalizacijo, kar bo vplivalo na hitrejšo uvajanje pametnih tovarn ter premike v krožno gospodarstvo. Glede na velik in tudi hiter vpliv na povečanje produktivnosti⁷⁰ bi veljalo digitalno preobrazbo opredeliti kot prednostno področje, ob hkratnih prizadevanjih za uresničevanje trajnostnega razvoja, ter v tej smeri čim prej spodbuditi naložbeni cikel z javnimi sredstvi in vlaganji podjetij.

⁷⁰ Roland Berger, 2015; Bain, 2018; The rise of Digital Challengers (McKinsey & Company), 2018; Industry 4.0. Capturing value at scale in discrete manufacturing (McKinsey & Company), 2019; Gal N. et al., 2019.

Učenje za in skozi vse življenje

V Sloveniji je ob dolgoletni visoki vključenosti mladih v izobraževanje delež srednje in terciarno izobraženih razmeroma visok. Dosežki mladih na področju bralne, matematične in naravoslovne pismenosti so v mednarodni primerjavi nadpovprečni, izobraževanje pa se je v preteklih letih vse bolj internacionaliziralo. Ob teh ugodnih rezultatih pa pri razvoju znanja in spretnosti obstajajo tudi pomanjkljivosti. Izstopajo zlasti nizke besedilne, matematične in digitalne spretnosti odraslih ter pomanjkanje ustreznih znanj in spretnosti pri diplomantih srednješolskega in terciarnega izobraževanja. Spremembe v strukturi vpisanih v izobraževalne programe so ob neugodnih demografskih gibanjih prepočasne. Vse te pomanjkljivosti se kažejo v neskladjih v znanju in spretnostih pri delovno aktivnih prebivalcih, kar ob demografskih spremembah dodatno zmanjšuje razpoložljivost ustreznih kadrov. Zadovoljevanje trenutnih in še posebej prihodnjih potreb družbe in gospodarstva tako postaja vse večji izziv, zato se je treba nujno osredotočiti v pospešeni razvoj t. i. znanj in spretnosti prihodnosti za učinkovito spopadanje z izzivi in priložnostmi, ki jih prinašajo digitalna preobrazba in prehod v četrto industrijsko revolucijo, staranje prebivalstva ter zmanjševanje ogljičnega odtisa in prilagajanje podnebnim spremembam. Na področju razvoja kulture in jezika sta produkcija in obisk kulturnih prireditev visoka, kakovost in prepoznavnost slovenske kulture v tujini pa se povečujeta. Napredek je tudi na področju razvoja kulturnih in kreativnih industrij, izziv pa je hitrejši razvoj jezikovnih virov in tehnologij za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika.

2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

■ Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo (razvojni cilj 2)

Vsebina cilja je spodbujanje kakovostnega in dostopnega učenja za in skozi vse življenje za doseganje večje konkurenčnosti gospodarstva in družbene blaginje. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem vseživljenjskega učenja pri vseh prebivalcih, spodbujanjem nizko izobraženih in drugih prikrajšanih skupin odraslih k vključitvi v izobraževanje, izboljšanjem funkcionalne pismenosti mladih in odraslih, zagotavljanjem učinkovitosti in kakovosti izobraževanja, povezovanjem izobraževalnega sistema z gospodarstvom in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. Uresničitev cilja je pomembna za zdravo in aktivno življenje, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1, za konkurenčnost in digitalno preobrazbo gospodarstva, ki je obravnavana v razvojnem cilju 6, ter za trajnostni razvoj, ki je obravnavan v razvojnih ciljih 8 in 9.

■ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Vključenost v vseživljenjsko učenje, v %	11,4 (2018)	11,1 (2018)	19
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %	32,5 (2018)	32,3 (2018)	35
PISA rezultati, uvrstitev med državami EU	Matematična pismenost: 5. mesto Naravoslovna pismenost: 4. mesto Bralna pismenost: 10. mesto (2018)		Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU

Vključenost v izobraževanje in izobrazbena struktura prebivalstva sta v Sloveniji relativno visoki, kljub temu je ponudba znanj in spretnosti premalo usklajena s potrebami družbe in gospodarstva. Deleža mladih (20–24 let) in odraslih (25–64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo sta višja kot v povprečju EU in se dolgoročno gledano povečujeta. Enako velja za deleža mladih in odraslih s terciarno izobrazbo (kazalnik 2.1). Čeprav se s temi gibanji človeški kapital države povečuje, obstajajo pri razvoju znanja in spretnosti nekatere pomanjkljivosti. Nizke spretnosti odraslih (besedilne, matematične in digitalne) lahko vplivajo na kakovost njihovega življenja in delo. Pomanjkanje ustreznih znanj in spretnosti pri diplomantih srednješolskega in terciarnega izobraževanja⁷¹ ter upadanje števila mladih, vpisanih v srednješolsko in terciarno izobraževanje zaradi demografskih razlogov je v razmerah gospodarske rasti zmanjševalo ponudbo ustrezne delovne sile kljub pozitivnim premikom v strukturi vpisanih (gl. kazalnika 2.2 in 2.3). Zato pomeni zagotavljanje ustrezno izobražene delovne sile srednjeročno velik izziv, zlasti ob ocenjenem zmanjšanju števila diplomantov zaradi demografskih sprememb in pričakovanih večjih potrebah delodajalcev po ustrezno usposobljeni delovni sili v razmerah gospodarske konjunkturo.⁷² Dodaten vir ustreznih delovnih sil bi lahko zagotovili z zmanjšanjem neskladij v znanju in spretnostih ter ukrepi migracijske

politike, vključno s privabljanjem terciarno izobraženih, ki so se v preteklih letih odselili iz Slovenije v tujino.⁷³ Rezerve obstajajo tudi pri uporabi obstoječega znanja in spretnosti pri delu v Sloveniji,⁷⁴ ki pomeni izgubo človeškega kapitala, podjetja pa tudi premalo izkoriščajo možnosti za dvig dodane vrednosti z uporabo znanj terciarno izobraženih.⁷⁵

Neskladja v znanju in spretnostih ob splošnem pomanjkanju delovne sile (zaradi demografskih sprememb) zmanjšujejo razpoložljivost ustreznih človeških virov za spopadanje družbe in gospodarstva s prihodnjimi izzivi. Neskladja v znanju in spretnostih obstajajo tako pri mladih ob zaključku formalnega izobraževanja kot pri že zaposlenih. Podjetja so se v preteklih letih srečevala z različnimi neskladji v primerih, ko so pridobivala nove kadre. Leta 2019 je imela tovrstne težave slaba polovica podjetij, med velikimi podjetji je bil ta delež še večji.⁷⁶ Kandidatom od znanj in spretnosti najpogosteje manjkajo poklicno specifična znanja,

⁷³ Leta 2018 je bil prvič po več letih selitveni prirast terciarno izobraženih prebivalcev s tujino pozitiven.

⁷⁴ OECD meri uporabo znanja s pomočjo več kazalnikov. Slovenija ima glede na druge države OECD rezerve na področjih: (i) ali delovna mesta omogočajo intenzivno uporabo spretnosti, (ii) ali so delovna mesta oblikovana tako, da spodbujajo učinkovito uporabo znanja in spretnosti (delež delovnih mest, ki imajo razvite prakse za zagotavljanje visoke delovne uspešnosti), (iii) spodbujanje uporabe znanja in spretnosti z inovacijami (raziskovalci, patenti) (OECD Skills strategy 2019: Skills to shape a better future, 2019).

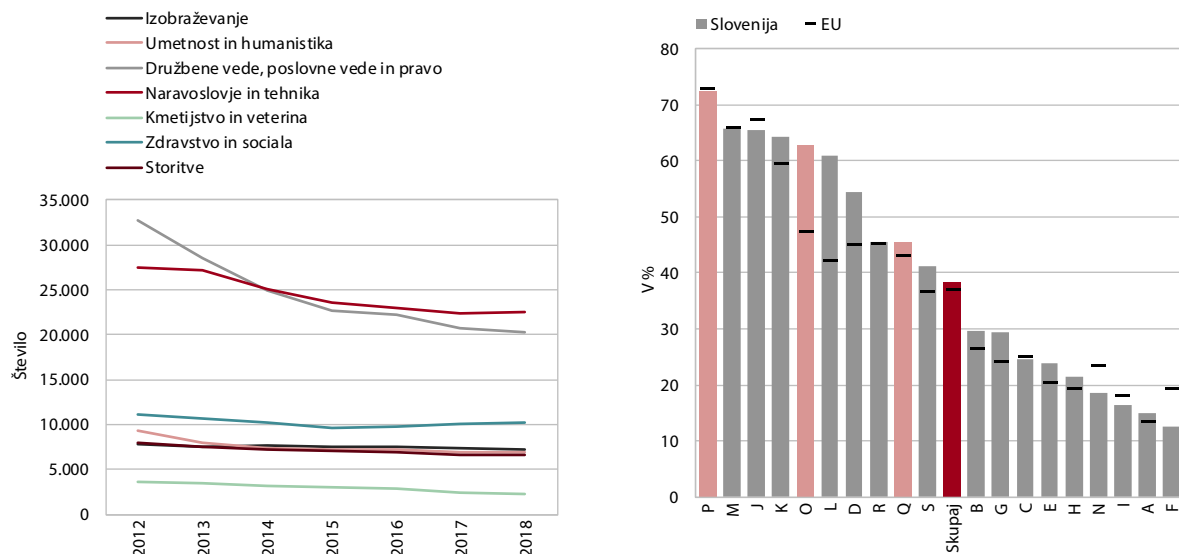
⁷⁵ Delež delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposelni v poklicih, za katere te izobrazbe ne potrebujejo, se je v Sloveniji v obdobju 2008–2017 povečal in je leta 2017 znašal 14,2 %, prav tako se je povečal pri mladih (25–34 let) na 25,2 %.

⁷⁶ Po podatkih Napovednika zaposlovanja 2019/II (ZRSZ, 2019).

⁷¹ Po podatkih World Economic Forum (The Global Competitiveness Index 2019, 2019) se Slovenija pri srednješolskem izobraževanju uvršča na 19. mesto, pri terciarnem pa na 21. mesto med 28 državami EU.

⁷² Cedefop napoveduje rast zaposlovanja v Sloveniji v obdobju 2018–2030, zlasti bodo potrebe po strokovnjakih, inženirjih in nekaterih drugih profilih s terciarno izobrazbo.

Slika 19: Število vpisanih v terciarno izobraževanje (levo) in delež zaposlenih s terciarno izobrazbo, po dejavnostih, 2018 (desno)

Vir: SURS, SI-Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje; Eurostat Portal Page – Population and social condition – Education and training. Opomba: Dejavnosti O, P in Q so dejavnosti javnega sektorja, preostale so dejavnosti zasebnega sektorja. P – Izobraževanje, M – Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, J – Informacijske in komunikacijske dejavnosti, K – Finančne in zavarovalniške dejavnosti, O – Dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti, L – Poslovanje z nepremičninami, D – Oskrba z električno energijo, plinom in paro, R – Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, Q – Zdravstvo in socialno varstvo, S – Druge dejavnosti, Skupaj, B – Rudarstvo, G – Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil, C – Predelovalne dejavnosti, E – Oskrba z vodo, ravnanje z odpadki, saniranje okolja, H – Promet in skladiščenje, N – Druge raznovrstne poslovne dejavnosti, I – Gostinstvo, A – Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo, F – Gradbeništvo.

ustrezen odnos do strank in sposobnost za reševanje problemov. Z vidika izobrazbe že vrsto let manjka zlasti profilov s srednjo poklicno in strokovno izobrazbo ter nekaterih profilov s terciarno izobrazbo.⁷⁷ Pozitivni premiki, ki so bili v dolgoletnem obdobju doseženi za večji delež vpisanih v srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje ter v terciarnem izobraževanju na naravoslovje in tehniko ter zdravstvo in socialo (kazalnik 2.3), ob zmanjšanju števila vpisanih zaradi manjših generacij ne zadovoljujejo potreb na trgu dela.⁷⁸ Neskladja na trgu dela so povezana s preskromnim zanimanjem mladih za nekatere izobraževalne programe, premajhno privlačnostjo nekaterih poklicev, premajhnim številom vpisnih mest na nekaterih programih in premajhnim sodelovanjem izobraževalnih ustanov z gospodarstvom. V prihodnje bi lahko odzivnost izobraževanja povečali širjenje vajeništva, ki kaže dobre rezultate,⁷⁹ in drugi ukrepi, ki se že izvajajo.⁸⁰ Neskladja v znanju in spretnostih

pri že zaposlenih pa se kažejo v pomanjkanju socialnih in verbalnih spretnosti, sposobnosti logičnega sklepanja, sodelovanja, prilagodljivosti, vestnosti, samostojnosti.⁸¹ Premajhna ponudba ustrezno usposobljenega kadra omejuje rast produktivnosti, zato bi bilo treba okrepiti ukrepe za zagotavljanje ustreznih znanj in spretnosti. Primer takega ukrepa je načrtovana vzpostavitev srednjeročnega napovedovanja potreb po znanjih in kompetencah (t. i. platforma za napovedovanje potreb po kompetencah), ki ni ključno le z vidika uresničevanja ciljev pametne specializacije na področju razvoja človeških virov,⁸² ampak predvsem za spopadanje družbe in gospodarstva s prihodnjimi izzivi, npr. digitalizacijo, avtomatizacijo, podnebni spremembami, socialnimi in drugimi izzivi. OECD kot t. i. znanja in spretnosti prihodnosti navaja ustvarjalnost, socialna, podjetnostna in digitalna znanja⁸³ (gl. okvir 2).

⁷⁷ Po podatkih Napovednika zaposlovanja 2019/II (ZRSZ, 2019).

⁷⁸ Po podatkih Poklicnega barometra (ZRSZ, 2019) je bilo za leto 2020 ocenjeno pomanjkanje strokovnjakov s področja zdravstva in socialne ter naravoslovja in tehnike, profilov s srednjo poklicno in tehnično izobrazbo.

⁷⁹ Podjetja pozdravljajo vajeništvo – objavljamo prvo evalvacijsko poročilo o poskusnem izvajanju vajeništva (MIZŠ, CPI), 2018.

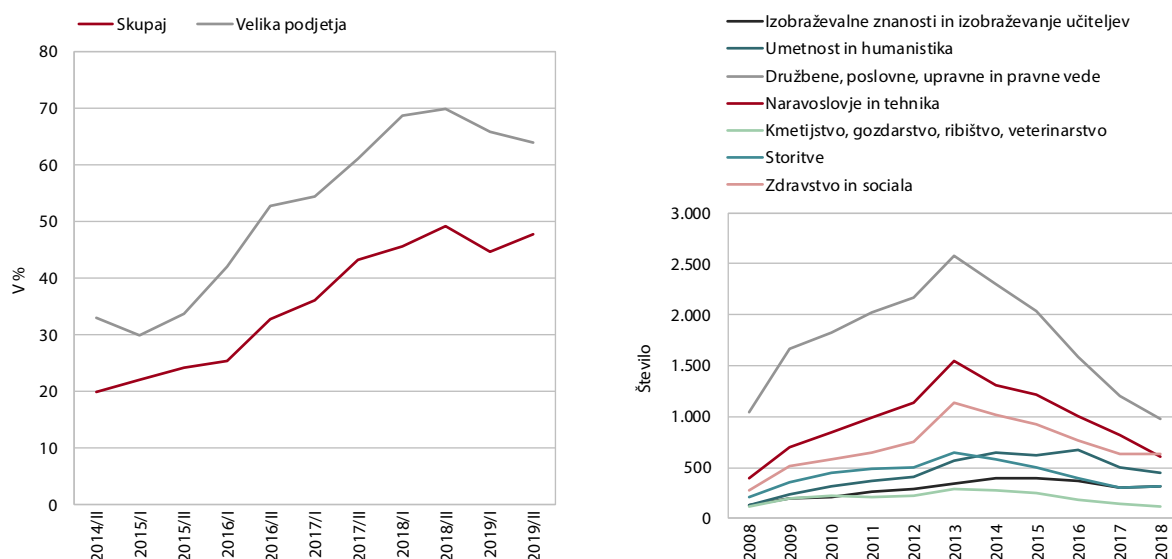
⁸⁰ Ukrep povezuje sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja s potrebami trga dela 2018–2022, prenova poklicnega izobraževanja v letih 2018–2022, promocija poklicnega izobraževanja v obdobju 2016–2020, dvig poklicnih kompetenc učiteljev v letih 2017–2019, širjenje vajeništva, študentski inovativni projekti za družbeno korist in vzpostavitev sistema spremljanja zaposljivosti diplomantov visokošolskega študija.

⁸¹ OECD Skills for jobs database, 2020.

⁸² Platforma za napovedovanje kompetenc je orodje za tri ključna področja razvoja kadrov: (i) dolgoročno napovedovanje potreb po kompetencah, (ii) ugotavljanje vrzeli v kompetencah zaposlenih in brezposelnih glede na dolgoročne napovedi in pripravo načrta razvoja karier ter načrta izobraževanja in (iii) razvoj predlogov programov izobraževanja oziroma usposabljanja glede na potrebe trga dela in vrzeli v kompetencah ter zapolnjevanje vrzeli z izobraževanjem in usposabljanjem kadrov v zdajšnjih programih oziroma pravočasni pripravi novih programov (Vlada RS, Informacija o izvajanju Strategije pametne specializacije za obdobje 2016–2018, str. 33–34).

⁸³ OECD (OECD Future of Education and Skills 2030, 2019) ugotavlja, da je manj verjetno, da bodo ogroženi poklici, ki zahtevajo socialne veščine, in poklici, ki zahtevajo ustvarjalnost.

Slika 20: Pomanjkanje ustreznih kadrov za zaposlitev (levo) in število brezposelnih diplomantov (do 29 let) s terciarno izobrazbo (desno), Slovenija

Vir: ZRSZ, Napovednik zaposlovanja; ZRSZ.

Okvir 2: Potrebna znanja in spretnosti za spopadanje družbe in gospodarstva s prihodnjimi izzivi

Krepitev ustvarjalnosti je nujna za uspešno odzivanje posameznika na situacije, ki zahtevajo inovativne rešitve, in pripravo na poklice, ki še ne obstajajo. Ustvarjalnost je ključna za nastajanje novih idej, iskanje rešitev na inovativen način in napredek družbe ter gospodarstva, zato jo je treba razvijati z dejavnostmi na področju izobraževanja in kulture (gl. poglavje 2.2). V Sloveniji šole organizirajo različne dejavnosti, ki spodbujajo ustvarjalnost (npr. ukrep spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti v osnovnih in srednjih šolah,¹ inovativna učna okolja in prožne oblike učenja,² festival inovativnosti in ustvarjalnosti), ustvarjalnost se razvija tudi zunaj šole, na primer v Hiši eksperimentov. V visokem šolstvu ustvarjalnost spodbujajo študentski inovativni projekti za družbeno korist, v okviru katerih študenti iščejo rešitve za izzive javnega in neprofitnega sektorja.³ Ustvarjalnost je pomembna tudi za odrasle, zato jo je smiselno spodbujati s študijskimi krožki, programi medgeneracijskega sodelovanja in učenja, na univerzi za tretje življenjsko obdobje in s parado učenja – dan učečih se skupnosti. K razvoju ustvarjalnosti prispevata tudi platformi raziskovalne umetnosti (KONS in RUK – Mreža centrov raziskovalnih umetnosti in kulture).

Izboljšanje digitalnih znanj in spretnosti bi omogočilo hitrejšo digitalno preobrazbo družbe in podjetij. Pomanjkanje usposobljenega kadra empirično dokazano zmanjšuje potencial za rast produktivnosti.⁴ Pospešena javna in zasebna vlaganja v človeške vire so prvo priporočilo vrste študij, ki analizirajo prehod v novo industrijsko revolucijo. Poleg znanj in spretnosti za zadovoljevanje trenutnih potreb gospodarstvo namreč še posebej potrebuje znanja in spretnosti za lažje spopadanje s priložnostmi in izzivi digitalizacije in avtomatizacije. V Sloveniji je razvoj digitalnih znanj in spretnosti glede na velike potrebe podjetniškega sektorja prepočasen (gl. poglavje 1.2.2.), kar je treba obravnavati prednostno. Osnovne in srednje šole kljub dobri opremljenosti digitalno tehnologijo premalo uporabljajo,⁵ kar zavira razvoj digitalnih znanj in spretnosti mladih, zato je treba bolj spodbujati učitelje k

¹ Javni poziv osnovnim in srednjim šolam za dodelitev spodbud, namenjenih izvajanju aktivnosti za spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti med mladimi v letih 2019/2020, 2019.

² Javni razpis za izbor operacij »Razvoj in udejanjanje inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc, 2016; Javni razpis za sofinanciranje operacije razvoja in udejanjanja inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc – razvoj sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostno vzgojo, 2017, Javni razpis za izbor projektov »Spodbujanje prožnih in inovativnih oblik učenja z razvojem jezikovnih virov in tehnologij«, 2017. Na nekaterih visokošolskih zavodih se izvaja ukrep inovativne in prožne oblike poučevanja in učenja (MIZŠ, Javni razpis Inovativne in prožne oblike poučevanja in učenja, 2018).

³ Študentski inovativni projekti za družbeno korist (ŠIPK) (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživitveni sklad Republike Slovenije).

⁴ Gal N. et al., 2019.

⁵ 2nd Survey of Schools: ICT in Education. Slovenia Country Report (Evropska komisija), 2019.

usposabljanju za uporabo te tehnologije in njeni (učinkoviti) uporabi. V visokem šolstvu se izvaja ukrep vključevanje uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije v visokošolski pedagoški proces. K izboljšanju digitalnih znanj in spretnosti odraslih, ki so v mednarodni primerjavi nizke, pa bi lahko prispevali ukrepi države (na primer vavčer za dvig digitalnih kompetenc zaposlenih v podjetjih, spodbude za digitalno transformacijo majhnih in srednjih podjetij, pridobivanje temeljnih in poklicnih kompetenc, med drugim IKT-znanj).

Razvoj znanj in spretnosti za trajnostni razvoj se krepi in bo pospešil trajnostno preobrazbo družbe in gospodarstva. Vsebine o trajnostnem razvoju so vključene v izobraževanje mladih, za doseganje ciljev trajnostnega razvoja pa jih bo treba še razširiti in vključiti v celoten izobraževalni proces ter delovanje izobraževalnih ustanov. To bi lahko v prihodnje uresničevali z vpeljavo programa ozaveščanja in vzgoje in izobraževanja o podnebnih spremembah, ki se je začel izvajati leta 2020.⁶ Tovrstna znanja in spretnosti je treba razvijati tudi pri odraslih in v podjetjih, kjer se s tem povezane dejavnosti v zadnjih letih krepijo (npr. teden izobraževanja za trajnostni razvoj, podnebna projekta LIFE IP CARE4CLIMATE⁷ in LIFE Podnebna pot 2050,⁸ energetske svetovanje, dejavnosti nevladnih organizacij Akademija trajnostnih poslovnih strategij in modelov v podjetjih⁹ izobraževanje za trajnostni razvoj, ki ga izvaja ACS ipd). Širjenje znanj o izzivih trajnostnega razvoja bo potrebno tudi za doseganje ciljev evropskega zelenega dogovora (gl. poglavje 4) in prestrukturiranje delovnih mest, ki bodo ogrožena zaradi uvajanja novih čistih tehnologij.

Za krepitev podjetnosti je potrebna večja prisotnost podjetnostnih znanj in spretnosti v izobraževanju mladih in odraslih. Nastajanje novih poklicev in delovnih mest ter širjenje netipičnih oblik zaposlovanja povečuje potrebo po večji podjetnosti posameznika. Zato je treba spodbujati podjetnostna znanja in spretnosti pri mladih in odraslih, vpisanih v različne izobraževalne programe na vseh ravneh izobraževanja, poleg tega pa tudi nadgrajevati zdajšnje ukrepe, ki se izvajajo (ukrep spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti v osnovnih in srednjih šolah in ukrep krepitev kompetence podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v osnovnih šolah¹⁰).

⁶ Ukrep se izvaja v obdobju 2020–2023. V zadnjem letu izvajanja ukrepa je predviden preizkus programa na vzorcu do 80 šol (Program porabe sredstev Sklada za podnebne spremembe v letu 2020, 2019).

⁷ LIFE IP CARE4CLIMATE je integralni projekt, ki bo s pomočjo ozaveščanja, izobraževanja in usposabljanja ključnih deležnikov spodbudil izvajanje ukrepov, na podlagi katerih bo Slovenija dosegla cilje zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020 oziroma 2030. Izvajati se je začel leta 2019.

⁸ Projekt LIFE Podnebna pot 2050 je namenjen spremljanju napredka in načrtovanju podnebnih ukrepov za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov na področjih stavb, prometa, industrije, kmetijstva, gozdarstva in odpadkov. V okviru projekta so organizirane tudi različne delavnice, seminarji ipd.

⁹ Akademija TPSMP vključuje celovit proces, v katerem podjetja skupaj s strokovnjaki pripravijo trajnostne poslovne/korporacijske strategije, trajnostne poslovne modele in izvedbene projekte (Javni razpis Spodbujanje trajnostne poslovne strateške transformacije in razvoj novih poslovnih modelov v slovenskih podjetjih za lažje vključevanje v globalne verige vrednosti, 2019).

¹⁰ Krepitev kompetence podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v osnovnih šolah, 2017.

Čeprav so se kazalniki kakovosti znanja pri mladih poslabšali, so v mednarodni primerjavi ugodni. Rezultati na področjih bralne, matematične in naravoslovne pismenosti mladih, ki je posredni kazalnik kakovosti izobraževanja, so se po podatkih raziskave PISA 2018 v primerjavi s predhodno raziskavo (PISA 2015) poslabšali (gl. kazalnik 2.4), vendar so v mednarodni primerjavi nadpovprečni. Ugodno sliko kažejo tudi relativno nizke razlike med regijami, med katerimi sicer najbolj pozitivno izstopa ekonomsko najrazvitejša osrednjeslovenska regija. Vse regije, ki so pod slovenskim povprečjem, so v vzhodni Sloveniji, vendar tudi te bistveno ne odstopajo od slovenskega povprečja. Ob na splošno ugodnem položaju Slovenije bi k nadaljnjemu izboljšanju kakovosti izobraževanja lahko prispevalo več stalnega strokovnega usposabljanja za učitelje. Na srednji in dolgi rok bo zaradi visokega deleža starejših učiteljev (50 let ali več) treba zagotoviti dovolj veliko število novih učiteljev in z ustrežno politiko spodbuditi mlade za učiteljski poklic, tudi z izboljšanjem njegovega ugleda v družbi, ki je v mednarodni primerjavi

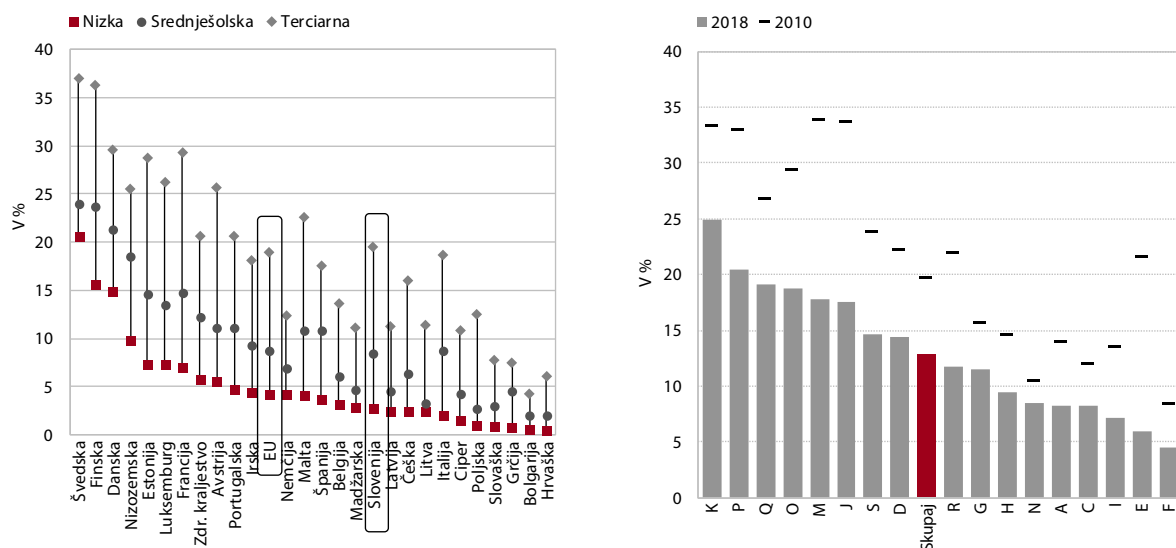
nizek.⁸⁴ Kakovost izobraževanja bi lahko izboljšali tudi z večjimi vlaganji v izobraževanje, ki so v mednarodni primerjavi nizka (gl. kazalnik 2.5). Izboljšanje kakovosti izobraževanja ter razvoj novih znanj in spretnosti spodbujajo tudi projekti sodelovanja,⁸⁵ ki se izvajajo na vseh ravneh izobraževanja, njihovo število pa med leti precej niha.

Internacionalizacija izobraževanja, ki bogati ponudbo znanj in spretnosti, se je v preteklih letih širila. Izobraževanje v tujini omogoča posamezniku, da pridobi dodatna strokovna znanja ter znanja o tujih državah, jeziku in kulturi ipd. in tako po končanem šolanju obogati ponudbo znanj in spretnosti na trgu dela. Število mladih, vpisanih v srednje šole, ki so se

⁸⁴ OECD, TALIS 2018, 2019.

⁸⁵ V okviru teh projektov je namen spodbuditi izmenjavo dobrih praks ter razvoj, prenos in uvajanje inovativnih praks na organizacijski, lokalni, regionalni, nacionalni in evropski ravni (CMEPIUS, link: <http://www.erasmusplus.si/kljucna-aktivnost-2/>).

Slika 21: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, glede na izobrazbo, 2018 (levo) in vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po dejavnostih, Slovenija (desno)

Vir: Eurostat – Population and social condition – Education and training, Anketa o delovni sili.

Opomba: Dejavnosti O, P in Q so dejavnosti javnega sektorja, preostale dejavnosti so dejavnosti zasebnega sektorja. K – Finančne in zavarovalniške dejavnosti, P – Izobraževanje, Q – Zdravstvo in socialno varstvo, O – Dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti, M – Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, J – Informacijske in komunikacijske dejavnosti, S – Druge dejavnosti, D – Oskrba z električno energijo, plinom in paro, Skupaj, R – Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, G – Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil, H – Promet in skladiščenje, N – Druge raznovrstne poslovne dejavnosti, A – Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo, C – Predelovalne dejavnosti, I – Gostinstvo, E – Oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki, saniranje okolja, F – Gradbeništvo.

udeležili izmenjave v tujini, se je v dolgoletnem obdobju povečalo.⁸⁶ V okviru dolgoročne mobilnosti⁸⁷ se je delež študentov iz Slovenije na študiju v tujini v zadnjih letih povečal in je bil leta 2017 višji kot v povprečju EU-23.⁸⁸ Število študentov na študiju ali praksi v podjetju ali organizaciji⁸⁹ v tujini v okviru programa Erasmus+ je v zadnjih letih nihalo, dolgoročno gledano pa se je povečalo. Ponudbo diplomantov lahko obogatijo tudi študenti iz tujine,⁹⁰ njihov delež v skupnem številu vpisanih v terciarno izobraževanje se povečuje, vendar je nižji kot v povprečju EU. Tudi število tujih študentov na študiju ali praksi v okviru programa Erasmus+ se je povečalo.

Zmanjševanje vključenosti odraslih in zaposlenih v vseživljenjsko učenje je z vidika uspešnosti vključevanja na trg dela in v družbo ter spopadanja s spremembami na delovnih mestih zaradi digitalizacije in avtomatizacije neugodno. Po podatkih raziskave PIAAC so besedilne, matematične

in digitalne spretnosti odraslih nizke in ovirajo njihovo vključevanje v družbo ter kakovostno delo. Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, ki bi lahko prispevala k izboljšanju tovrstnih spretnosti, se znižuje in je le še malo višja od povprečja EU ter precej oddaljena od cilja SRS do 2030 (kazalnik 2.6). Še zlasti je prenizka vključenost starejših, nizko izobraženih in tujcev ter odraslih z nizkimi spretnostmi.⁹¹ V dolgoletnem obdobju se je znižala tudi vključenost zaposlenih v vseživljenjsko učenje, kar je z vidika spopadanja s tehnološkim napredkom, digitalizacijo in avtomatizacijo, neugoden trend. Še zlasti izstopa nizka vključenost zaposlenih na delovnih mestih, ki so močno podvržena digitalizaciji in avtomatizaciji,⁹² čeprav prav ti zaposleni potrebujejo veliko novih znanj in spretnosti, nekateri od njih tudi prekvalifikacije, ki jim bodo omogočile zaposlitev v drugih poklicih. K izboljšanju stanja na področju izobraževanja odraslih bi lahko prispevale izboljšave na področjih, ki jih omenja Evropska komisija:⁹³ (i) spodbujanje zanimanja odraslih za učenje, (ii) dostopnost izobraževanja za vse, (iii) ustreznost izobraževalnih programov, (iv) kakovost izobraževanja, (v) povezanost izobraževalne politike z drugimi politikami na vseh ravneh. OECD⁹⁴ pa poudarja

⁸⁶ V šolskem letu 2018/2019 se je mobilnosti v tujini udeležilo 1.342 dijakov (po podatkih CMEPIUS, dosegljivih decembra 2019).

⁸⁷ Za dolgoročno mobilnost študentov (angl. longer-term mobility oziroma diploma mobility) je značilno, da študent odide na študij v tujino za daljši čas (praviloma za obdobje celotnega študija) in v tujini pridobi tudi diplomu.

⁸⁸ Leta 2017 je v Sloveniji znašal 4,0 %, v povprečju 23 držav EU, ki so hkrati članice OECD, pa 3,5 %.

⁸⁹ Mobilnost za namen študija traja 3–12 mesecev, mobilnost za namen prakse 2–12 mesecev (CMEPIUS, 2020).

⁹⁰ S stalnim bivališčem v tujini.

⁹¹ Po podatkih raziskave OECD, PIAAC 2012 oziroma 2015 imajo nizke spretnosti tudi nekateri srednješolsko in terciarno izobraženi ter mladi in posamezniki v srednjih starostnih skupinah.

⁹² Po podatkih raziskave PIAAC (2012, 2015) (OECD), OECD Skills Strategy 2019, 2019.

⁹³ Adult Learning in the EU 28 Member States (EK), 2019.

⁹⁴ Getting Skills Right: Future-ready Adult Learning Systems (OECD), 2019.

tudi problematiko skromnih izdatkov posameznikov, podjetij in države za izobraževanje odraslih. Pomanjkljivost je tudi velika odvisnost izobraževanja odraslih od razpoložljivosti EU-sredstev.⁹⁵ K izboljšanju znanj in spretnosti odraslih, k večji dostopnosti izobraževanja in ustreznosti izobraževalnih programov, ki se izvajajo, bi lahko prispevali tudi ukrepi, sprejeti v zadnjih letih.⁹⁶

⁹⁵ Pomanjkljivost je velika odvisnost delovanja pomembnega dela izvajalcev izobraževanja odraslih od nepredvidljive dinamike uspešnosti črpanja sredstev Evropskega socialnega sklada (Beltram, 2019).

⁹⁶ Na primer ukrep pridobivanje temeljnih in poklicnih kompetenc in ukrep izvajanje programov nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja in program celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile.

2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

■ Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete (razvojni cilj 4)

Vsebina cilja je ohranjanje in razvijati nacionalno kulturo in slovenski jezik kot dejavnika nacionalne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem udeležbe v kulturi, razvijanjem in ohranjanjem kulture ter kulturne dediščine, krepitevijo sodelovanja med gospodarstvom in kulturo, spodbujanjem ustvarjalnosti in ustvarjalnih industrij. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika ter dostopnost kulture navaja digitalizacijo, za povečanje prepoznavnosti države pa mednarodno kulturno sodelovanje. Kulturno udejstvovanje prispeva k razvoju funkcionalne pismenosti, ki je obravnavana v razvojnem cilju 2, in uresničevanju zdravega in aktivnega življenja, ki je obravnavano v razvojnem cilju 1.

■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 4:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Obisk kulturnih prireditev, število na prebivalca	6,3 (2018)	ni podatka	8
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, v %	5,1 (2018)	ni podatka	3,5
Odperto dostopni jezikovni viri in orodja, število	180 (2019)	ni podatka	153

Kultura in jezik sta pomembna dejavnika nacionalne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Ti vplivi so medsebojno prepleteni, zelo kompleksni in običajno dolgoročni, kar omejuje možnosti za celovito vsakoletno spremljanje uresničevanja tega razvojnega cilja SRS. Kultura in jezik namreč prispevata k prepoznavanju naše samobitnosti in odprtosti družbe, razvoju ustvarjalnosti, inovativnosti in sodelovanju ter sta tako pomembna dejavnika gospodarskega in regionalnega razvoja. V nadaljevanju poudarjamo nekatera področja, ki so tesneje povezana z usmeritvami SRS 2030.

Gibanja na področju kulturne produkcije in obiska kulturnih prireditev so ugodna, širjenje digitalizacije in ohranjanje kulturne dediščine bi omogočilo še večjo dostopnost kulture. Obisk kulturnih prireditev se je v dolgoletnem obdobju povečal (gl. kazalnik 2.7) in je v mednarodni primerjavi visok.⁹⁷ Velik obisk je povezan z dobro ponudbo kulturnih prireditev po vsej državi, zlasti v Ljubljani, za katero je glede na primerljiva mesta v EU značilno tudi nadpovprečno veliko število kulturnih prizorišč.⁹⁸ Ugodna so tudi gibanja na področju ljubiteljske kulture, kjer se je v dolgoletnem obdobju povečalo število kulturnih društev (največ na področju glasbe), članov, prireditev in obiskovalcev. V Sloveniji veliko kulturno produkcijo omogočajo mednarodno primerjalno gledano nadpovprečno visoki izdatki države in veliko število delovno aktivnih v kulturi. Na dostopnost kulturnih vsebin vpliva tudi digitalizacija, ki kljub napredku zaostaja za načrti,⁹⁹ in ohranjanje

kulturne dediščine, kjer bi lahko ugodne rezultate dalo izvajanje Strategije kulturne dediščine 2020–2023 in izvajanje Zakona o zagotavljanju sredstev za določene nujne programe RS v kulturi (ZZSDNPK).¹⁰⁰ Za ohranjanje kulturne dediščine in njeno prepoznavnost je pomembna tudi nominacija stavbnih in urbanističnih del arhitekta Jožeta Plečnika v Ljubljani za vpis na UNESCOV seznam svetovne kulturne in naravne dediščine, ki jo je Slovenija vložila leta 2020. Poleg obsega kulturne produkcije je pomemben dejavnik obiska tudi njena kakovost. Posredni kazalnik kakovosti je delež gostovanj kulturnih prireditev v tujini, ki se je v zadnjih letih povečal in je višji od cilja SRS do 2030 (gl. kazalnik 2.8).

Prepočasen razvoj jezikovnih virov in tehnologij,¹⁰¹ slabe bralne navade prebivalcev in nespodbudna gibanja na področju knjige ter splošnih knjižnic so neugodni z vidika ohranjanja in razvoja slovenskega jezika. Branje knjig, ki vpliva na bralno pismenost, je v Sloveniji premalo razširjeno. Delež odraslih, ki berejo knjige vsaj enkrat na teden, je nižji kot v povprečju

33.534 in je bilo manjše od cilja za leto 2017 (50.000), ki je bil zastavljen v Resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017.

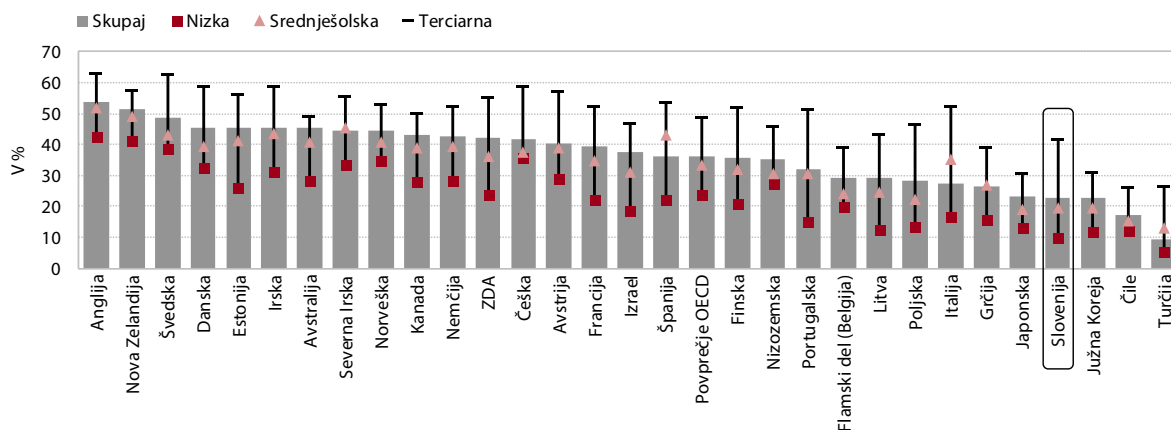
¹⁰⁰ S tem zakonom so za obdobje 2021–2027 iz državnega proračuna zagotovljena dodatna sredstva v višini 122,6 mio. evrov za nujne programe v kulturi, od tega za sanacijo najbolj ogroženih in najpomembnejših kulturnih spomenikov sredstva v višini 32,0 mio. evrov, za ohranjanje in obnovo najbolj ogrožene in najpomembnejše slovenske filmske, glasbene, baletne in plesne dediščine in digitalizacijo kulturne dediščine sredstva v višini 7,7 mio. evrov, za odkupe predmetov kulturne dediščine in sodobne umetnosti 3,5 mio. evrov.

¹⁰¹ Jezikovni viri so zbirno poimenovanje za jezikovne priročnike (slovarje, slovnice, pravopis ipd.) in jezikovne zbirke (korpuse in jezikovne baze podatkov), ki jih govorci vsakodnevno uporabljajo za samostojno in učinkovito sporazumevanje. Jezikovne tehnologije so zbirno poimenovanje za različna računalniška orodja in aplikacije, ki izrabljajo obstoječe jezikovne (meta)podatke za razreševanje z jezikom povezanih

⁹⁷ Gl. Poročilo o razvoju 2019, 2019.

⁹⁸ Evropska komisija, The Cultural and Creative Cities Monitor, 2019.

⁹⁹ Število objektov, objavljenih na portalu KAMRA, je leta 2018 znašalo

Slika 22: Delež odraslih (25–64 let), ki vsaj enkrat na teden berejo knjige, 2012 oziroma 2015

Vir: OECD, Education at a Glance 2019, 2019; PIAAC 2012 oziroma 2015.

OECD, izstopa nizek delež nizko izobraženih.¹⁰² Čeprav se v zadnjih letih krepijo dejavnosti za spodbujanje bralne pismenosti (nacionalni mesec skupnega branja, branju prijazna občina), bi bili potrebni ob nizkih besedilnih spretnostih odraslih večji premiki. Možnosti za to ponuja razvejana mreža splošnih knjižnic in bibliobusov, ki povečujejo prostorsko dostopnost knjig. Nespodbudna so tudi gibanja na področju splošnih knjižnic, kjer včlanjenost v zadnjih letih stagnira, izposoja knjižničnega gradiva pa se je zmanjšala. Na bralno pismenost bo ugodno vplivalo tudi izvajanje Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030. Spodbujanje branja knjig in uvedba nižje stopnje DDV za tiskane in elektronske knjige¹⁰³ bi lahko ugodno vplivala tudi na založniško dejavnost, kjer so gibanja že dlje časa neugodna. Število naslovov izdanih knjig in brošur se je v obdobju 2009–2018 zmanjšalo, prav tako število izdanih naslovov slovenskega leposlovja. Razvoj bralne pismenosti in dostopnost slovenskega jezika lahko omogočajo tudi jezikovni viri, tehnologije in digitalizacija. Na teh področjih več načrtovanih ukrepov ni bilo izvedenih,¹⁰⁴ Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 se je iztekla, nova pa še ni bila sprejeta. Na področju jezikovne opremljenosti

se število odprtih dostopnih jezikovnih virov in orodij v nacionalnem repozitoriju CLARIN¹⁰⁵ povečuje, konec leta 2019 je znašalo 180 (cilj SRS 2030 je 153).

Nekateri večji mednarodni kulturni dogodki ponujajo priložnost za širšo promocijo slovenske kulture v tujini in večji obisk kulturnih dogodkov.

Mednarodno sodelovanje na področju kulture in njena promocija prispevata k prepoznavnosti Slovenije in njene kulture v tujini ter večjemu obisku kulturnih dogodkov. Za leto 2020 in prihodnja leta je bilo predvidenih več mednarodnih dogodkov, ki pomenijo priložnost za promocijo Slovenije in slovenske kulture ter turistični in gospodarski razvoj. Za leti 2020 in 2021 je bil napovedan EXPO 2020, leta 2021 naj bi Slovenija gostila največji mednarodni zborovski festival v Evropi Europa Cantat 2021 in dogodek Slovenija – evropska gastronomska regija 2021, leta 2025 dogodek Evropska prestolnice kulture 2025. Na področju založništva dogodek Slovenija, častna gostja Frankfurtskega knjižnega sejma 2022 ponuja priložnosti za večjo promocijo slovenskih knjig v tujini. Poleg udeležbe na nekaterih odmevnejših mednarodnih dogodkih so se leta 2019 nadaljevale številne dejavnosti, ki jih Slovenija redno izvaja.¹⁰⁶

Povezovanje med kulturo in gospodarstvom se krepí in povečuje gospodarski pomen kulture, možnosti za izkoriščanje gospodarskega potenciala kulture pa še obstajajo. Že več let deluje Center za kreativnost,

praktičnih dilem uporabnikov (sistemi za prepoznavanje in sintezo govora, strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje, črkovalniki, slovnični pregledovalniki, sistemi za samodejno odgovarjanje na vprašanja, besedilno rudarjenje itd.) ali za postopke računalniške analize naravnega jezika za izdelavo zlasti digitalnih jezikovnih priročnikov in drugih virov (Javni razpis za (so)financiranje projektov, namenjenih promociji in uveljavljanju slovenskega jezika na področju jezikovnih virov, tehnologij in digitalizacije v letih 2018 in 2019, 2017).

¹⁰² Razlika v branju knjig med nizko in terciarno izobraženimi prebivalci je v Sloveniji večja kot v povprečju OECD.

¹⁰³ Leta 2019 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o davku na dodano vrednost (ZDDV-1K), ki je omogočil nižjo stopnjo DDV za tiskane in elektronske knjige.

¹⁰⁴ Iz Poročila o izvajanju akcijskih načrtov za jezikovno izobraževanje in jezikovno opremljenost, sprejetih na podlagi Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, za leto 2018 je razvidno, da se veliko načrtovanih ukrepov na področju jezikovne opremljenosti ni izvajalo.

¹⁰⁵ CLARIN je raziskovalna infrastruktura, ki je organizirana kot medinstitucionalni konzorcij in zagotavlja gradnjo in delovanje poenotene računalniške platforme, ki raziskovalnim skupnostim nudi trajno hrambo in prosti dostop do jezikovnih virov, aplikacij in naprednih orodij za računalniško obdelavo slovenščine in drugih jezikov.

¹⁰⁶ V Sloveniji Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za zunanje zadeve sprejemata številne ukrepe za povečanje mednarodne prepoznavnosti slovenske kulture.

leta 2020 je bil objavljen drugi javni razpis Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij – Center za kreativnost 2020–2021. Povezovanje znanosti, umetnosti, tehnologije in gospodarstva spodbujajo tudi centri raziskovalnih umetnosti in kulture.¹⁰⁷ Kultura je tudi potencial za podjetniško dejavnost in ustvarjanje dodane vrednosti. Poslovni rezultati podjetij, ki se ukvarjajo s kulturno dejavnostjo, so bili razen vizualnih umetnosti v dolgoletnem obdobju neugodni (zlasti v dejavnosti dejavnost oblikovanja, aranžerstva in dekoraterstva).¹⁰⁸ Še zlasti to velja za področje knjige in tiska, ki ustvari največ dodane vrednosti in zaposluje največ oseb med vsemi področji kulture. V prihodnje bi lahko ugodnejša gibanja izvoza knjig in razvoja založniške dejavnosti spodbudila udeležba Slovenije kot častne gostje na Frankfurtškem knjižnem sejmu 2022.

¹⁰⁷ Javni razpis za izbor operacij Mreža centrov raziskovalnih umetnosti in kulture, 2018.

¹⁰⁸ Čelebič, 2020.

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Razvoj Slovenije po krizi je bil v splošnem vključujoč. S povečano participacijo podpovprečno zastopanih skupin (mladi, starejši in nizko izobraženi) in hitrejšo rastjo dohodkov v nižjih dohodkovnih razredih so se kazalniki socialne izključenosti in dohodkovne neenakosti vrnili na razmeroma ugodne predkrizne ravni, zmanjšala se je tudi dolgotrajna brezposelnost. Na vključujoč razvoj prav tako kaže visoka participacija prebivalstva v družbenem življenju ter nizke razlike med spoloma. Nekoliko višja kot pred letom 2008 pa je ostala še stopnja tveganja revščine, poseben izziv je zmanjšanje tveganja revščine med starejšimi ženskami. Kljub nekoliko večjemu zaposlovanju za nedoločen čas segmentacija trga dela ostaja visoka, zlasti med mladimi. Zaradi demografskih sprememb se je v obdobju konjunktura zaostрила problematika pomanjkanja ustrezne delovne sile, ki srednjeročno tudi v luči hitrih tehnoloških sprememb postaja vse pomembnejši omejitveni dejavnik nadaljnjega razvoja (gl. poglavji 1 in 2). Precej izzivov ostaja tudi na področju zdravja. V zadnjih letih se je podobno kot v drugih državah ustavilo podaljševanje pričakovanega trajanja življenja, ponovno so se začele povečevati neenakosti v zdravju. V obdobju 2011–2016 se je močno znižala stopnja umrljivosti, preprečljiva z zdravstvenim varstvom, še vedno pa bi bistveno več smrti lahko preprečili z boljšo preventivo in javnozdravstvenimi ukrepi. K temu bi lahko prispevala nadaljnja krepitev preventivnih programov za zmanjšanje tveganega vedenja zlasti socialno šibkejših (alkohol, kajenje, droge, čezmerna teža), izboljšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev zaradi čakalnih dob in ureditev sistema dolgotrajne oskrbe. Sistemska ureditev sistemov socialne zaščite je še zlasti pomembna v luči demografskih sprememb.

3.1 Zdravo in aktivno življenje

■ Zdravo in aktivno življenje (razvojni cilj 1)

Vsebinska cilja je kakovostno življenje vseh generacij s spodbujanjem zdravega in aktivnega življenja. Za doseganje cilja bo treba okrepiti zavedanje o pomenu zdravega življenjskega sloga in duševnega zdravja, preprečevati tvegano vedenje, krepiti preventivo, zmanjšati tveganja za zdravje iz onesnaženosti okolja in podnebnih sprememb ter spodbujati trajnostno potrošnjo, medgeneracijsko povezanost in enakost med spoloma. Ob demografskih spremembah bo izziv ohranjanje vzdržnih sistemov socialne zaščite, ki bodo zagotavljali primerne pokojnine in visoko dostopnost do zdravstva in dolgotrajne oskrbe ter prispevali k zmanjševanju neenakosti v zdravju. Za uresničitev cilja je pomembno tudi ustvarjanje razmer za dostojno življenje vseh generacij, kar obravnava razvojni cilj 3.

■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 1:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu, število let	Moški: 55,3 leta; 70,7 % PTŽ (2017)	63,5 leta 81,1 % PTŽ (2017)	Moški: 64,5 (80 % PTŽ)
	Ženske 54,6 leta; 65,0 % PTŽ (2017)	64,0 leta 76,6 % PTŽ (2017)	Ženske: 64,5 (75 % PTŽ)
Indeks enakosti spolov, indeks	68,3 (2019)	67,4 (2019)	> 78

V obdobju 2011–2016 se je močno znižala stopnja umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov, kar kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo, še vedno pa bi bistveno več smrti lahko preprečili z boljšo preventivo in javnozdravstvenimi ukrepi. Izboljševanje zdravja je splošen trend, ki je povezan z napredkom medicine in izboljševanjem kakovosti v zdravstvu ter vrsto drugih dejavnikov, kot so rast dohodka, dvig izobrazbene ravni in informiranosti. V večini držav EU in OECD se je hitro podaljševanje pričakovanega trajanja življenja (PTŽ), značilno za obdobje 2002–2007,¹⁰⁹ v letih od 2012 do 2017 umirilo. V Sloveniji je bila umiritev še bolj izrazita, saj se po letu 2014 ni povečevalo niti število pričakovanih zdravih let življenja (gl. kazalnik 3.1) niti pričakovano trajanje življenja (gl. kazalnik 3.3). Ob tem se je ponovno povečal zaostanek za EU v številu let, ki jih preživimo zdravi, močno pod povprečjem EU pa ostajata tudi samooceni zdravja in oviranosti. Po kazalniku preprečljive umrljivosti, ki kaže na uspešnost zdravstvenega sistema, je bil v letih od 2011 do 2016 dosežen velik napredek pri znižanju umrljivosti, ki je preprečljiva z zdravstvenim varstvom, manjši pa pri umrljivosti, ki jo lahko preprečimo s preventivo (gl. kazalnik 3.4), kar je povezano z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga. Tvegano vedenje je razlog tudi za visoko breme kroničnih bolezni,¹¹⁰ kot so rak, srčna in pljučna obolenja ter sladkorna bolezen. Zaradi staranja prebivalstva se incidenca obolevnosti za rakom povečuje v vseh državah EU, Slovenija je po stopnji obolevnosti za različnimi vrstami raka na 9.

mestu med državami EU in na 3. mestu po umrljivosti.¹¹¹ Večje izboljšanje na področju preprečljive umrljivosti bi lahko dosegli s krepitvijo preventive na primarni ravni, širitvijo referenčnih ambulant in centrov za krepitev zdravja, presejalnih programov, integracijo zdravstvene in dolgotrajne oskrbe, cepljenjem in večjimi vlaganji delodajalcev v zdravje.

Po zmanjšanju v obdobju 2007–2014 so se neenakosti v zdravju v zadnjih letih ponovno povečale. Analiza NIJZ¹¹² je pokazala, da so se v Sloveniji v obdobju 2007–2014 neenakosti v zdravju po večini kazalnikov zmanjšale, vendar so bile v letu 2014 (zadnji mednarodni podatek po anketi EHIS) razlike v deležu odraslih s čezmerno težo glede na izobrazbo še vedno najvišje v EU, velike pa so bile tudi razlike v deležu kronično depresivnih glede na dohodek. V obdobju 2014–2018 se je pri kazalnikih samoocen zdravja¹¹³ in oviranosti¹¹⁴ vrzel med prvim in petim dohodkovnim kvintilnim razredom ponovno močno povečala in je bila v letu 2018 bistveno večja kot v povprečju EU. Za zmanjševanje neenakosti v zdravju je potrebno usklajeno medsektorsko delovanje, ki je usmerjeno zlasti v spodbujanje bolj zdravega

¹¹¹ Health at a Glance: EU 2018, 2018.

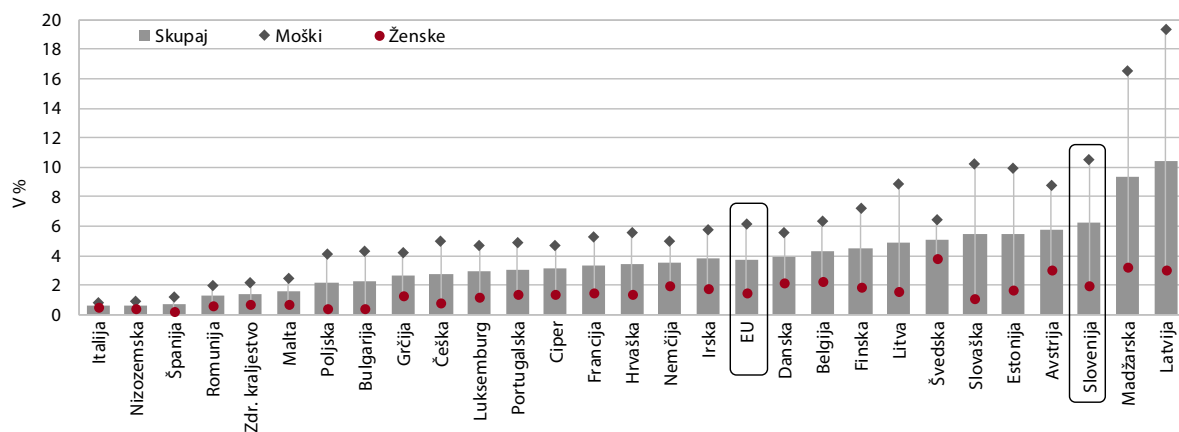
¹¹² Neenakosti v zdravju v času ekonomske krize, 2018.

¹¹³ V letu 2018 je po anketi EU-SILC svoje zdravje ocenilo kot dobro ali zelo dobro 50 % vprašanih iz prvega dohodkovnega kvintilnega razreda in 78 % iz petega kvintilnega razreda (v EU: 1. kv. 60 %; in 5. kv. 80 %). Vrzel med prvim in petim kvintilom je v Sloveniji je znašala 28 o. t., v EU pa 20 o. t. (leta 2014 v Sloveniji 22 o. t. in v EU 17 o. t.)

¹¹⁴ V letu 2018 je 16 % vprašanih iz prvega dohodkovnega kvintilnega razreda in 4,5 % vprašanih iz petega kvintila ocenilo, da so zaradi zdravstvenih težav že dlje časa zelo ovirani pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti (v EU: 1. kv. 12 % in 5. kv. 4 %). Vrzel je v Sloveniji znašala 11,7 o. t., v EU pa 7,7 o. t. (v 2014 v Sloveniji 9,2 o. t. in v EU 7,7 o. t.).

¹⁰⁹ Health at a Glance 2019 (OECD), 2019.

¹¹⁰ Delež populacije z eno ali dvema kroničnima boleznima je bil po anketi EHIS leta 2014 40,5 %, v povprečju držav EU pa 31,3 %.

Slika 23: Delež odraslih, ki so odvisni od alkohola, 2017

Vir: Global Status Report on Alcohol and Health, WHO 2018.

načina življenja socialno šibkejših in najranljivejših skupin. Predvsem nižje izobraženi prebivalci potrebujejo dodatno pozornost in možnosti, da lahko izkoristijo svoje zmožnosti, aktivno prispevajo k družbi in dočakajo zdravo starost. Nadaljnje zmanjševanje neenakosti v zdravju bi pomembno prispevalo tudi k zmanjšanju obremenitev rasti izdatkov za zdravstvo in absenzizma (gl. kazalnik 3.21).

Razširjenost nekaterih oblik nezdravega načina življenja se je v zadnjih letih zmanjšala, povečevati pa so se začela druga tveganja za zdravje. V primerjavi z državami EU je v Sloveniji največji problem v čezmerni hranjenosti in debelosti odraslih, ki je skoraj v vrhu EU (gl. kazalnik 3.7).¹¹⁵ S tem je povezana tudi visoka prevalenca sladkorne bolezni.¹¹⁶ Hkrati pa se bistveno večji delež odraslih (74 %) kot v povprečju držav EU, ki so vključene v OECD (EU-23), skoraj vsak teden ukvarja s telesno aktivnostjo ter vsak dan uživa sadje in zelenjavo (več kot 60 % odraslih).¹¹⁷ Delež kadičev med odraslimi je v Sloveniji nekoliko pod povprečjem EU, vendar se v zadnjih desetih letih ni zniževal tako kot v večini drugih držav, pljučni rak pa je še vedno glavni vzrok preprečljive umrljivosti. Bolj kot v EU pa se je zmanjšal delež kadičev med mladimi,¹¹⁸ vendar je med mladimi nadpovprečno razširjeno uživanje marihuane, le malenkost manj kot v povprečju EU pa uporaba drugih prepovedanih drog.¹¹⁹ Z uporabo psihoaktivnih drog se povečuje tveganje za nesreče in poškodbe med mladimi ter tveganje za težave

v duševnem zdravju pozneje v življenju. Izrazito visok pa je še vedno delež odvisnih od alkohola (tretji najvišji v EU) in delež prebivalcev, ki pijejo visoko tvegano,¹²⁰ stopnja preprečljivih smrti zaradi alkohola pa je skoraj dvakrat višja od povprečja EU. Podobno kot pri debelosti pa so razlike med spoloma zelo visoke. Problematičen je predvsem zelo visok delež moških, ki so odvisni od alkohola. Kljub temu Slovenija še vedno ni uvedla trošarin na vino, poleg tega je bil leta 2017 po 18-letni prepovedi sprejet zakon, ki ponovno omogoča prodajo piva in vina na športnih prireditvah. Za izboljšanje življenjskega sloga bi bilo nujno treba okrepiti preventivo in javno zdravje ter ozaveščanje posameznikov o odgovornosti za lastno zdravje, v politike za zmanjševanje tveganega vedenja bo treba vključiti zlasti moške z nižjo in srednjo izobrazbo. Slednje bi prispevalo tudi k večji participaciji na trgu dela.

Med tveganji za zdravje, ki izhajajo iz okolja, poudarjam predvsem tveganje zaradi onesnaženosti zraka. Splošna onesnaženost okolja v Sloveniji ni visoka in se izboljšuje,¹²¹ vendar onesnaženost zraka, ki v razvitih državah pomeni največje tveganje za zdravje (bolezni dihal, pljučni rak, srčno-žilne bolezni), presega mejo, do katere je po smernicah Svetovne zdravstvene organizacije onesnaženost še sprejemljiva. Prav tako onesnaženost zraka presega povprečje EU (gl. kazalnik 4.13 in poglavje 4.2).¹²² Po oceni OECD so ekonomski stroški,¹²³ povezani z onesnaženostjo zunanjega zraka, v

¹¹⁵ Študija OECD (The Heavy Burden of Obesity) kaže na izjemno visoke ekonomske posledice čezmerne hranjenosti.

¹¹⁶ Leta 2017 je bilo med odraslimi 7,3 % obolelih za sladkorno boleznijo (OECD: 6,4 %; EU: 6,0 %) (Health at a glance 2019, 2019 in Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹¹⁷ Health at a glance 2019, 2019.

¹¹⁸ Leta 2016 je med mladimi (15–16 let) delež rednih kadičev znašal 22 %, med odraslimi pa 19 % (Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹¹⁹ Najbolj razširjene prepovedane droge med mladimi so ekstazi, amfitamini, kokain in LSD (OECD Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹²⁰ Alkoholna politika v Sloveniji, 2018.

¹²¹ Gl. ARSO – Kazalniki okolja. Onesnaženost zraka pa se je od leta 2005 do 2017 izboljšala, vendar pa nekaj zadnjih letih ostaja na isti ravni in je močno odvisna od vremenskih razmer.

¹²² OECD Health at a glance 2017, 2017 in OECD Health at a glance: Europe 2018, 2018.

¹²³ Vključeni so stroški zdravljenja bolezni, znižanje produktivnosti dela zaradi bolniških odsotnosti, vpliv na slabšo kakovost kmetijskih površin ter družbeni stroški zaradi prezgodnje umrljivosti in nezmožnosti posameznika, ki so posledica bolezni (zaradi bolečine in trpljenja) (The economic consequences of outdoor air pollution, 2016).

letu 2017 v Sloveniji znašali 3,7 % BDP, podobno kot v povprečju EU, toda močno nad povprečjem OECD.¹²⁴ Ob povečevanju deleža starejšega prebivalstva bi se število prezgodnjih smrti zaradi onesnaženosti zraka lahko v prihodnosti še povečalo.

Težave v duševnem zdravju so vse večje ekonomsko breme. Porast težav v duševnem zdravju je značilen za vse razvite države, kar je posledica hitrega načina življenja, velikih pričakovanj do posameznika, slabega življenjskega sloga, naraščajočih neenakosti, prikrajšanosti in osamljenosti starejših. Po oceni OECD so celotni stroški zaradi težav v duševnem zdravju v Sloveniji v letu 2015 znašali 4,13 % BDP, kar je približno toliko kot v povprečju v državah EU.¹²⁵ Slovenija odstopa zlasti po visokem deležu žensk s težavami v duševnem zdravju in hkrati po zelo visokih neenakostih v duševnem zdravju glede na dohodek.¹²⁶ Na petem mestu med državami EU je bila v letu 2014 tudi po deležu anketiranih, ki so poročali, da imajo kronične težave z depresijo. Visoka umrljivost zaradi samomora se je v zadnjih desetih letih sicer znižala, a je še vedno med najvišjimi v EU oziroma kar dvakrat višja od povprečja EU in kar štirikrat višja pri moških.¹²⁷ Nižja od povprečja EU je le prevalenca demence (v 2017 SI: 12,4 na 1000 oseb, EU: 15,0), vendar naj bi se po projekcijah do leta 2050 povečala na 25.¹²⁸ V začetku leta 2018 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028, ki predvideva širše ukrepanje več sektorjev in politik za zmanjšanje bremena duševnih bolezni. Poudarek je na premiku s pretežno bolnišničnega zdravljenja na obravnavo duševnih motenj na primarni ravni in v lokalnem okolju.

Na področju enakosti med spoloma, ki je pomemben element aktivne družbe, je Slovenija uspešna. Po indeksu enakosti spolov je v zadnjih desetih letih hitro napredovala in bila leta 2019 nad povprečjem EU na petih od šestih področij indeksa¹²⁹ (gl. kazalnik 3.2). Velik napredek je bil v desetih letih narejen predvsem pri udeležbi žensk v političnem odločanju, kar lahko povežemo z uvedbo spolnih kvot na kandidatnih listah. Izziv ostaja izboljšanje v dimenziji časa, ki posredno meri možnosti usklajevanja poklicnega in družinskega življenja ter delitev dela med moškimi in ženskami v gospodinjstvu. Z vidika indeksa enakosti spolov je izziv tudi zmanjšanje velike razlike med vpisom moških in žensk na področja izobraževanja, zdravstva, socialnega

varstva in umetnosti. Zelo visoke pa so v Sloveniji razlike med spoloma v nekaterih dejavnostih tvegane vedenja (debelost, alkohol). Prav tako je ena večjih v EU tudi razlika med spoloma pri stopnji samomorov, ki je višja med moškimi.

Participacija v družbenem življenju je razmeroma dobra, za povprečjem EU pa precej zaostaja politična participacija. Delež prebivalcev, ki redno opravlja neplačano prostovoljsko delo, je leta 2016 presegal povprečje EU in se je v zadnjih letih povečal (gl. kazalnik 3.8). Ob naraščanju potreb po dolgotrajni oskrbi in socialnovarstvenih storitvah je smiselno spodbujati tudi vključenost starejših prostovoljcev v zagotavljanje teh storitev, saj je na tem področju zaostanek za povprečjem EU največji. Več prostovoljskega dela v vseh starostnih obdobjih lahko prispeva k večji vključenosti v družbo in medgeneracijskemu sodelovanju ter širjenju posameznikove socialne mreže, pridobivanju novih znanj in izkušenj ter preprečevanju osamljenosti. V zadnjih letih se je v Sloveniji nekoliko povečala tudi politična participacija (gl. poglavje 5.1), vendar ostaja manjša kot v povprečju EU. Zato si je treba prizadevati za dvig politične participacije vseh državljanov, predvsem mladih. Udeležba prebivalcev je v večini kulturnih dejavnosti, ki prispevajo k aktivnemu življenjskemu slogu, v mednarodni primerjavi visoka,¹³⁰ izstopa pa nizek delež odraslih, ki berejo knjige.¹³¹ Slednje lahko negativno vpliva na ohranjanje mentalnih sposobnosti, še zlasti nizko izobraženih in moških, ki najmanj berejo knjige. Delež prebivalcev, ki se ukvarja s športom, ki prispeva k bolj zdravemu življenjskemu slogu, je višji kot v povprečju EU, čeprav se je med letoma 2013 in 2017 zmanjšal (na približno 50 %).¹³² Nizek je pri starejših, zato je nujna krepitev programov za ukvarjanje s športom v celotnem življenjskem obdobju in oblikovanje programov, ki so prilagojeni potrebam starejših.

Ravnovesje med poklicnim in zasebnim življenjem je boljše kot v povprečju EU. Ravnovesje med poklicnim in zasebnim življenjem je pomemben dejavnik kakovosti življenja. V Sloveniji je 81 % (EU: 78 %) ljudi mlajših od 65 let zadovoljnih z ravnovesjem med poklicnim in zasebnim življenjem, nekoliko večji je odstotek moških.¹³³ Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja je pomembno za uveljavljanje enakih možnosti žensk in moških v družbi, še posebej na trgu dela. Moškim namreč lahko omogoča, da prevzamejo večjo vlogo v družinskem življenju, ženskam pa enakovredno in polno sodelovanje na trgu dela. Moški opravijo več ur plačanega dela, ženske pa bistveno več neplačanega

¹²⁴ OECD Stat 2020 – podatki temeljijo na študiji *Global Burden of Disease Study 2017 Results*, 2017, in ažurirani metodologiji, uporabljeni v študiji *The Rising Cost of Ambient Air Pollution ...*, 2017.

¹²⁵ V tej oceni so upoštevani neposredni stroški za zdravstveni sistem (1,3 % BDP) in socialne prejemke (nadomestila za bolniško odsotnost, za brezposelnost in invalidnine; 0,8 % BDP) ter posredni stroški za trg dela v višini 2,02 % BDP.

¹²⁶ Po Anketi EHIS; Eurostat Database; OECD Health at a Glance: Europe 2018; Poročilo o razvoju 2019, 2019.

¹²⁷ Slovenija 2015: 18,1 samomora na 100 tisoč prebivalcev; EU 2013: 12,1 (OECD Health at a Glance 2017, 2017).

¹²⁸ OECD Health at a Glance 2016, 2016.

¹²⁹ Delo, denar, znanje, čas, moč, zdravje.

¹³⁰ Cultural heritage, Special Eurobarometer Report 466, 2017.

¹³¹ Po podatkih OECD, PIAAC, 2012 oziroma 2015 (OECD, Education at a Glance 2019, 2019).

¹³² Sport and physical activity, Special Eurobarometer Report 472, 2017.

¹³³ Vir: Flash Eurobarometer 470, 2018. Ali ste zadovoljni z ravnovesjem med svojim poklicnim/študijskim in zasebnim življenjem? Odgovor zadovoljni združuje odgovor zelo zadovoljni (28 %) in dokaj zadovoljni (53 %). Zadovoljnih je 83 % moških in 78 % žensk.

dela.¹³⁴ Ženske ostajajo glavne skrbnice otrok in starejših ali invalidnih sorodnikov, prav tako opravijo več gospodinjskih opravil kot moški. Leta 2018 je v Sloveniji očetovski dopust izkoristila tretjina zaposlenih očetov.¹³⁵ K lažjemu in kakovostnejšemu usklajevanju družinskih in poklicnih obveznosti staršev in skrbnikov lahko pripomorejo tudi fleksibilne oblike dela,¹³⁶ vključno s prilagodljivim delovnim časom, ki ga uporablja 62 % zaposlenih.

¹³⁴ Ob tem ko ženske opravijo le pet ur tedensko manj plačanega dela, za skrbstvene obveznosti in neplačano delo v gospodinjstvu namenijo 32 ur na teden, moški pa 15 ur (Evropska raziskava o delovnih razmerah (EWCS), 2015 v: Report on equality between women and Men in the EU, 2017).

¹³⁵ Vir: Flash Eurobarometer 470 (2018). V Sloveniji je 32 % zaposlenih moških izkoristilo očetovski dopust, kar je precej nad povprečjem EU (20 %). Višji delež so zabeležile le Švedska, Finska in Danska.

¹³⁶ Raziskava Flash Eurobarometer 470 (2018) sprašuje po naslednjih fleksibilnih oblikah dela: delo s skrajšanim delovnim časom, delo od doma in prilagodljiv delovni čas.

3.2 Dostojno življenje za vse

■ Dostojno življenje za vse (razvojni cilj 3)

Dostojno življenje za vse generacije temelji na ustvarjanju razmer, v katerih bodo vsi ljudje lahko dostojno, enakopravno in odgovorno uresničili svoje danosti z aktivnostmi na različnih področjih. Glavne usmeritve SRS za doseganje tega cilja so usmerjene k: (i) zagotavljanju primerne ravni dohodka za dostojno življenje in ohranjanje nizke dohodkovne in premoženjske neenakosti, (ii) oblikovanju vzdržnih sistemov socialne zaščite, varstvu ter zaščiti otrok, (iii) kakovosti bivalnega okolja, (iv) krepitvi sodelovanja, solidarnosti in prostovoljstva in (v) odpravljanju vseh oblik diskriminacije. Dostojno življenje je povezano z vključujočo in zdravo družbo, ki je prikazana v razvojnem cilju 1.

■ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 3:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja tveganja socialne izključnosti, v %	16,2 (2018)	21,9 (2018)	< 16
Neenakost porazdelitve dohodka, razmerje kvintilnih razredov (80/20)	3,4 (2018)	5,2 (2018)	< 3,5
Izkušnje diskriminacije, v %	9 (2019)	17 (2019)	< 10

Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev¹³⁷ se je po zmanjšanju v obdobju 2009–2013 v zadnjih letih ponovno povečeval in je realno presegel raven iz leta 2008. Večji del razpoložljivega dohodka predstavljajo sredstva za zaposlene (gl. slika 24). Ta so se zaradi poslabšanja razmer na trgu dela v obdobju ekonomske in finančne krize vidno znižala, kar je država blažila s socialnimi prejemki v denarju in naravi. Varčevalni ukrepi¹³⁸ so v letih 2012 in 2013 dohodke gospodinjstev ponovno precej znižali. Hkrati je v letu 2012 začela veljati nova socialna zakonodaja, ki je spremenila pogoje za pridobivanje socialnih pravic z namenom boljšega ciljanja. Po letu 2014 so se z oživitvijo gospodarske aktivnosti, ki jo je spremljala rast zaposlenosti in plač,¹³⁹ in postopnim sproščanjem varčevalnih ukrepov dohodki spet povečevali.¹⁴⁰ Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca v standardih kupne moči je leta 2018 znašal 81,3 % povprečja EU, kar je 3 o. t. manj kot leta 2008.¹⁴¹

Tudi mediana ekvivalentnega dohodka gospodinjstev je po padcu v ekonomski in finančni krizi naraščala,

kar kaže na izboljševanje materialnega položaja, zaostanek za EU pa se je v zadnjih desetih letih povečal pri starejših od 65 let in pri terciarno izobraženih. Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka je naraščala od leta 2014 in se je leta 2018 po realnih vrednostih že približala najvišji ravni iz leta 2009 (gl. kazalnik 3.12). Po povečanju med ekonomsko in finančno krizo se je v zadnjih letih zmanjšal tudi zaostanek do mediane dohodka povprečja EU, kar je predvsem posledica zmanjševanja zaostanka mediane dohodka pri delovno aktivnem prebivalstvu. V zadnjih desetih letih pa se je še povečal zaostanek mediane dohodka starejših od 65 let do skupne mediane v Sloveniji glede na povprečje EU, kar je posledica skromne rasti pokojnin zaradi omejevalne politike njihovega usklajevanja med krizo. Od povprečja EU se je v tem obdobju oddaljila tudi mediana dohodkov prebivalcev s terciarno izobrazbo, na kar je vplivalo tudi progresivno znižanje plač v javnem sektorju v letih 2012 in 2013.

Neenakost dohodkov je ostala v skladu s cilji Strategije razvoja Slovenije (SRS) nizka in je ena najnižjih v EU, po merilih premoženjske neenakosti pa se uvrščamo okoli sredine držav EU, ki so članice OECD.¹⁴² Razmerje med spodnjim in zgornjim kvintilnim razredom je leta 2018 znašalo 3,4 in je bilo drugo leto zapored v okviru cilja SRS 2030 (gl. kazalnik 3.10). Na nizke dohodkovne neenakosti bistveno vpliva sistem progresivne obdavčitve dohodnine, deloma pa tudi socialni transferji.¹⁴³ Premoženjska neenakost je v večini držav višja od dohodkovne, saj podatki OECD kažejo, da je

¹³⁷ Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev zajema bruto prihodek gospodinjstev iz zaposlitev, socialnih prejemkov v denarju, poslovnih presežkov in raznovrstnih dohodkov in lastnine, zmanjšane za prispevke in davke. Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek obsega še socialne transferje v naravi, to so storitve, ki jih država prebivalstvu zagotavlja brezplačno ali po neekonomskih cenah (izobraževalne, zdravstvene, stanovanjske, kulturne, športne ipd.).

¹³⁸ Zakon o uravnoteženju javnih financ.

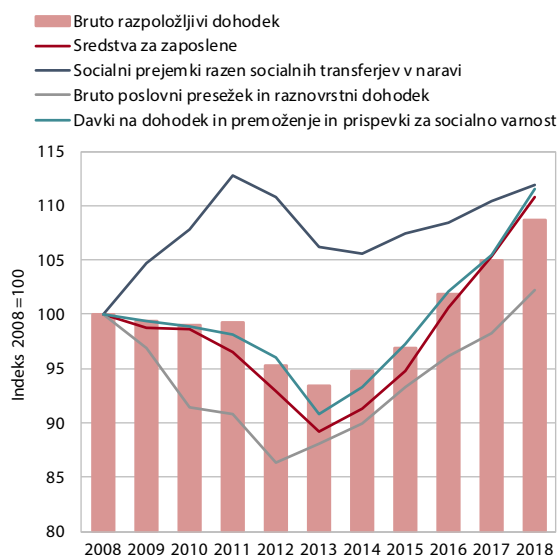
¹³⁹ Posledično je naraščal tudi delež dohodka iz zaposlitve v bruto razpoložljivem dohodku, ki je bil s 84,8 % v letu 2018 že višji kot pred krizo.

¹⁴⁰ Leta 2018 je bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPIS predstavljal 70,6 % BDP (leta 2008 70,4%).

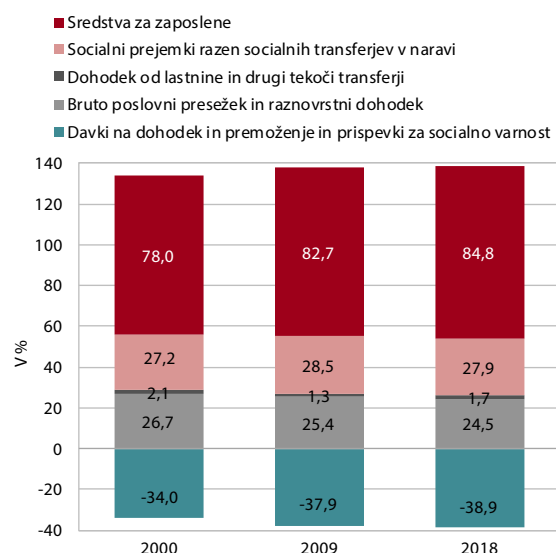
¹⁴¹ Zaostanek za letom 2008 je podoben kot pri gospodarski razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca v SKM.

¹⁴² Analiza porazdelitve premoženja je narejena zgolj za države OECD.

¹⁴³ Executive summary: Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries (OECD), 2017.

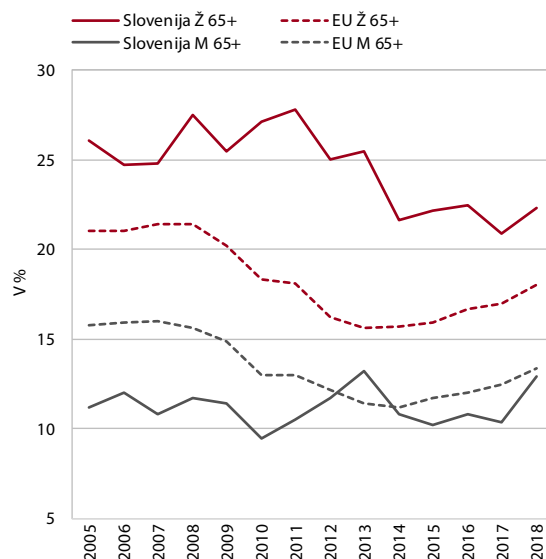
Slika 24: Realna rast glavnih komponent bruto razpoložljivega dohodka (levo) in njegova struktura (desno)

Vir: SURS, Nacionalni računi; preračuni UMAR.

delež premoženja, s katerim razpolagajo višji dohodkovni razredi, precej višji od deleža njihovega dohodka. V državah OECD 10 % najbogatejših gospodinjstev poseduje okoli polovico premoženja, kar je dvakrat toliko, kot velja za razpoložljivi dohodek, v Sloveniji pa so te številke nekoliko nižje (10 % najbogatejših poseduje 48,6 % premoženja in 19,7 % dohodka).¹⁴⁴

Stopnja tveganja socialne izključenosti se je po letu 2014 zniževala in je bila leta 2018 najnižja doslej (16,2 %), s čimer se je močno približala cilju SRS 2030. Med njenimi komponentami¹⁴⁵ je bila višja kot pred krizo samo še stopnja tveganja revščine. Ta je bila leta 2018 s 13,3 % še za 1,1 o. t. višja kot pred začetkom krize leta 2007. Med prebivalci v starosti 18–64 let je raven iz leta 2007 presegala v vseh skupinah (zaposleni, brezposelni, upokojeni in drugače neaktivni), vseskozi pa je najvišja med brezposelnimi (45,6 % leta 2018). V primerjavi z obdobjem pred krizo se je najbolj znižala starejšim od 65 let, saj je bila pokojnina ena izmed najbolj stabilnih oblik dohodka v obdobju krize. Kljub temu ostaja tveganje revščine za starejše ženske nad povprečjem EU,¹⁴⁶ saj te pogosteje živijo v enočlanskem gospodinjstvu, hkrati pa so bile v svoji aktivni dobi pogosteje kot moški zaposlene v nižje plačanih poklicih ali imajo manj delovne dobe.

Slika 25: Stopnja tveganja revščine po spolu za starejše od 65 let

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions, 2019.

Tveganju socialne izključenosti je bilo leta 2018 izpostavljenih 326 tisoč oseb, kar je 34 tisoč manj kot leta 2008 (gl. kazalnik 3.9). Tudi materialna prikrajšanost se je po letu 2014 zniževala in je bila leta 2018 najnižja doslej (gl. kazalnik 3.16).

Socialno-ekonomski položaj vpliva na razlike v izobraževanju pri mladih in odraslih, ki pa so večinoma manjše kot v povprečju EU. Vključenost

¹⁴⁴ Inequalities in household wealth across OECD ..., 2019, str. 10–11. Premoženjska neenakost se meri z razmerjem med povprečnim neto premoženjem in mediano tega ali z deležem premoženja, ki ga imajo v lasti tisti na vrhu distribucije (10 %, 5 % oziroma 1 % najbogatejših; Inequalities in household wealth ..., 2018, str. 13–14).

¹⁴⁵ Komponente stopnje tveganja socialne izključenosti so: (i) osebe, ki živijo pod pragom tveganja revščine, (ii) osebe, ki so težko materialno prikrajšane, in (iii) osebe, ki živijo v gospodinjstvih z nizko delovno aktivnostjo.

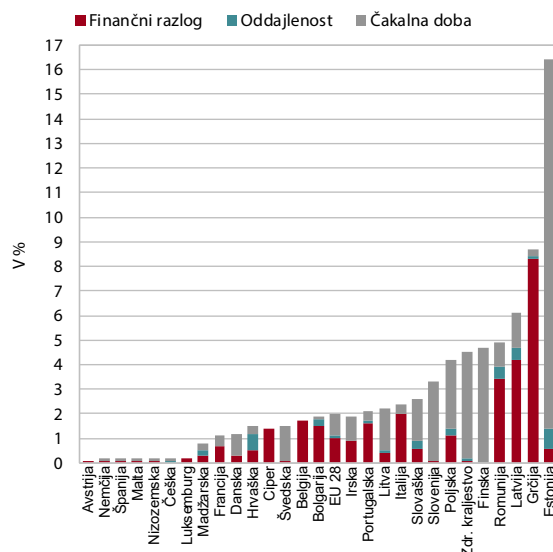
¹⁴⁶ Leta 2018 je za ženske, starejše od 65 let, v Sloveniji znašala 22,3% (EU:18 %), za starejše moške pa 12,9 %, kar je manj kot v povprečju EU (13,4 %).

otrok v predšolsko varstvo in vzgojo, ki prispeva k delovni aktivnosti žensk in otroke pripravlja na šolo, je višja kot v povprečju EU, razlike v vključenosti glede na socialno-ekonomske značilnosti pa so manjše kot v EU. Kljub temu nizka vključenost otrok v najnižjem dohodkovnem razredu in pri otrocih, ki imajo mater z največ osnovnošolsko izobrazbo, zmanjšuje možnosti za socialno vključenost najranljivejših skupin prebivalcev. Manjše kot v povprečju EU so tudi razlike v učnih dosežkih dijakov glede na socialno-ekonomski položaj na področju bralne pismenosti, čeprav so se med letoma 2015 in 2018 povečale. Socialno-ekonomski položaj vpliva tudi na posameznikovo karierno pot, mladi iz socialno šibkejših družin imajo nižja karierna pričakovanja, podobno kot v povprečju EU. Tako jih po raziskavi PISA manj pričakuje, da bodo končali terciarno izobraževanje in se zaposlili v visoko zahtevnih poklicih (ISCO 1-3). Sicer pa je v Sloveniji delež študentov iz družin s slabim finančnim položajem v mednarodni primerjavi visok,¹⁴⁷ kar je po naši oceni povezano z veliko dostopnostjo terciarnega izobraževanja. Dohodkovni položaj vpliva tudi na vključenost odraslih v izobraževanje, ki je najnižja pri nizko izobraženih z v povprečju nizkimi dohodki, razlika v primerjavi s terciarno izobraženimi pa je večja kot v povprečju EU.

Dostopnost plačljivih prostočasnih dejavnosti se je v zadnjih letih povečala, nizka pa je med starejšimi in osebami z nizkimi dohodki. Povprečna samoocena zadovoljstva z dolžino prostega časa se je med letoma 2013 in 2018 izboljšala, izstopa pa nizko zadovoljstvo v starostnih skupinah 25–34 let in 35–44 let, ki so najbolj delovno aktivni in imajo praviloma največ družinskih obveznosti, ter pri osebah z nizkimi dohodki. Ob splošnem izboljšanju materialnega položaja prebivalcev se je v zadnjih letih povečala tudi dostopnost plačljivih prostočasnih dejavnosti, ki lahko omogočajo večjo kakovost življenja.¹⁴⁸ Večja dostopnost vpliva na obisk kulturnih prireditev in ukvarjanje s športom,¹⁴⁹ ki sta v mednarodni primerjavi visoka. Kljub ugodnim gibanjem plačljive prostočasne dejavnosti leta 2018 bodisi zaradi finančnih bodisi zaradi drugih razlogov niso bile dostopne slabi polovici prebivalcev, pri čemer izstopajo starejši, nizko izobraženi, upokojenci in osebe z nizkimi dohodki.

Finančna dostopnost do zdravstvenih storitev z vidika sistema ostaja dobra, problem čakalnih dob pa dejansko dostopnost poslabšuje. V mednarodni primerjavi neizpolnjenih potreb po zdravstvenih storitvah pri odraslih nad 16 let iz razloga čakalne dobe, finančnega razloga ali oddaljenosti spada Slovenija med države z visokim deležem neizpolnjenih potreb, edini razlog za slabo uvrstitev pa so čakalne dobe. Finančna

Slika 26: Nezadovoljene potrebe po zdravljenju* zaradi finančnih razlogov, oddaljenosti in čakalne dobe, 2018

Vir: Eurostat, anketa EU-SILC. Opomba: * Brez zobozdravstva.

dostopnost do zdravstvenih storitev ostaja za vse dohodkovne skupine sicer zelo dobra, kar je povezano s široko košarico pravic iz javnih sredstev, visoko vključenostjo v dopolnilna zdravstvena zavarovanja in pokrivanjem premij za socialno šibkejše iz državnega proračuna. Tudi regresivnost financiranja dopolnilnih zavarovanj se je po letu 2012 bistveno zmanjšala.¹⁵⁰

Zagotavljanje storitev dolgotrajne oskrbe (DO) je izziv, ki zahteva sistemsko ureditev. Po vključenosti prebivalstva nad 65 let v DO je Slovenija malenkost nad povprečjem 25-ih držav OECD z razpoložljivimi podatki (11,4 %; OECD-25: 10,8 %), povečuje pa se zaostanek po vključenosti te skupine prebivalstva v oskrbo na domu (58 %; OECD-20: 67,5 %).¹⁵¹ Slovenija spada med države, v katerih je višina stroškov doplačil za DO na domu že za osebe z zmerno oviranostjo zelo visoka in v povprečju presega dohodkovne zmožnosti upokojencev.¹⁵² Za osebe, ki so zelo omejene pri skrbi zase (zelo ovirane), so doplačila še višja, zato zelo ovirani običajno pomoč poiščejo v ustanovah.¹⁵³ Neustrezno urejena dolgotrajna oskrba povečuje breme družin in obremenitve uporabe zdravstvenih storitev ter kaže na potrebo po čimprejšnji sistemski ureditvi tega področja. Leta 2018 se je začelo pilotno uvajanje rešitev, ki so za ureditev dolgotrajne oskrbe predvideni v predlogu Zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, ki je bil v razpravi leta 2017.¹⁵⁴ Tako se nekateri projekti na lokalni ravni izvajajo, čeprav zakon o dolgotrajni oskrbi še ni sprejet.

¹⁴⁷ Social and economic Conditions of Student Life in Europe, 2018.

¹⁴⁸ Leta 2017 so se osebe, ki večino časa s težavami plačujejo račune, najredkeje od vseh skupin ukvarjale s športom, Slovenija pa se po tem deležu uvršča v zgornjo tretjino držav EU (Sport and physical activity, Special Eurobarometer, 2018).

¹⁴⁹ Cultural heritage, Special Eurobarometer Report 466, 2017; Sport and physical activity, Special Eurobarometer, 2018.

¹⁵⁰ Gl. Ekonomski izzivi 2019, slika 16 in 17.

¹⁵¹ Health at a Glance 2019, 2019.

¹⁵² Muir, 2017.

¹⁵³ Več glej Ekonomski izzivi 2019, poglavje 4.3.1.

¹⁵⁴ Pilotni projekti naj bi bili podlaga za sprejetje novega zakona, saj se z njimi testirajo rešitve predloga zakona.

Kakovost stanovanj je bila leta 2018 v primerjavi z letom 2011 precej boljša, vendar je stopnja stanovanjske prikrajšanosti še vedno med najvišjimi v EU. Na to vpliva star, slabše vzdrževan stanovanjski sklad. V njegovi obnovi je velik potencial za izboljšanje kakovosti stanovanjske oskrbe ter znižanje energetskih stroškov v gospodinjstvih za doseganje trajnostnega razvoja.¹⁵⁵ Vendar je pogosto finančna zmožnost gospodinjstev, ki živijo v teh stanovanjih, nizka, pa tudi energetska revščina¹⁵⁶ je najvišja v gospodinjstvih z najnižjimi dohodki.¹⁵⁷ Delež gospodinjstev z nizkimi dohodki (manj kot 60 % mediane), ki so nezmogla zagotoviti primerno ogrevano stanovanje, je bil leta 2016 v Sloveniji nekoliko nižji kot v povprečju EU za vse tipe gospodinjstev.¹⁵⁸ Preobremenjenost gospodinjstev s stanovanjskimi stroški se ob rasti razpoložljivega dohodka sicer znižuje in je bila leta 2018 za polovico nižja kot v EU, na kar pomembno vpliva tudi visok delež lastniških stanovanj. V primerjavi z drugimi članicami EU pa je za Slovenijo značilen nadpovprečno velik delež izdatkov za energijo v stanovanjih v celotni porabi gospodinjstev, na kar med drugim vpliva nižja kupna moč, visoka obdavčitev energentov in nadpovprečno slabo vzdrževana oziroma energetske manj učinkovita stanovanja.¹⁵⁹ Stanovanjska politika, ki je začrtana z resolucijo o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025, med drugim obravnava ranljive skupine (mlade in starejše), kjer so problemi največji.¹⁶⁰ Vendar se ob pomanjkanju finančnih sredstev izvaja prepočasi, saj se premalo izvajajo ukrepi, ki temeljijo na javno-zasebnem partnerstvu.

Nadostojno življenje lahko vpliva tudi izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije, ki je v Sloveniji relativno nizka.¹⁶¹ Dolgotrajna izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije ima negativne učinke na diskriminirano osebo ali skupino, saj lahko vodi do socialne izključenosti, negativen vpliv pa ima tudi na ekonomsko področje,¹⁶² zato je pomembno nenehno

prizadevanje za odpravljanje vseh oblik diskriminacije. Delež ljudi, ki so doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje, se je v Sloveniji v obdobju 2008–2019 zmanjšal in je med najnižjimi v EU (gl. kazalnik 3.11). Z vidika pričakovanih prihodnjih trendov staranja prebivalstva je v zadnjih letih spodbudno zmanjšanje starostne diskriminacije. Čeprav je delež oseb, ki ima izkušnje z diskriminacijo, v Sloveniji razmeroma nizek (9 %), ima Slovenija med državami EU najvišji delež tistih, ki so jo doživeli na delovnem mestu (33 %). Nasilje nad ženskami, ki ima lahko izvor v diskriminaciji žensk in pomeni kršitev človekovih pravic, je po podatkih vseevropske raziskave o nasilju nad ženskami pod povprečjem EU.¹⁶³ Po podatkih Policije (2020) je bilo leta 2019 število žrtev kaznivih dejanj višje kot leta 2015. Leta 2019 je bilo število žrtev ženskega spola kaznivih dejanj (nasilje v družini in spolno nasilje) podobno kot v preteklih letih bistveno višje kot število žrtev moškega spola. V primeru kaznivih dejanj telesnih poškodb pa je bistveno več žrtev moškega spola.

Na kakovost življenja vplivata tudi zaupanje v ljudi in v socialne mreže posameznikov¹⁶⁴ (kazalnika socialnega kapitala), ki sta se v zadnjih letih izboljšala. Rezultati Evropske družboslovne raziskave kažejo, da se je v obdobju 2014–2018 v Sloveniji zaupanje v ljudi povečalo, a ostaja nižje od povprečja držav, ki so vključene v to raziskavo.¹⁶⁵ Leta 2018 je 24 % vprašanih menilo, da večini ljudi lahko zaupamo (EU: 36 %).¹⁶⁶ Višje zaupanje se kaže tudi v povečanju deleža prebivalcev, ki menijo, da so ljudje pošten. Za dostojno življenje posameznika je pomembna tudi njegova socialna mreža, ki je vir socialne opore in njegove vključenosti v družbo. Večina vprašanih ima v svojem življenju vsaj eno osebo, s katero se lahko pogovarjajo o osebnih stvareh. Pogoste stike s sorodniki, prijatelji ali kolegi pa je imelo 53 % vprašanih, kar je podobno kot v preteklih letih in manj od povprečja držav, ki so vključene v Evropsko družboslovno raziskavo (57 %).¹⁶⁷ Na drugi strani pa analiza¹⁶⁸ slovenskih omrežij socialne opore za obdobje 1987–2018 kaže na problematiko nezadostnosti socialnih opor, zato pa tudi čedalje večji pomen formalnih opornih struktur.

¹⁵⁵ Kazalci okolja, 2019.

¹⁵⁶ Enotna, mednarodno sprejeta definicija energetske revščine ne obstaja. Po eni od opredelitev so energetske revne tista gospodinjstva, ki za zagotavljanje primerno toplega stanovanja in druge energetske storitve porabijo več kot 10 % svojih dohodkov. (Boardman, 1991). Energetska revščina se pojavi takrat, ko si gospodinjstvo ni zmožno zagotoviti primerno toplega stanovanja in drugih energetskih storitev (tople sanitarne vode, razsvetljave ipd.) po sprejemljivi ceni. Na pojav energetske revščine najbolj vplivajo dohodki, cene energentov in njihova poraba – ta pa je odvisna od ravnanja stanovalcev in energetske učinkovitosti stanovanj.

¹⁵⁷ V letu 2015 so izdatki za energijo v stanovanju v 1. dohodkovnem kvintilnem razredu znašali v povprečju kar 17,7 % vseh razpoložljivih sredstev gospodinjstva (Rutar, 2016).

¹⁵⁸ Primc, K. in drugi, 2018.

¹⁵⁹ Primc in drugi, 2018 (str. 51).

¹⁶⁰ Z največjimi težavami se srečujejo mladi, ki prvič rešujejo stanovanjsko vprašanje, in starejši, ki bi jim prilagojena stanovanja omogočala daljše samostojno bivanje v domačem okolju.

¹⁶¹ Diskriminacija je neenako obravnavanje posameznika ali skupine ljudi na različnih področjih družbenega življenja (npr. zaposlovanje, izobraževanje, dostop do dobrin ipd.) zaradi določene osebne okoliščine (etnično poreklo, rasa, starost, spol, spolna usmerjenost, spolna identiteta, vera ali prepričanje, invalidnost in drugi razlogi).

¹⁶² Kogovšek, N., in Petković, B., 2007.

¹⁶³ Fizično in/ali spolno nasilje je v Sloveniji doživelo 22 % žensk (EU: 33 %). Stopnja prijavljanja nasilja policiji in drugim institucijam je nizka, kot glavni razlog za neprijava nasilja pa so anketiranke v raziskavi navedle, da se z nasiljem in njegovimi posledicami ukvarjajo same ali s pomočjo prijateljev in družine (nasilje se obravnava kot zasebna zadeva).

¹⁶⁴ Socialna mreža pomeni človekovo povezanost z drugimi ljudmi, ki je ena od bistvenih človeških potreb in lastnosti. Izraža se v osebnih medčloveških odnosih ter v delovnih in drugih razmerjih (Ramovš, J. (2020): Slovar: Socialna mreža. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje).

¹⁶⁵ Prikaz za skupino evropskih držav kaže skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Madžarska in Slovenija).

¹⁶⁶ Zaupanje v ljudi je bilo v celotnem obdobju 2002–2018 višje le leta 2012 (25,3 %).

¹⁶⁷ Stiki vsaj enkrat na teden.

¹⁶⁸ Iglčič, H., 2019.

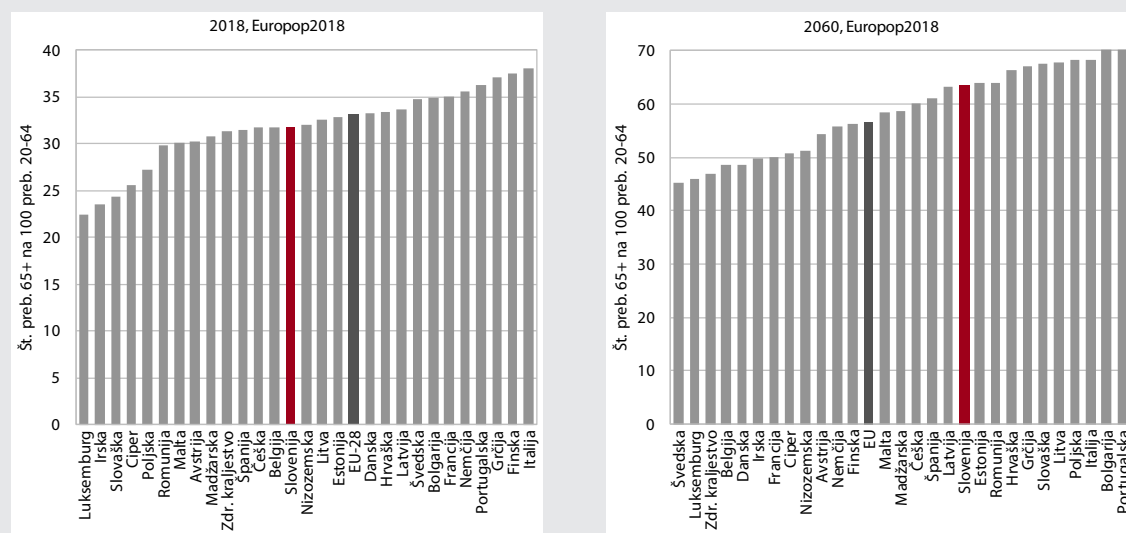
Okvir 3: Demografska gibanja in njihovi vplivi na sisteme socialne zaščite

Na možnosti za zagotavljanje dostojnega življenja pomembno vplivajo tudi demografske spremembe, ki bodo v prihodnosti v Sloveniji intenzivnejše. Pričakovano trajanje življenja se je v preteklosti precej povečalo, število rojstev se nekoliko zmanjšuje, število neto priselitev pa se je v zadnjih dveh letih zelo povečalo, vendar ne zadostuje za nadomestitev upada delovno sposobnega prebivalstva. V prihodnjih letih se bo po projekcijah prebivalstva intenzivnost demografskih sprememb še okrepila, saj se starajo večje generacije, na trg dela pa vstopajo manjše. Po zadnjih projekcijah prebivalstva EUROPOP2018 bo do leta 2030 na 100 delovno sposobnih 44,7 starejših (koeficient starostne odvisnosti starejših, 65+/20–64), kar je 13 več kot leta 2018 in 22 več kot leta 2000.

Slovenija trenutno po kazalnikih staranja še ne odstopa bistveno od povprečja EU, klub temu pa se ob neprilagojenih sistemih socialne zaščite pričakuje višja rast izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva. Po kazalnikih staranja (delež starejših, starostna odvisnost starejših) Slovenija trenutno ne odstopa od povprečja EU, tudi izdatki, povezani s staranjem prebivalstva, so bili leta 2016 (izhodiščno leto zadnjih dolgoročnih projekcij EK) nižji kot v povprečju EU. Se bodo pa vrednosti kazalnikov v prihodnje začele povečevati in vrh dosegle okoli leta 2050. Razlog je v staranju večjih generacij, rojenih do leta 1980. Zaradi neprilagojenosti sistemov socialne zaščite demografskim spremembam pa projekcije kažejo na bistveno zgodnejši začetek povečevanja izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva. Ob predpostavki nespremenjenih politik bo v Sloveniji že samo učinek staranja na javnofinančne izdatke zelo močan in bistveno večji kot v povprečju v EU (referenčni scenarij). Še večjo obremenitev dolgoročne vzdržnosti javnih financ bi pomenila potencialno še višja rast javnih izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo ob dodatnem upoštevanju različnih nedemografskih dejavnikov (tvegani scenarij). Slovenija najbolj izstopa po povečanju izdatkov za pokojnine, povprečje EU pa presega tudi po rasti izdatkov za zdravstvo, izobraževanje in brezposelnost. K povečanju izdatkov za pokojnine pomembno prispeva relativno pozno vstopanje na trg dela in zgodnje upokojevanje, ki se kaže v nizki stopnji delovne aktivnosti starostne skupine 55–64 let (gl. poglavje 3.3). Delež izdatkov za pokojnine v primerjavi z BDP je v Sloveniji v zadnjih desetih letih sicer nižji od povprečja EU, vendar se je rast izdatkov v zadnjih letih v glavnem zadrževala tudi z začasnimi nesistemskimi ukrepi. Odlaganje sprejetja pokojninske reforme, ki bi zagotovila večjo javnofinančno vzdržnost sistema, zgolj povečuje pritiske na povečanje javnofinančnih izdatkov.

V Sloveniji so socialni prispevki delovno aktivnega prebivalstva prevladujoč vir financiranja izdatkov za socialno zaščito, že danes pa ti namenski viri ne zadoščajo za pokritje vseh izdatkov, zato bodo v prihodnje potrebni tudi drugi viri. Zaradi demografskih in tehnoloških sprememb (robotizacija, avtomatizacija), ki vplivajo na trg dela, v prihodnje lahko pričakujemo, da se bo problem financiranja sistemov socialne zaščite še poglobil.

Slika 27: Koeficient starostne odvisnosti starejših, 2018 in 2060

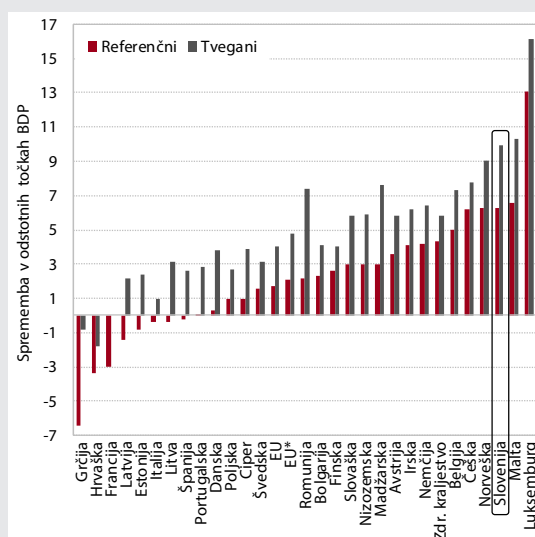
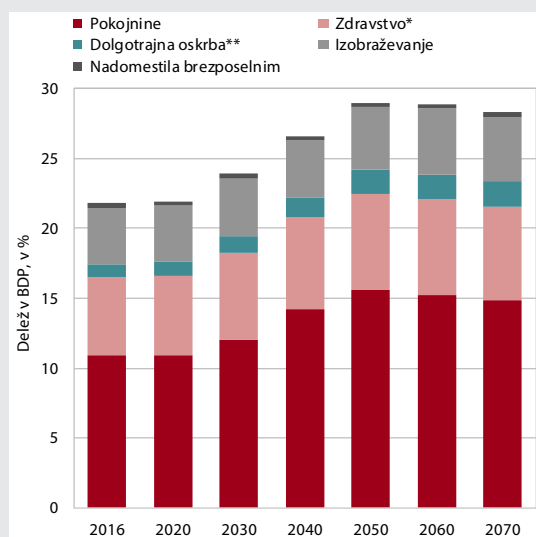
Vir: Eurostat Portal Page – population and social conditions, population projections, 2019.

Dodatna obremenitev sistemov so nestandardne oblike zaposlitve, pogosto z nižjimi vplačili v sisteme socialne zaščite. Zato bo treba poleg ukrepov, ki bodo upočasnili povečevanje izdatkov za socialno zaščito, v prihodnje sprejeti tudi ukrepe za nadomestitev izpada prihodkov od socialnih prispevkov, da bi lahko zagotovili financiranje naraščajočih potreb. Na področju pokojninskega zavarovanja bo za Slovenijo ključno spodbujanje dodatnih zavarovanj, na področju zdravstvenega zavarovanja pa širjenje na vire, ki niso vezani na dohodke delovno aktivne populacije in z manjšo odvisnostjo od cikličnih nihanj. Na področju dolgotrajne oskrbe, kjer imajo med sedanjimi razpršenimi javnimi viri največji delež socialni prispevki, pa bo treba čim prej doreči dodatne vire, saj je nedorečenost vprašanja financiranja ena glavnih ovir pri vzpostavitvi enovitega sistema dolgotrajne oskrbe v Sloveniji (za več o Financiranju sistemov socialne zaščite v Sloveniji in primerih drugih držav gl. tudi Ekonomski izzivi, 2019).

Demografske spremembe vplivajo tudi na pomanjkanje delovne sile. Zmanjšuje se število prebivalstva v starostni skupini 20–64 let, ki spadajo v najbolj aktivno skupino prebivalstva, hkrati pa se povečuje število starejših od 65 let. Demografske spremembe tako zmanjšujejo ponudbo delovne sile, kar že vpliva na gibanja na trgu dela (več gl. Ekonomski izzivi 2019). V prihodnjih letih se bo intenzivnost teh sprememb še okrepila. Leta 2030 bo starejših od 65 let že skoraj 25 % prebivalcev (2018:19,4 %), starejših od 80 let pa 6,8 % (2018: 5,2 %).

Za spopadanje z izzivi demografskih sprememb je bila sprejeta Strategija dolgožive družbe.¹ Strategija temelji na vseživljenjskem pristopu, saj je za kakovostno življenje v starosti potreben celovit in aktiven pristop v celotnem življenjskem obdobju, in na konceptu aktivnega staranja, ki poudarja aktivnost in ustvarjalnost v vseh življenjskih obdobjih, skrb za zdravje ter medgeneracijsko sodelovanje in solidarnost. Strategija oblikuje celovit okvir za usmeritve, ki nakazujejo smer potrebnih prilagoditev in sprememb v štirih stebrih: (i) zaposlenost/delovna aktivnost (prilagoditve na trgu dela, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem, spodbujanje priseljevanja tuje delovne sile); (ii) samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij (sistemi socialne zaščite, dostopnost do zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe, skrb za zdravje, zmanjševanje neenakosti v zdravju); (iii) vključenost v družbo (medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo, uporaba IKT za komunikacijo, preprečevanje diskriminacije in nasilja v družbi, politično udejstvovanje); (iv) oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenjskem obdobju (prilagoditve v gospodarstvu, prilagoditve bivalnih razmer ter prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev).

Slika 28: Projekcije javnih izdatkov, povezanih s staranjem, Slovenija (levo) in primerjava z državami EU (desno), 2016–2070

Vir: The 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (EK), 2018; Country Fiche on Pension Projections for Slovenia (MF), 2017. Opombe: *Javni izdatki za zdravstvo po metodologiji SHA, vendar brez izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo in vključno z izdatki za investicije po metodologiji COFOG. ** Celotni javni izdatki za dolgotrajno oskrbo po metodologiji SHA (brez izdatkov za invalidnine, ki so bile vključene v prejšnjih projekcijah AWG). EU – tehtano povprečje; EU* – aritmetično povprečje.

¹ Strategija dolgožive družbe, 2017.

3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta (razvojni cilj 7)

Vsebina cilja je oblikovanje vključujočega trga dela, ki bo zagotavljal kakovostna delovna mesta z visoko dodano vrednostjo (gl. tudi cilj 6). Z uveljavljanjem koncepta vzdržnega delovnega življenja in prilagajanjem delovnih mest demografskim spremembam se bo lahko povečala delovna aktivnost starejših delavcev in izboljšalo njihovo zdravje. Izboljševanje sistema varne prožnosti in spodbujanje zaposlovanja obeh spolov v spolno netipičnih poklicih pa bo prispevalo k večji participaciji podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 7:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), v %	75,4 (2018)	73,1 (2018)	> 75
Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, v %	6,0 (2018)	9,5 (2018)	< 5

Naraščanje stopnje delovne aktivnosti¹⁶⁹ podpovprečno zastopanih skupin (mladih, starejših, z nizkimi dohodki) v zadnjih letih kaže na razvoj v smeri vključujočega trga dela. Na izboljšanje položaja teh skupin, ki imajo običajno manjše možnosti za zaposlitev in so občajno brezposelne ali neaktivne, je ob visoki gospodarski rasti vplivalo tudi splošno pomanjkanje delovne sile.¹⁷⁰ Med mladimi (20–29 let) je kljub njihovi visoki vključenosti v izobraževanje stopnja delovne aktivnosti v zadnjih letih presegla povprečje EU, na kar so vplivali tudi ukrepi za zaposlovanje mladih. Med starejšimi (55–64 let) pa so na hitro naraščanje stopnje delovne aktivnosti v zadnjih letih med drugim vplivali učinki postopnega dvigovanja upokojitvene starosti v skladu s pokojninsko reformo iz leta 2013, vendar je stopnja delovne aktivnosti te skupine še vedno med najnižjimi v EU (gl. slika 29). Krepitev participacije ranljivih skupin se kaže tudi v relativno večjem dostopu do trga dela za skupine z nizkimi dohodki.¹⁷¹ Skupna stopnja delovne aktivnosti se je tako v 2018 povišala na 75,4 %, s čimer je že presegla ciljno vrednost SRS za leto 2030. Na višjo stopnjo so v zadnjem obdobju sicer precej vplivale tudi spremembe v strukturi prebivalstva.¹⁷²

Na vključujoč razvoj je v zadnjih letih kazalo tudi povečano zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih. Po velikem naraščanju dolgotrajne brezposelnosti

med godpodarsko in finančno krizo so se po letu 2014 zaposlitvene možnosti dolgotrajno brezposelnih precej povečale. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je lani že tretje leto zapored znižala bolj kot v povprečju EU, od katerega je tudi nižja (gl. kazalnik 3.19). K temu je v zadnjem obdobju poleg nekaterih ukrepov aktivne politike zaposlovanja prispevalo tudi pomanjkanje delovne sile, s katerim so se spopadala podjetja. Ta so se namreč v takšnih razmerah pogosteje odločala za zaposlitev dolgotrajno brezposelnih oseb, ki imajo lahko manj ustrezne spretnosti. Dolgotrajno brezposelni zaradi dlje časa trajajoče odsotnosti s trga dela namreč pogosto tvegajo izgubo in zastarelost znanja in spretnosti, kar lahko povečuje njihovo stigo v očeh potencialnih delodajalcev, še naprej zmanjšuje njihove možnosti za zaposlitev in trajno vpliva na prihodnji zaslužek. Poveča se tudi tveganje za zdravstvene težave, povezane zlasti z depresijo in stresom. Ujemanje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili, ki ga prikazuje Beveridgeeva krivulja,¹⁷³ sicer v zadnjih letih v primerjavi s predkriznim obdobjem ni kazalo večjega in trajnega poslabšanja v ujemanju, saj je bila ob enaki ravni pomanjkanja delovne sile stopnja brezposelnosti podobna. Kljub ugodnim gibanjem na trgu dela pa je bila v letu 2019 še vedno okoli petina vseh brezposelnih brez zaposlitve dve leti in več (zelo dolgotrajno brezposelni). Slovenija spada tudi med države, kjer je v primerjavi z državami EU relativno majhen del iskalcev zaposlitve vključen v

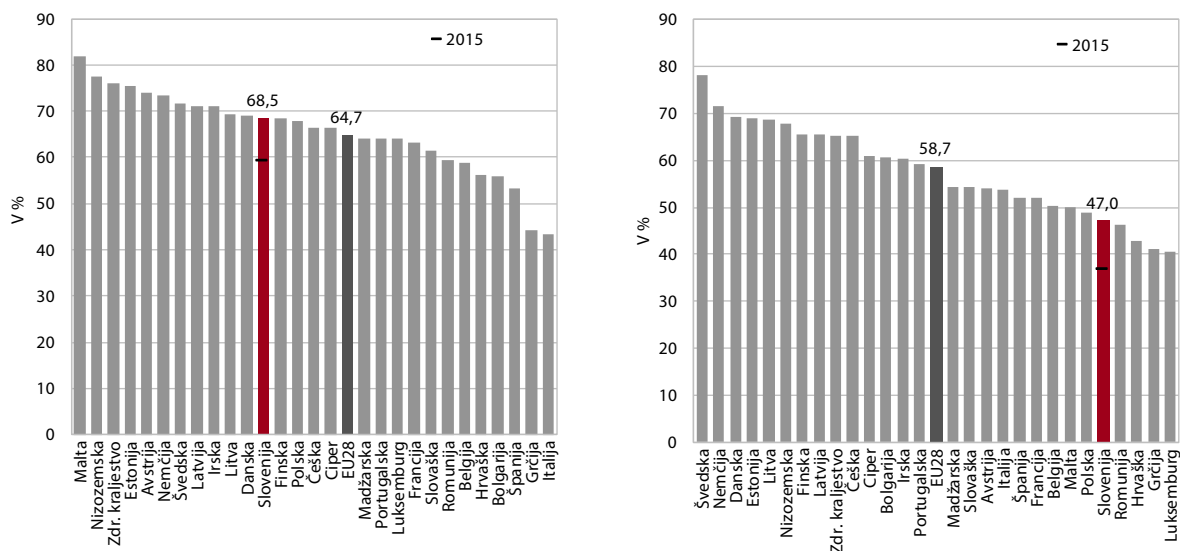
¹⁶⁹ Stopnja delovne aktivnosti izraža, kolikšen delež delovno sposobnega prebivalstva je delovno aktiven.

¹⁷⁰ Ugodnejše možnosti za zaposlitev so k prehajanju na trg dela vzbudile tudi tiste, ki v obdobju krize in dolgotrajno nizkega povpraševanja niso aktivno iskali zaposlitve zaradi prepričanja, da zanje ustrezne zaposlitve ni.

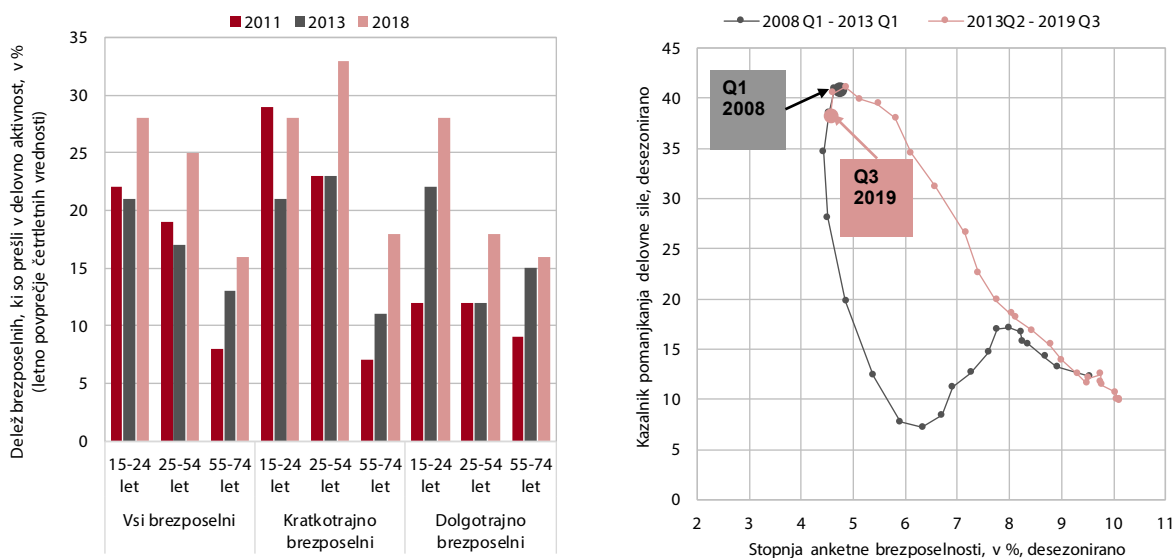
¹⁷¹ Razlika med stopnjo aktivnosti spodnjega in zgornjega dohodkovnega kvintilnega razreda se je v zadnjih letih zmanjšala. Spodnji kvintilni razred sestavlja 20 % prebivalcev z najnižjimi dohodki, zgornji pa 20 % prebivalcev z najvišjimi dohodki.

¹⁷² Gre za pojav, ko v prebivalstvu narašča delež visoko izobraženih, ki imajo višjo stopnjo delovne aktivnosti od povprečne, in prehajanje mlajših, delovno aktivnih, starostnih skupin v višje starostne skupine.

¹⁷³ Na vodoravni osi je prikazana stopnja anketne brezposelnosti, ki predstavlja ponudbo delovne sile, na navpični osi pa kazalnik pomanjkanja delovne sile, ki kaže, kolikšen delež podjetij v predelovalnih dejavnostih poroča, da je pomanjkanje delovne sile omejujoč dejavnik za proizvodnjo. Premiki krivulje v desno in navzgor označujejo manjše ujemanje (višja brezposelnost ob danem pomanjkanju delavcev), premiki v levo navzdol pa izboljšanje ujemanja (nižja brezposelnost ob danem pomanjkanju delavcev). Kljub temu so takšni premiki lahko začasni, ciklični (Labour market and wage developments in Europe: Annual Review 2017).

Slika 29: Stopnja delovne aktivnosti starostne skupine 20–29 (levo) in 55–64 let (desno), 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Labour market – Population – LFS series, 2019.

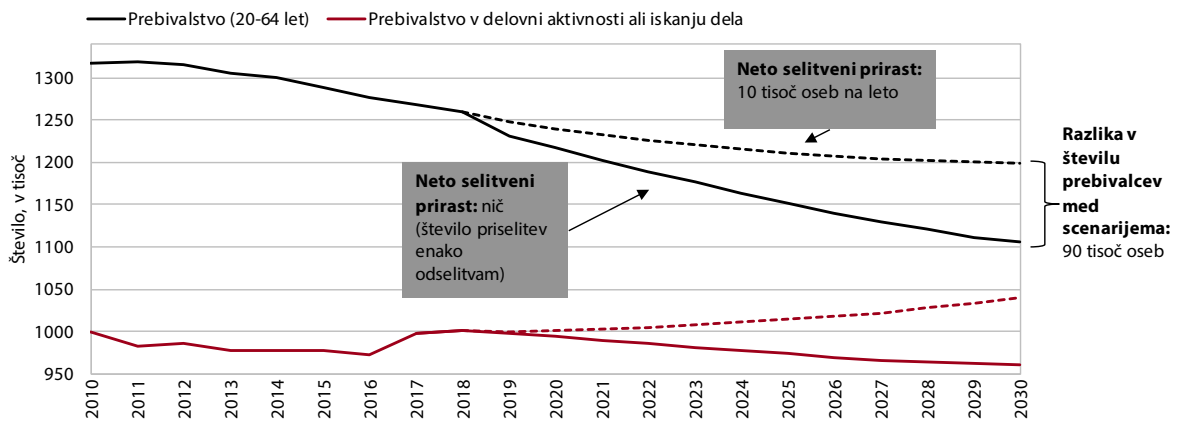
Slika 30: Delež brezposelnih oseb, ki so prešli v delovno aktivnost (levo), in Beveridgeeva krivulja za Slovenijo (desno)

Vir: Eurostat, SURS, preračuni UMAR. Opomba: Dolgotrajno brezposelni so osebe, ki so brezposelne eno leto in več. Pri vrednostih obeh serij Beveridgeeve krivulje gre za 4-črtletno drsečo sredino, s čimer se zgladijo posamezna nihanja.

ukrepe aktivne politike zaposlovanja.¹⁷⁴ Zato so na tem področju potrebni nadaljnji ukrepi za aktiviranje in usposabljanje brezposelnih oseb, ki ga mora spremljati integrirana in personalizirana storitev, da se del dolgotrajne brezposelnosti ne spremeni v trajno brezposelnost, zlasti v okolju vsesplošnega pomanjkanja delovne sile.

Demografske spremembe na srednji rok zmanjšujejo potencialno ponudbo delovne sile in spreminjajo njeno strukturo, kar zahteva tako ukrepe za nadaljnje povečanje vključenosti prebivalstva v delovno aktivnost kot tudi ustrezno migracijsko in integracijsko politiko. Slovenija se po letu 2011 sooča z intenzivnimi demografskimi spremembami, ko se zmanjšuje število prebivalcev v najbolj aktivni starostni skupini (20–64 let) in povečuje delež starejših

¹⁷⁴ Po podatkih EU Social Scoreboard je bilo leta 2016 v ukrepe aktivne politike zaposlovanja vključenih zgolj 6,1 % iskalcev zaposlitve, medtem ko je povprečje držav EU (netehtano) 23,8 %.

Slika 31: Simulacija različnih ravni obsega neto migracij za vidnejšo blažitev upadanja prebivalstva v starosti 20–64 let

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Opomba: Stopnja rodnosti in pričakovano trajanje življenja sta skladna z ESSPOP 2018. Za podrobnejši opis metodologije gl. Peschner in Fotakis (2013) in Fotakis in Peschner (2015).

prebivalcev.¹⁷⁵ Zaradi tega se na srednji rok zmanjšuje potencialna ponudba delovne sile – število prebivalcev, ki bi lahko prestopili ali ostali na trgu dela. Ob tem je imel v letu 2019 velik delež podjetij težave pri iskanju ustrezno usposobljenih delavcev. To lahko srednjeročno postane omejitveni dejavnik nadaljnje gospodarske rasti. Glede na demografske projekcije se bodo neugodna gibanja nadaljevala in na srednji rok zaostrovala problem pomanjkanja delovne sile¹⁷⁶ (gl. okvir 3). Simulacije kažejo, da bi bil za vidnejšo blažitev upadanja delovno sposobnega prebivalstva tudi ob nadaljnji krepitvi participacije podpovprečno zastopanih skupin potreben zelo velik neto selitveni prirast (precej večje priseljevanje od odseljevanja). Spopadanje z demografskimi izzivi zato zahteva celovit sistemski pristop z naborom ukrepov za: (i) nadaljnje vključevanje podpovprečno zastopanih skupin na trg dela, (ii) povečanje privlačnosti dela z zagotavljanjem primerne plačila in zmanjšanjem segmentacije trga dela, (iii) zmanjšanje neskladij na trgu dela s krepitvijo spretnosti in znanja, (iv) privabljanje tuje delovne sile in spodbujanje vračanja izseljenih državljanov z oblikovanjem ustrezne migracijske in integracijske politike.

Slovenija po profilih zaposlitve ne odstopa bistveno od povprečja držav, vključenih v raziskavo Evropske fundacije za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev Eurofound.¹⁷⁷ Koncept kakovosti zaposlitve nima enotno sprejete definicije in je precej odvisen od

institucije, ki je pripravila nabor kazalnikov kakovosti zaposlitve. Različni indeksi kakovosti zaposlitve večinoma izhajajo iz podatkov Eurofoundove Evropske raziskave o delovnih pogojih, ki se izvaja vsakih pet let. Ob njeni zadnji izvedbi je Eurofound pripravil tudi celovito analizo kakovosti zaposlitve, ki na podlagi kazalnikov za sedem dimenzij kakovosti s pomočjo metode razvrščanja oblikuje naslednje skupine (profile) zaposlitev: (i) dobro plačane in zahtevne zaposlitve, (ii) nemotene tekoče zaposlitve, (iii) fizično aktivne zaposlitve, (iv) zaposlitve pod pritiskom in (v) zaposlitve slabe kakovosti.¹⁷⁸ Slovenija se je leta 2015 po deležu posameznih skupin zaposlitev uvrščala blizu povprečja EU, pri čemer glede na povprečje EU nekoliko odstopa zgolj po višjem deležu zaposlitev slabe kakovosti in nižjem deležu nemotenih tekočih zaposlitev.¹⁷⁹

Kljub nekoliko večjemu zaposlovanju za nedoločen čas v zadnjih letih segmentacija trga dela ostaja visoka, zlasti med mladimi. Za segmentirani trg dela je značilen razkorak med delavci v rednih, zaščiteneh, bolje plačanih zaposlitvah za nedoločen čas in med manj zaščiteneh, manj kakovostnimi oblikami dela, z manjšo možnostjo prehoda v varnejšo obliko zaposlitve. Zaposleni zčasno obliko zaposlitve prejemajo tudi nižje plačilo v primerjavi z zaposlenimi za nedoločen čas. Analiza UMAR za Slovenijo pokaže, da zaposleni v začasnih oblikah dela, tudi po izločitvi nekaterih dejavnikov, kot so starost, izobrazba in poklic, prejmejo za okoli 10 % nižjo plačo kot zaposleni v rednih oblikah dela, razlika pa se je v zadnjih letih še nekoliko povečala.¹⁸⁰ Posledice visoke segmentiranosti trga dela

¹⁷⁵ Število delovno sposobnih (20–64 let) se je v obdobju 2012–2018 v povprečju zmanjšalo za 8,5 tisoč na leto. Delež starejših (55–64 let) se je v tem obdobju povečal za 2,2 o. t. na 23,5 %.

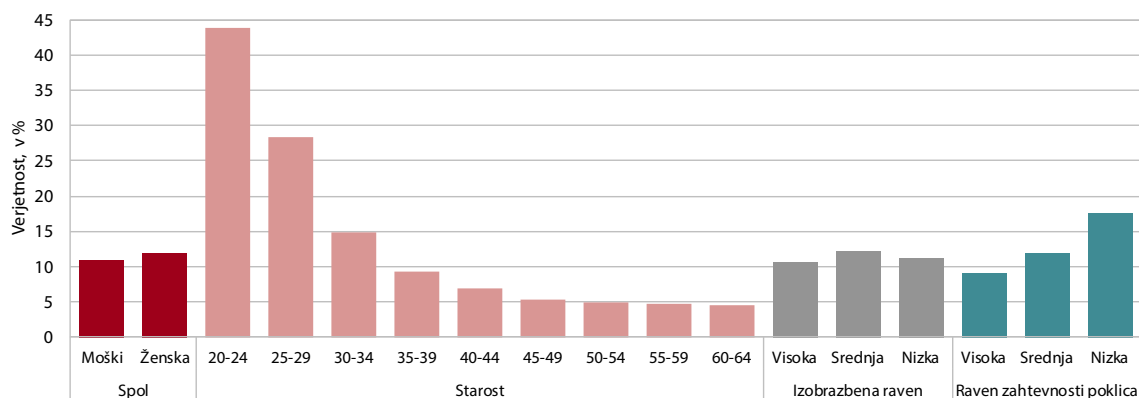
¹⁷⁶ Zmanjšanje števila prebivalstva 20–64 let (potencialna ponudba delovne sile) bo po demografskih projekcijah v obdobju 2018–2030 v Sloveniji večje kot v povprečju EU.

¹⁷⁷ Eurofound (2017), Sixth European Working Conditions Survey – Overview report (2017 update), Publications Office of the European Union, Luxembourg.

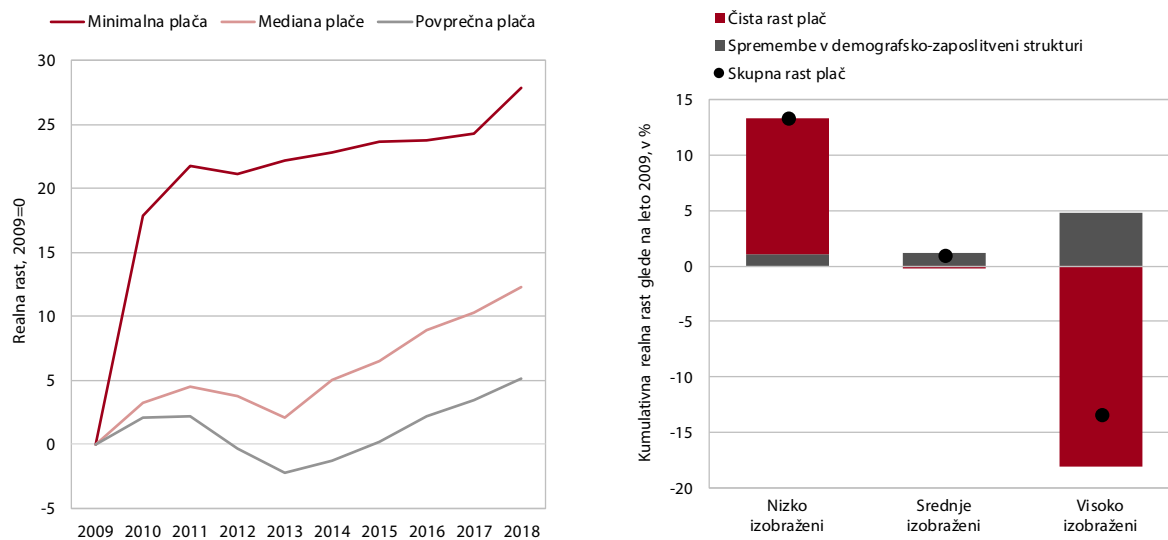
¹⁷⁸ Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer.

¹⁷⁹ Sixth European Working Conditions Survey – Overview report, 2017 update. Večina raziskav, ki merijo posamezne komponente kakovosti zaposlitev, se izvaja vsakih pet let.

¹⁸⁰ Analiza za Slovenijo je bila narejena na mikropodatkih EU-SILC z

Slika 32: Tveganje za začasno zaposlitev po socialno-zaposlitvenih značilnostih, Slovenija

Vir: SURS, ocene UMAR na mikropodatkih Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu.

Slika 33: Realna rast povprečne bruto plače, minimalne bruto plače in mediane bruto plače (levo) in realno povečanje povprečne bruto plače po izobrazbenih ravneh v obdobju 2009–2017, Slovenija

Vir: SURS, ocene UMAR na mikropodatkih EU-SILC.

so lahko poleg večje neenakosti med zaposlenimi tudi večja volatilitnost zaposlovanja in odpuščanja, manjše spodbude za vlaganje v zaposlene s strani podjetij in manjša motivacija za opravljanje dela. Čeprav je zaposlitev za nedoločen čas tako v Sloveniji kot v drugih

državah EU najpogostejša oblika glede na trajanje pogodbe, pačasne oblike zaposlitev pri nas tvorijo okoli 15 % vseh zaposlitev, kar je več kot v povprečju EU (gl. kazalnik 3.20).¹⁸¹ Tveganju za začasno zaposlitev so v Sloveniji izpostavljeni predvsem mladi, na kar vpliva prisotnost študentskega dela in velika pogostost sklepanja pogodb o zaposlitvi za določen čas v mlajših starostnih skupinah.¹⁸² Ekonometrična analiza tveganja za začasno zaposlitev je pokazala, da imajo večje tveganje

regresijskim modelom s fiksnimi učinki na ravni posameznika. Odvisna spremenljivka v modelu je bila logaritem bruto plače posameznika, pojasnjevalne spremenljivke pa spremenljivke za spol, starost, status – ali je oseba poročena, število običajno opravljenih ur na teden, delovna doba, raven izobrazbe, dejavnost po SKD in poklic po ISCO ter spremenljivka za vrsto pogodbe, ki je lahko začasna ali redna. V ocenjevanju je bilo zajetih okoli 22 tisoč pojavov. Ocene so podobne tistim iz študije Evropske komisije Labour market and wage developments in Europe: Annual Review 2017.

¹⁸¹ Skupaj z drugimi, manj varnimi, oblikami dela (npr. samozaposlenost brez drugih zaposlenih) pa okoli četrtino vseh zaposlitev.

¹⁸² V Sloveniji je delež začasnih zaposlitev v starostni skupini 15–29 let leta 2018 znašal 46,1 % (EU: 31,9 %).

tudi osebe s srednjo in nižjo ravno izobrazbe oziroma osebe, ki ne opravljajo visoko zahtevnih poklicev.¹⁸³

Plačna neenakost se že dlje časa zmanjšuje, Slovenija pa sodi med države z bolj enakomerno porazdelitvijo plač. Na zmanjševanje plačne neenakosti je po letu 2010 vplivala predvsem višja rast povprečne plače nizko izobraženih v primerjavi z drugimi izobrazbenimi skupinami. K temu je na eni strani prispevala rast minimalne plače, ki je bila v tem obdobju precej višja od rasti povprečne plače, deloma pa tudi spremembe v demografsko-zaposlitveni strukturi zaposlenih, ki so povezane zlasti s staranjem prebivalstva in daljšim ostajanjem v delovni aktivnosti.¹⁸⁴ K realnemu znižanju povprečne plače visoko izobraženih pa je prispevalo tudi znižanje plač v javnem sektorju v letu 2012. V obdobju 2009–2018 sta se minimalna plača in mediana plače povečali bolj kot povprečna plača.¹⁸⁵ Kljub hitrejšemu naraščanju plač nizko izobraženih v primerjavi z visoko in srednje izobraženimi je bila stopnja tveganja revščine delovno aktivnih leta 2018 višja kot pred desetimi leti (gl. kazalnik 3.18). Na to je po naši oceni med drugim vplivalo povečanje deleža samozaposlenih in zaposlenih s krajšim delovnim časom. Mednarodna primerjava porazdelitve plač temelji na raziskavi o strukturi plač (SES)¹⁸⁶ in za leto 2014 kaže, da sodi Slovenija med države z bolj enakomerno porazdelitvijo plač, saj imajo manjše razlike v plačah kot pri nas zgolj v šestih državah EU.

Kakovost zaposlitve vpliva na zdravje in možnosti za podaljševanje delovnega življenja. Demografske spremembe, ki prinašajo večji delež starejših delavcev in s tem večjo prisotnost kroničnih zdravstvenih težav, zahtevajo daljše poklicno življenje, kar pomeni tudi daljšo izpostavljenost posameznim tveganjem na delovnem mestu. Zato je pomemben celosten vseživljenjski pristop, tj. boljša preventiva, ki vsem zagotavlja zdravo staranje in vzdržno delovno življenje. Evropska agencija

za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) je v kampanji Zdrava delovna mesta za vse generacije¹⁸⁷ poudarila tudi pomen ocenjevanja tveganja, pri katerem se upošteva raznolikost delavcev in je podlaga za prilagajanje delovnega mesta potrebam posameznika.¹⁸⁸ Ob staranju delovne sile in dejstvu, da v Sloveniji 38 % vprašanih meni, da delo negativno vpliva na zdravje, kar 43 % pa, da svojega ali podobnega dela ne bodo mogli opravljati do 60. leta,¹⁸⁹ je oblikovanje celostnega pristopa za varnejše in zdravo delovno okolje zelo pomembno.

¹⁸³ Analiza tveganja oziroma verjetnosti za začasno zaposlitev je bila narejena na mikropodatkih ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (ANP) z oceno logit regresijskega modela, kjer je odvisna spremenljivka slavnata in pove, ali ima oseba začasno zaposlitev. Pojasnjevalne spremenljivke so bile spremenljivke za starostne skupine (9 skupin skupaj z referenčno skupino), spol, izobrazbo (3 skupine), ISCO poklic (10 skupin) in SKD dejavnosti zaposlitve (20 skupin). V ocenjevanje je bilo vključenih okoli 250 tisoč pojavov v obdobju 2008–2019.

¹⁸⁴ Spremembe v strukturi zaposlenih vplivajo na raven povprečne plače, saj npr. premik k večjemu deležu starejših, ki imajo pogosto višjo plačo zaradi senioritetnih dodatkov, vpliva na poviševanje ravni povprečne plače. Analiza upošteva spremembe v strukturi zaposlenih po naslednjih dimenzijah: starost, dolžina delovne dobe, dejavnost zaposlitve, spol. Analiza temelji na Blinder-Oaxaca dekompoziciji ravni povprečne bruto plače. Za podrobnosti metodologije gl. opombo 6 v Ekonomski izzivi 2019, str. 14.

¹⁸⁵ Mediana plače je višina plače, ki deli število zaposlenih na polovico, kar pomeni, da polovica zaposlenih prejema manj, polovica pa več, kot je vrednost mediane. Ker porazdelitev plač zaposlenih ni simetrična (je asimetrična v desno oziroma večja koncentracija je pri nižjih ravneh plače), je mediana plač nižja od povprečne plače. Nižjo plačo od povprečne je v letu 2018 po izračunu na podlagi mikropodatkov EU-SILC prejelo okoli 65 % zaposlenih.

¹⁸⁶ Structure of earnings survey (SES), ki se izvaja vsaka štiri leta in zajema vse dejavnosti razen kmetijstva (A) in državne uprave (O).

¹⁸⁷ Kampanja je potekala v vseh državah v letih 2016–2017 in je skušala izboljšati ozaveščenost in razumevanje pomena zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu za vse generacije ter upravljanje varnosti in zdravja pri delu ob upoštevanju staranja delovne sile.

¹⁸⁸ Povzeto po Evropski agenciji za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) »Zdrava delovna mesta za vse generacije: prizadevanja za vzdržno delovno življenje – Vodnik po kampanji.«

¹⁸⁹ V povprečju EU 25 % vprašanih meni, da delo na njihovo zdravje vpliva pretežno negativno, 27 % pa, da svojega ali podobnega dela ne bodo sposobni opravljati do svojega 60. leta.

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Večina kazalnikov o izkoriščenosti in trajnostnem upravljanju naravnih virov kaže v daljšem časovnem obdobju na izboljšanje, ki pa v prihodnje brez sistematičnih ukrepov za učinkovitejšo rabo energije in virov ne bo zadoščalo za doseganje ciljev SRS. Izpusti toplogrednih plinov, ki so velika okoljska težava, so se v gospodarski in finančni krizi ob pričakovano nižji rabi energije in snovi zmanjšali. Produktivnost virov, izražena kot razmerje med BDP in porabo virov oziroma izpusti, se je zviševala tudi v letih konjunktura, vendar pa je bila dosedanja rast glede na zaostanek za povprečjem EU počasna. Hitrejša izboljševanje je omejevala predvsem naraščajoča raba energije v prometu, ki ima ob netrajnostni naravnosti velik negativen vpliv na okolje. Skupna raba obnovljivih virov energije je razmeroma visoka, a že vrsto let stagnira. Zaradi naraščajočega nastajanja odpadkov se povečuje nujnost hitrejšega vključevanja v krožno gospodarstvo, kljub dosedanjemu napredku v ravnanju z njimi pa se problematika zaostrojuje. Ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja, pa naravno okolje v povprečju ni čezmerno onesnaženo. Pri tem sta v obdobju zadnjih nekaj let izpostavljeni dve problematiki, in sicer slabša kakovost zraka, povezana z razmeroma visoko vsebnostjo prašnih delcev, in neracionalna raba prostora, povezana s po krizi manj izkoriščanimi ali opuščenimi območji.

4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo

■ Nizkoogljično krožno gospodarstvo (razvojni cilj 8)

Cilj SRS 2030 je prekiniti povezavo med gospodarsko rastjo ter rastjo rabe surovin in energije ter s tem povezanim velikim obremenjevanjem okolja. Trajnostna rast bo dosežena predvsem s korenitimi spremembami potrošniških in proizvodnih vzorcev, s tem pa boljšega izkoristka virov in učinkovitejšega upravljanja odpadkov ter učinkovitejši rabi energije in večjim deležem obnovljivih virov energije. To bo hkrati omogočalo zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov. Načrtovane spremembe bodo podprte z izobraževanjem in povezovanjem, spodbujanjem okoljskih inovacij ter predvsem prenehanjem rabe fosilnih goriv. Poleg tega SRS 2030 poudarja nujnost sprememb v prometu za hitrejši razvoj trajnostne mobilnosti.

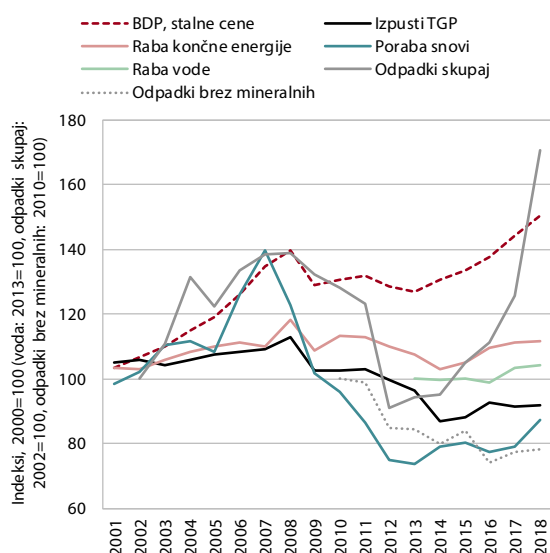
■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 8:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Snovna produktivnost, SKM/kg	1,9 (2018)	2,2 (2018)	3,5
Delež OVE v končni rabi energije, v %	21,1 (2018)	18,0 (2018)	27,0
Emisijska produktivnost, SKM/mio. kg CO₂	3,2 (2018)	3,4 (2017)	povprečje EU v 2030

Rabe ključnih naravnih virov, ki so se v gospodarski in finančni krizi pričakovano zmanjšale, so se v konjunkturi ponovno povečale; ob hitrejši rasti BDP se je okoljska učinkovitost kljub temu izboljšala, a pri tem izstopa hitro naraščanje odpadkov. Analiziranje okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja običajno temelji na uporabi kazalnikov, ki kažejo razmerje med gospodarsko rastjo ter izpusti pri tem nastajajočih toplogrednih plinov, porabo snovi,

energije, vode in nastalimi odpadki. V gospodarski krizi so se obsegi rabe opazovanih virov in posledično tudi izpusti zmanjšali. Pri tem je pričakovano najbolj upadla poraba snovi zaradi skrčenja gradbene dejavnosti. Raba energije se je zmanjšala manj zaradi večje rabe v prometu. Najnižja raba snovi je bila zabeležena v letu 2013, najnižja raba energije pa kljub že prisotni gospodarski konjunkturi leto pozneje zaradi tehnoloških posodobitev in zaprtja ene izmed termoelektrarn. Rabe virov in posledično izpusti toplogrednih plinov so se v naslednjih letih, kljub razmeroma nizkim potrebam po zimskem ogrevanju, nekoliko povečali. Ob oživljanju aktivnosti v gradbeništvu se je najbolj povečala poraba snovi. Učinkovitost rabe virov se je zaradi višje rasti BDP tudi v konjunkturi večinoma še izboljševala, a ob razmeroma močnih zunanjih vplivih to ni bila posledica le načrtovanih trajnostnih rešitev. V zadnjih nekaj letih je pri tem izstopalo povečevanje nastajanja mineralnih odpadkov,¹⁹⁰ ki sestavljajo okoli polovico skupne količine odpadkov, to pa kaže na neizkoriščene možnosti kroženja mineralnih snovi.

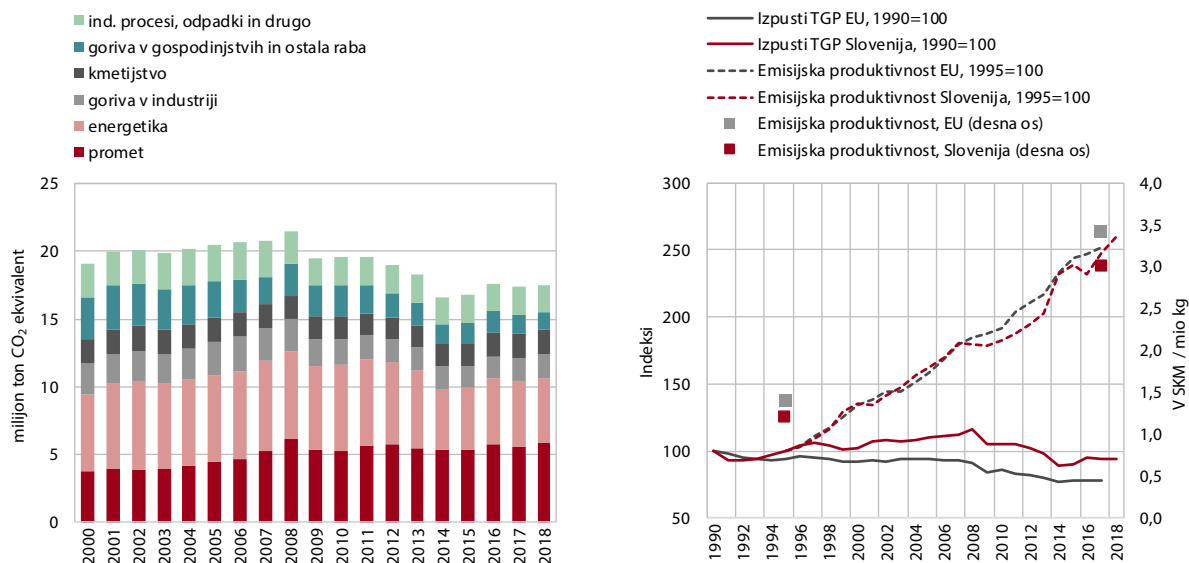
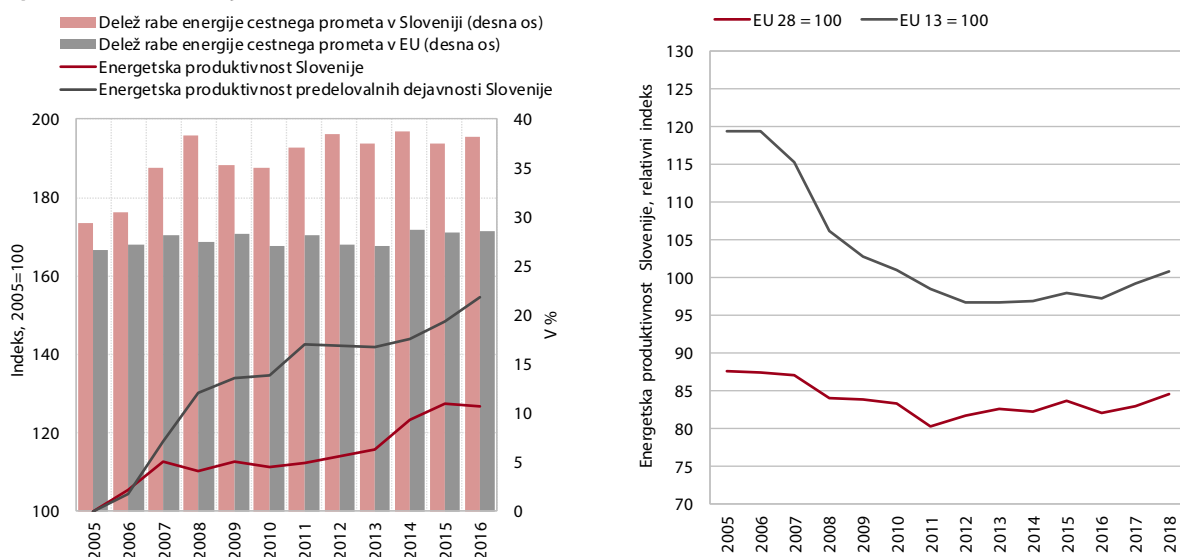
■ Slika 34: Rast BDP v povezavi z izpusti TGP, rastjo rabe energije, snovi in vode ter nastalimi odpadki

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje, SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2020; preračuni UMAR. Opomba: pri nastalih odpadkih brez mineralnih snovi niso odšteti odpadki iz sežiganja in odpadki pri obdelavi odpadkov; metodologija Eurostat.

Izpusti toplogrednih plinov (TGP), ki so ključni dejavnik podnebnih sprememb in so se v gospodarski in finančni krizi zmanjšali, so se v konjunkturi ponovno nekoliko povečali, a zaradi višje rasti BDP se je razmeroma nizka emisijska produktivnost gospodarstva kljub temu izboljšala. V letu 2018 so bili ti izpusti po prvi oceni za okoli petino manjši kot v z njimi najbolj onesnaženem letu 2008, a hkrati za okoli 6 % večji kot v letu 2014, ko so bili v opazovanem obdobju najnižji. Večina

¹⁹⁰ V okvir mineralnih odpadkov spadajo gradbeni odpadki in odpadki iz rušenja objektov, zemeljski izkopi, prsti in drugi odpadki različnih naravnih in umetnih mineralov.

Slika 35: Izpusti TGP po sektorjih, Slovenija (levo) in emisijska produktivnost (desno)**Slika 36: Energetska produktivnost ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije (levo) in energetska produktivnost Slovenije (desno)**

izpustov TGP nastaja v dveh gospodarskih dejavnostih – v energetiki in prometu. V energetiki so se po tehnoloških posodobitvah in zaustavitvi delovanja ene izmed večjih termoelektrarn znižali, v prometu pa še naraščajo. Problematična je raba fosilnih goriv, ki je bila v preteklih letih spodbujena z višjimi subvencijami, kar je v nasprotju s cilji zmanjšanja izpustov.¹⁹¹ Cilj strategije EU do leta 2020, da se izpusti iz sektorjev,

ki niso vključeni v shemo trgovanja,¹⁹² v Sloveniji ne

¹⁹¹ Podnebno ogledalo 2019, IJS.

¹⁹² V shemo trgovanja, to je sektorje EU ETS, so vključeni izpusti predvsem iz elektrarn in industrijskih obratov. Te družbe prejmejo ali kupijo pravice do izpustov, s katerimi lahko trgujejo z drugimi družbami. S pripisovanjem denarne vrednosti ogljiku so družbe spodbujene, da poiščejo stroškovno najučinkovitejše rešitve za zmanjšanje izpustov in vlagajo v čiste nizkoogljične tehnologije. Cilj je, da bodo ti izpusti na ravni EU v letu 2020 glede na leto 2005 manjši za 21 %, pri tem pa cilji za posamezne države članice niso določeni (gl. Poročilo o razvoju 2019, str. 51). Zastavljeni cilj za EU je že presežen, predvsem zaradi manjše porabe črnega premoga in lignita ter večjega deleža OVE

Okvir 4: Evropski zeleni dogovor¹

Blazitev podnebnih sprememb in prilagajanje nanje sta velika izziva nadaljnega razvoja. Konec leta 2019 je Evropska komisija objavila strategijo za rast, katere cilj je preobraziti EU v pravično in uspešno družbo s sodobnim, konkurenčnim in z viri gospodarnim gospodarstvom, ki v letu 2050 ne bo ustvarjalo neto izpustov toplogrednih plinov in v katerem bo gospodarska rast ločena od rabe virov. Namen dokumenta je pospešiti in podpreti potrebni prehod v vseh gospodarskih panogah. Njegova vsebina je razdeljena v tri sklope: (i) preobrazba gospodarstva EU za trajnostno prihodnost; (ii) vodilna vloga EU v svetu in (iii) čas za skupno ukrepanje: evropski podnebni pakt.

Razpoznani so ključni sektorji, kjer bodo spremembe politik za zeleni prehod najnujnejše in kjer bo potrebno najodločnejše ukrepanje. To so: oskrba z energijo, industrija, proizvodnja in poraba, infrastruktura velikega obsega, promet, prehrana in kmetijstvo, gradbeništvo, obdavčenje in socialne ugodnosti. Na podlagi že predstavljene vizije o doseganju podnebne nevtralnosti do leta 2050²² je glede podnebja predlagano povečanje ambicioznosti ciljev EU. Izpusti toplogrednih plinov naj bi se do leta 2030 v EU zmanjšali za najmanj 50 % v primerjavi z ravno iz leta 1990. Potrebne bodo revizije (i) sistema trgovanja z izpusti z morebitno razširitvijo na nove sektorje, (ii) ciljev po posameznih državah članicah za zmanjšanje izpustov v sektorjih, ki niso vključeni v sistem trgovanja z izpusti, ter (iii) na področju rabe zemljišč in gozdarstva.

Prednostno bo razogljčenje energetskega sistema. Pomembna področja so energetska učinkovitost, raba obnovljivih virov, hitro opuščanje premoga in razogljčenje plina. Industrijski sektor bo treba preoblikovati v krožno gospodarstvo, prehod pa izkoristiti za razširitev trajnostnih gospodarskih dejavnosti, usmerjenih na ustvarjanje delovnih mest. V podporo bodo ukrepi za spodbujanje podjetij k ponudbi ponovno uporabljivih, trajnih in popravljivih izdelkov, s čimer se lahko doseže tudi znatno zmanjšanje količine odpadkov. Za učinkovito rabo energije in virov bo treba pospešiti energetske varčne gradnje in prenove stavb. Nujno bo treba povečati učinkovitost prometnega sistema, pri tem pa tovarni promet preusmeriti na železnice, s trajnostno mobilnostjo zmanjšati onesnaženost ter krepiti proizvodnjo in uporabo trajnostnih alternativnih goriv. V proizvodnji hrane bo poudarek na manjši porabi kemičnih pesticidov, gnojil in antibiotikov ter večjem obsegu ekološkega kmetovanja.

Za doseg ciljev bo nujno zeleno financiranje in zelene naložbe, za katere naj bi Evropska komisija v naslednjem desetletju mobilizirala tisoč milijard EUR. Potrebne bodo investicije v raziskave, spremembe davčnega sistema in sistema subvencij, tudi s pomočjo Evropskega naložbenega načrta³ in Evropske investicijske banke. V pomoč bodo povečana sredstva od trgovanja z izpusti toplogrednih plinov v sektorjih ETS. Pri tem je veliko pozornosti namenjene zagotovitvi pravičnega prehoda, to je skrbi za pomoč najbolj prizadetim. Izdelan je podroben časovni načrt ključnih politik in ukrepov.

¹ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu ... in odboru regij. Evropski zeleni dogovor, 2019.

² Čist planet za vse. Evropska strateška dolgoročna vizija za uspešno, sodobno ... in podnebno nevtrarno gospodarstvo, 2019.

³ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu ... in odboru regij. Naložbeni načrt za zeleni dogovor, 2020.

bodo povečali za več kot 4 % glede na leto 2005, je že nekaj let presežen.¹⁹³ Za doseganje ambicioznejšega cilja, da se izpusti do leta 2030 zmanjšajo za 15 %, ¹⁹⁴ pa bo potrebno predvsem večje ukrepanje na področju prometa. *Emisijska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in skupnimi izpusti toplogrednih plinov, zaostaja za povprečjem EU (gl. kazalnik 4.1). Zaostajanje, ki se je v krizi poglobilo, se je v prvih letih po njej pod vplivom enkratnih dejavnikov zmanjšalo¹⁹⁵ na okoli 12 %, do nadaljnega napredka pa v naslednjih letih ni prišlo. Za uresničitev cilja SRS na področju emisijske

produktivnosti, to je doseganje ravni povprečja EU, bo zlasti ob hitrejši gospodarski rasti treba medsektorsko povezavo ukrepov za razvoj gospodarstva in za zmanjšanje izpustov okrepiti in ukrepe učinkovito uresničevati.¹⁹⁶

Raba energije je pri reševanju okoljskih izzivov v ospredju, zaradi povečevanja v prometu pa se je v daljšem obdobju zmanjševala počasneje kot v EU. Raba za ogrevanje se zmanjšuje z varčnejšo rabo, boljšo izolacijo stavb, večjim izkoristkom kurilnih naprav in

pri proizvodnji električne energije (Oblikovanje prihodnosti ..., EAA, 2017).

¹⁹³ Izpusti so bili v letu 2018 za 15 % nižji kot v letu 2005; gl. sliko 33.

¹⁹⁴ EU odločba št. 406/2009/ES, Uredba EU 2018/842.

¹⁹⁵ Zmanjšanje izpustov je bilo povezano s termoelektrarnami: ena izmed večjih je bila zaprta, druga tehnološko posodobljena.

¹⁹⁶ Sprejeti ukrepi se nanašajo na štiri področja: (i) trajnostna proizvodnja in poraba, (ii) spreminjanje odpadkov v vir, (iii) podpiranje raziskav in inovacij ter (iv) okolju škodljive subvencije in pravične določitve cen (Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij TGP do leta 2020, 2014).

Okvir 5: Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt Slovenije¹

Prvi in ključni ukrep na poti k podnebno nevtralni družbi je izboljšanje energetske, pa tudi snovne učinkovitosti v vseh sektorjih gospodarstva, s čimer bo dosežena manjša raba energije in drugih naravnih virov. S Celovitim nacionalnim energetske in podnebnim načrtom (NEPN), ki je pripravljen za obdobje do leta 2030 in s pogledom do leta 2040, so bili določeni cilji, politika in ukrepi s področja energetske unije. Razvrščeni so na pet razsežnosti, in sicer: razogljičenje, energetska učinkovitost, energetska varnost, notranji trg ter raziskave, inovacije in konkurenčnost.

Za zastavljeni cilj razogljičenja je treba doseči (1) blažitev in prilaganje podnebnim spremembam, v tem pa (i) zmanjšati izpuste toplogrednih plinov do leta 2030 za vsaj 20 % glede na leto 2005; izpusti naj bi se povečali le v prometu, zmanjšali pa v široki rabi, ravnanju z odpadki, industriji, energetiki in kmetijstvu ter (ii) zmanjšati rabo fosilnih virov energije in odvisnost od uvoza teh virov s postopnim opuščanjem rabe premoga, s prepovedjo prodaje in vgradnje novih kotlov na kurilno olje ter podporo izvedbi pilotnih objektov za proizvodnjo sintetičnega metana in vodika; in hkrati tudi (2) povečanje skupnega deleža obnovljivih virov energije do leta 2030 na 27 %, pri tem pa povečati rabo energije iz obnovljivih virov v stavbah, industriji, sektorjih električna energija, toplota in hlajenje ter v prometu.

Za dosego cilja učinkovite rabe energije je treba (i) izboljšati energetske učinkovitost do leta 2030 za vsaj 35 % glede na osnovni scenarij iz leta 2007, (ii) zagotoviti sistematično izvajanje sprejetih politik in ukrepov glede višine primarne in končne rabe energije ter (iii) do leta 2030 v stavbah zmanjšati rabo končne energije vsaj za 60 % in izpuste toplogrednih plinov za vsaj 70 % glede na leto 2005.

Za dosego ciljev na področju energetske varnosti in notranjega trga energije bo treba zagotoviti dodatne finančne, človeške in tehnične vire. Ti bodo potrebni za pospešitev celovitega razvoja in vodenja omrežja za distribucijo električne energije v smislu večje zmogljivosti, odpornosti na motnje, naprednosti, poveztljivosti in prilagodljivosti. Med temi cilji so tudi naslednji: (i) iz virov v Sloveniji zagotoviti vsaj 75-odstotno oskrbo z električno energijo, (ii) nadaljevati izkoriščanje jedrske energije (iii) zmanjšati uvozno odvisnost pri fosilnih gorivih, (iv) razvijati tehnologije, infrastrukturo in storitev za shranjevanje energije, (v) podpreti razvoj trga za izkoriščanje prožnosti elektroenergetskega sistema in novih tehnologij ter (vi) zagotoviti pogoje za skladiščenje čim večjega deleža energije iz obnovljivih virov.

Za dosego ciljev na področju raziskav, inovacij in konkurenčnosti bo treba povečati vlaganja v raziskave in razvoj do leta 2030 na najmanj 3,6 %. Med drugim bo treba podjetja usmerjati k financiranju in vključevanju v razvojno-raziskovalne programe in demonstracijske projekte, tudi z aktivno davčno politiko.

¹ Vlada RS, februar 2020.

Opomba: Vzporedno s pripravo NEPN mora Slovenija pripraviti tudi dolgoročno strategijo za zniževanje izpustov toplogrednih plinov za vsaj naslednjih 30 let. Oba dokumenta morata biti usklajena (Uredba EU 2018/1999 o upravljanju energetske unije in podnebnih ukrepov).

drugimi ukrepi za večjo učinkovitost. V nekaterih letih je bilo znižanje precej povezano z nadpovprečno visokimi temperaturami med kurilno sezono. Leta 2014 se je raba trdnih goriv znižala predvsem zaradi prenehanja obratovanja termoelektrarne na rjavi premog in zagona posodobljenega dela termoelektrarne na lignit. Pri tekočih gorivih se že dalj časa znižuje zlasti raba motornega bencina in kurilnega olja,¹⁹⁷ medtem ko se je raba dizelskega goriva ob povečanem tranzitnem cestnem tovornem prometu povečevala, a se je v letu 2019 znatneje znižala.¹⁹⁸ *Energetska učinkovitost* se

je sicer nekoliko poslabšala, a se še vedno približuje cilju EU do leta 2020 (gl. kazalnik 4.2). *Energetska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in celotno rabo energije, se je v daljšem obdobju do leta 2007 povečevala podobno kot v EU, po relativni upočasnitvi zaradi počasnejšega pokriznega oživljanja slovenskega gospodarstva pa se je šele v letih 2017 in 2018 spet bolj okrepila. Nove članice EU (EU-13) so zlasti z višjo rastjo BDP svojo energetske produktivnost povečale močneje. Zmanjševanje rabe energije v Sloveniji bi bilo dosti večje, če se ne bi zaradi tranzitne lege v razširjeni EU zelo povečevala rabe energije v cestnem prometu, v nekaterih letih (2008, 2011, 2012) pa je bila ta še

¹⁹⁷ Manjšo rabo kurilnega olja za ogrevanje prostorov delno nadomešča raba lesa in lesnih briketov.

¹⁹⁸ To je deloma posledica afer v zvezi z nepravilnimi meritvami porabe

goriv pri nekaterih večjih avtomobilskih proizvajalcih.

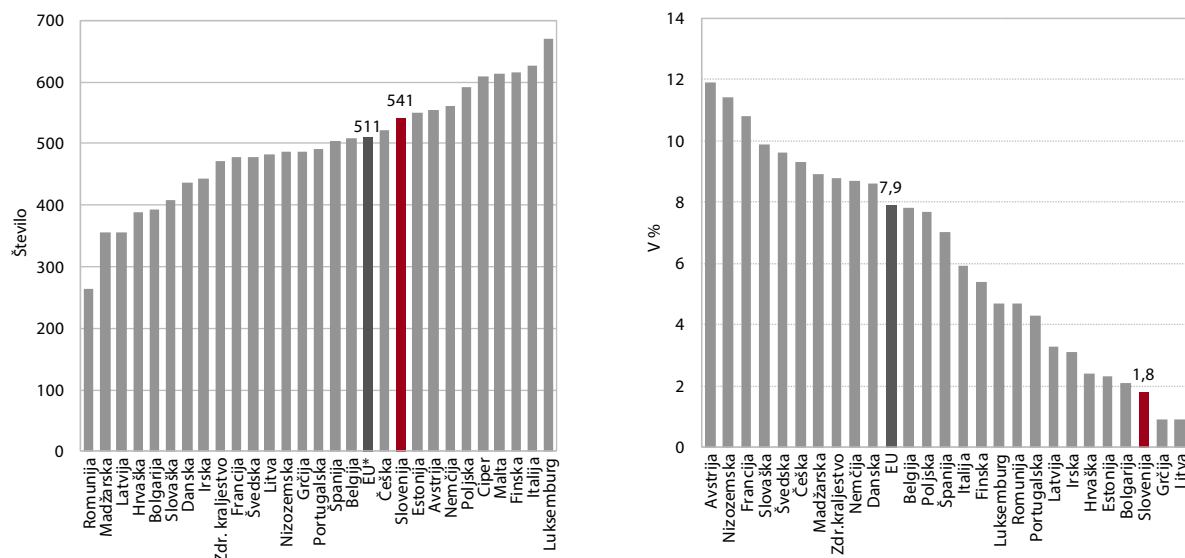
dodatno spodbujena z nižjo ceno pogonskih goriv v primerjavi s sosednjimi državami. Zaostanek energetske produktivnosti v Sloveniji za EU je bil v letu 2018 najmanjši po letu 2007 in je znašal okoli 15 %.

Delež obnovljivih virov energije (OVE), za katere so naravne danosti v Sloveniji razmeroma ugodne, je višji kot v povprečju EU, doseganje zastavljenih ciljev pa ob večletni stagnaciji zahteva učinkovitejši medsektorski pristop. V Sloveniji močno prevladuje raba klasičnih OVE, to je lesa in hidroenergije (gl. kazalnik 4.3). Do leta 2009¹⁹⁹ je k povečevanju rabe OVE največ prispevala večja raba lesa, pozneje pa raba sončne in geotermalne energije. Skupni delež OVE je bil najvišji v obdobju 2013–2015, ko je znašal 22 %, nato pa se je za 1 o. t. znižal in do leta 2018 ostal na približno isti ravni. V povprečju EU se je vsa opazovana leta povečeval in v letu 2018 znašal 18 %. Po deležu rabe *drugih* OVE se Slovenija uvršča na konec držav EU, razlika pa je največja pri vetrni energiji. Ta je v Sloveniji skoraj neizkoriščena, v EU pa pomeni že več kot 15 % celotne rabe OVE in presega rabo hidroenergije. *Pri elektriki* se je v zadnjem desetletju delež OVE v Sloveniji povečal za 2 o. t., v EU pa skoraj podvojil, tako da sta deleža zdaj enaka, 32-odstotna. Delež *pri ogrevanju* je ob veliki rabi lesa v Sloveniji dosti višji, a je njegova nepravilna raba lahko hkrati problematična z vidika poslabšanja kakovosti zraka. Zaostanek za EU je izrazito velik *v prometu*.²⁰⁰ Za večjo skupno rabo OVE bo ob ugodnih naravnih pogojih, kot so velika gozdnatost, vodnatost in vetrovnost, treba predvsem intenzivnejše

iskati skupne rešitve pri umeščanju posameznih projektov v prostor.²⁰¹ Ob prizadevanju za ohranjanje okolja in biodiverzitete je treba nujno hkrati iskati tudi sprejemljive rešitve za nadomeščanje rabe fosilnih goriv.

Promet, ki veliko prispeva k izpustom toplogrednih plinov in onesnaževanju zraka, se je po širitvah EU znatno povečal, težava pa je predvsem cestni prevoz. Promet je pomembna gospodarska dejavnost in oblikuje sodobni način življenja, vendar so njegovi škodljivi vplivi na okolje in zdravje prebivalcev precejšnji in vse bolj skrb vzbujajoči. Največ težav izhaja iz velike rabe neobnovljivih virov energije, to je fosilnih goriv. V Sloveniji se, tako kot v EU, večina blaga prepelje s tovornjaki, večina potnikov pa z avtomobili, kar sta za okolje najmanj sprejemljiva načina prevoza. Skupni *blagovni promet* je zaradi tranzitne lege Slovenije velik in se je v preteklih letih še povečeval. V preračunu na BDP se je v obdobju 2010–2017 med članicami EU v Sloveniji povečal najbolj, za 22 %, v povprečju EU pa se je znižal. V preračunu na prebivalca je prepeljanega precej več blaga kot v EU, v tej primerjavi pa v Sloveniji ugodno izstopa višji delež železniškega prevoza (gl. kazalnik 4.4), ki je energijsko učinkovitejša rešitev z nizkimi izpusti toplogrednih plinov.²⁰² Uporaba železnice in drugih javnih prevoznih sredstev pa je *v potniškem* prometu tudi v mednarodni primerjavi zelo nizka, delež prevozov z osebnimi avtomobili pa visok. To je deloma posledica manjše stopnje urbanizacije in večje poselitvene razpršenosti, predvsem in vse bolj pa neposodobljene

■ Slika 37: Število avtomobilov na tisoč prebivalcev (levo) in delež železniškega v skupnem potniškem prometu, potniški kilometri (desno), 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2020. Opombe: (i) graf levo: Italija in Romunija podatek za 2016 oziroma 2015; (ii) graf desno: kazalnik se nanaša na potovanje znotraj države, ne glede na lastništvo vozila; Ciper in Malta nimata železniškega prometa.

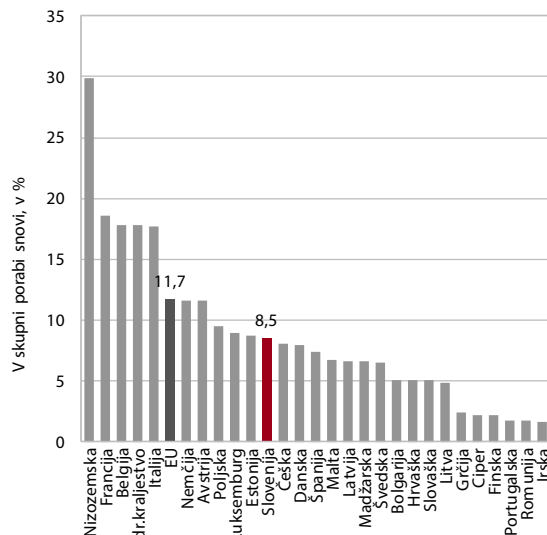
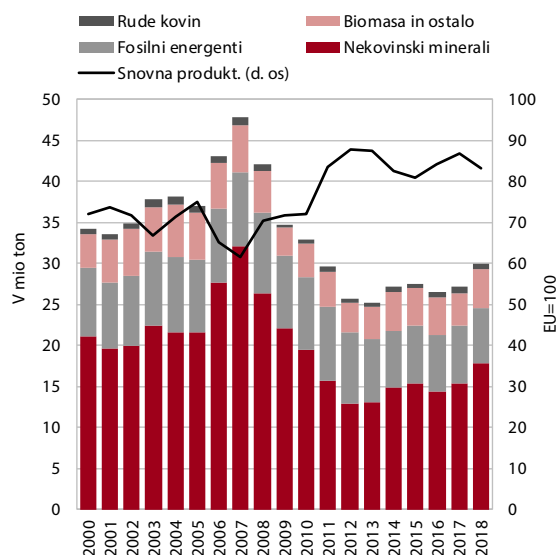
¹⁹⁹ V tem letu se je delež rabe OVE najbolj povečal zaradi krize in upada rabe energije, pa tudi boljšega statističnega zajetja.

²⁰⁰ V letu 2018 je znašal delež biogoriv v prometu 5,5 % (v EU 8,0 %), cilj za leto 2020 na ravni EU, ki velja za vse članice, pa je 10 %.

²⁰¹ Težave zaradi okoljskih razlogov so predvsem pri nadaljnji rabi vodne in vetrne energije.

²⁰² Povečevanje prevoza z železnico pa je omejeno z obstoječo železniško infrastrukturo. Potrebna je njena dograditev, posodobitev in nadgradnja (Podnebno ogledalo 2018, 2018).

Slika 38: Domača poraba snovi¹ in relativna snovna produktivnost, Slovenija (levo), ter stopnja porabe predelanih snovi², leto 2017 (desno)

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2020; Eurostat Portal Page – Environment, 2020; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2020; Eurostat Portal Page – Tables on EU policy; preračuni UMAR. Opomba: ¹ Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi; ² Razmerje med uporabljenim predelano količino odpadkov ter celotno količino uporabljenih snovi in odpadkov.

in skromne ponudbe javnega potniškega prometa. Na to kaže tudi razmeroma visok delež prebivalcev, ki ocenjuje, da ima slabšo dostopnost do javnega prevoza. Njegova večja razvejnost, frekventnost ter uskladitev in prilagoditev vozniških redov bi ob potnikom in okolju prijaznejših vozniških sredstvih prispevala k celovitejšemu uveljavljanju trajnostne mobilnosti.

Snovna produktivnost, ki je eden od osnovnih kazalnikov trajnostnega gospodarstva, se je od začetka gospodarske in finančne krize ob nižji porabi snovi izboljšala, vendar pa je v zadnjih letih stagnirala. Snovna produktivnost, izračunana kot razmerje med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, se je v obdobju 2007–2012 povečevala hitreje kot v povprečju EU. To je bilo povezano z nižjo gradbeno dejavnostjo in posledično manjšo porabo nekovinskih mineralov. Nihanja v obsegu prav te dejavnosti so imela velik vpliv na porabo snovi tudi v naslednjih letih. V strukturi porabe snovi je delež gradbenega materiala med višjimi v EU. V letu 2018 se je snovna produktivnost ob vnovič močno povečani porabi peska in gramoza zmanjšala na 83 % povprečne v EU, torej je bilo na enako količino porabljene snovi ustvarjenega za 17 % manj BDP kot v povprečju EU (gl. kazalnik 4.5). Pričakujemo lahko, da bo nadaljnje povečevanje snovne produktivnosti slovenskega gospodarstva ob ponovni oživitvi gradbene dejavnosti težje dosegljivo. Izvajanje večjih gradbenih projektov, kot so načrtovana gradnja železniške infrastrukture in cestne povezave tretje razvojne osi, bo rast snovne produktivnosti upočasnilo, zato bo treba za dosego zastavljenih ciljev več pozornosti posvetiti načrtovanim ukrepom kroženja snovi.

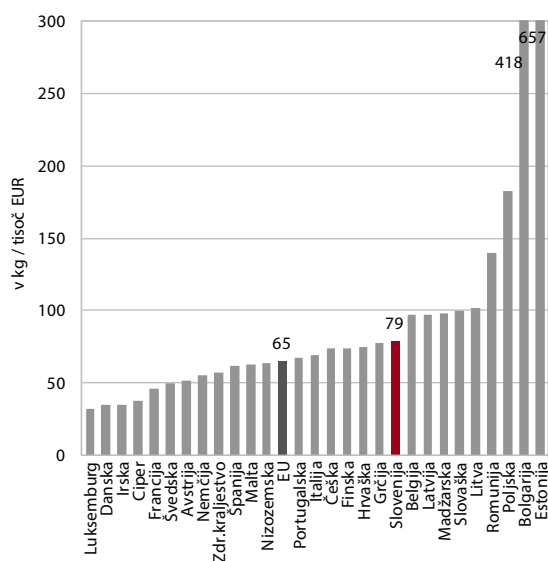
S stališča prizadevanj za manjšo porabo primarnih surovin je posebnega pomena večja vključenost predelanih snovi v ponovno rabo, ki v Sloveniji zaostaja za povprečjem EU. Stopnja vključenosti predelanih snovi v gospodarske dejavnosti, ki je izračunana kot razmerje med predelano količino odpadnih snovi in celotno količino porabljene snovi, se je v prvih letih tega desetletja povečala (s 5,9 % v letu 2010 na 9,3 % v letu 2013), nato pa nekoliko znižala in do leta 2017 ostala na približno isti ravni (8,5 %). Rast je bila v opazovanem obdobju hitrejša kot v povprečju EU, a je raven porabe predelanih snovi kljub temu v tej primerjavi v Sloveniji nižja (v letu 2017 za 3,2 o. t.). Da bi dosegli optimalnejšo rabo surovin, je treba zdajšnje gospodarske okvire prilagoditi načelom krožnega gospodarstva. V ta namen bi morale gospodarske politike upoštevati (i) zapiranje ciklov, ki lahko spodbudijo obnovo virov v gospodarstvu, (ii) optimalnejšo rabo lokalnih naravnih virov, ki so že bili uporabljeni, in (iii) učinkovitost sistema materialnih tokov in s tem manjšo porabo neobnovljivih ali strupenih snovi ter manjšega onesnaženja okolja.²⁰³

Na neizkoriščene možnosti kroženja snovi kaže tudi naraščajoča količina odpadkov iz dejavnosti in gospodinjstev; pri ravnanju z njimi pa problematika kljub doseženemu napredku ostaja velika. V proizvodnih in storitvenih dejavnostih se je količina nastalih odpadkov v obdobju 2012–2018 povečala za okoli 90 % v povezavi z gradbeno dejavnostjo in povečevanjem mineralnih odpadkov (gl. kazalnik 4.6). V preračunu na enoto BDP v Sloveniji nastane za okoli

²⁰³ Espo, 2019.

petino več odpadkov kot v povprečju EU. To je posledica razlik v strukturi gospodarstva, a kaže tudi na razliko v obsegu investicij, inovacij in čistih tehnologij.²⁰⁴ Pri želenem zmanjševanju nastajanja odpadkov bo zlasti ob večji gospodarski aktivnosti ključna večja preusmeritev proizvodnje v krožni sistem, to je v manjšo porabo nove snovi in v tem večji delež za recikliranje primernih materialov. Povečujejo se tudi *komunalni odpadki*; v preračunu na prebivalca jih nastane približno enako kot v povprečju EU. *Ravnanje z odpadki* pa se je v zadnjih letih precej izboljšalo, tudi zaradi več novih oziroma nadgrajenih regijskih centrov za odpadke.²⁰⁵ S tem se je zmanjšalo odlaganje, ki je z okoljskega stališča najmanj zaželeno, povečala pa predelava in recikliranje, kar je delovanje za bolj trajnostno ravnanje. S pripravo odpadkov za ponovno uporabo se povečuje učinkovitost rabe virov, zmanjšujejo izpusti toplogrednih plinov in odvisnost od uvoza surovin. Zaradi obsežnega kopičenja odpadkov na odlagališčih bo ob večjih prizadevanjih za njihovo zmanjšanje pri izvoru ključna odločitev glede njihove toplotne obdelave.

Slika 39: Nastali odpadki skupaj, brez mineralnih, na enoto BDP, 2016

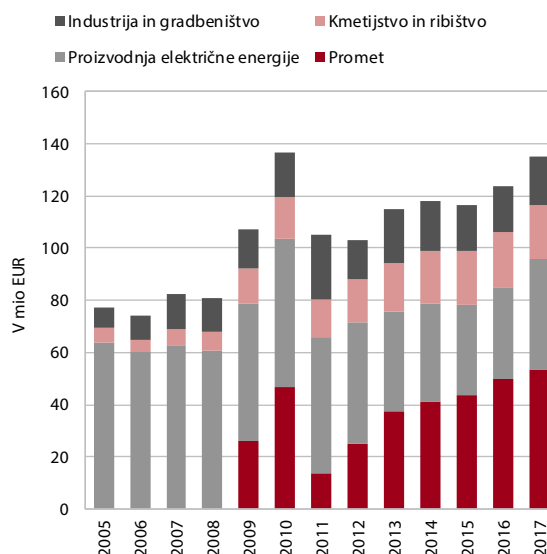

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU Policy, 2020.

Za doseganje zastavljenih ciljev prehoda v nizkoogljično krožno gospodarstvo je še veliko prostora pri optimalnejšem izkoristku zdajšnjih finančnih virov, a pri tem bodo v prihodnje potrebni dodatni viri. V Sloveniji so prihodki od okoljskih davkov, ki vključujejo davke na energijo, promet, onesnaževanje in rabo naravnih virov, glede na BDP med najvišjimi v EU, vendar se je njihov delež v zadnjih

letih znižal. Glavnino prihodkov sestavljajo davki na energijo (84 %), ki so se pod vplivom znižanja trošarin v letu 2018 znižali, podobno kažejo predhodni podatki za leto 2019 (gl. kazalnik 4.7). V daljšem obdobju se je zniževal tudi že sicer skromen delež prihodkov od davkov na onesnaževanje in rabo naravnih virov. Čeprav okoljski davki niso namenski vir za doseganje okoljskih ciljev, takšna gibanja ne odražajo prizadevanj za omejevanje onesnaževanja. Hkrati se ohranjajo in povečujejo tudi davčne spodbude različnih oblik (subvencije, olajšave), ki so v nasprotju s cilji zmanjšanja obremenjevanja okolja.²⁰⁶ Z zadnjo davčno reformo, s katero se je razbremenila obremenitev dela (gl. kazalnik 1.4), niso bile izkoriščene možnosti zelenega davčnega prestrukturiranja. Ob nujnem optimalnejšem izkoristku zdajšnjih prihodkov in izdatkov proračuna pa bodo za načrtovani prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo v prihodnje potrebni tudi dodatni javni in zasebni finančni viri. To kažejo tudi prve ocene potrebnega financiranja Investicijskega načrta evropskega zelenega dogovora²⁰⁷ (gl. tudi okvir 4). V povezavi s potrebnim čimprejšnjim investicijskim zagonom za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo bo potreben tudi temeljit razmislek o preoblikovanju fiskalnih pravil, kjer se že znani predlogi nanašajo tudi na možnosti izločitve zelenih investicijskih izdatkov iz sklopa omejevanja skupnih izdatkov (gl. poglavje 1.1).

Slika 40: Subvencije, ki so v nasprotju s cilji zmanjšanja izpustov TGP, Slovenija

Vir: Podnebno ogledalo 2019, IJS. Opomba: v izračunu, opravljenem po metodologiji OECD, je zajeto: (i) podpora proizvodnji električne energije iz domačih virov za zagotavljanje zanesljive oskrbe z energijo, (ii) oprostitve plačila za energente (premog, naftni derivati, zemeljski plin), ki se uporabljajo pri soproizvodnji električne energije in toplote, (iii) stroški zapiranja Rudnika Trbovlje Hrastnik, (iv) vračilo trošarin na dizelsko gorivo pri tovornih gorivih, (v) delno vračilo trošarin na goriva pri uporabi kmetijske mehanizacije ter (vi) polovično povračilo trošarin na goriva, ki jih uporablja delovna mehanizacija.

²⁰⁴ Environment at a Glance Indicators, OECD, 2019.

²⁰⁵ V prejšnjem programskem obdobju so bili to eni izmed kohezijskih projektov s področja okolja.

²⁰⁶ Podnebno ogledalo 2019, IJS.

²⁰⁷ Financing the green transition, Evropska komisija, februar 2020.

Okvir 6: Slovenija kot vzorčna država v celovitem strateškem projektu prehoda v nizkoogljično krožno gospodarstvo¹

Na evropski ravni potekajo projekti povezovanja nacionalnih projektov za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo s programi celovitega strateškega pristopa (angl. Deep Demonstration). Slovenija je v sodelovanju z evropskima inštitutoma za inovacije in tehnologijo (EIT Climate-KIC in EIT RawMaterials) ter Skupnim raziskovalnim središčem Evropske komisije (JRC) pripravila celovit program prehoda v brezogljično družbo, ki predstavlja vzorčen primer na ravni EU. Namen projekta, ki bo trajal tri leta, je okrepiti in sistemsko povezati prizadevanja in pobude, ki se za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo že izvajajo, hkrati pa uvesti nove inovativne pristope in rešitve, s katerimi bodo izzivi tega področja lažje spremenjeni v priložnosti. Izvajanje ukrepov bo prispevalo k doseganju strateških razvojnih ciljev, opredeljenih v Strategiji razvoja Slovenije 2030.

Vsebina programa je razdeljena v tri stebre, ki so sestavljeni iz medsebojno povezanih programov:

- (i) pametne in krožne *skupnosti*, ki vključujejo programe krožnih šol, krožnega učenja in virov ter uvajanje krožnih rešitev v regijah in lokalnih skupnostih. Namen je opolnomočiti deležnike v izobraževalnih procesih ter v regijah in lokalnih skupnostih, da bodo bolj opremljeni za oblikovanje in izvedbo rešitev za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo;
- (ii) krožni *razvoj*, ki vključuje programe s področja podjetništva, podpore krožnim zagonskim podjetjem ter podpore krožnim inovacijam v malih in srednjih podjetjih ter
- (iii) krožno oblikovanje *politike in znanosti*, ki vključuje programe na področju visokošolskega krožnega izobraževanja, oblikovanja politik za prehod v krožno gospodarstvo in krožno javno naročanje.

Te tri stebre povezujejo trije horizontalni programi: (i) ustanovitev centra za prehod v pametno in krožno družbo, katerega naloga bo usklajevanje vsebin programa in povezovanje pobud in projektov s tega področja; (ii) transformacijski kapital, katerega namen je omogočiti strateško kombiniranje različnih virov financiranja in vzpostaviti novo naložbeno logiko; program bo predstavljal podporo oblikovanju finančne in fiskalne politike ter drugih instrumentov za vzpostavitev pogojev za kapitalske trge, da preusmerijo finančne tokove na bolj nizkoogljične in podnebno nevtralne investicijske projekte; (iii) krožni piloti oziroma verige vrednosti, s katerimi se bo prispevalo k oblikovanju poti za potrebni prehod na relevantnih področjih industrije.

¹ A Deep demonstration of a Circular, Regenerative and Low-Carbon Economy, EIT Climate-KIC, 2020.

4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov

Trajnostno upravljanje naravnih virov (razvojni cilj 9)

Cilj SRS 2030 je trajnostno varovati naravne vire in načrtovati njihovo učinkovito rabo, saj so eden ključnih stebrov za zagotavljanje zdravega življenjskega prostora, pridelavo kakovostne hrane in izvajanje gospodarskih dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. Cilj bomo dosegli s preseganjem sektorskega načina razmišljanja, ohranjanjem biotske raznovrstnosti, trajnostnim upravljanjem tal, ohranjanjem kakovostnih kmetijskih zemljišč, trajnostnim razvojem gozda ter učinkovitim upravljanjem voda. SRS 2030 ob tem prepoznava velik pomen odgovornega ravnanja s prostorom. Posebnega pomena bo blažitev podnebnih sprememb, učinkovito prilagajanje nanje in izkoriščanje priložnosti, ki jih te prinašajo.

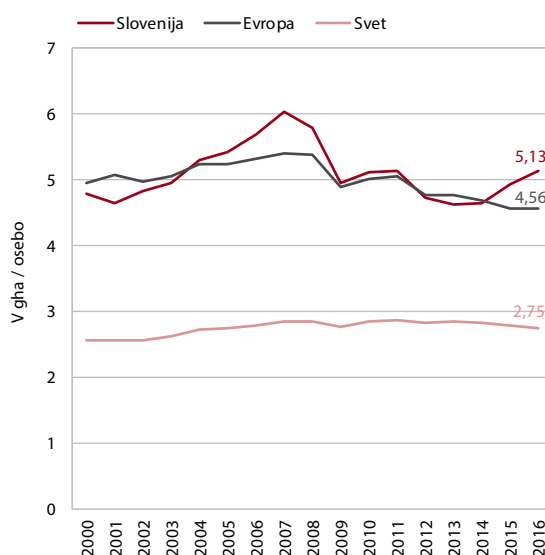
Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 9:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, v %	23,6 (2018)	40,9 (2018)	>24
Kakovost vodotokov, mg O ₂ /l	1,1 (2018)	2,0 (2015)	< 1
Ekološki odtis, gha/osebo	5,1 (2016)	4,6 (2016)	3,8

Naravo s sedanjimi proizvodnimi procesi in življenjskim slogom močno preobremenjujemo, po zmanjšanju v gospodarski in finančni krizi pa se je po letu 2013 obremenjenost ponovno povečevala, kar pomeni precejšen odmik od zastavljenega cilja SRS. Z dolgoročnimi spremembami načina življenja vse hitreje izkoriščamo naravne vire in pri tem povečujemo onesnaževanje. *Ekološki odtis*, ki je eden izmed najbolj celovitih kazalnikov obremenjevanja okolja,²⁰⁸ se je v obdobju gospodarske rasti v Sloveniji razmeroma hitro povečeval in se v recesiji znižal približno na raven pred njo, v zadnjih letih izračuna pa se je ponovno povečeval (gl. kazalnik 4.8). V opazovanem obdobju je bil najnižji leta 2013, v naslednjih treh letih pa se je, nasprotno kot v evropskem povprečju, zvišal in presegel povprečje Evrope. To kaže, da je bil gospodarski razvoj dosežen ob večji rabi virov in večjem onesnaževanju okolja. Biološke površine, ki so se sposobne obnoviti, t. i. *biološka zmogljivost narave*, pa je v Sloveniji v preračunu na osebo nižja kot v evropskem povprečju. Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, ki pa kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ. Razlika med ekološkim odtisom in biokapaciteto, t. i. *ekološki primanjkljaj*, je s tem v Sloveniji večja kot v povprečju evropskih držav in znaša dvakrat toliko, kot je biološka zmogljivost obnavljanja njene narave.²⁰⁹

Slovenija se uvršča v območja z največjo biotsko raznovrstnostjo v Evropi. To je predvsem naravna danost, a tudi posledica načrtnega varovanja rastlinskih in živalskih vrst ter premišljenega gospodarjenja z ekosistemi. Pri tem so posebnega pomena zavarovana

Slika 41: Ekološki odtis

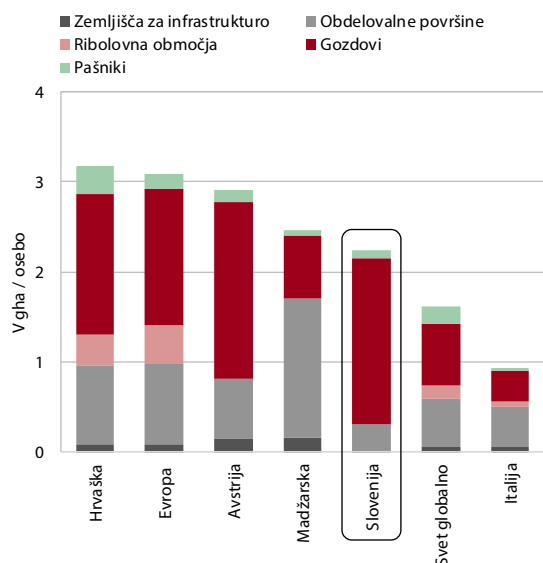
Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2019. Opomba: gha – globalni hektar – je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov.

območja z veliko biotsko in krajinsko pestrostjo. Po deležu te površine, ki je za ohranitev življenjskih prostorov ogroženih vrst ključna, je Slovenija v vrhu držav EU in ima v tem omrežju dvakrat tolikšen delež površin kot EU v povprečju. Kljub izvajanju številnih aktivnosti za ohranitev biotske raznovrstnosti pa ta tudi v Sloveniji dolgoročno upada. Indeks ptic kmetijske krajine, ki je eden izmed kazalnikov sprememb, kaže na zmanjševanje

²⁰⁸ National Footprint Account (Global Footprint Network), 2019.

²⁰⁹ Kovač, M., 2019.

Slika 42: Biokapaciteta, 2016

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2019.

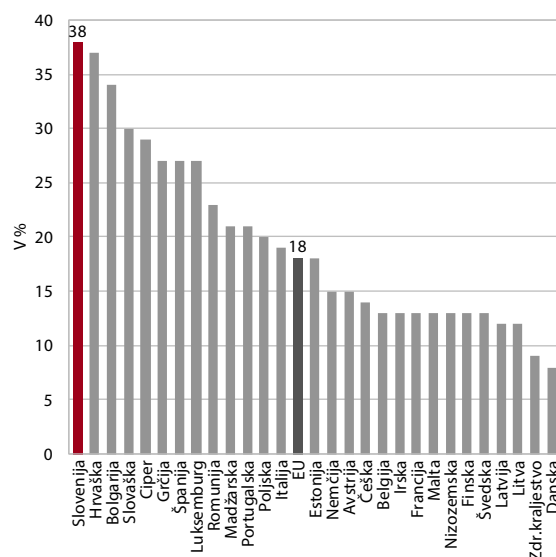
njihove populacije.²¹⁰ Izstopajo problemi (i) pozidave v zvezi z neustreznim širjenjem urbanizacije, prometa in gospodarskih aktivnosti, (ii) nedomišljenega urejanja vodotokov, večinoma v povezavi z zagotavljanjem protipoplavne varnosti in (iii) kmetijstva, ki sicer varovanim vrstam zagotavlja življenjski prostor, a ga na območjih z zelo intenzivnim načinom gospodarjenja tudi krči. Izziv je v preseganju sektorskega načina razmišljanja ter iskanju kompromisov med interesi s področja varovanja narave in posameznih gospodarskih dejavnosti. Kot izjemno zahtevno področje se v zadnjem času kaže predvsem iskanje kompromisnih rešitev za umeščanje vodnih in vetrnih elektrarn v prostor.

Tla v Sloveniji večinoma niso onesnažena. Kljub splošnemu dobremu stanju tal pa izstopajo posamezna območja, ki so čezmerno obremenjena z nekaterimi težkimi kovinami, npr. s kadmijem, cinkom, svincem, arzenom in živim srebrom.²¹¹ Preseganja opozorilnih oziroma ponekod kritičnih vrednosti so bila v raziskavah zaznana predvsem na območjih z dolgoletno rudniško, topilniško in metalurško dejavnostjo ter na območjih z gostejšim prometom. Ker se v tleh, drugače kot v zraku in vodi, snovi nalagajo, se zmanjševanje vnosa običajno ne odraža v zmanjšani vsebnosti v njih. Med najbolj obremenjenimi so Mežiška dolina, Celjska kotlina,

²¹⁰ Ugotavljanje stanja biotske raznovrstnosti je precej težavno, ker je vrst in interakcij med njimi in neživim okoljem veliko. Med kazalniki, ki okvirno kažejo splošno stanje, so populacija izbranih vrst ptic, indeks ptic kmetijske krajine, ohranjenost populacij divjadi in ohranjenost gozdov.

²¹¹ Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008, 2009 in Geoportal, 2018.

Slika 43: Delež zavarovanih območij – Natura 2000, 2018

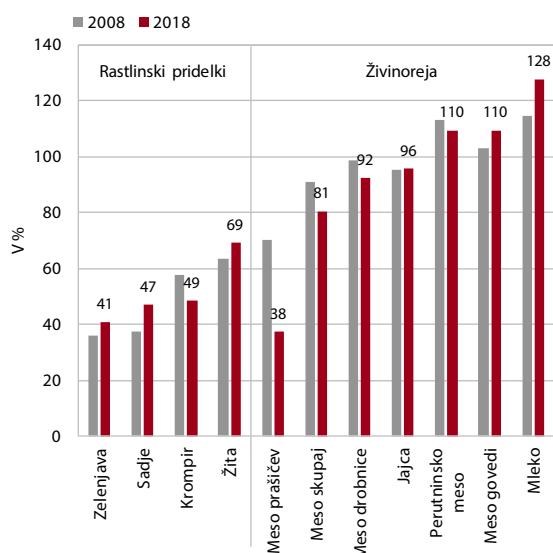
Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2020.

Jesenice in Idrija.²¹² Na teh in nekaterih drugih območjih se srečujemo s potrebo po čiščenju onesnaženih tal in sanacijami onesnaženih zemljišč, ki so pogosto tehnološko in stroškovno težko izvedljiva.²¹³ Pri tem pa vsega onesnaženja s kovinami ne kaže pripisati človeku in njegovim dejavnostim, ker je vsebnost odvisna tudi od kamninske osnove. Onesnaževanje tal z *organskimi onesnaževali* je v Sloveniji manj pereče, saj opozorilne vrednosti večinoma niso presežene. Na nekaterih površinah z intenzivno kmetijsko pridelavo so bila zaznana manjša preseganja mejnih vrednosti za pesticide oziroma njihove razgradne produkte. Pomembno je predvsem sproti spremljanje stanja in preprečevanje čezmernih vnosov onesnaževal, zlasti na površini, ki je namenjena pridelavi hrane.

Kmetijstvo, ki ima pri ravnanju s tlemi eno večjih vlog, v Sloveniji v mednarodni primerjavi ni med intenzivnejšimi. Slovenija se uvršča med države EU z največjim deležem kmetijskih zemljišč v območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje in posledično z največjim deležem travinja. Površine njiv so skromne in se še zmanjšujejo (gl. kazalnik 4.9). Sintezni kazalnik za ugotavljanje kakovosti tal, t. i. talno število, kaže, da je v razredu z najboljšo kakovostjo le 7 % kmetijskih zemljišč, kar okoli petina pa v dveh razredih z najslabšo

²¹² Na območju Mežiške doline se od leta 2008 izvajajo sanacijski ukrepi za izboljšanje stanja onesnaženih tal, kot so prekrivanje makadamskih površin z asfaltom, zamenjava onesnaženih delov tal, prekritje z neonesnaženimi tlemi in zatravitev. Vsebnost svinec se je zmanjšala pod opozorilno vrednost, a se ponekod postopno povečuje (Poročilo o okolju v RS 2017, 2017).

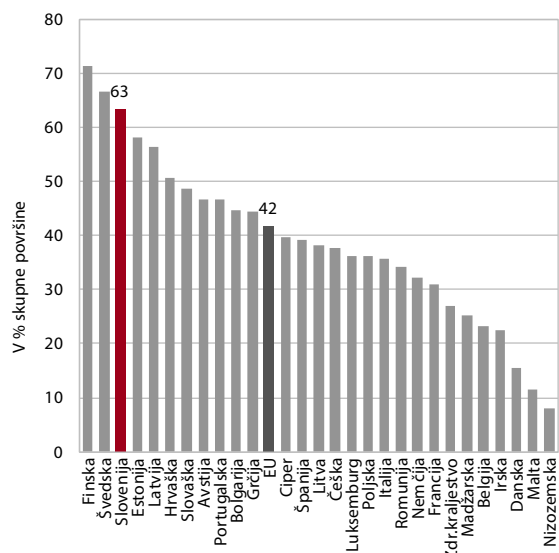
²¹³ Onesnaženost tal – skrita nevarnost, Slovensko partnerstvo za tla in drugi, 2018.

Slika 44: Stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2020; Poročilo o stanju kmetijstva ... v letu 2018, 2019.

kakovostjo.²¹⁴ To otežuje pridelovanje, zmanjšuje učinkovitost in hkrati kmetovanje bolj usmerja v živinorejo. Ker pa je skrb za okolje namenjene vse več pozornosti, sta se bilančna presežka dušika in fosforja, ki sta osnovna kazalnika obremenjevanja tal in voda s kmetijstvom, v daljšem obdobju precej znižala. V kmetijstvu potekajo precejšnje strukturne spremembe, kot so povečevanje in specializacija gospodarstev, a pri tem ostajajo tla za kmetijsko pridelavo razmeroma skromno izkoriščena (gl. kazalnik 4.10). Povprečni hektarski pridelki so večinoma nižji od povprečnih v EU, kar pa poleg manjše obremenjenosti okolja pomeni tudi nižjo produktivnost naravnih virov. Samooskrba z večino osnovnih kmetijskih proizvodov, še posebej iz ekološke pridelave, je posledično razmeroma nizka.²¹⁵ Kmetijstvo je pred velikimi izzivi, ki so povezani ne le z obsegom pridelave hrane in njeno kakovostjo, ampak tudi z varovanjem okolja in prilagajanjem podnebnim spremembam.²¹⁶

Gospodarjenje z gozdovi, ki v Sloveniji pokrivajo velik del površine, je v zadnjih letih pod vplivom odstranjevanja posledic naravnih ujm in lesnih škodljivcev, les pa ob obsežnejši sečnji ostaja premalo izkoriščena surovina. Slovenija je ena izmed

Slika 45: Površina gozdov, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Tables by themes, 2020.

treh najbolj gozdnatih držav v Evropi, gozdovi pa njen najbolj ohranjeni naravni ekosistem. To ima ugoden vpliv na okolje, tudi zaradi ponora ogljika in s tem blažitve problematike, povezane z izpusti toplogrednih plinov. Prevelik delež gozda pa s stališča optimalne rabe prostora kljub temu ni zaželen. Gozdnatost Slovenije se je dolgoročno povečevala, gibanja v prostoru pa niso bila enakomerna. Povečevala se je na območjih, kjer je bilo gozdov z vidika krajinske pestrosti že sicer veliko, v predelih z intenzivnim kmetijstvom in v primestnih predelih pa so se krčili.²¹⁷ Gozdove so v zadnjih letih prizadele tri naravne ujme: leta 2014 žledolom, po njem napad lesnih škodljivcev, v letih 2017 in 2018 pa močna vetroloma. Zaradi velikega deleža starejših in debelejših dreves, ki ob visoki povprečni lesni zalogi sicer zagotavlja visoko biokapaciteto in skladiščenje ogljika, je odpornost slovenskih gozdov na podnebne spremembe manjša.²¹⁸ Posek lesa se je zaradi sanacije gozdov močno povečal (gl. kazalnik 4.11), z vidika doseganja višje dodane vrednosti in produktivnosti v verigi pa je posebej problematičen visok delež izvoza nepredelanega lesa, zlasti njegove najkakovostnejše kategorije. Z večjo sečnjo lesa se je ponor toplogrednih plinov v gozdovih zmanjšal.

Slovenija je vodnata država in večina vodnih teles je v dobrem kemijskem stanju, kakovost rečnih voda se v zadnjih letih sicer ni približevala cilju SRS, a je v EU najvišja. Na veliko vodnatost kaže preračun razpoložljivih sladkovodnih virov na prebivalca, ki je dvakrat tolikšna kot v povprečju EU, višja pa le v treh državah članicah.

²¹⁴ Talno število kaže na sposobnost tal za kmetijsko pridelavo, pa tudi na sposobnost tal za opravljanje osnovnih okoljskih funkcij. Upoštevana je npr. globina zemlje, sposobnost zadrževanja vode in nagnjenost terena. Zemljišča so razdeljena v pet razredov (Slabe, 2015).

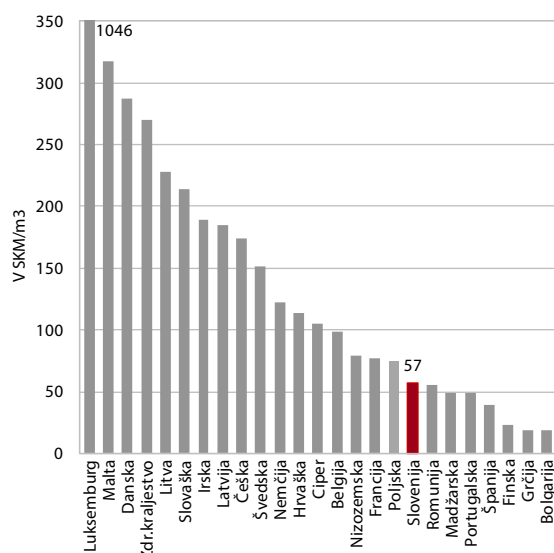
²¹⁵ Povečevanje samooskrbe oziroma zagotavljanje prehranske varnosti s stabilno pridelavo varne, kakovostne in potrošniku dostopne hrane je eden izmed osnovnih strateških ciljev slovenskega kmetijstva in živilstva (Resolucija o strateških usmeritvah ... do leta 2020, 2011).

²¹⁶ Resolucija Naša hrana, podeželje in naravni viri po letu 2021, 2019.

²¹⁷ Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, Uradni list RS, št. 111/07.

²¹⁸ Okoljski odtis Slovenije ... za izbrane ukrepe. Stritih, 2018.

Slika 46: Vodna produktivnost, 2017 oziroma zadnji podatek

Vir: Eurostat Portal Page – Tables by themes, 2020.

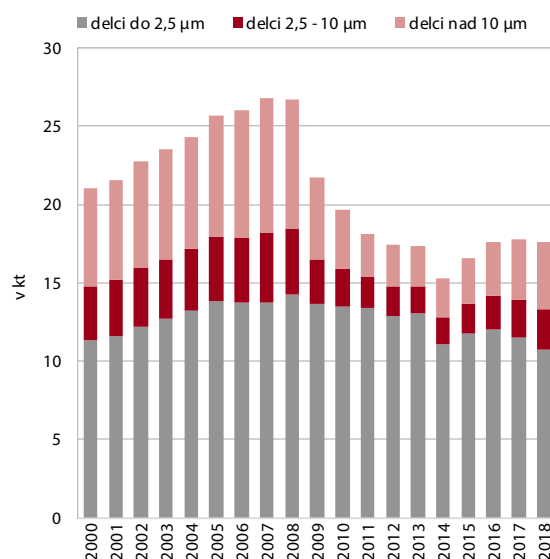
V povprečju je vode dovolj, saj je rabljena le polovica količine, ki priteče v državo oziroma pade na njeno površje, in petina podzemne vode. Kljub temu občasno prihaja tudi do poplav ali pomanjkanja vode, na kar vplivajo podnebni dejavniki in človeški posegi. Pri tem je količina vode za namakanje v celotni bilanci rabe vode še vedno skoraj zanemarljiva. *Skupna vodna produktivnost*, merjena z BDP na količino načrpane sladke vode, je v mednarodni primerjavi nizka in se dolgoročno le počasi izboljšuje. *Kakovost voda*, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku v rekah, pa se je zaradi vse večjega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda zvišala na najvišjo vrednost med državami EU (gl. kazalnik 4.12). To kaže na veliko izboljšanje njenih kemijskih, bioloških in mikrobioloških parametrov.²¹⁹ Slovenske reke so v povprečju s kisikom razmeroma bogate in vsebujejo malo hranil, organskih snovi in pesticidov, a na nekaterih območjih so kljub temu čezmerno obremenjene. Velika večina vodnih teles površinskih voda ima dobro kemijsko, okoli dve tretjini pa tudi dobro ekološko stanje. Slednje je najboljše pri jadranskih rekah ter porečjih Soče in zgornje Save, najslabše pa v porečjih Mure in Drave, kar sovпада s tamkajšnjo obsežnejšo in intenzivnejšo kmetijsko dejavnostjo.²²⁰

Kakovost zraka v Sloveniji znižuje visoke povprečne koncentracije prasnih delcev in ozona. Koncentracija prasnih delcev oziroma delcev PM nastaja predvsem zaradi

²¹⁹ Kemijsko stanje voda se ugotavlja glede na 45 prednostnih snovi, med katerimi so npr. atrazin, benzen, kadmij in živo srebro. Za oceno ekološkega stanja vodnih ekosistemov pa se upošteva stanje združb vodnih rastlin, alg, nevretenčarjev in rib.

²²⁰ Trobec, T., 2017; Ekološko stanje ... v Sloveniji, ARSO, 2018; Kazalci okolja, ARSO, 2020.

Slika 47: Izpusti prasnih delcev, Slovenija

Vir: Kazalci okolja v Sloveniji, ARSO, 2020.

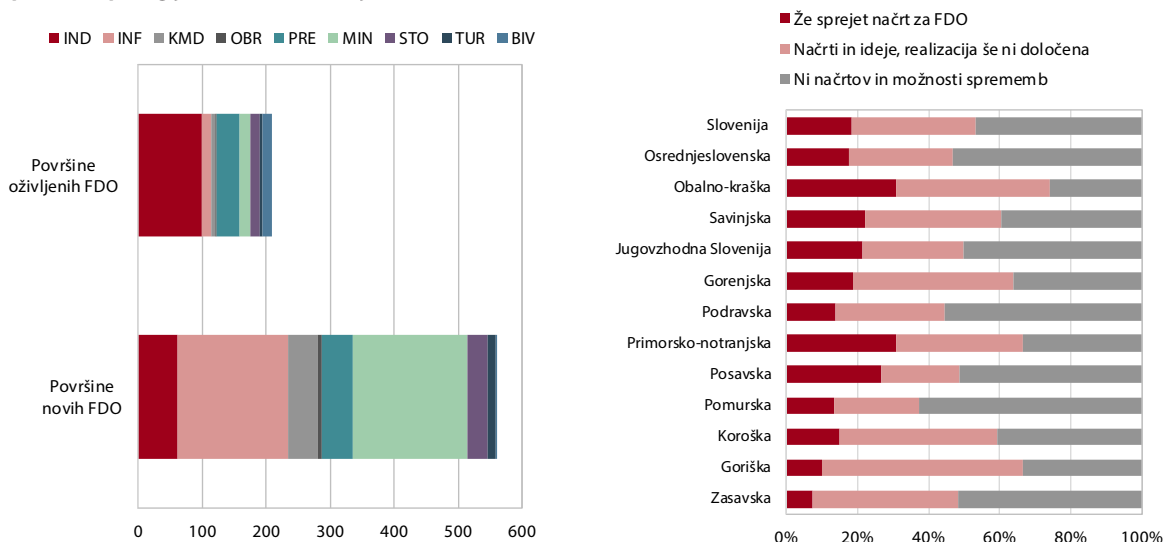
neustreznega izgorevanja lesne biomase v individualnih kuriščih in zaradi cestnega prometa, pa tudi dejavnosti v industriji in kmetijstvu. Izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem je kljub trendu zmanjševanja razmeroma visoka in presega povprečje v EU (gl. kazalnik 4.13). V hladnem delu leta je lokalno precej odvisna od kotlinske lege in prevetrenosti. Presežene dnevne mejne koncentracije PM do velikosti 10 mikrometra so bile največkrat izmerjene na merilnih postajah v mestih, ki so pod vplivom izpustov iz prometa. Pri tem ostaja precejšnja nejasnost o stanju na poseljenih podeželskih območjih, kjer je meritev precej manj.²²¹ K izboljšanju bosta poleg večje ozaveščenosti prebivalstva največ pripomogli uporaba tehnološko sodobnejših kurilnih naprav in boljša energetska učinkovitost stavb. Zaradi velikega vpliva kakovosti zraka na zdravje prebivalstva se politika EU na tem področju zaostruje.²²² Drugi večji problem onesnaženosti zraka v Sloveniji so prizemni ozon in njegovi predhodni plini, kar je povezano s čezmejnimi prenosom z zahoda.²²³ Visoka onesnaženost zraka z ozonom je ugotovljena na večini merilnih mest, tudi na podeželju in v višjih legah. Pri reševanju v preteklosti prav tako perečih problemov z nekaterimi drugimi onesnaževali, npr. žveplovim dioksidom in dušikovim oksidom, pa so bile v daljšem časovnem obdobju zaradi

²²¹ Čezmerna onesnaženost zraka z delci PM₁₀ je tudi pravni problem zaradi kršitve direktive o kakovosti zunanjega zraka.

²²² Direktiva EU o nacionalnih zgornjih mejah emisij, ki je osrednji element celovitejšega programa »Čist zrak za Evropo«, določa strožje omejitve za pet glavnih onesnaževal, med katerimi so tudi delci PM. Slovenija naj bi emisije PM_{2.5} v primerjavi z letom 2005 po letu 2020 zmanjšala za 25 %, po letu 2030 pa za 70 % (v povprečju EU za 22 % in 51 %). To bo zahtevalo nove naložbe, vendar naj bi bili prihranki pri delu, zaradi manjših stroškov zdravstvene oskrbe in bolezni, nekajkrat višji.

²²³ Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2017, ARSO, 2018.

Slika 48: Primerjava med novimi in oživljenimi funkcionalno degradiranimi območji – FDO (levo) ter struktura načrtovanih sprememb po regijah (desno), Slovenija, 2020

Vir: Lampič, B., in drugi, 2020. Opomba: IND = FDO industrijskih in obrtnih dejavnosti, INF = FDO infrastrukture, KMD = FDO kmetijske dejavnosti, OBR = FDO obrambe, zaščite in reševanja, PRE = FDO prehodne rabe, MIN = FDO pridobivanja mineralnih surovin, STO = FDO storitvenih dejavnosti, TUR = FDO turistične, športno-rekreacijske in športne dejavnosti, BIV = FDO za bivanje.

zaostritve zakonodaje in izvajanja ukrepov sektorskih politik dosežene učinkovite rešitve.²²⁴

Precejšnji del negativnega vpliva na okolje je povezan tudi z negospodarno rabo prostora. Poseljenost je v Sloveniji neenakomerna in razpršena, veliko je majhnih naselij. V mestnih območjih živi okoli polovica prebivalcev, v povprečju EU pa okoli tri četrtine.²²⁵ Povečuje se poseljenost v suburbanih območjih blizu mestnih središč, pretežno ob avtocestnem križu, ki omogoča dobro mobilnost do zaposlitvenih središč. Posledično je prostor razdrobljen, prekinjeni so zeleni koridorji med naselji, otežena je oskrba s storitvami splošnega in splošnega gospodarskega pomena,²²⁶ obremenitve prostora so velike. Ob tem se povečuje delovna migracija, osebni avtomobilski promet in njegovi precejšnji negativni vplivi na okolje, npr. hrup in izpusti plinov. Na drugi strani ima preostali del podeželja, še posebej obmejna območja, težave zaradi pospešenega staranja prebivalstva, kar je sicer značilno tudi za Slovenijo v celoti. Na teh območjih je smiselna revitalizacija centralnih naselij in gospodarnejša uporaba obstoječe infrastrukture in stavbnih zemljišč.

Degradirana območja so premalo izkoriščana, na novo nastala pa se širijo tudi na kmetijska zemljišča in so pogosto grožnja okolju. V zadnjih nekaj letih se prizadevanja za umeščanje dejavnosti na že pozidana, vendar opuščena in premalo uporabljena območja (funkcionalno degradirana območja, FDO) večajo, vendar sočasno nastajajo tudi nova, ali pa se obseg nekaterih FDO povečuje (gl. kazalnik 4.14). V prostoru prihaja predvsem do širjenja novih FDO na kmetijska zemljišča,²²⁷ ki jih je že sicer malo, ob tem pa se povečuje tudi število vlog lastnikov za spremembo namenske rabe kmetijskih zemljišč. Zadnji popis FDO v letu 2020 je pokazal, da je še vedno veliko ovir za njihovo večje oživljanje. Povezane so s heterogenim lastništvom, nezainteresiranostjo lastnikov in pomanjkanjem finančnih virov. V okoli dveh tretjinah FDO v triletnem obdobju med popisoma namreč ni bilo sprememb. Vzpostavljeno evidentiranje teh območij pa je že pripomoglo k prepoznavanju problema in posledic negospodarne rabe. Pri tem so aktivnosti za oživljanje večje v zahodni kohezijski regiji. Reševanje problemov, povezanih s heterogenimi lastništvom in finančnimi viri, bo tudi s stališča varovanja okolja zahtevalo večje sistemsko ukrepanje.

²²⁴ Ogrin, 2017. Pri tem se uvajanje novih ukrepov nadaljuje. Novejši napori so usmerjeni v zmanjšanje izpustov iz majhnih in srednje velikih kurilnih naprav.

²²⁵ World Bank, 2019. V Sloveniji živi v večjih mestih, ki jih je malo, le okoli četrtina prebivalcev. Taka poselitev je posledica naravnih razmer, zgodovinskega razvoja, načrtnega spodbujanja policentričnega urbanega sistema in visokega vrednotenja življenja v naravnem okolju.

²²⁶ Storitve splošnega pomena so osnovne javne storitve netržne narave, do katerih imajo prebivalci enake pravice in dostop (javna uprava, šolstvo, zdravstvo, sodstvo). Splošne storitve gospodarskega pomena pa so tiste, ki so na trgu in zanje veljajo načela konkurenčnosti (elektronske komunikacije, poštna storitve, oskrba z elektriko, plinom, vodo in prevozom ...) (Nared in sod., 2016).

²²⁷ Ta ponekod pomenijo resno okoljsko grožnjo zaradi nelegalnih nasipanj ter odlaganja gradbenih, kosovnih in tudi nevarnih odpadkov.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Institucionalna konkurenčnost Slovenije se počasi izboljšuje, vendar še naprej ostaja nižja kot v povprečju EU. V zadnjih letih je bil narejen pomemben napredek na področju digitalizacije nekaterih javnih storitev, uvajanja standardov kakovosti v javni upravi, sprejeti so bili ukrepi za zmanjšanje administrativnih ovir in korupcije. Povečala se je tudi učinkovitost pravosodnega sistema, njegova kakovost pa je primerljiva z drugimi državami EU. Zaupanje v javne institucije in pravno državo je ostalo nizko, prav tako stopnja reprezentativne demokracije, zaznava korupcije pa visoka. Kot eno največjih ovir poslovanju so gospodarstveniki izpostavili pretirano birokracijo in premalo spodbudno poslovno okolje. Nekateri postopki v poslovnem okolju so še naprej dolgotrajni, davčna obremenjenost dela visoka, delovnopravna zakonodaja pa po mnenju številnih mednarodnih institucij pretoga. Vse to kaže na številne izzive, povezane s strateškim upravljanjem javnih institucij, nujno pa bi bilo treba tudi izboljšati sodelovanje javnosti in ključnih deležnikov pri sprejemanju ukrepov. Še vedno obstajajo tudi pomanjkljivosti na področju analize učinkov predpisov, saj se za novo zakonodajo še ne izvaja sistematična in celovita analiza različnih učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo. Slovenija je še naprej ena najbolj mirnih in varnih držav na svetu, ki sodeluje v najpomembnejših mednarodnih organizacijah, operacijah in misijah. To pozitivno vpliva na kakovost življenja in njen ugled v mednarodnem okolju. Članstvo EU zagotavlja Sloveniji vključenost v procese odločanja, treba pa bi bilo okrepiti njeno aktivno vlogo na področju delovanja EU. Pomemben izziv ostaja tudi uresničenje zavez na področjih mednarodne razvojne pomoči in varnosti.

5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve (razvojni cilj 12)

Za doseganje cilja je potrebno učinkovito strateško upravljanje javnih institucij in oblikovanje kakovostnih javnih politik, ki se učinkovito in hitro odzivajo na spremembe. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve upravljanja javnega sektorja navaja oblikovanje k ciljem usmerjenih politik, razvijanje visoke kulture sodelovanja med državljani in institucijami in s tem krepitev zaupanja v institucije, vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik, socialni dialog in dostopnost do informacij. Pomembno je tudi oblikovanje učinkovitega (in inovativnega) upravljanja javnih sistemov in storitev, izboljšanje nadzora različnih institucionalnih in družbenih struktur ter prevzemanje odgovornosti za sprejete odločitve.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 12:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Zaupanje v javne institucije, v %	Parlament: 26 Vlada: 31 Lokalne oblasti: 46 (2019, jesenska meritev)	Parlament: 34 Vlada: 34 Lokalne oblasti: 53 (2019, jesenska meritev)	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh meritev)
Izvršna zmogljivost, povprečna ocena od 1 do 10	4,9 (2019)	6,0 (2019)	Povprečje EU v letu 2030

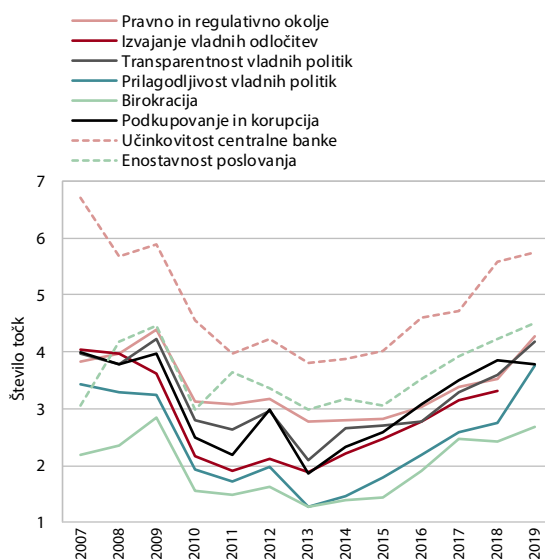
Institucionalna konkurenčnost se počasi izboljšuje, a še naprej zaostaja za povprečjem EU. Med gospodarsko in finančno krizo se je institucionalna konkurenčnost, merjena z mednarodnimi kazalniki konkurenčnosti (IMD, WEF, Svetovna banka), precej poslabšala, občutno so se znižale predvsem vrednosti anketnih kazalnikov.²²⁸ To je bilo povezano z delovanjem zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti in prepočasnim prilagajanjem na spremenjene razmere med krizo. Ugodnejše makroekonomske razmere in stabilnejše javne finance so po krizi vplivale na izboljšanje razpoloženja gospodarstvenikov in institucionalne konkurenčnosti, ki je bilo v zadnjih štirih letih med večjimi v EU. Kljub temu pa Slovenija zaostaja za povprečjem EU, saj ankete še naprej kažejo nezadovoljstvo z visoko ravno birokracije, učinkovitostjo delovanja državnih institucij in davčno politiko.²²⁹ Med gospodarstveniki in državljani se je v zadnjih dveh letih povečalo zaupanje v ključne institucije države (parlament, vlado, sodstvo) in politične stranke, pri državljanih pa je ostalo relativno nizko in nižje kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.1). Na institucionalno konkurenčnost vpliva tudi sposobnost in pripravljenost države za prevzemanje in uvajanje digitalnih tehnologij. V zadnjih letih tu ni bilo narejenega večjega napredka, Slovenija pa na več področjih zaostaja za povprečjem EU, predvsem pri regulativi in pripravljenosti na nove trende in tehnologije²³⁰ (gl. tudi poglavje 1.2.2).

²²⁸ Na znižanje vrednosti anketnih kazalnikov med krizo je vplivalo tudi precejšnje poslabšanje razpoloženja med gospodarstveniki, ki je bilo večje kot v drugih državah.

²²⁹ Svetovna banka (Doing Business, 2019) navaja, da ni problematična višina davkov, ampak čas, ki ga podjetja porabijo za plačevanje davkov. Druge institucije opozarjajo na obremenjenost stroškov dela v povezavi z davčno politiko.

²³⁰ The IMD World Digital Competitiveness ranking (IMD), 2019.

Slika 49: Podrobni kazalniki učinkovitosti države po IMD za Slovenijo

Vir. The World Competitiveness 2019 (IMD), 2019. Opomba: Višje število točk je boljše. Pri podrobnih kazalnikih je največ možnih točk 10, vsi kazalniki so narejeni na podlagi anket.

Udeležba na volitvah, ki omogoča neposredno izbiranje političnih predstavnikov, je v primerjavi z drugimi državami EU relativno nizka. Na zadnjih državnozborskih volitvah je bila udeležba 52,6 %, kar je manj kot v večini držav EU, manj kot polovična pa je bila udeležba na zadnjih lokalnih volitvah (2018: 49,2 % v drugem krogu) in volitvah predsednika RS (2017: 42,1 %). Razloge za nizko volilno udeležbo lahko pojasnujemo z nezaupanjem volivcev v politične

stranke in institucije države (gl. kazalnik 5.1). Za Slovenijo je značilna tudi tradicionalno nizka volilna udeležba pri volitvah v Evropski parlament, ki je bila v letu 2019 med najnižjimi v EU. Zadovoljstvo z delovanjem demokracije se je v zadnjih dveh letih izboljšalo, a je še vedno nižje kot v povprečju EU, kar deloma tudi pojasnjuje relativno slabšo udeležbo na volitvah.²³¹

Stopnja participativne demokracije, ki pomeni vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik in predpisov, je prenizka. Poslovnik vlade predvideva prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona kot obvezno sestavino predloga zakona. V Sloveniji je vključenost javnosti relativno nizka, saj več raziskav navaja, da so sprejeti minimalni standardi sodelovanja²³² mnogokrat neupoštevani, večina ministrstev pa vključi deležnike v pripravo predpisov šele v zaključni fazi.²³³ Kljub temu pa podatki OECD kažejo, da je vključenost deležnikov v pripravo predpisov (predvsem primarnih) v Sloveniji boljša kot v povprečju EU, precej slabša pa je pri spremljanju izvajanja.²³⁴ Javnost s predlogi vladi sodeluje prek spletnega portala,²³⁵ tako je bilo v letu 2019 ministrstvom v obravnavo poslanih več kot 300 predlogov za spremembe predpisov in zakonov. Participativna demokracija ne nadomešča reprezentativne demokracije (npr. volitev), ampak predvsem krepi javno zaupanje v državne institucije, povečuje preglednost in prispeva k trajnejšim politikam. Zelo nizko je tudi sodelovanje javnosti pri izražanju demokracije na referendumih, saj je udeležba na posvetovalnih referendumih v zadnjih letih le redko presegla 20 %. Spremenjena referendumsko zakonodaja je sicer prispevala k zaostritvi pogojev za razpis in potrditev referendumskih odločitev.

Socialni dialog ima v Sloveniji pomembno vlogo pri obravnavi vprašanj in ukrepov, ki so povezani s socialno in ekonomsko politiko. Tipični obliki socialnega dialoga sta dvostranski (med predstavniki delodajalcev in delojemalcev) in tristranski, ki poteka na državni ravni (med predstavniki države, delodajalcev in delojemalcev). Osrednje mesto slednjega je Ekonomsko-socialni svet (ESS), dialog pa vključuje vse vrste pogajanj, posvetovanj ali izmenjavo informacij med delodajalci, delojemalci in predstavniki države o vprašanih skupnega interesa glede ekonomskih in socialnih politik. Država ima na področju socialnega dialoga pomembno vlogo, tudi kadar sama v dialog ni neposredno vključena, saj zagotavlja ustrezen institucionalni okvir ter je odgovorna za zagotavljanje ustreznega političnega in družbenega vzdušja. Pregled preteklih praks kaže, da ima socialni dialog v Sloveniji velik potencial za razvoj, ki se lahko doseže z dvigom znanja, kompetenc in ozaveščenosti socialnih partnerjev.²³⁶

Najpomembnejša oblika dvostranskega dialoga je kolektivno pogajanje, ki poteka med sindikati (delavci) in delodajalci (podjetja oziroma država v primeru pogajanj za javne uslužbenke) in ima za posledico sklenitev kolektivne pogodbe. Indeks industrijske demokracije kaže, da je vpetost deležnikov v socialni dialog visoka, sodelovanje med socialnimi partnerji v Sloveniji pa bi bilo lahko boljše.²³⁷ Za krepitev socialnega dialoga je bil novembra 2019 podpisan Protokol Vlade RS in socialnih partnerjev o spoštovanju in spodbujanju socialnega dialoga, prav tako so bila dopolnjena pravila o delovanju ESS.²³⁸

5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev

Strateško upravljanje javnih institucij je še naprej slabše ocenjeno kot v večini držav EU, prenizka pa je tudi učinkovitost javne uprave, ki ima pomembno vlogo pri razvoju na lokalni in državni ravni. Temeljni dokument učinkovitega delovanja javne uprave je Strategija razvoja javne uprave 2015–2020, ki se izvaja v skladu s sprejetimi operativnimi programi. Mednarodne primerjave kažejo, da je nizka izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, predvsem posledica premalo učinkovitega delovanja vlade in organiziranosti ter delovanja ključnih državnih institucij. Na oceno je v zadnjih letih močno vplivalo premalo učinkovito strateško načrtovanje (npr. usklajenost razvojnih aktivnosti z nacionalnimi in drugimi strategijami), razpršenost organov javnega sektorja, pomanjkljivo medresorsko sodelovanje in nizko sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade (gl. kazalnik 5.2). To je zaviralo tudi učinkovito uresničevanje strategij na različnih področjih in upočasnilo procese pri črpanju evropskih sredstev, kar vpliva tudi na manj spodbudno poslovno okolje. Manjši napredek je bil dosežen na področju izboljšanja zakonodaje. Od resornih ministrstev se pri pripravi zakonov in predpisov zahteva uporaba orodij boljše zakonodaje, kot sta presoja posledic predpisov²³⁹ ter vključevanje deležnikov. Kljub temu pa ostajajo izzivi pri zagotavljanju učinkovite uporabe teh orodij v praksi s strani resornih ministrstev.²⁴⁰ Vzpostavljenih je bilo tudi več portalov (nadgradnja portala za javno naročanje, nacionalni portal odprtih podatkov itd.), ki naj bi omogočali preglednejše in kakovostnejše delovanje.

²³¹ Standard Eurobarometer 92 (EK), 2019.

²³² Resolucija o normativni dejavnosti, Uradni list RS, št. 92/2007.

²³³ Vključevanje javnosti v pripravo predpisov (MJU), 2015; Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

²³⁴ Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

²³⁵ Spletni portal predlagam.vladi.si.

²³⁶ Poročilo analize stanja na področju socialnega dialoga v Sloveniji in tujini ter pregled dobrih praks doma in v tujini, 2018.

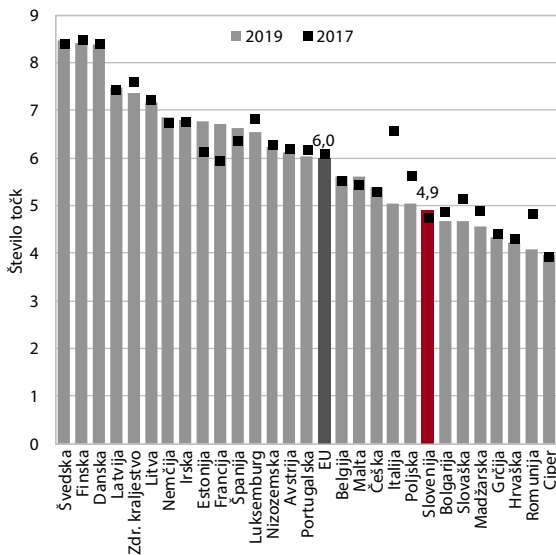
²³⁷ Indeks (angl. Industrial democracy index) je sestavljen iz štirih dimenzij: avtonomija socialnih partnerjev pri plačnih dogovorih, reprezentativnost na makro (socialni dialog) ravni in v podjetjih (delavski sveti), sodelovanje zaposlenih v odločitvah vodstev podjetij in medsebojnega vplivanja vseh strani v kolektivnih pogajanjih ter menedžerskih odločitvah. Vir: Measuring varieties of industrial relations in Europe: A quantitative analysis (Eurofund), 2018.

²³⁸ <http://www.ess.si/>.

²³⁹ Slovenija se med državami EU zelo nizko uvršča glede ex-post presoje posledic učinkov sprejete zakonodaje (Government at a glance, OECD, 2019).

²⁴⁰ Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

Slika 50: Indeks izvršne zmogljivosti

Vir. Sustainable governance indicators, 2019; preračuni UMAR. Opomba: Indeks z osmimi podkazalniki meri strateško upravljanje javnih institucij (gl. kazalnik 5.2). Višje število točk je boljše, največ možnih je 10.

Dostopnost storitev e-uprave se je v zadnjih letih postopno izboljšala, za povprečjem EU pa zaostajamo pri uporabi teh storitev. Državljanom je namenjen portal eUprava, ki na enem mestu omogoča elektronske storitve za poslovanje z državo, podjetjem in podjetnikom pa portal e-DEM. Kljub izboljšanju spletne dostopnosti javnih storitev in povečanju števila uporabnikov²⁴¹ pa Slovenija še naprej v povprečju zaostaja za državami EU v uporabi teh storitev, kar velja predvsem za uporabo storitev e-uprave za podjetja. Poleg kakovosti javnih storitev za podjetja je pomemben razlog za nizek delež uporabe pomanjkanje razširjenega in uporabnikom prijaznega načina elektronske identifikacije, saj v Sloveniji skoraj vse storitve e-uprave od uporabnikov zahtevajo uporabo kvalificiranega potrdila o elektronskem podpisu.²⁴² Analiza EK potrjuje, da je razvitost e-uprave v Sloveniji nad povprečjem EU, za razvitimi državami pa zaostaja pri uporabi storitev in digitalizaciji ter s tem ne izkorišča celotnega potenciala e-storitev.²⁴³ Med najvišjimi v EU je uporaba storitev e-zdravja, predvsem zaradi uvedbe receptov in napatnic v elektronski obliki,²⁴⁴ zelo dobro je tudi zagotovljen dostop do odprtih podatkov.²⁴⁵

Uvajanje modelov kakovosti v organe javne uprave se nadaljuje. Kakovost se preverja z uporabo skupnega ocenjevalnega okvira v javnem sektorju (CAF),²⁴⁶ ki se je najprej začel uvajati v upravne enote, zadnja tri leta pa tudi v organe državne uprave. V letu 2019 je v projektu CAF sodelovalo 95 uporabnikov, končni cilj uporabe modela pa je prispevati k dobremu upravljanju z izboljšanjem delovanja organizacij in razvoju. Izveden je bil tudi prvi redni projekt zunanjih ocenjevanj CAF EPI, ki je pokazal, da bo treba več pozornosti posvetiti pripravi predlogov izboljšav in seznanju uporabnikov z njimi.²⁴⁷ Kakovost storitev je povezana tudi z zadovoljstvom uporabnikov javnih storitev, ki ga redno spremlja MJU. Anketa je pokazala, da je večina strank zadovoljna s strokovnostjo in usposobljenostjo zaposlenih na upravnih enotah, nezadovoljstvo je bilo povezano predvsem s čakalnimi vrstami.²⁴⁸

V zadnjih letih so bili sprejeti ukrepi za posodobitev in preglednost sistema javnega naročanja, Slovenija še naprej zaostaja pri učinkovitosti. Poudarek je na e-naročanju, saj je bil v 2018 vzpostavljen sistem za elektronsko oddajo ponudb v postopkih javnega naročanja, ki znižuje stroške za izvajalce, skrajšuje postopke in omogoča večjo preglednost ter boljši nadzor nad porabo javnih sredstev (eJN). Za zagotavljanje večje gospodarnosti in preglednosti je bilo izvedenih tudi več skupnih javnih naročil za državne organe in organe javne uprave. Prednostno področje je bila centralizacija javnih naročil v zdravstvu (npr. združevanje naročanja zdravil, medicinskih pripomočkov in opreme), kjer je bilo v preteklih letih zaznane precej negospodarne porabe sredstev in sestavljajo tretjino vseh javnih naročil.²⁴⁹ OECD navaja, da se Slovenija glede preglednosti javnega naročanja in javno dostopnih informacij uvršča med najbolj razvite države EU in OECD, zaostaja pa pri sistemih, ki zagotavljajo večjo učinkovitost (npr. analiza učinkov javnih naročil, dolgotrajnost postopkov v primeru pritožb).²⁵⁰ Problem je tudi pomanjkanje konkurence, saj je relativno veliko število razpisov samo z enim izvajalcem, kar bi lahko pomenilo višjo ceno in korupcijsko tveganje.²⁵¹ V letu 2019 je bila sprejeta novela Zakona o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja,²⁵² ki je okrepila pravno varnost ponudnikov (možnost sodne presoje, odločitev Državne revizijske komisije) in skrajšala roke revizijskih postopkov pri

²⁴¹ Po podatkih MJU je število registriranih uporabnikov konec leta 2019 preseglo 100.000. Za državljane so na spleto na voljo vse osnovne javne storitve, za pravne osebe pa jih je na spleto na voljo okoli 80 % (DESI, 2019).

²⁴² DESI, 2019.

²⁴³ eGovernment Benchmark 2019 (EK), 2019.

²⁴⁴ Raziskava DESI (2019) navaja, da je Slovenija med najboljšimi v EU v uporabi e-receptov (uporablja jih 98 % splošnih zdravnikov) in izmenjevanju zdravstvenih podatkov (27 % zdravnikov).

²⁴⁵ DESI, 2019; eGovernment Benchmark 2019 (EK), 2019.

²⁴⁶ Skupni ocenjevalni okvir v javnem sektorju je orodje za celovito obvladovanje kakovosti, razvito v javnem sektorju in za javni sektor, na podlagi modela poslovne odličnosti Evropskega sklada za upravljanje kakovosti EFQM.

²⁴⁷ Poročilo o izvedbi prvega rednega postopka CAF EPI 2019 (MJU), 2019.

²⁴⁸ Poročilo o zadovoljstvu uporabnikov javnih storitev za obdobje od 17. januarja do 30. junija 2018 (MJU), 2018.

²⁴⁹ Program ukrepov vlade RS za krepitev integritete in transparentnosti za obdobje 2017–2019, 2017; Drugo vmesno poročilo o izvajanju Programa vlade za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019, 2019.

²⁵⁰ Government at a glance 2019 (OECD), 2019.

²⁵¹ Commission staff working document - 2020 Country Report Slovenia (EK), 2020.

²⁵² Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja (Uradni list RS, št. 72/2019).

večjih projektih, kar naj bi imelo pomemben učinek na učinkovitost.

Izvajanje programa ukrepov za odpravo administrativnih ovir in priprave boljših predpisov se zagotavlja s stalnim izvajanjem projekta STOP birokraciji. Različni programi odprave administrativnih ovir se v Sloveniji sistematično izvajajo že več kot deset let, sedanjí veljavni dokument pa je leta 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja. Dokument se nenehno dopolnjuje z novimi ukrepi, uresničevanje načrtanih ukrepov se nadaljuje (trenutno okoli dve tretjini vseh načrtovanih).²⁵³ Pomembnejši sprejeti ukrepi v zadnjih letih posegajo na področja podjetništva (test MSP, vzpostavitev Slovenske poslovne točke – sistem SPOT, izboljšanje dostopnosti finančnih virov za zagonska podjetja, svetovanje prek vavčerjev), okolja (nova prostorska in gradbena zakonodaja), storitev (prenova regulacij poklicev in dejavnosti), javnih naročil in spodbujanja investicij. Po podatkih MJU je bilo z ukrepi na letni ravni privarčevanih več kot 420 mio. EUR,²⁵⁴ v okviru projekta Stop birokraciji pa so redno objavljene evalvacije pomembnejših ukrepov iz enotne zbirke ukrepov. Na podlagi anket med gospodarstveniki napredek pri zmanjševanju administrativnih ovir navaja tudi WEF.²⁵⁵ Za drugimi državami EU zaostajamo pri razširjenosti uporabe analize učinkov predpisov (RIA) kot tudi pri ex-post evalvacijah učinkov sprejete zakonodaje.²⁵⁶ Analiza učinkov predpisov sicer že obstaja na področjih, ki se dotikajo podjetništva (npr. test MSP), ključni problem pa ostaja neizvajanje sistematične in celostne analize učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto. OECD ugotavlja, da bi bilo v Sloveniji treba okrepiti institucionalni okvir in zmogljivosti za presojo posledic predpisov, vključevanje deležnikov ter naknadno vrednotenje.²⁵⁷

5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva

Glavne ovire za poslovanje so po različnih ocenah povezane predvsem s pretirano birokracijo. Delovanje države in njenih institucij ter s tem učinkovit institucionalni okvir je ključnega pomena za spodbudno podjetniško okolje. Ena izmed glavnih prednosti Slovenije je predvsem dobro usposobljena delovna sila (za tuje investitorje je še zlasti pomembno ugodno razmerje med kakovostjo in ceno dela/znanja), hkrati pa podjetja navajajo, da je dobre kadre težko najti in obdržati.²⁵⁸ Na enostavnost poslovanja so v zadnjih letih pomembno

vplivale spremembe insolvenčne zakonodaje, ki so precej skrajšale trajanje stečajnih postopkov in zmanjšale izčrpavanje insolventnih dolžnikov. Svetovna banka in OECD ob tem navajata, da so administrativne ovire za vstop in izstop podjetij nižje kot v povprečju EU,²⁵⁹ problem pa ostaja predvsem podpora delovanju podjetij. Poleg pretirane birokracije, ki se kaže tudi v dolgotrajnosti postopkov, povezanih z javnimi storitvami (npr. pridobivanje gradbenih dovoljenj, registracija nepremičnin, kar je v glavnem povezano z zapletenimi postopki in usklajevanjem z drugimi deležniki), so druge pomembne ovire za poslovanje povezane predvsem z davčno politiko (npr. obremenjenost stroškov dela) in relativno toga delovnopravno zakonodajo.²⁶⁰

Državno lastništvo podjetij, zlasti na področju mrežnih industrij, je v Sloveniji bolj razširjeno kot v drugih državah EU. SDH kot upravljavec podjetij v državni lasti zagotavlja pogoje za aktivno upravljanje naložb v skladu z letnimi načrti upravljanja.²⁶¹ Konec leta 2018 je vsota knjigovodskih vrednosti lastniških deležev v upravljanju (naložbe v neposredni lasti SDH in naložbe RS v upravljanju SDH) znašala 10,1 mrd. EUR in se je v primerjavi s predhodnim letom nekoliko zmanjšalo. Dve tretjini sestavljajo strateške naložbe, preostalo pa so pomembne²⁶² in portfelske naložbe. Raziskava OECD kaže, da je lastništvo podjetij v državni lasti bolj razširjeno kot v drugih državah EU, še posebno to velja za lastništvo v nekaterih mrežnih industrijah, kjer so podjetja v državni lasti tudi vodilna na trgu (npr. transport, energetika, telekomunikacije).²⁶³ Mednarodne organizacije (WEF, IMD, Svetovna banka, Evropska komisija) opozarjajo na vmešavanje države v poslovanje podjetij ter počasno odpradojo in pomanjkanje kakovostnega korporativnega upravljanja v podjetjih v državni lasti. Po mnenju IMF²⁶⁴ bi bilo treba privatizacijo podjetij v državni lasti pospešiti in tako spodbuditi tuje neposredne investicije in prenos znanj, kar bi imelo pozitiven učinek na celotno gospodarstvo. Ob tem je interes Slovenije odprodaja podjetij strateškim lastnikom, ki bi zagotovili nadaljnjo rast in dolgoročni razvoj privatiziranih podjetij.

Donosnost upravljanja naložb v lasti države se je izboljšala, zaradi spremembe strukture portfelja se nadaljevanja podobnih gibanj ne pričakuje. V zadnjih letih se je v obdobju ugodnih gospodarskih razmer povečeval čisti donos na kapital družb (ROE) v

²⁵³ 12. poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti (MJU), 2020.

²⁵⁴ Spletna stran STOP birokraciji (MJU), 2020.

²⁵⁵ The Global competitiveness report 2019 (WEF), 2019.

²⁵⁶ Government at a glance 2019 (OECD), 2019.

²⁵⁷ Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

²⁵⁸ Jaklič, A., Koleča, I., 2018.

²⁵⁹ OECD Indicators of Product Market Regulation (OECD), 2018; Doing Business, 2019.

²⁶⁰ Doing Business, 2019; WEF, 2019; IMD, 2019.

²⁶¹ Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb. Uradni list RS, št. 53/2015; Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb (SDH), več letnikov.

²⁶² Med pomembne naložbe so razvrščene družbe, ki so nosilci širšega gospodarskega razvoja in imajo pomembno vlogo pri povezovanju družb v dobaviteljske verige in internacionalizaciji gospodarstva. Sem spadajo sistemske finančne institucije, loterije, razvojne in tehnološke družbe itd.

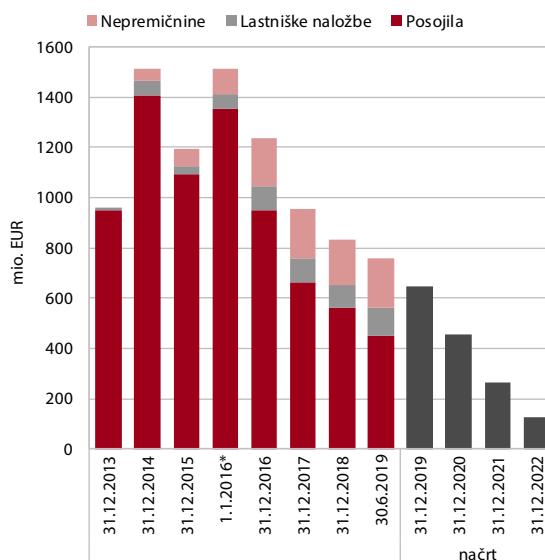
²⁶³ OECD Indicators of Product Market Regulation (OECD), 2018.

²⁶⁴ Slovenia: Staff Concluding Statement of the 2018 Article IV Mission. (IMF), 2018.

upravljanju SDH (6,3 % v 2018), visoka pa so bila tudi izplačila dividend (250 mio. EUR v 2018). S tem je bila donosnost poslovanja podjetij v javni lasti boljša od pričakovanj SDH. Ker je v zadnjih dveh letih prišlo do večjih sprememb v strukturi portfelja zaradi odprodaje dveh bank (ki sestavljata približno petino portfelja),²⁶⁵ nadaljevanja rasti donosnosti in izplačil dividend ni pričakovati.²⁶⁶

Umikanje države iz lastništva gospodarskih družb prek DUTB in SDH se nadaljuje, leta 2019 pa je bil izpeljan drugi del prodaje Nove Ljubljanske banke (NLB) in prodaja Abanke. V skladu z zavezami do Evropske komisije je SDH po prodaji 65-odstotnega deleža v 2018, v letu 2019 prodal še 10-odstotni lastniški delež, minus eno delnico NLB (109,5 mio. EUR) in 100-odstotni lastniški delež Abanke (444 mio. EUR). S seznama petnajstih kapitalskih naložb v lasti države, ki jih upravlja SDH, je bilo do zdaj odprodanih deset družb,²⁶⁷ v preostalih pa so postopki privatizacije trenutno ustavljeni.²⁶⁸ SDH za zdaj ne načrtuje nadaljnje privatizacije katere od pomembnejših družb. Do konca leta 2020 bo moral SDH v neposredno državno last prenesti vse strateške in pomembne naložbe.²⁶⁹ Umik države iz lastništva poteka tudi prek DUTB,²⁷⁰ ki mora svoje delovanje končati do konca leta 2022. Sredstva v upravljanju DUTB so konec leta 2018 znašala 830,1 mio. EUR in so se do sredine leta 2019 zmanjšala še za okoli 9 %. Kljub postopnemu zmanjševanju v zadnjih letih pa DUTB zaostaja za prvotno načrtovanim zmanjšanjem vrednosti sredstev v svojem upravljanju. Največje zmanjšanje v zadnjih treh letih predstavljajo terjatve iz nedonosnih posojil (ki sestavljajo okoli 60 % sredstev DUTB), medtem ko se je v nasprotju s poslovno strategijo DUTB 2016–2022 vrednost nepremičnin in lastniških naložb v letu 2019 še celo povečala.²⁷¹

Slika 52: Sredstva v upravljanju DUTB in načrt portfelja do konca leta 2021

Vir. Polletno poročilo DUTB, 2019; Poslovna strategija DUTB 2019–2022, 2019. Opombe: S 1. 1. 2016 se je vrednost portfelja povečala po pripojitvi Factor banke in Probanke k DUTB. S pripojitvijo je DUTB pridobila v upravljanje tudi manjši lizing portfelj, ki je vključen med posojila. V letu 2019 je bil zaradi nedoseganja ciljev spremenjen načrt zmanjševanja sredstev v obdobju 2019–2022.

²⁶⁵ Obe banki v portfelju (NLB d. d. in Abanka d. d.) sta v zadnjih dveh letih izplačevali visoke dividende in dosegali visoke donosnosti.

²⁶⁶ Letno poročilo Skupine SDH in SDH d.d. za leto 2018 (SDH), 2019.

²⁶⁷ SDH je do zdaj s tega seznama, ki ga je leta 2013 potrdila vlada, prodal lastniške deleže v družbah Adria Airways, Adria Airways Tehnika, Aerodrom Ljubljana, Cimos, Elan, Fotona, Helios, Nova KBM, Paloma in Žito.

²⁶⁸ Za privatizacijo so preostale še tri družbe (Cinkarna Celje, Gospodarsko razstavišče in Telekom Slovenije), saj dve družbi (Aero, Terme Olimia bazeni) ne obstajata več.

²⁶⁹ Naložbe države na strateške, pomembne in portfeljske, na podlagi vnaprej opredeljenih meril, klasificira Strategija upravljanja kapitalskih naložb države (Uradni list RS, št. 53/2015).

²⁷⁰ Umik države iz lastništva podjetij prek DUTB poteka s prodajo terjatev oziroma nedonosnih posojil podjetjem, prodajo nepremičnin, ki jih je DUTB dobila v procesu bančne sanacije, in s prodajo lastniških deležev podjetij.

²⁷¹ V letu 2019 je bil načrt zmanjševanja sredstev dopolnjen, zmanjševanje naj bi bilo bolj postopno od prvotno načrtovanega in naj bi se zamaknilo še v obdobje po letu 2022. Podatek za leto 2019 je ocena, ki temelji na razpoložljivih podatkih za prvo polovico leta (Polletno poročilo DUTB, 2019; Poslovna strategija DUTB 2019–2022, 2019).

5.2 Zaupanja vreden pravni sistem

■ Zaupanja vreden pravni sistem (razvojni cilj 10)

Pravni sistem ima pomemben nacionalni in strateški pomen pri varstvu pravic državljanov, gospodarskega razvoja in blaginje, saj je od njega močno odvisno delovanje vseh družbenih sistemov in podsistemov. Vsebina cilja je vzpostavitev pravnega sistema, ki zagotavlja kakovosten in učinkovit pravni okvir. SRS 2030 kot pomembne dejavnike zaupanja v pravni sistem navaja varovanje človekovih pravic, temeljnih svoboščin in enakih možnosti, jasno postopkovno in materialno zakonodajo, skrb za neodvisnost ter učinkovito in pregledno delovanje sodstva in odpravljanje vzrokov za pojav korupcije.

■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 10:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Indeks vladavine prava , uvrstitev med državami EU	14. mesto (podatki za 21 držav EU) (2019)	–	Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev , število dni	292 (2017)	215 (2017)	200

Zaupanje v pravno državo in sodstvo ostaja relativno nizko in se počasi izboljšuje. Temelj za zagotavljanje zaupanja ljudi v pravni red in spoštovanje zakonskih določil je jasna, razumljiva, pregledna in nedvoumna zakonodaja, zaupanje ljudi v pravni sistem in pravno državo pa je odvisno tudi od uresničevanja pravic v praksi, trajanja upravnih in sodnih postopkov, dostopnosti do pravnih sredstev ter od predvidljivosti in stabilnosti pravnih norm. Mednarodne primerjave (World Justice Project, World Bank Governance Indicators) kažejo, da se je v zadnjih letih zaupanje v pravno državo v Sloveniji le nekoliko izboljšalo in, podobno kot zaupanje v vladavino prava, ostaja relativno nizko (gl. kazalnik 5.3). Kljub nekaterim pozitivnim premikom je nizko tudi zaupanje v neodvisnost sodišč in sodnikov, ki je še naprej precej nižje kot v drugih državah EU. Ankete kot razlog navajajo zaznavo vpliva politike na odločitve sodišč.²⁷² Občutneje pa se je zmanjšalo število pritožb na Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) in posledično ugotovljenih kršitev, oba kazalnika pa v zadnjih dveh letih ne odstopata več povprečja držav EU.²⁷³ Ugodna gibanja kazalnikov ESČP lahko posredno kažejo na izboljšanje zaupanja v pravno državo in sodstvo, ob tem je treba poudariti, da je za povečanje ugleda in zaupanja javnosti v sodstvo potrebno predvsem usklajeno delovanje med zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti.

Prednostne naloge sodstva so bile v zadnjih letih učinkovitejše delovanje, preglednost in povečanje kakovosti pravosodnega sistema. Ob uresničevanju strategije pravosodja do leta 2020 je eden izmed glavnih izzivov vzpostavitev predvidljivega in stabilnega pravnega okolja. Vrhovno sodišče ob tem opozarja

na povečevanje pristojnosti in sprejemanje premalo premišljenih ukrepov zakonodajne veje oblasti, ki bi bili usklajeni tudi s sodno vejo (npr. uveljavitev Zakona o postopku sodnega varstva imetnikov kvalificiranih obveznosti bank). Pomemben napredek je bil v zadnjih letih narejen na področju povečevanja učinkovitosti in zmanjševanja zaposlenosti, kljub temu pa je doseganje nekaterih ciljev strategije pravosodja ob nadaljevanju podobnih gibanj vprašljivo. Zaostanek za cilji ostaja velik pri pričakovanem času reševanja pomembnejših zadev, še vedno prenizko pa je tudi razmerje med številom sodnega osebja in sodniki.²⁷⁴

Pozitivni trendi poslovanja sodstva kažejo na nadaljevanje povečevanja učinkovitosti sodišč.

Sodna statistika kaže, da se je ob zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih znižalo.²⁷⁵ Sodišča že nekaj let tudi rešijo več zadev, kot znaša njihov pripad. Skrajšal se je tudi povprečni čas reševanja vseh zadev, medtem ko se čas reševanja pomembnih zadev v zadnjih letih ni bistveno spremenil (gl. kazalnik 5.4). Vrhovno sodišče poudarja, da se bo povprečno trajanje postopkov v prihodnje še skrajšalo, hkrati pa pretirano skrajševanje trajanja postopkov lahko ogrozi pravico strank do izjave in poštenega sojenja.²⁷⁶ V primerjavi z drugimi državami EU je pričakovano trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev na prvi stopnji

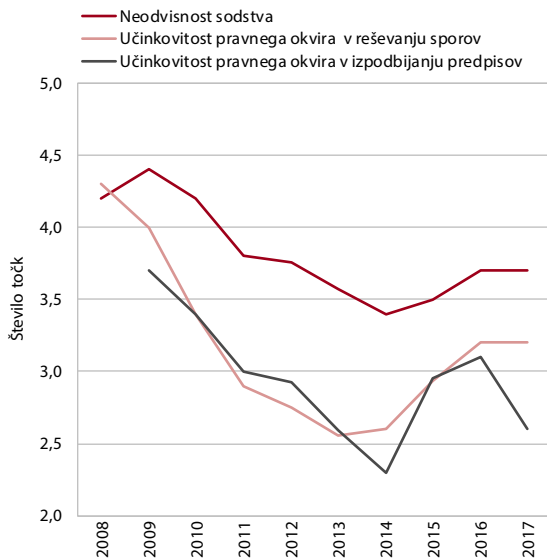
²⁷² Flash Eurobarometer 474 (EK), 2019; Flash Eurobarometer 475 (EK), 2019; The 2019 EU Justice Scoreboard (EK), 2019.

²⁷³ Analysis of statistics 2019. (ESČP), 2020.

²⁷⁴ Cilji v strategiji določajo, da naj bi se pričakovani čas rešitve pomembnejših zadev do leta 2020 skrajšal na šest mesecev, drugih zadev na tri mesece. Zmanjšalo naj bi se tudi število sodnikov na 100.000 prebivalcev (na 42 sodnikov), razmerje med sodnim osebjem in sodniki pa naj bi se povišalo na 4,3. (Strategija pravosodja 2020, 2012).

²⁷⁵ V zadnjih petih letih se je število nerešenih zadev zmanjšalo za 54 %. Zmanjšanje je bilo izrazito pri izvršilnih zadevah kot posledica izvajanja sistemskih ukrepov in projektov na področju izvršilnih postopkov.

²⁷⁶ Otvoritev sodnega leta 2020 (Vrhovno sodišče), 2020.

Slika 52: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF

Vir: The Global Competitiveness Report 2019 (WEF), 2019. Opomba: Višje število točk je boljše, največ mogočih je 7.

daljše in se je v zadnjih letih še podaljšalo. To gre pripisati večjemu številu zahtevnejših postopkov in novih pristojnosti, ki jih spremembe zakonodaje nalagajo sodiščem. Dolgotrajna ostajata postopek osebne stečaja in stečajni postopek nad pravno osebo,²⁷⁷ saj se te zadeve do zaključka stečajnega postopka vodijo pred sodiščem kot nerešene, pri čemer sodišče na tek postopka po izdaji sklepa o začetku stečajnega postopka nima neposrednega vpliva. Spremembe insolvenčne zakonodaje so stečajne postopke sicer skrajšale, celotno trajanje teh postopkov vpliva tudi na relativno slabo oceno delovanja sodstva med gospodarstveniki (anketa WEF).

Kakovost slovenskega sodstva je primerljiva z drugimi državami EU. V ožjem pomenu vključuje kakovost sodnih odločb, v širšem smislu pa tudi zagotavljanje sodnih storitev. Od leta 2016 se izvaja projekt izboljšanja kakovosti sodstva, v okviru katerega je bilo do zdaj največ pozornosti namenjene sodniškim veščinam, prenosu znanja in izobraževanju sodnega osebja.²⁷⁸ Raziskava EK kaže, da je v Sloveniji dostopnost pravnega varstva za državljane in podjetja dobra, v primerjavi z drugimi državami pa ima zelo dobro urejeno spremljanje in ocenjevanje dejavnosti sodišč ter uporabo jasnih standardov učinkovitosti. Na kakovost sodstva zelo ugodno vpliva tudi stalno strokovno izobraževanje osebja ter izboljševanje kompetenc sodnega osebja.²⁷⁹

Nadaljnje izboljšave pa so potrebne predvsem pri komuniciranju z zainteresiranimi javnostmi (še posebno na nižjih stopnjah), obveščanju strank v postopkih. Celovita ureditev elektronskega poslovanja v sodstvu (npr. z elektronskim vlaganjem, vročanjem in dostopom do podatkov) ostaja ena izmed prednostnih nalog. V okviru projekta Postopkovna pravičnost je sodstvo v zadnjem letu vzpostavilo celovit komunikacijski sistem (vključno s spletnim portalom), kjer lahko uporabniki v enostavnem in razumljivem jeziku dobijo informacije, ki jih potrebujejo, in je namenjen vsem, ki stopajo v stik s sodiščem.²⁸⁰

Zaznava korupcije se v zadnjih letih ni bistveno spremenila in je ostala relativno visoka. Ocena (zaznava) stopnje korupcije je izraz delovanja institucij pravne države, integritete javnega sektorja in kakovosti upravljanja v javnem sektorju. Število prijav korupcije in drugih nepravilnosti je po začetku gospodarske in finančne krize zelo naraslo predvsem zaradi večje izpostavljenosti pristojnih institucij in s tem večjega prepoznavanja in prijavljanja korupcije. V zadnjih letih je bilo sprejetih nekaj ukrepov za izboljšanje integritete institucij, javnih uslužbencev in funkcionarjev ter povečanje preglednosti delovanja v javnem sektorju.²⁸¹ Kljub temu pa mednarodne primerjave zaznave korupcije kažejo, da ostaja zaznava visoka in višja kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.5), kar se kaže tudi v pomanjkanju zaupanja javnosti v delo pristojnih organov. Komisija za preprečevanje korupcije (KPK)²⁸² in različne mednarodne institucije²⁸³ navajajo, da napredek ne bo mogoč brez bistvenih sistemskih sprememb in brez višje stopnje politične kulture. Delovna skupina OECD proti podkupovanju v mednarodnem poslovanju je izrazila zaskrbljenost nad delovanjem in položajem KPK, predvsem v smislu njene učinkovitosti, neodvisnosti in ustreznih pogojev dela, pa tudi nad stanjem na področju spreminjanja zakonodaje s področja preprečevanja in pregona koruptivnih dejanj.²⁸⁴ V razpravi je novela zakona o integriteti in preprečevanju korupcije, ki naj bi med drugim zagotovila orodja za učinkovitejše delo KPK, okrepila nadzor nad lobiranjem in razširila krog zavezanecov za prijavo premoženjskega stanja ter razširila omejitve in prepovedi glede sprejemanja daril na vse uradne osebe in njihove družinske člane.²⁸⁵

Scoreboard, EK, 2019).

²⁸⁰ Spletne strani Vrhovnega sodišča, 2020.

²⁸¹ Program za krepitev integritete in transparentnosti za obdobje 2017–2019 (MJU), 2017.

²⁸² Odziv Komisije za preprečevanje korupcije na indeks zaznave korupcije za leto 2019 (KPK), 2020.

²⁸³ Evaluation Report Slovenia – Fifth evaluation round (GRECO), 2018; Corruption Perception Index 2019 (Transparency International), 2020.

²⁸⁴ Statement of the OECD Working Group on Bribery on Slovenia's limited implementation of the Anti-Bribery Convention (OECD), 2016

²⁸⁵ KPK ne bo več »brezzobi tiger« (MP), 2019.

²⁷⁷ Drugi postopki prenehanja delovanja podjetja so precej krajši (npr. prisilna likvidacija, poenostavljena prisilna poravnava).

²⁷⁸ Spletne strani Vrhovnega sodišča, 2020.

²⁷⁹ Raziskava spremlja učinkovitost s kazalniki na področjih dostopnosti, virov, orodij za ocenjevanje in standardov (The 2019 EU Justice

5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija

/// Varna in globalno odgovorna Slovenija (razvojni cilj 11)

Vsebina cilja je spopadanje Slovenije s svetovnimi izzivi, kot so migracijski tokovi, terorizem, podnebne spremembe in spoštovanje človekovih pravic. Nekateri izmed izzivov pomenijo tudi grožnje in tveganja za nacionalno varnost. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve globalne odgovornosti in solidarnosti navaja zagotavljanje visoke ravni varnosti ljudi, kar vključuje tako zagotavljanje zaščite pred terorističnimi in drugimi nadnacionalnimi grožnjami (tudi kibernetiskimi) kot tudi spodbujanje preventive in krepitev zmogljivosti za obvladovanje naravnih in drugih nesreč. Poudarja tudi krepitev zunanjepolitičnega sodelovanja na dvostranski in večstranski ravni in obrambne sposobnosti. Z mednarodnim razvojnim sodelovanjem in humanitarno pomočjo prispeva k bolj uravnoteženemu in pravičnemu svetovnemu razvoju ter odpravi revščine in neenakosti.

/// Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 11:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, v %	7,9 (2018)	12,7 (2018)	< 10
Globalni indeks miru, uvrstitev	4. mesto (v EU) (2019) 8. mesto (163) (2019)	–	Uvrstitev med najboljših pet držav v EU oziroma med deset na svetu

Slovenija je od osamosvojitve del najpomembnejših mednarodnih organizacij, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje, varnost in človekove pravice. Že več kot poldrugo desetletje je tudi del EU, ki je naše najpomembnejše vrednotno, politično in pravno okolje. Spremembe v širšem mednarodnem okolju vplivajo tako na EU kot na Slovenijo, ki se poleg pomembnih razvojnih političnih in ekonomskih vprašanj spoprijemata tudi z svetovnimi varnostnimi izzivi. Temeljni okvir institucionalne nacionalne varnosti je poleg skupne zunanje in varnostne politike EU tudi organizacija NATO, Slovenija pa je za obrambo v letu 2019 namenila 1,07 % BDP.²⁸⁶ To je manj, kot namenijo v povprečju države EU, in tudi manj od zavez v organizaciji NATO.

5.3.1 Varnost

Slovenija je v svetovnem merilu ena najbolj mirnih in varnih držav. Svetovni indeks miru kaže, da se Slovenija v zadnjem desetletju uvršča med najbolj mirne države na svetu, EU pa je najmirnejša regija (gl. kazalnik 5.7). Število kaznivih dejanj je bilo leta 2018 najnižje v zadnjih desetih letih, zmanjšala se je splošna, gospodarska in mladoletniška, povečala pa organizirana kriminaliteta.²⁸⁷ Trend zmanjševanja števila kaznivih dejanj se je nadaljeval tudi v prvi polovici leta 2019.²⁸⁸ Leta 2016 je

bila standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov v Sloveniji nižja kot v predhodnih petih letih, a je ostala nekoliko višja kot v EU (Slovenija: 0,7 osebe na 100.000 prebivalcev, EU: 0,6). V letu 2018 se je začela uporabljati Splošna uredba o varstvu podatkov EU (GDPR),²⁸⁹ ki je razširila in zaščitila pravice posameznikov glede varstva osebnih podatkov, še posebno v okviru informacijske varnosti.

Prebivalci Slovenije so se v preteklih letih v svoji državi počutili varne. Občutek osebne ogroženosti prebivalcev v njihovem življenjskem okolju je bil vseskozi nizek, kar kaže tudi visok delež ljudi, ki se počutijo varne v domačem okolju (gl. kazalnik 5.7). Leta 2018 je imelo osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom 11 % anketiranih, kar je podobno kot v preteklih letih in manj kot v EU.²⁹⁰ Na občutek varnosti vpliva tudi zaupanje ljudi v policijo, ki je bilo v zadnjih letih precej višje kot zaupanje v druge institucije v državi, a je tudi v letu 2019 ostalo nižje od povprečja EU.²⁹¹ Slovenci so ob zadnjem merjenju leta 2017 tudi menili, da sta njihova neposredna soseščina in Slovenija varen kraj za življenje.

pa se je gospodarska kriminaliteta.

²⁸⁹ Uredba (EU) 2016/679. Ob tem je treba opozoriti, da se je začela uredba neposredno uporabljati maja 2018. Slovenija zamuja s prenosom uredbe v svoj pravni red in sprejetjem ustreznih zakonodaj.

²⁹⁰ Evropska družboslovna raziskava (FDV), 2019. Po letu 2008 se delež anketirancev, ki so imeli osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom, giblje med 9 % in 11 %. Prikaz za skupino evropskih držav kaže skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Madžarska in Slovenija).

²⁹¹ Standard Eurobarometer 92 (EK), 2019.

²⁸⁶ The Secretary General Annual Report 2019 (NATO), 2020.

²⁸⁷ Letno poročilo o delu Policije 2018 (MNZ – Policija), 2019. Organizirana kriminaliteta ima najmanjši delež v celotni kriminaliteti (2018: 1 %).

²⁸⁸ Pregled dela policije za prvo polletje 2019 (MNZ – Policija), 2019. Podatki za prvo polletje 2019 se primerjajo s podatki za prvo polletje preteklih let in kažejo, da se je v primerjavi z letom 2018 najbolj zmanjšalo število kaznivih dejanj organizirane kriminalitete, povečala

Varnost v prometu se je po letu 2010 precej izboljšala. Leta 2018 je v Sloveniji na milijon prebivalcev zaradi prometnih nesreč umrlo 44 oseb, kar je manj kot v povprečju EU (49 na milijon prebivalcev). Število smrti zaradi prometnih nesreč se je v Sloveniji v obdobju 2010–2018 znižalo bolj kot v EU in je precej nižje kot pred letom 2010.²⁹² V letu 2018 je v prometnih nesrečah umrlo 91 oseb, v letu 2019 pa se je število smrtnih žrtev povečalo na 102, v obeh letih pa je bilo število umrlih najnižje med vsemi leti, odkar merimo stanje prometne varnosti.²⁹³ Na izboljšanje je vplivalo več dejavnikov, med drugim izboljšanje prometne infrastrukture (npr. gradnja avtocest), varnejši avtomobili in ukrepi prometne preventive (npr. znižanje dovoljene vsebnosti alkohola v krvi, izobraževanje mladih voznikov). Ob tem velja omeniti, da se skupno število prevoženih kilometrov v Sloveniji letno povečuje in je skoraj za polovico večje kot leta 2000.²⁹⁴

Med stalne vire ogrožanja v Sloveniji spadajo tudi naravne in druge nesreče. Cilje, politiko in strategijo varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v državi določa leta 2016 sprejet nacionalni program za obdobje 2016–2022.²⁹⁵ Leta 2019 je Uprava RS za zaščito in reševanje ukrepala v 17.248 različnih dogodkih,²⁹⁶ v katerih so poleg drugih služb posredovale tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč. Število dogodkov se je po povečevanju v obdobju 2013–2017 leta 2018 zmanjšalo predvsem zaradi precej manjšega števila požarov in eksplozij. Podobno se je po predhodnem triletnem povečevanju leta 2018 zmanjšalo število intervencij pri naravnih nesrečah.²⁹⁷ Pravočasno ukrepanje ob nesrečah se zagotavlja s delovanjem centrov za obveščanje, javnimi reševalnimi službami in pripravljenostjo drugih reševalnih služb, komisij, enot in štabov civilne zaščite. V okviru ocenjevanja tveganj za nesreče je bilo v obdobju 2015–2018 na enoten način ocenjeno tveganje za 16 naravnih in drugih nesreč. Največje tveganje v Sloveniji predstavljajo poplave, potres, pandemije nalezljivih bolezni pri ljudeh, letalske nesreče, terorizem in žled.²⁹⁸ Ključni izziv je vzpostaviti sistem, ki bi omogočal učinkovito koordinacijo in ukrepanje ter prispeval k zmanjšanju škode in drugih posledic nesreč. Pomemben dejavnik pri tem so preventivni ukrepi, zlasti na področju načrtovanja in urejanja prostora ter varstva pred požarom in drugimi naravnimi nesrečami.²⁹⁹

Grožnje in tveganja za nacionalno varnost so se v zadnjih letih nekoliko povečale. Z vidika nacionalne varnosti so aktivnosti usmerjene predvsem v zagotavljanje varnosti državne in zunanje meje EU, preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje organizirane kriminalne dejavnosti, računalniške kriminalitete, kriminalnih dejanj, povezanih z orožjem, in boj proti terorizmu. V zadnjih letih je bilo preprečevanje nezakonitih prehodov meje ena izmed prednostnih nalog dela policije. Število nedovoljenih prehodov državne meje se je v obdobju med 2015 in 2019 povečalo, kar je predvsem posledica migracijskih dogajanj, povezanih z razmerami na Bližnjem vzhodu.³⁰⁰ Od leta 2014 se je povečalo število obravnavanih kaznivih dejanj organizirane kriminalitete,³⁰¹ med katerimi je bilo največ kaznivih dejanj s področja drog in nedovoljenih snovi v športu, v primerjavi s predhodnim letom pa se je v letu 2018 najbolj povečalo število kaznivih dejanj, povezanih s trgovino z orožjem. Od leta 2014 se je zmanjševalo število kaznivih dejanj računalniške kriminalitete, a se je ta trend v letu 2018 prekinil, predvsem zaradi povečanja napadov na informacijski sistem.³⁰² Z modernimi tehnologijami se pojavljajo tudi novi načini storitve kaznivih dejanj računalniške kriminalitete (uporaba in kraja kriptovalut). Tudi število kaznivih dejanj, povezanih z orožjem, se je po zmanjšanju v predhodnih štirih letih v letu 2018 povečalo.³⁰³ Na področju terorizma se Slovenija usmerja v preventivno delovanje.³⁰⁴

5.3.2 Globalna odgovornost

Slovenija si prizadeva za povečanje globalne odgovornosti in solidarnosti.³⁰⁵ To pomeni, da se zavzema za mir in varnost, blaginjo in dostojanstvo vseh ljudi, odpravljanje revščine, okoljski in trajnostni razvoj, spoštovanje človekovih pravic ter oblikovanje miroljubnih in vključujočih družb. S podporo svetovnemu dogovoru o migracijah (OZN) podpira krepitev mednarodnega sodelovanja glede vseh vidikov migracij.³⁰⁶ Pomembno je tudi dosledno izvajanje sprejetih mednarodnih obveznosti tudi na drugih področjih, vključno s finančnimi obveznostmi in prilagajanjem domačega

izvajanja kohezijske politike (prilagajanje na podnebne spremembe ter boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti).

²⁹² V Sloveniji se je število umrlih zaradi prometnih nesreč v obdobju 2010–2018 zmanjšalo za 34 % (EU 20 %) (EK, 2019).

²⁹³ Javna agencija RS za varnost prometa (sporočilo za javnost), 2020.

²⁹⁴ OECD Road Safety Annual Report 2017, 2017.

²⁹⁵ Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016 do 2022, Uradni list RS, št. 75/2016.

²⁹⁶ To so: naravne in druge nesreče, nesreče v prometu, požari in eksplozije, onesnaženja, nesreče z nevarnimi snovmi, jedrski in drugi dogodki, najdbe neeksploziranih ubojnih sredstev, motnje oskrbe in poškodbe objektov ter tehnična in druga pomoč.

²⁹⁷ Leta 2014 je bilo število intervencij, predvsem zaradi žleda, največje v zadnjih petih letih. Največ težav in intervencij med naravnimi nesrečami sicer povzročajo poplave, močan veter in sneg.

²⁹⁸ Spletne strani Uprave za zaščito in reševanje; <http://www.sos112.si>.

²⁹⁹ Slovenija bo te izzive reševala tudi s pomočjo sredstev skladov EU, in sicer zlasti prek 5. in 6. prednostne osi operativnega programa

izvajanja kohezijske politike (prilagajanje na podnebne spremembe ter boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti).

³⁰⁰ Leta 2015 je bilo obravnavanih 437 nedovoljenih prehodov državne meje (v to število niso všteti migranti, ki so v Slovenijo vstopili v okviru množičnih migracij (okoli 360.000 oseb), v letu 2017 se je povečalo na 1.934, leta 2018 na 9.262, leta 2019 pa na okoli 16.000 (najpogosteje državljani Pakistana, Afganistana in Alžirije)).

³⁰¹ Leta 2014 je bilo organiziranih kriminalnih dejanj 393, v letu 2016 467, v letu 2017 431 in v letu 2018 592. Podatki so na voljo od leta 2014.

³⁰² Število kaznivih dejanj napadov na informacijski sistem je bilo v zadnjih petih letih najvišje leta 2016 (261), leta 2017 se je znižalo na 171 in leta 2018 povečalo na 213.

³⁰³ Najmanj kaznivih dejanj, povezanih z orožjem, je bilo leta 2017 (67), leta 2018 pa jih je bilo 154.

³⁰⁴ Letno poročilo o delu policije 2018, 2019.

³⁰⁵ Strategija razvoja Slovenije 2030 (SVRK), 2017.

³⁰⁶ Obravnavanje vzrokov, preprečevanja nezakonitih migracij in boja proti trgovini z ljudmi ter upravljanja varnih, urejenih in zakonitih migracij.

pravnega reda, ter izpolnjevanje mednarodnih zavez na področju podnebnih sprememb in trajnostnega razvoja (gl. poglavje 4). Slovenija pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja Agende 2030 ostaja med najuspešnejšimi državami.³⁰⁷

Spremembe v mednarodnem okolju ter novi svetovni trendi so izziv za Slovenijo. V zadnjih letih je bilo več poseganj v ustaljeni sistem mednarodnih odnosov, predvsem glede slabitve multilateralizma in odstopanja od dogovorjenih pravil mednarodne ureditve. Izziv ni samo vprašanje povečanja sposobnosti odzivanja in prilagajanja spremembam in novim trendom (podnebne spremembe, kibernetika, varnost, vpliv tehnološkega napredka na povezanost regij in držav, migracijski tokovi, radikalizacija, nasilni ekstremizem in terorizem), ampak zlasti povečanje vloge Slovenije in njenega vpliva pri sooblikovanju teh trendov in premagovanju z njimi povezanih izzivov.³⁰⁸ V te namene je v zadnjih letih okrepila svojo mrežo diplomatsko-konzularnih predstavništev³⁰⁹ ter aktivnosti v mednarodnih organizacijah in drugih forumih,³¹⁰ tudi z ohranjanjem prispevka v mednarodnih operacijah in misijah, kjer se uvršča med zaveznice, ki nadpovprečno prevzemajo operativno breme. Z aktivnim sodelovanjem v Svetu človekovih pravic za obdobje 2016–2018 je imela priložnost okrepiti svojo vlogo v OZN ne samo na področju spoštovanja človekovih pravic, ampak tudi pri uveljavljanju mednarodnega miru in varnosti ter mednarodnega prava.³¹¹

Članstvo v EU zagotavlja Sloveniji vključenost v procese odločanja, treba pa bi bilo okrepiti njeno aktivno vlogo na področju delovanja EU. V zadnjih letih se Slovenija v okviru EU s svojim delovanjem posveča predvsem področjem zagotavljanja varnosti, ukrepom za rast in delovna mesta, krepitvi socialne razsežnosti in večji svetovni vlogi EU.³¹² Prednostna tema je tudi krepitev demokratične legitimnosti EU³¹³ in povečanje zaupanja državljanov v delovanje EU in njenih institucij. Slovenija kot članica EU sodeluje pri odločanju o izvajanju Globalne strategije EU³¹⁴ kot okvira delovanja EU v mednarodnih odnosih. Z lastno zunanjo politiko dopolnjuje delovanje EU, zlasti z delovanjem za poglobljanje političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih odnosov na območju Zahodnega Balkana, s

ciljem okrepiti odpornost družb in držav na tem območju in pospešiti njihov proces približevanja članstvu v EU. Kljub dobremu gospodarskemu sodelovanju pa je pomanjkanje napredka opazno pri odnosih s Hrvaško, predvsem zaradi preostalih nerešenih vprašanj po razpadu nekdanje skupne države.³¹⁵ Izoblikovanje in uveljavitev interesov Slovenije v EU zahtevata poglobljeno delovanje na področju zadev EU, tesnejšo koordinacijo znotraj državne uprave in kadrovske okrepitve.³¹⁶

EU se v zadnjih letih spoprijema z resnimi izzivi, ki pomembno vplivajo tudi na Slovenijo. Trenutno največji izziv je razmah epidemije novega koronavirusa v prvih mesecih 2020 ter spopadanje z gospodarskimi posledicami nujnih in obsežnih ukrepov za zaščito zdravja in ljudi v državah EU in Sloveniji. Zmožnost Slovenije, da se uspešno spopada s svetovnimi trendi in izzivi, je odvisna tudi od reševanja temeljnih vprašanj, povezanih z obstojem, nadaljnjo integracijo in politično naravo EU. Slovenija se zavzema za poglobitev in širitev Unije, ob tem v EU potekajo ključne razprave o prihodnosti Unije (npr. priprave na konferenco o prihodnosti Evrope), dokončanju ekonomske in monetarne unije ter naslednji finančni perspektivi. To ne vpliva zgolj na obseg sredstev za države članice iz proračuna EU, temveč pomeni tudi določanje prednostnih področij in smer, v katero se želi razvijati EU. V skladu s tem je bila pomembna predstavitev evropskega zelenega dogovora,³¹⁷ ki je predlog nove razvojne strategije in vključuje časovni načrt za vzpostavitev trajnostnega gospodarstva EU. Pomemben vpliv na razmerja moči med državami članicami, porazdelitev interesov in financiranje v EU bo imel tudi izstop Združenega kraljestva iz EU, ki je nakazal potrebo po resnem razmisleku o prihodnosti EU.

Ena ključnih prihodnjih nalog Slovenije je predsedovanje Svetu EU v drugi polovici leta 2021. Za učinkovito izvedbo predsedovanja so pomembne dobre priprave, ki zaradi zahtevnosti operativnega vodenja, organizacijskih, kadrovskih in finančnih vidikov že potekajo. Predvsem je treba zagotoviti ustrezne kadre ter izpolniti vse varnostne, tehnične in logistične zahteve za izvedbo dogodkov v Sloveniji. Med prednostnimi nalogami Slovenije je zavzemanje za trajnostno usmerjeno, varno in na vladavini prava temelječo Evropsko unijo.³¹⁸ Prav tako je pomembna priprava aktivnosti za promocijo Slovenije. Poleg krepitve ugleda Slovenije v EU bo predsedovanje tudi priložnost za krepitev znanja, veščin in zmogljivosti javne uprave ter povečanje njene zmogljivosti za delovanje v EU na dolgi rok.

Izdatki za uradno razvojno pomoč so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zvez. Mednarodno

³⁰⁷ Slovenija se med 162 državami uvršča na 12. mesto, najbolje pa je bila ocenjena pri odpravi ekstremnih oblik revščine in dostopnosti do čistestih virov energije. (Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., LaFortune, G., Fuller, G.: Sustainable Development Report, New York, 2019.)

³⁰⁸ Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana (MZZ), 2015.

³⁰⁹ V zadnjih dveh letih so bila odprta veleposlaništva v Bolgariji, Iranu in Združenih arabskih emiratih. Skupno v tujini deluje 55 diplomatskih predstavništev in konzulatov.

³¹⁰ Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve za leto 2019, 2020.

³¹¹ Slovenija je v letu 2018 predsedovala Svetu človekovih pravic pri OZN.

³¹² Deklaracija o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v obdobju januar 2019 – junij 2020 (MZZ), 2019.

³¹³ Lange, S., 2016.

³¹⁴ Shared Vision, Common Action: A stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016.

³¹⁵ Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve za leto 2018, 2019.

³¹⁶ Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S., 2017.

³¹⁷ The European Green Deal (EK), 2019.

³¹⁸ Projektna naloga za posebni vladni projekt Predsedovanje Republike Slovenije Svetu Evropske unije 2021, 2019

razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč sta pomembni sestavini globalne odgovornosti in prispevata h krepitvi dvostranskih odnosov in prepoznavnosti Slovenije v svetu.³¹⁹ Izdatki za uradno razvojno pomoč, ki so se v zadnjih desetih letih zvišali, so še vedno precej nižji od mednarodno sprejetih zavez, v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030.³²⁰ Ob zviševanju uradne razvojne pomoči se sorazmerno najhitreje zvišuje razpoložljiva dvostranska razvojna pomoč, ki jo Slovenija namenja prednostnim geografskim območjem in vsebinskim področjem. Večino pomoči predstavlja večstranska pomoč v okviru podpore razvojnim politikam EU, na strukturo izdatkov uradne razvojne pomoči pa so v zadnjih letih vplivala migracijska dogajanja (gl. kazalnik 5.8).³²¹ OECD navaja, da so na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja Slovenije ključni izzivi osredotočenje dvostranske pomoči na le nekaj prednostnih regij in s tem povečanje učinkovitosti pomoči, boljše sodelovanje in informiranje deležnikov v Sloveniji ter sklepanje dolgoročnih partnerstev s potencialnimi dajalci pomoči.³²²

³¹⁹ Mrak, M., Bučar, M., Kamnar, H., 2007.

³²⁰ Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 54/2017.

³²¹ Poročilo o mednarodnem razvojnem sodelovanju RS za leto 2018 (MZZ), 2019.

³²² OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia (OECD), 2017.

Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Gospodarska stabilnost

- 1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- 1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.3 Dolg sektorja država
- 1.4 Javnofinančno ravnotežje
- 1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine
- 1.6 Razvitost finančnega sektorja
- 1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- 1.8 Indeks razvojne ogroženosti regij

Konkurenčen ter družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

- 1.9 Produktivnost
- 1.10 Evropski inovacijski indeks
- 1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe
- 1.12 Izvozni tržni delež
- 1.13 Stroški dela na enoto proizvoda
- 1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev
- 1.15 Neposredne tuje investicije
- 1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev
- 1.17 Intelektualna lastnina
- 1.18 Okoljska odgovornost podjetij

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

1.1

Slovenija je v obdobju 2016–2018 zmanjševala zaostanek v gospodarski razvitosti za EU, merjeni v bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči. V letu 2018 je s 26.900 SKM dosegla 87 % povprečja EU, kar je za 2 o. t. višja vrednost kot leto prej in 3 o. t. pod najvišjo vrednostjo, doseženo pred nastankom gospodarske krize v letu 2008. Hkrati je bil na podobni ravni kot v letu 2005, to je pred bistveno pospešitvijo gospodarske rasti v letih pred gospodarsko in finančno krizo. Dekompozicija BDP na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti kaže, da je bilo zmanjševanje zaostanka v gospodarski razvitosti za povprečjem EU od leta 2016 spodbujeno predvsem z relativno hitrejšim zvišanjem stopnje zaposlenosti glede na EU, v manjši meri pa tudi z rastjo produktivnosti. Stopnja zaposlenosti je bila sicer v Sloveniji vsa leta nad povprečjem v EU, v letu 2018 ga je presegla za 6 %. Produktivnost pa je ostala relativno nizka (82 % povprečja EU v 2018), zaostanek na tem področju v celoti pojasnjuje relativno nizko raven gospodarske razvitosti Slovenije, merjeno s kazalnikom BDP na prebivalca.

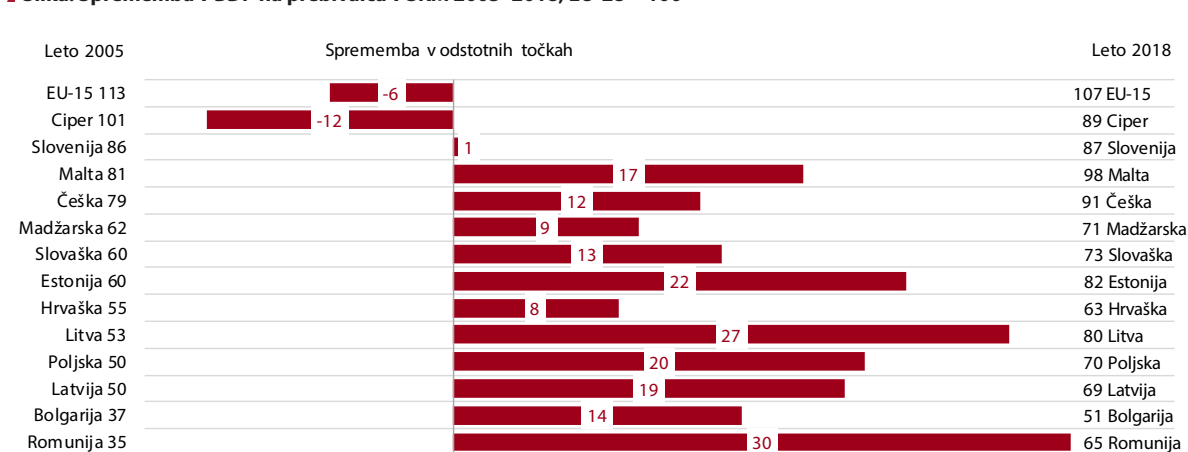
Slovenija se glede rasti BDP na prebivalca v primerjavi z obdobjem pred nastankom krize v letu 2008 uvršča v spodnjo polovico držav EU. Relativno izraženi BDP na prebivalca v primerjavi s povprečjem EU je leta 2018 za doseženimi vrednostmi iz sredine prejšnjega desetletja najbolj zaostajal v Grčiji, Italiji, Združenem kraljestvu in Cipru, najvišji napredek pa so v tem obdobju dosegli Islandija in nekatere nove članice EU (Romunija, Litva, Estonija in Poljska). Po velikosti BDP na prebivalca v SKM sta bili pred krizo Sloveniji najbližji Grčija in Češka, v letu 2018 pa Ciper (89 %) ter Češka in Španija (91 %). Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je na začetku prejšnjega desetletja predstavljal razmerje 1 : 9,5 (Romunija/Luksemburg), se z leti zmanjšuje in je v letu 2018 znašal 1 : 5,2 (Bolgarija/Luksemburg).

Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU = 100)

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	80	86	90	84	83	82	82	82	82	83	85	87	100
EU-15	116	113	111	110	110	109	109	109	109	108	108	107	
Skandinavske države	129	125	128	127	127	126	126	124	123	122	122	122	
Nove članice brez Slovenije	51	60	67	67	68	69	69	70	71	72	73	75	

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2019; izračuni UMAR.

Slika: Sprememba v BDP na prebivalca v SKM 2005–2018, EU-28 = 100

Vir: Eurostat Portal Page – National Account, 2019; izračuni UMAR.

Realna rast bruto domačega proizvoda

1.2

Bruto domači proizvod se je leta 2019 šesto leto zapored povečal, njegova rast, ki se je začela umirjati leta 2018, pa se je opazno upočasnila. Po recesiji z dvojnimi dnom se realni BDP v Sloveniji od leta 2014 povečuje. Gospodarska rast se je v obdobju 2014–2017 stopnjevala, od leta 2018 pa se upočasnjuje. V letu 2018 je bila umiritev predvsem posledica zmernejše rasti izvoza in s tem industrijske proizvodnje, v letu 2019 pa v še nekoliko večji meri nižje rasti investicij. Upočasnitev rasti izvoza in investicij, ki sta v letu 2017 največ prispevala k rasti, v glavnem izraža upočasnitev gospodarske rasti v trgovinskih partnericah in precejšnjo negotovost glede mednarodnih trgovinskih in političnih odnosov. Gospodarska rast je v obdobju 2014–2018, poleg rastočega izvoza, vse bolj temeljila na rasti domače potrošnje, ki pa se je leta 2019 zaradi šibke rasti investicij precej upočasnila. Rast potrošnje gospodinjstev je ostala solidna. Še naprej so jo podpirala ugodna gibanja na trgu dela in z njimi tudi višja rast (neto) plač; ta je bila delno tudi posledica vladnih ukrepov. V letih 2017 in

2018 je k rasti pomembno prispeval zagon rasti investicij v osnovna sredstva, ki so med krizo (2009–2012) močno upadle. Upočasnitev njihove rasti v letu 2019 je bila najbolj izrazita v segmentu opreme in strojev, opazno nižja pa je bila tudi rast nestanovanjskih gradbenih investicij. Rast domače potrošnje je peto leto zapored podpiralo tudi povečanje državne potrošnje.

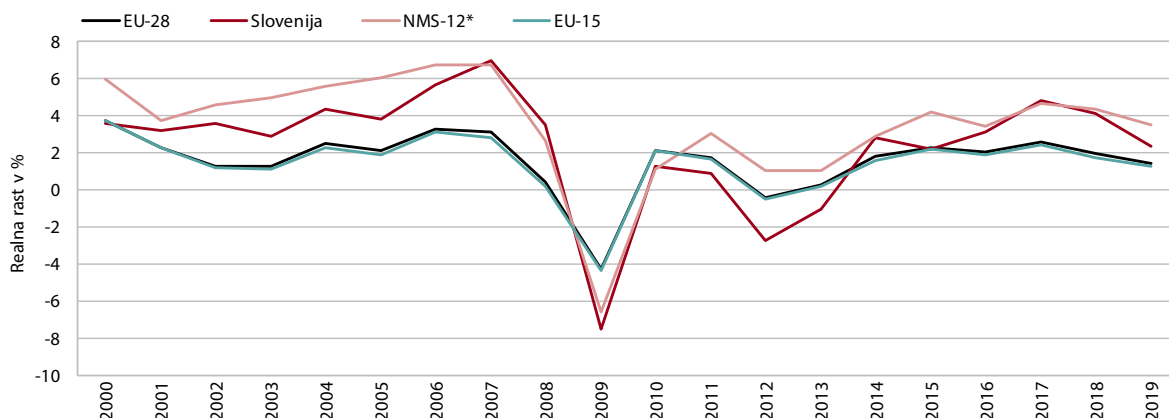
Rast realnega BDP, ki je Sloveniji med krizo upadel bolj kot v povprečju EU, je bila lani še vedno višja kot v povprečju EU. Gospodarska rast, ki se je na svetovni ravni po letu 2017 upočasnila, je v Sloveniji ostala višja kot v povprečju EU (v 2019: 2,4 % glede na 1,5 %). K temu je poleg robustne rasti zasebne potrošnje še vedno prispevala tudi višja rast izvoza kot v povprečju EU. Upočasnitev rasti v Sloveniji pa je vidnejša kot v drugih novih članicah EU, za katerimi Slovenija po kumulativni rasti od leta 2005 zaostaja za skoraj 17 o. t.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Realna rast BDP, v %	3,7	3,8	3,5	-7,5	1,3	0,9	-2,6	-1,0	2,8	2,2	3,1	4,8	4,1	2,4
Prispevek k rasti BDP, v o. t.														
Domača potrošnja skupaj	1,3	1,7	3,5	-9,1	-0,8	-0,2	-5,4	-1,8	1,2	1,6	2,7	3,7	3,9	1,9
Zasebna potrošnja	-0,1	1,1	1,5	1,1	0,5	0,5	-1,2	-2,3	0,9	1,1	2,4	1,0	1,4	1,3
Državna potrošnja	0,7	0,5	0,9	0,4	0,0	0,0	-0,5	-0,4	0,0	0,4	0,5	0,1	0,6	0,3
Bruto investicije v osnovna sredstva	0,7	0,9	2,0	-6,5	-3,2	-1,0	-1,7	0,7	0,0	-0,2	-0,7	1,8	1,7	0,6
Spremembe zalog	0,1	-0,9	-0,8	-4,1	1,9	0,4	-2,0	0,2	0,3	0,3	0,6	0,7	0,2	-0,4
Blagovni in storitveni saldo s tujino	2,3	2,1	0,0	1,6	2,1	1,1	2,8	0,8	1,6	0,6	0,4	1,2	0,2	0,5
Izvoz blaga in storitev	5,6	6,3	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,3	2,2	4,5	3,6	5,0	8,2	5,1	3,7
Uvoz blaga in storitev	-3,2	-4,1	-2,8	12,6	-3,7	-3,4	2,4	-1,5	-2,9	-3,0	-4,6	-7,0	-4,9	-3,2

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi, 2020.

Slika: Rast bruto domačega proizvoda

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2020.

Opomba: *Podatki za NMS-12 predstavljajo netehtano povprečje za države, ki so v EU vstopile leta 2004 ali pozneje, razen Slovenije, ki je prikazana ločeno.

Dolg sektorja država

1.3

Izboljševanje javnofinančnega salda v razmerah visoke gospodarske rasti je v obdobju 2015–2019 vplivalo na hitro zniževanje deleža dolga sektorja država glede na BDP. Delež dolga, ki se je po finančni krizi in dolgoletnem vztrajanju javnofinančnih primanjkljajev močno povečal, se je od leta 2015 znižal za 16,5 o. t. na 66,1 % BDP v letu 2019. Znižanje je bilo večje od zahtev Pakta za stabilnost in rast, delež dolga pa se je močno znižal tudi v mednarodnem merilu, med državami EU je bilo večje le na Irskem. V letu 2019 je bil delež glede na BDP za 20 o. t. nižji kot v povprečju držav evrskega območja. Zniževanje deleža dolga je potekalo

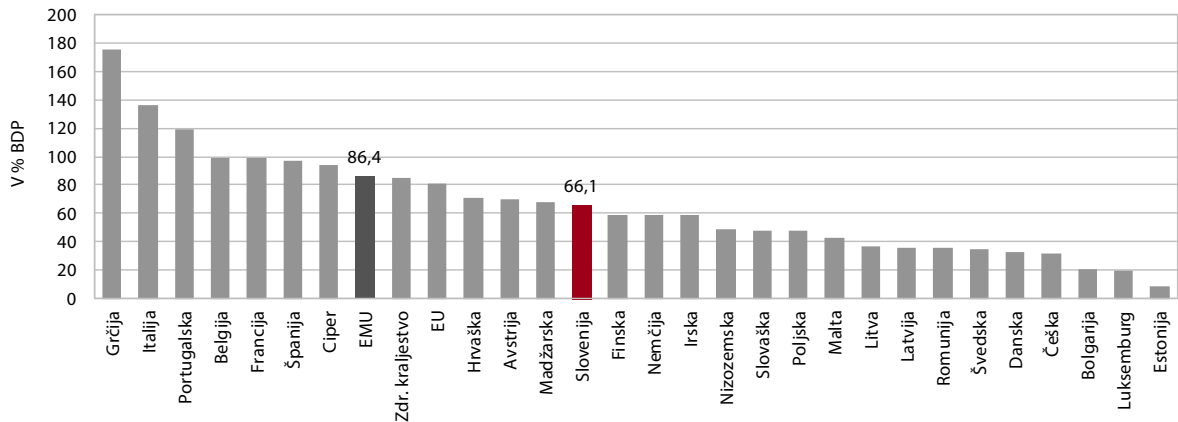
pod vplivom izboljšanja primarnega salda (presežek), prav tako je bil ugoden prispevek gospodarske rasti, ki pa se je v letu 2019 zmanjšal. Nominalno pa se je dolg več zadnjih let ohranjal na podobni ravni (znižanje le v letih 2016 in 2019) tudi pod vplivom krepitve likvidnostnih rezerv¹ v okoliščinah nizkih obrestnih mer. V takšnih razmerah in ob aktivnem upravljanju dolga, ki je vključevalo zamenjave v finančni krizi izdanih dolarskih obveznic z visoko obrestno mero, se je implicitna obrestna mera znižala na 2,5 % (v 2008 5,7 %).

Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država in razčlemba letne spremembe dolga, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
V mrd. EUR													
Sektor država	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1	31,8	31,9	32,2	31,7	
V % BDP													
Sektor država	21,8	34,5	38,3	46,5	53,6	70,0	80,3	82,6	78,7	74,1	70,4	66,1	60,0
V o. t.													
sprememba dolga, od tega:	-1,0	12,7	3,8	8,2	7,1	16,4	10,3	2,3	-3,9	-4,6	-3,7	-4,3	
1. Primarni saldo	0,3	4,5	4,0	4,7	2,0	12,0	2,3	-0,4	-1,1	-2,5	-2,7	-2,3	
2. Učinek snežne kepe	-0,6	2,2	1,5	1,2	3,0	2,2	1,0	0,7	-0,1	-2,2	-2,4	-1,5	
- Izdatki za obresti	1,1	1,3	1,6	1,9	2,0	2,5	3,2	3,2	3,0	2,5	2,0	1,7	
- Učinek rasti BDP	-0,7	1,7	-0,4	-0,3	1,2	0,5	-1,9	-1,7	-2,5	-3,5	-2,9	-1,6	
- Učinek inflacije*	-1,0	-0,8	0,3	-0,4	-0,2	-0,9	-0,3	-0,8	-0,6	-1,2	-1,5	-1,6	
3. Prilagoditev stanja in tokov**	-0,8	5,9	-1,8	2,3	2,1	2,2	7,0	2,0	-2,7	0,2	1,5	-0,5	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2020.
Opomba: * Merjeno z deflatorjem BDP. ** Sprememba deleža dolga glede na BDP, ki ni posledica primarnega salda in učinka snežne kepe (gotovina, vloge, posojila in ostalo). Nekateri izračuni se ne seštevajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Dolg sektorja država, 2019

Vir: za Slovenijo SI-STAT podatkovni portal – Temeljni agregati sektorja država, marec 2020. Za preostale države EU: Autumn Forecast 2019, Evropska komisija. Opomba: Jesenska napoved EK za Slovenijo je znašala 66,7 % BDP.

¹ Naložbe enotnega zakladniškega računa države so konec decembra 2019 dosegle 4 mrd. EUR oziroma 8,4 % BDP.

Javnofinančno ravnotežje

1.4

Slovenija je v obdobju 2015–2019 izrazito izboljšala svoj javnofinančni položaj. Saldo sektorja država je bil v letu 2017 izravnal, v letih 2018 in 2019 pa v presežku. Pozitiven primarni saldo (saldo brez obresti) je bil prisoten od leta 2015. Slovenija je bila v letu 2019 v skupini približno polovice držav EU, ki so imele javnofinančni presežek, med državami s primanjkljajem, ki je bil prisoten tudi v povprečju EU, pa so bile še vedno tudi nekatere večje države (Italija, Španija, Francija). Izboljšanje salda v Sloveniji je bilo odraz ukrepov za stabilizacijo razmer po finančni krizi, izboljšanih gospodarskih gibanj ter ukrepov za povečanje prihodkov in omejitev izdatkov.¹ Rast prihodkov se je v letu 2019 začela umirjati pod vplivom nižje rasti gospodarske aktivnosti, davčne razbremenitve regresa,² ob prodaji lastniških deležev v podjetjih v državni lasti so upadli

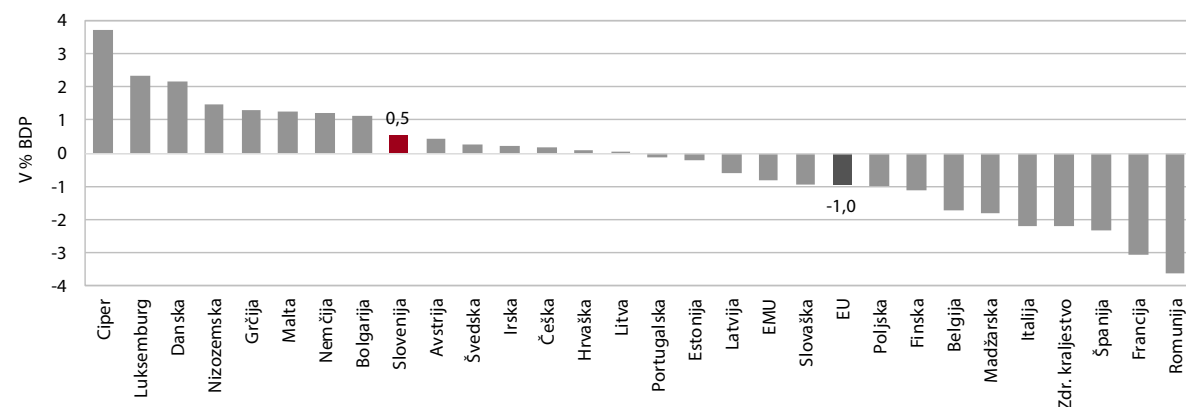
tudi prihodki od lastnine, ki so do leta 2018 naraščali. Konec leta 2019 je bil uveljavljen dodatni paket davčnih sprememb, ki je davčno obremenitev dela z letom 2020 še naprej znižal.³ Na strani izdatkov so se v preteklih letih v okoliščinah izboljšanih gospodarskih razmer sprostili varčevalni ukrepi, ki so zajeli predvsem področja socialnih transferjev in nadomestil ter sredstev za zaposlene, v letu 2019 pa so rast teh izdatkov okrepili še nekateri novi ukrepi.⁴ V letih 2018 in 2019 se je ponovno močneje okrepila investicijska aktivnost, tudi iz virov EU. Rast izdatkov je v letu 2019 tako prvič po letu 2013 preseгла rast prihodkov. Izdatki za obresti so se zaradi nizkih obrestnih mer in ob aktivnem upravljanju dolga po letu 2015 izrazito znižali in v letu 2019 znašali 1,7 % BDP, kar je med najnižjimi ravni v zadnjih desetih letih.

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država, ESR-2010, Slovenija, v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Prihodki	43,7	43,5	44,6	44,2	45,4	45,7	45,3	45,9	44,3	44,0	44,3	44,2
Izdatki	45,1	49,4	50,2	50,9	49,4	60,3	50,8	48,7	46,3	44,1	43,6	43,7
Saldo	-1,4	-5,8	-5,6	-6,6	-4,0	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	0,0	0,7	0,5
Primarni saldo	-0,3	-4,5	-4,0	-4,7	-2,0	-12,0	-2,3	0,4	1,1	2,5	2,7	2,3

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2020.

Slika: Saldo sektorja država, 2019

Vir: za Slovenijo SI-STAT podatkovni portal, Temeljni agregati sektorja država, marec 2020; za preostale države EU: Autumn Forecast 2019, Evropska komisija. Opomba: Jesenska napoved salda EK za Slovenijo je znašala 0,5 % BDP, kolikor je znašal saldo po prvi statistični objavi.

¹ Za podrobnejši opis posameznih ukrepov gl. Poročilo o razvoju 2018.

² Skladno z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o dohodnini (Uradni list RS, št. 28/2019) se regres za letni dopust ne všteva v davčno osnovo v višini 100 % povprečne mesečne plače. Ob pripravi sprememb zakona je bil finančni učinek izpada prihodkov ocenjen na 90 mio. EUR.

³ Oktobra 2019 je bil sprejet paket davčnih sprememb, s katerimi se je spremenila dohodninska lestvica, zvišala davčna olajšava, za delno nadomestitev izpada prihodkov pa so se povišale stopnje dohodnine na dohodke iz kapitala (dohodnine, obresti, kapitalski dobički), stopnje dohodnine od dobička, doseženega z odsvojitvijo kapitala, ki so odvisne od obdobja imetništva kapitala, in stopnja dohodnine na dohodke iz oddajanja premoženja v najem. Uvedena je bila tudi minimalna efektivna stopnja obdavčitve za podjetja (pri davku od dohodkov pravnih oseb; 7-odstotna); podrobneje o ukrepih in njihovih makroekonomskih učinkih gl. Ekonomski izzivi 2019.

⁴ Sprejet je bil Dogovor o plačah in drugih stroških dela v javnem sektorju (Uradni list RS, št. 80/2018). Na področju socialnih nadomestil in transferjev so rast izdatkov okrepili: izredna uskladitev pokojnin in zvišanje letnega dodatka za upokojenke, na povišani ravni, ki je veljala v drugi polovici leta 2018, se je v 2019 ohranil znesek minimalnega dohodka, sprejeta sta bila Zakon o osebni asistenci in Zakon o socialnem vključevanju invalidov, ki sta razširila krog upravičencev in višino pomoči.

Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija 1.5

Presežek tekočega računa plačilne bilance je bil leta 2019 najvišji doslej in je znašal 3,1 mrd. EUR (6,6 % BDP). Presežek obstaja od leta 2012 in ga pripisujemo obsežnemu razdolževanju bank in podjetij v tujini, ugodnim razmeram v mednarodnem okolju ter izboljšanju konkurenčnosti slovenskih izvoznikov ob zmerni rasti uvoza zaradi razmeroma nizke domače porabe. Predvsem v obdobju 2013–2016 se je presežek povečal tudi zaradi pozitivnih pogojev menjave, ki so v teh letih zaradi padca cen energentov in drugih surovin k spremembi skupaj prispevali približno 950 mio. EUR. Z vidika investicijsko-varčevalne vrzeli presežek izraža obsežno varčevanje ter še vedno razmeroma nizko raven domačih investicij. Sektorsko sta k presežku varčevanja nad investicijami prispevala zasebni (povečevanje varčevanja gospodinjstev in presežka varčevanja nad investicijami v nefinančnih družbah) in javni sektor (celotno obdobje presežka tekočega računa zaznamuje tudi izboljšanje javnofinančnega salda).

Presežek tekočega računa plačilne bilance se odraža tako v povečanju terjatev kot znižanju obveznosti do tujine. V obdobju 2015–2019 je k izboljšanju mednarodne investicijske pozicije Slovenije prispeval

neto odliv finančnih sredstev države in zasebnega sektorja, ki je presegal neto priliv sredstev BS. *Država* je plasirala dolgoročne vloge na račune v tujini, kjer so vloge obrestovane višje kot v domačem bančnem sistemu, in odplačala tudi del dolga do tujih portfeljskih vlagateljev. *Zasebni sektor* (poslovne banke, vzajemni in pokojninski skladi) je močno povečal finančne naložbe v tuje dolžniške vrednostne papirje; poleg tega so se poslovne banke do tujine še naprej razdolževale. Obseg tujih neposrednih naložb v Slovenijo se je v zadnjih letih povečal zaradi prodaje deležev v domačih podjetjih in presega vrednost slovenskih neposrednih naložb v tujino. BS je kupovala vrednostne papirje v okviru svojih investicijskih odločitev ter nestandardnih ukrepov denarne politike (program nakupa vrednostnih papirjev), ki potekajo na ravni Evrosistema in se financirajo z izdajo denarja. Obenem je BS znižala finančno premoženje na računih v tujini in povečala obveznosti v okviru Evrosistema.

Neto finančna pozicija Slovenije do tujine se je od leta 2013 postopoma izboljševala, od leta 2015 je bila pod indikativnim pragom zunanega neravnovesja (35 % BDP). Konec leta 2019 je znašala 19,3 % BDP.

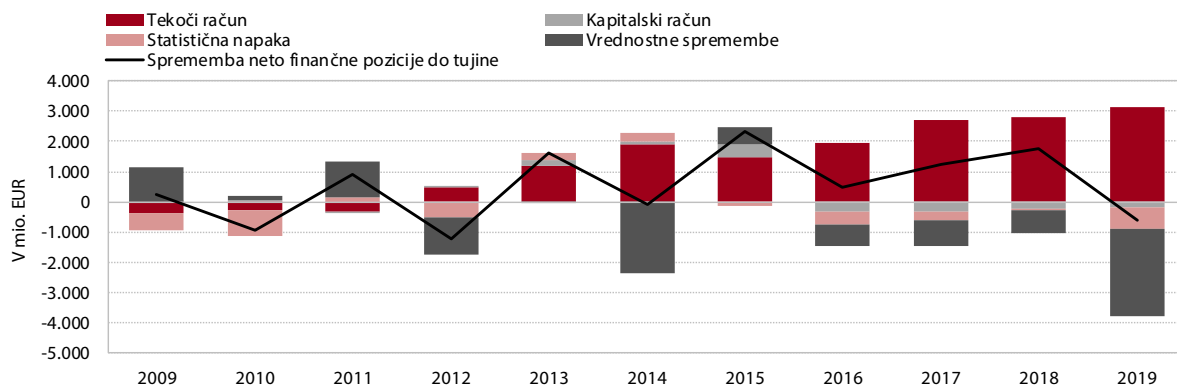
Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1 Dolžniške terjatve	71,9	75,9	74,0	74,2	75,3	75,3	87,6	88,3	85,4	82,9	83,0	89,4
2 Lastniške terjatve	17,3	21,5	22,2	21,1	22,3	22,5	23,6	27,7	26,9	25,5	24,6	26,7
3 Skupne terjatve (1+2)	89,2	97,5	96,2	95,2	97,6	97,7	111,1	116,0	112,3	108,3	107,6	116,1
4 Bruto zunanji dolg	106,5	115,0	115,6	111,8	117,5	112,9	124,3	118,8	109,7	100,5	92,0	91,8
5 Lastniške obveznosti	22,1	23,1	23,8	23,2	24,2	24,2	25,2	28,4	31,5	32,1	34,6	43,7
6 Skupne obveznosti (4+5)	128,6	138,1	139,3	135,0	141,6	137,1	149,5	147,2	141,2	132,6	126,6	135,5
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1–4)	–34,5	–39,0	–41,5	–37,7	–42,2	–37,6	–36,7	–30,4	–24,3	–17,6	–9,0	–2,4
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2–5)	–4,8	–1,6	–1,6	–2,1	–1,9	–1,7	–1,7	–0,7	–4,6	–6,6	–9,9	–17,0
9 Neto finančna pozicija (7+8)*	–39,4	–40,6	–43,1	–39,8	–44,0	–39,3	–38,4	–31,2	–28,9	–24,2	–18,9	–19,3

Vir: Banka Slovenije, 2019; preračuni UMAR.

Opomba: * negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Slika: Razčlenitev sprememb NIIP, v mio. EUR (tokovi)

Vir: SURS, BS, izračuni UMAR.

Razvitost finančnega sistema

1.6

Raven razvitosti bančnega sistema in trga kapitala je v primerjavi s povprečjem EU nizka, razvojni zaostanek pa se v preteklih letih ni zmanjšal.

Kazalniki razvitosti obeh segmentov finančnega sistema v letu 2019 niso dosegli niti tretjine povprečja EU. Vrednost obsega bilančne vsote se je leta 2019 sicer okrepila za 5,0 %. To je prva nekoliko izrazitejša rast po daljšem obdobju zniževanja (od leta 2010),¹ ko se je krčil obseg kreditov nebančnemu sektorju, banke pa so bile močno obremenjene z odplačevanjem obveznosti do tujih bank. Lanska rast je bila na strani naložb posledica rasti vlog pri ECB kot tudi kreditiranja domačih in tujih nebančnih sektorjev. Rast kreditne aktivnosti je bila podprta predvsem z rastjo depozitov domačih nebančnih sektorjev, medtem ko je bila odvisnost od tujih virov financiranja majhna. Obseg trga kapitala se po izrazitem padcu ob nastanku finančne krize v 2009

v času gospodarskega okrevanja ni občutneje izboljšal. Tržna kapitalizacija delnic se je leta 2019 sicer povečala, a je bil njen obseg še vedno za več kot 60 % nižji kot pred nastankom finančne krize. Še bolj (za 85 %) pa se je znižal obseg trgovanja delnicami.

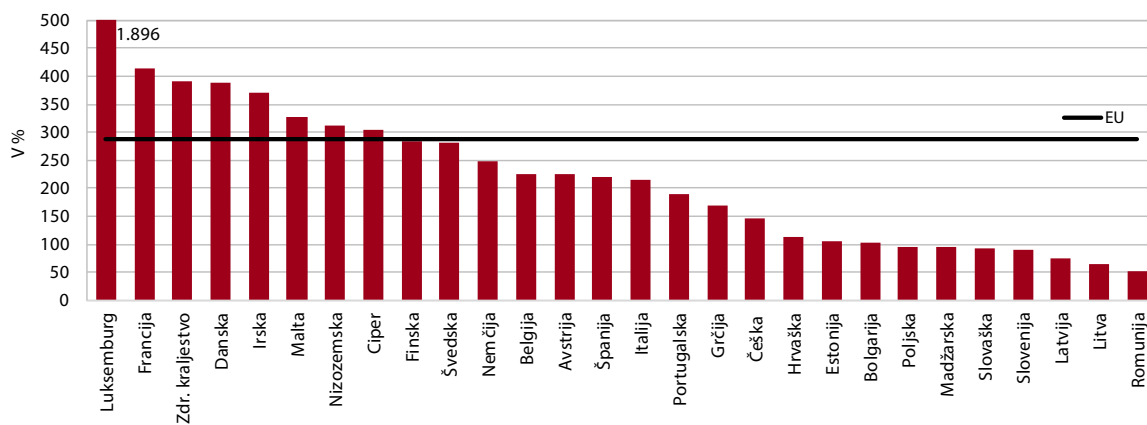
Najmanjši razvojni zaostanek za povprečjem EU je na področju zavarovalništva. Po nastanku gospodarske krize v letu 2008 se je obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP zaradi krčenja gospodarske aktivnosti povečal, v zadnjih letih pa se je ustalil na ravni nekoliko nad 5 % BDP. Še naprej pretežni del zavarovalnega sektorja predstavlja področje neživiljenjskih zavarovanj, obseg premij življenjskih zavarovanj v primerjavi z BDP pa ostaja nizek,² kar je po naši oceni tudi posledica (pre) majhnega varčevanja za starost.

Tabela: Kazalniki razvitosti finančnega sistema v Sloveniji in EU

V %	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP														
Slovenija	84,5	103,5	129,2	147,3	145,8	141,5	140,1	127,1	115,8	107,1	99,6	94,1	88,8	88,9
EU	233,6	293,3	331,3	347,9	346,2	350,4	337,0	311,9	307,7	291,3	288,3	278,3	272,5	277,0
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP														
Slovenija	5,0	5,3	5,3	5,7	5,8	5,5	5,6	5,4	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	
EU-25*		8,7	8,2	8,7	8,7	8,2	8,2	8,3	8,4	8,4	8,2	8,1	8,0	
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP														
Slovenija	17,7	23,0	22,3	23,3	19,3	13,1	13,5	14,2	16,5	14,2	12,4	12,3	13,9	14,7
EU	95,6	90,2	42,3	56,8	64,7	56,8	60,7	68,2	68,2	69,7	70,6	78,0	64,2	74,0

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza – različni letniki). Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje – različni letniki), InsuranceData na <http://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>, Sigma-World insurance (Swiss Re Institute – različni letniki), Company files (London Stock exchange – različni letniki), European Securities Exchange Statistics (Federation of European Securities Exchanges), National accounts (EUROSTAT), Nacionalni računi (SURs), 2020. Opomba: *Pri kazalniku zavarovalnih premij (v % BDP) manjkajo podatki za baltske države.

Slika: Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP, 2019

Vir: Banka Slovenije, ECB, SURs, Eurostat.

¹ Skromna rast, manj kot enoodstotna, je bila zabeležena v letih 2017 in 2018.

² Dosega manj kot tretjino povprečja EU.

Regionalne razlike v BDP na prebivalca

1.7

Najvišji BDP na prebivalca ima osrednjeslovenska regija, ki je leta 2018 za več kot 40 % presegala slovensko povprečje. Regija ima največ delovnih mest in posledično veliko delovnih migracij, kar ji viša BDP na prebivalca (BDP pc). Slovensko povprečje po BDP pc presega le še obalno-kraška regija, ena bolj prizadetih regij v krizi 2009–2013, kjer pa je bila gospodarska rast v obdobju 2014–2018 najvišja v Sloveniji. Povprečju BDP pc se vse bolj približuje jugovzhodna Slovenija, ki je imela v letu 2018 ponovno visoko rast BDP, takoj za osrednjeslovensko z najvišjo rastjo. Na repu regij je že vrsto let zasavska, ki ob podpovprečni gospodarski rasti postopno povečuje zaostanek za slovenskim povprečjem v BDP pc.

Regionalne razlike, ki so se med gospodarsko in finančno krizo nekoliko znižale, so bile zadnja leta stabilne, vendar nekoliko višje od najnižje ravni v letu 2000. Relativna razpršenost BDP pc¹ je bila leta 2018 za 2,7 o. t. nižja kot v letu 2009, ko so bile regionalne razlike največje, in obenem višja od najnižje vrednosti v letu

2000 (19,6 %). Po letu 2009 se je razpršenost zmanjševala do leta 2015, zadnja tri leta pa je bila stabilna. Razmerje med regijama s skrajnima vrednostma je bilo 2,7-kratno in se je v dolgoletnem obdobju počasi, a vztrajno povečevalo.

V obdobju krize je bil padec BDP na prebivalca manjši v vzhodni kohezijski regiji, predvsem zaradi počasnejše rasti prebivalstva. Gospodarska rast je po letu 2008 manj padla v zahodni Sloveniji, BDP pc pa je do leta 2013 v povprečju padal počasneje v vzhodni Sloveniji zaradi počasnejše rasti prebivalstva v tej regiji. S tem so se razlike v razvitosti med kohezijskima regijama zmanjševale. Z oživitvijo gospodarske aktivnosti po letu 2014 je BDP pc spet nekoliko hitreje rasel v zahodni Sloveniji, s čimer se je zmanjševal razkorak do povprečja EU. Zahodna Slovenija je tako v 2018 že drugo leto zapored presegla evropsko povprečje² po BDP pc, vzhodna Slovenija pa je bila z 71 % še vedno med manj razvitimi regijami EU.³

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska (NUTS 2) / statistična regija (NUTS 3)	BDP na prebivalca										Struktura BDP, v % 2018
	Slovenija = 100								EU = 100		
	2000	2005	2008	2014	2015	2016	2017	2018	2008	2018	
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	90	87	100,0
zahodna Slovenija (NUTS 2)	118,9	121,6	121,2	119,2	119,1	119,5	119,6	119,9	109	104	56,7
obalno-kraška	106,5	104,6	107,1	97,6	99,8	99,8	102,3	102,5	96	89	5,6
goriška	97,6	93,9	95,5	90,6	91,7	92,2	92,2	90,3	85	78	5,1
gorenjska	88,7	87,1	84,7	87,8	88,3	87,7	89,3	89,8	76	78	8,8
osrednjeslovenska	139,6	146,3	144,9	142,1	140,9	141,6	140,7	141,1	130	122	37,1
vzhodna Slovenija (raven NUTS 2)	84,5	82,1	82,0	83,0	83,0	82,7	82,4	82,2	73	71	43,3
primorsko-notranjska	81,5	73,7	73,0	72,2	74,6	74,9	72,5	71,7	65	62	1,8
jugovzhodna Slovenija	98,5	95,9	97,0	95,0	95,3	94,3	97,6	97,9	87	85	6,8
posavska	83,9	81,0	79,8	83,6	83,9	83,7	83,0	82,9	72	72	3,0
zasavska	73,6	63,8	60,7	56,7	54,2	53,4	52,6	52,4	54	45	1,4
savinjska	90,1	89,1	89,4	91,3	92,4	91,9	91,6	90,5	80	79	11,2
koroška	84,6	79,4	77,0	80,2	81,4	81,2	80,2	81,0	69	70	2,8
podravska	82,2	82,3	83,7	83,4	82,6	82,0	81,1	80,8	75	70	12,6
pomurska	70,3	66,5	63,3	68,4	67,3	68,0	67,6	67,6	57	59	3,7
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	19,6	22,9	23,0	21,8	21,2	21,7	21,7	21,5			

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni računi, 2020; Eurostat – general and regional statistics, 2020; preračuni UMAR.

¹ Je eden od kazalnikov regionalnih razlik. Izračunan je kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražen je v odstotkih od nacionalnega BDP pc.
² Na tej ravni je bila prvič že pred krizo v letu 2003 in drugič v letu 2010.
³ Manj razvite regije so regije NUTS 2 z BDP pc pod 75 % povprečja EU. Zahodna Slovenija, ki je trenutno regija v prehodu, se bo v naslednjem programskem obdobju uvrstila med razvite regije, ker bo nekoliko presegala povprečje EU.

Indeks razvojne ogroženosti

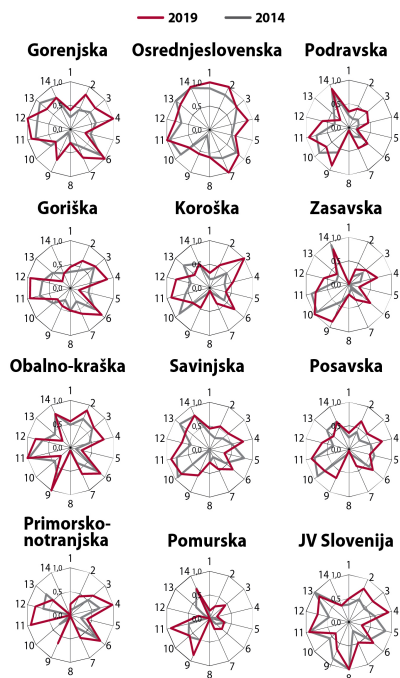
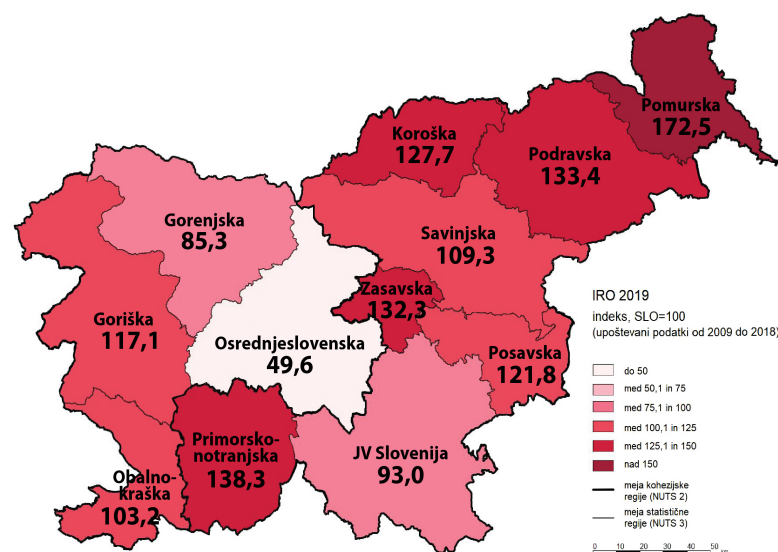
1.8

Kazalnik IRO¹ za leto 2019 kaže, da po razvojni ogroženosti oziroma razvitosti izstopata predvsem dve regiji, razlike med preostalimi regijami pa so manjše. Osrednjeslovenska regija najbolj izstopa v pozitivno smer in ima za polovico manjšo vrednost IRO² od slovenskega povprečja. Le v treh regijah, osrednjeslovenski, gorenjski in jugovzhodni Sloveniji, IRO ne presega slovenskega povprečja. Pomurska regija najbolj izstopa v negativno smer in za več kot dve tretjini presega slovensko povprečje. Razlike med preostalimi regijami so precej manjše. Koeficient variacije, ki kaže odstopanje od povprečja, znaša 25,7 %. Če bi iz obdelave izvzeli obe skrajni regiji, bi bilo razmerje med novima skrajnima regijama precej manjše (1 : 1,9), koeficient variacije pa bi znašal 20 %.

Izboljšanje kazalnikov IRO med letoma 2014 in 2019 večinoma ni zmanjšalo razkoraka regij do

slovenskega povprečja. V večini regij so se vrednosti kazalnikov, ki sestavljajo IRO (Pečar, 2018), izboljšale, najbolj v osrednjeslovenski, zaradi česar se je povečal razkorak preostalih regij do osrednjeslovenske in tudi do slovenskega povprečja. Razmerje med skrajnima regijama, ki sta v letu 2019 še vedno isti kot leta 2014, se je poslabšalo z 1 : 2,7 na 1 : 3,5, koeficient variacije pa se je povečal za okoli 2 o. t. Čeprav je tudi pomurska regija napredovala pri nekaterih kazalnikih (predvsem pri kazalnikih razvitosti), to ni zadoščalo za zmanjšanje zaostanka za osrednjeslovensko regijo. Na lestvici vseh regij je prišlo le do majhnih sprememb, največjo je opaziti pri podravski regiji, ki je svoj rang poslabšala za dve mesti. Primerjava IRO med letoma 2014 in 2019 nakazuje, da se hitrim gospodarskim spremembam lažje prilagajajo bolj razvite regije. Po krizi 2009–2013 se namreč gospodarske razmere hitreje izboljšujejo v slednjih, s tem pa ponovno naraščajo razlike med regijami.

Zemljevid: Indeks razvojne ogroženosti regij 2019

Vir: SI-STAT podatkovni portal, SURS, GURS, MOP, ZRSVN, URSZR, MGRT, DRI upravljanje investicij, d.o.o., izračuni in kartografija UMAR.

Opomba: Številke v pajkovi mreži so: (1) bruto domači proizvod na prebivalca, (2) bruto dodana vrednost na zaposlenega, (3) razpoložljivi dohodek na prebivalca, (4) stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), (5) investicije v osnovna sredstva v BDP, (6) stopnja registrirane brezposelnosti mladih (15–29 let), (7) prebivalstvo s terciarno izobrazbo (25–64 let), (8) bruto domači izdatki za RRD v BDP, (9) delež prečiščene odpadne vode s sekundarnim in terciarnim čiščenjem, (10) površina varovanih območij, (11) ocenjena škoda zaradi naravnih nesreč v BDP, (12) stopnja registrirane brezposelnosti, (13) indeks staranja prebivalstva, (14) poseljenost.

¹ Več o tem gl. v Pečar, 2020.

² Manjša vrednost kazalnika pomeni manjšo razvojno ogroženost in nasprotno.

Produktivnost

1.9

Zaostanek Slovenije za povprečno produktivnostjo EU je bil leta 2018 še nekoliko višji kot pred začetkom krize v 2008 in precej oddaljen od cilja SRS 2030, kljub postopnemu dohitevanju v zadnjih letih. Pokrizno znižanje *trendne* rasti produktivnosti je v glavnem povezano z odsotnostjo povečevanja kapitalske opremljenosti dela. Kapitalsko poglobljanje je namreč v obdobju 2000–2008 pojasnilo polovico rasti produktivnosti (precej več kakor v EU). V odsotnosti tega dejavnika v pokriznem obdobju je rast trendne produktivnosti temeljila izključno na prispevku skupne faktorske produktivnosti, tj. učinkovitejši rabi kapitala in dela. Zlasti v letih 2016 in 2017 je skupno rast produktivnosti ponovno krepil tudi izrazitejši *ciklični* prispevek, a je njegov vpliv v letih 2018 in 2019 postopoma slabil. Z vidika *vpliva sprememb v panožni strukturi gospodarstva* na rast produktivnosti je v primerjavi s predkriznim obdobjem precej nižji strukturni prispevek prehajanja delovne sile v sektorje, kjer je produktivnost višja oziroma hitreje narašča. Rast je večinoma temeljila na (sicer tudi upočasneni) znotrajsektorski rasti produktivnosti, tj. rasti produktivnosti posameznih panog (gl. poglavje 1.2.1).

V večini dejavnosti poslovnega sektorja je bila rast produktivnosti po letu 2009 nižja kot v predkriznem obdobju, a primerljiva oziroma višja kot v povprečju EU, zaostanek pa ostaja velik v **gradbeništvu in storitvah IKT**.¹ V obdobju 2009–2018 je bila rast produktivnosti najvišja (v povprečju okoli 3 % letno) v dejavnosti transporta (H) in drugih poslovnih dejavnostih (N), zlasti v segmentu zaposlovalnih agencij. V teh dejavnostih je bilo povišanje produktivnosti tudi precej višje kot v povprečju EU. Relativno visoko rast produktivnosti so beležile tudi predelovalne dejavnosti, katerih gibanje je bilo v grobem primerljivo s povprečjem EU, kar je delno posledica njihove izrazite vpetosti v globalne verige vrednosti. Precejšen zaostanek za predkrizno ravno pa je še vedno v gradbeništvu, kljub ugodnim gibanjem v letih 2016–2018. V mednarodnih primerjavah še izraziteje v negativno smer izstopajo dejavnosti IKT.² Z ohlajanjem tujega povpraševanja se je rast produktivnosti v letih 2018 in 2019 ponovno ciklično upočasnila. Že leta 2018 se je produktivnost znižala v predelovalnih dejavnostih, leta 2019 pa se je realna rast upočasnila (ali postala negativna) v večini dejavnosti.

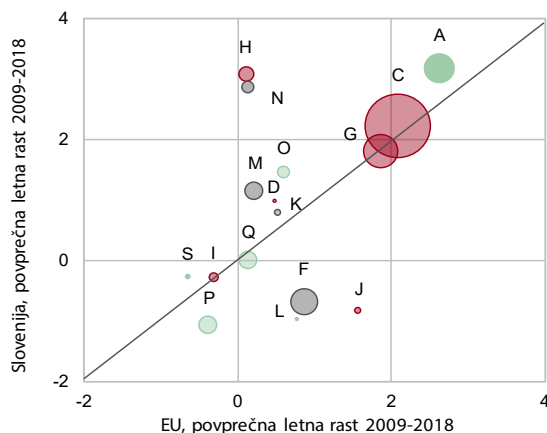
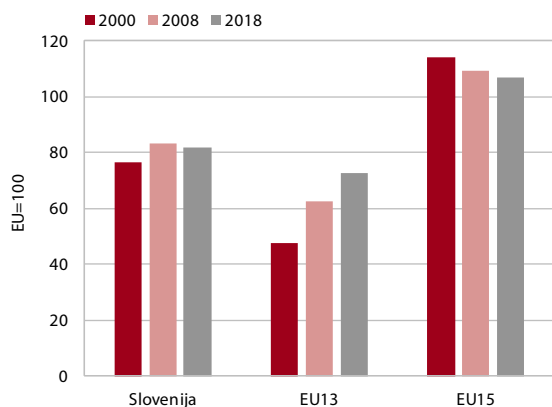
Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Realna rast produktivnosti*, v %	2,0	1,0	-6,0	3,5	2,6	-1,7	0,1	2,3	0,9	1,3	1,8	0,9	0,1	
Raven produktivnosti**, EU = 100	76	83	80	79	81	80	81	81	80	81	82	82	n. p.	95

Vir: SURS, 2019; Eurostat, 2019; preračun UMAR.

Opomba: *BDP (v stalnih cenah) na zaposlenega; ** BDP (v standardih kupne moči) na zaposlenega.

Slika: Raven produktivnosti gospodarstva (levo) in realna rast produktivnosti po dejavnostih (desno)

Vir: Eurostat; preračun Umar.

Opomba: Menjalni del poslovnega sektorja (rdeče): rudarstvo (B), predelovalne dej. (C), oskrba z energijo (D), komunalne storitve (E), trgovina (G), promet (H), gostinstvo (I) in dejavnosti IKT (J); nemenjalni del poslovnega sektorja (sivo): gradbeništvo (F), finančne storitve (K), strokovne, znanstvene in tehnične dej. (M), druge poslovne dej. (N); neposlovni sektor (zeleno): kmetijstvo (A), poslovanje z nepremičninami (L), javna uprava (O), izobraževanje (P), zdravstvo in socialno varstvo (Q), kulturne in rekreacijske dej. (R) ter druge dej. (S). Velikost krogov predstavlja delež zaposlenih (v delovnih urah) v posamezni dejavnosti v Sloveniji v izhodiščnem letu (2008).

¹ Na skupno rast produktivnosti močno vpliva tudi počasna rast produktivnosti neposlovnega sektorja, a imajo te dejavnosti svoje posebnosti, njihovo produktivnost pa je težje statistično izmeriti.

² V teh dejavnostih se že od leta 2009 zmanjšuje tudi kapitalska opremljenost dela, tj. kapital na zaposlenega (v delovnih urah). Med IKT-dejavnostmi se je produktivnost najbolj znižala v dejavnosti telekomunikacij.

Evropski inovacijski indeks

1.10

Ob zadnjem merjenju evropskega inovacijskega indeksa (EII) za leto 2018 je Slovenija znatno poslabšala uvrstitev in nazadovala v skupino zmernih inovatorok. Vrednost EII za Slovenijo se je zmanjševala že večino obdobja po letu 2014,¹ evropsko povprečje pa se je povečevalo. EII je sestavljeni kazalnik, ki meri učinkovitost nacionalnih raziskovalno-inovacijskih sistemov članic EU.² Na podlagi vrednosti EII so države uvrščene v štiri skupine glede na učinkovitost inovacijskega sistema.³ Zadnje merjenje EII za leto 2018 kaže nazadovanje Slovenije glede na leto prej, ki izvira iz poslabšanja večine kazalnikov EII (15 od 27). Pri posameznih komponentah EII⁴ je največje nazadovanje in večanje zaostanka za povprečjem EU zabeleženo pri stopnji inovacijske aktivnosti v podjetjih⁵ in pri učinkih na prodajo.⁶ Tudi pri povezovanju in sodelovanju med akterji, kjer pa se večina podatkov nanaša na obdobje do

leta 2016, ter pri naložbah podjetij v podporo inovacijam je prišlo do nazadovanja, vendar Slovenija ostaja blizu povprečja EU. Najslabši rezultati glede na povprečje EU so zabeleženi pri komponenti financiranje in podpora, kjer izstopajo nizke vrednosti za rizični kapital, ter pri učinkih na prodajo, še posebej nizek odstotek na znanju temelječih storitev v izvozu storitev (gl. kazalnik 1.14). Upadanje sredstev javnega sektorja za financiranje RRD med letoma 2012 in 2017 bi se lahko odrazilo na vrednosti EII tudi ob naslednjih merjenjih (npr. na inovacijski aktivnosti, povezavah in sodelovanju med javnim in zasebnim sektorjem, intelektualni lastnini), saj se učinki instrumentov, ki spodbujajo ta področja, pokažejo z zamikom.

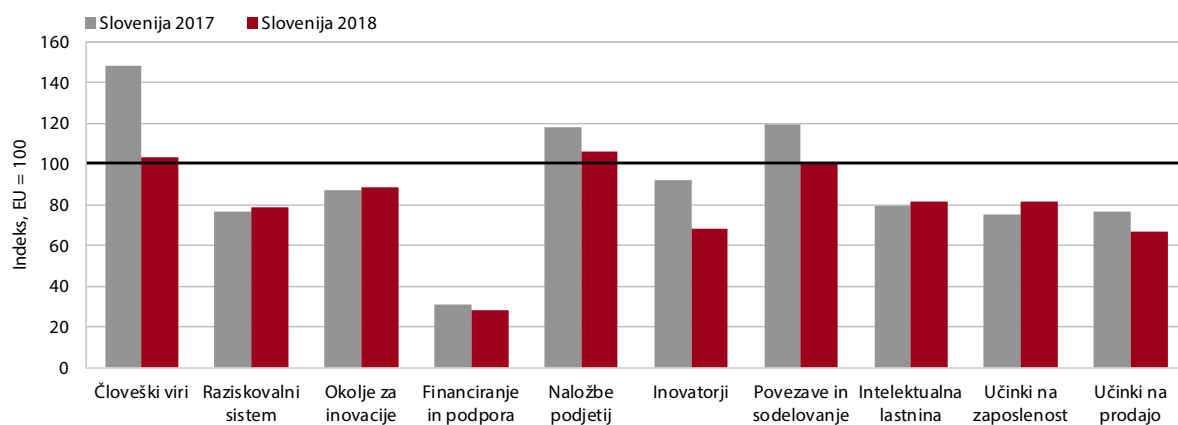
Tabela: Evropski inovacijski indeks

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija (indeks EU 2011 = 100)	98,2	96,2	96,7	97,3	96,0	97,2	96,7	87,6	>120 (uvrstitev med vodilne inovatorke)*
Slovenija (indeks EU = 100)	98,2	97,0	96,5	97,4	94,5	93,1	91,0	80,5	
Slovenija	0,474	0,464	0,466	0,469	0,463	0,469	0,467	0,423	
EU	0,482	0,478	0,483	0,482	0,490	0,503	0,513	0,525	

Vir: European Innovation Scoreboard 2019, 2019.

Opomba: * Med vodilne inovatorke se uvrščajo države, katerih inovacijska učinkovitost je višja od 120 % povprečja EU v letu 2011. Leta 2018 so vodilne inovatorke dosegle vrednost EII med 0,651 in 0,713.

Slika: Komponente evropskega inovacijskega indeksa, 2017 in 2018

Vir: European Innovation Scoreboard 2019, 2019.

¹ Slovenija je nazadovala tudi glede na povprečje EU v 2011. Cilj SRS za 2030 je, da bo Slovenija to povprečje presegla za 20 %.

² V izračun EII je vključenih 27 kazalnikov, podatki za kazalnike za zadnji izračun EII 2018 (objava v 2019) upoštevajo stanje na dan 2. 5. 2019. Pri večini kazalnikov so bili podatki za leto 2016 in 2017, kar je treba upoštevati pri interpretaciji.

³ Vodilne inovatorke dosegajo inovacijsko učinkovitost, višjo od 120 % povprečja EU v letu 2011, močne inovatorke med 90 % in 120 %, zmerne inovatorke med 50 % in 90 % ter skromne inovatorke pod 50 % povprečja (European Innovation Scoreboard 2019, 2019).

⁴ EII sestavlja deset komponent, v treh sta dva kazalnika, v sedmih pa trije kazalniki.

⁵ novacijska aktivnost se znižuje od leta 2010, najbolj je upadla po zadnji raziskavi za obdobje 2014–2016 (več v European Innovation Scoreboard 2019, 2019 in Poročilu o razvoju 2019, str. 91).

⁶ Slika kaže največji padec v primerjavi s povprečjem EU pri komponenti človeških virov, v katero je vključen tudi kazalnik novi doktorji znanosti. Pri tem kazalniku je bil podatek za izračun EII 2018 leto 2017, za primerjavo s preteklim letom pa 2016. Zaradi zaključevanja predbolonjskih programov v letu 2016 je naziv doktor znanosti pridobil veliko število posameznikov, zato primerjava ne izraža dejanskih sprememb tega indikatorja, ki je bistveno vplival tudi na znižanje komponente človeški viri.

Indeks digitalnega gospodarstva in družbe

1.11

Slovenija je v preteklih letih po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe napredovala s podobnim tempom kot EU, njena uvrstitev v sredino držav EU je tako ostajala dokaj nespremenjena. Indeks spremlja digitalno konkurenčnost držav na področjih povezljivosti, človeškega kapitala, uporabe internetnih storitev, integracije digitalne ekonomije in digitalizacije javnih storitev. Slovenija je po skupnem indeksu in po večini podkomponent indeksa za leto 2019 dosegala podobno oceno kot povprečje EU, cilj SRS 2030 pa je povsod doseči vsaj 9. mesto. Precej manjša kot v EU je bila le *uporaba internetnih storitev*, zlasti naprednejših,¹ kjer se je kljub povečevanju v preteklih letih zaostanek za EU le počasi zmanjševal. Pri povezljivosti in integraciji digitalne ekonomije je Slovenija v zadnjem obdobju napredovala s podobnim tempom, pri digitalizaciji javnih storitev pa nekoliko hitreje kot EU. Zelo skromne in počasnejše kot v EU pa so bile po letu 2017 spremembe na področju *človeškega kapitala* (pri deležu zaposlenih strokovnjakov za IKT, diplomantov s področja IKT ter digitalnih spretnosti prebivalstva). Pri zadnjih Slovenija zaostaja za povprečjem EU, kar bi lahko deloma pojasnilo relativno nizko uporabo internetnih

storitev. Počasen napredek na področju človeškega kapitala za digitalizacijo pomeni resno oviro pri digitalni preobrazbi podjetniškega in javnega sektorja. *Integracija digitalne tehnologije* v podjetja sicer zadnja leta potekala s podobno hitrostjo kot v EU, vendar bodo za učinkovito sledenje hitremu napredku na področju uvajanja naprednih IKT-tehnologij za preboj med uspešnejše države EU potrebna dodatna prizadevanja zlasti za zagotovitev povečanih potreb po kadrih z ustreznimi digitalnimi znanji. Glede *povezljivosti* je ob relativno visoki pokritosti s širokopasovnimi (tudi hitrimi) povezavami izziv še bolj povečati njihovo uporabo, predvsem z izboljšanjem digitalne usposobljenosti prebivalstva in cenovne dostopnosti teh povezav.² Pri uvajanju omrežja 5G potekajo testiranja, dodelitev ustreznega frekvenčnega pasu pa je bila predvidena za leto 2020.³ Ponudba *digitalnih javnih storitev* je v Sloveniji relativno dobra na področju e-zdravstva in dostopnosti odprtih podatkov. V preteklih letih so se hitro razvijale tudi storitve e-uprave, vendar pa je delež uporabnikov teh storitev relativno nizek zaradi premajhnega poznavanja in zapletenosti postopkov.⁴

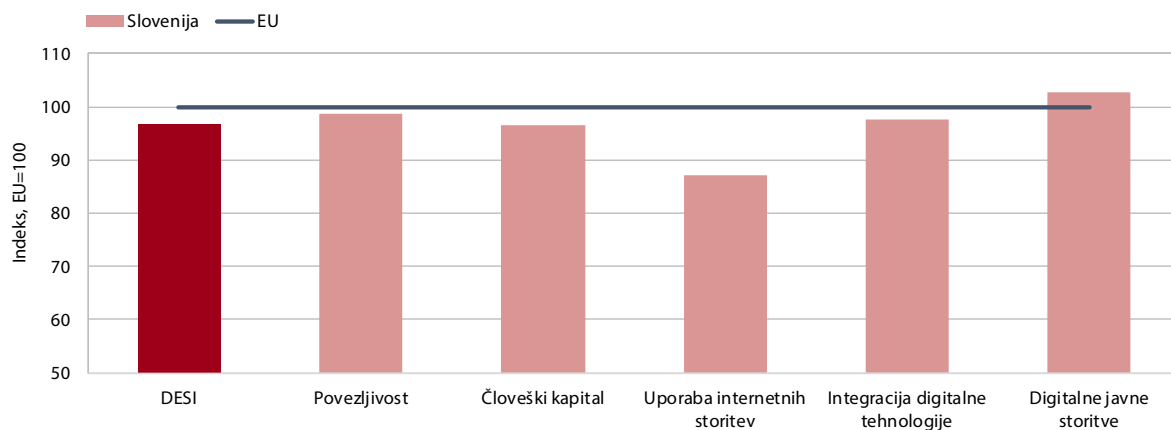
Tabela: Uvrstitev Slovenije po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) med 28 državami EU

	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)	16	15	16	< ali = 9
Povezljivost	16	18	17	< ali = 9
Človeški kapital	13	14	15	< ali = 9
Uporaba internetnih storitev	22	21	21	< ali = 9
Integracija digitalne ekonomije	15	14	15	< ali = 9
Digitalne javne storitve	16	16	14	< ali = 9

Vir: Evropska komisija (Digital Single Market), 2014–2019.

Opomba: Izračun indeksa za posamezno leto temelji na podatkih za predhodno leto. V 2019 je bila metodologija indeksa izpopolnjena in narejeni preračuni za predhodna leta, kar je spremenilo uvrstitve držav iz predhodnih objav indeksa DESI.

Slika: Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ter njegove komponente, 2019

Vir: Evropska komisija (Digital Single Market), 2019.

¹ V okviru DESI so to predvsem: spletna posvetovanja in glasovanja, spletno bančništvo, nakupovanje, strokovna družbena omrežja.

² Po indeksu cen širokopasovne povezave se je Slovenija v DESI 2019 uvrstila med države z nizko cenovno dostopnostjo (na 25. mesto) med državami EU.

³ Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI), Poročilo o državi za leto 2019, Slovenija, 2019.

⁴ Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI), Poročilo o državi za leto 2019, Slovenija, 2019.

Izvozni tržni delež

1.12

Tržni delež slovenskega blaga na svetovnem trgu se je v obdobju 2013–2019 povečeval. Slovenski izvoz je leta 2007 pomenil približno 0,2 % svetovnega uvoznega povpraševanja po blagu, nato pa je v obdobju 2008–2012 sledil močan padec tržnega deleža na svetovnem trgu, eden večjih med državami EU. Več kot polovico padca tržnega deleža v tistem obdobju lahko pojasnimo z neugodno izvozno (predvsem geografsko) usmerjenostjo,¹ neugoden vpliv pa je imelo tudi močno poslabšanje (stroškovne) konkurenčnosti v začetku krize. S ponovnim uravnoteženjem cenovno-stroškovnih dejavnikov in okrepitvijo uvoznega povpraševanja pomembnejših trgovinskih partneric se je od leta 2013 tržni delež znova povečeval, izraziteje od leta 2016. Rast je bila v obdobju 2013–2018 med najvišjimi med državami EU, v daljšem obdobju pa so nove članice EU bistveno bolj povečale njihove tržne deleže na svetovnem trgu. Ocenjujemo, da je bila rast slovenskega izvoznega tržnega deleža v letu 2019 še relativno visoka (3,5 %), a je bila ožje osnovana, rast so ključno spodbujali le posamezni proizvodi.

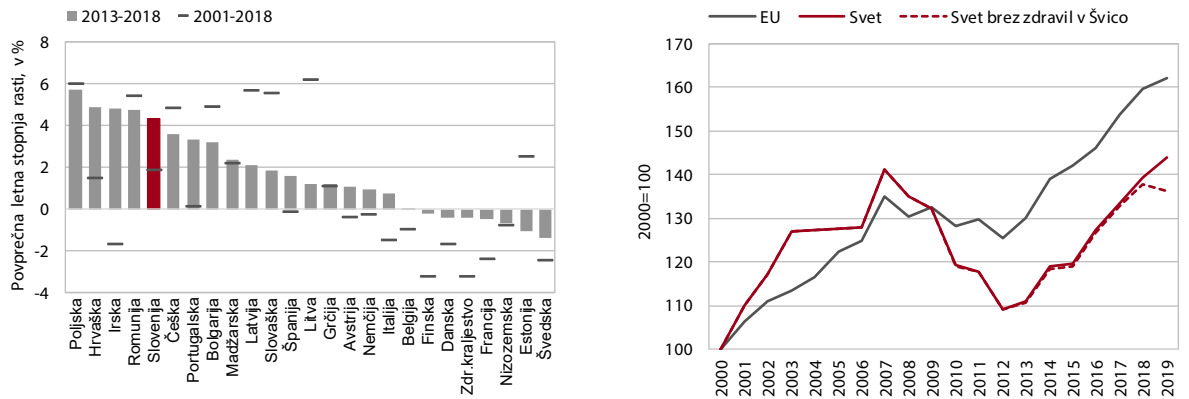
Rast tržnega deleža je v letu 2019 močno pospešil izvoz predhodno uvoženih zdravil, ki pa h gospodarski aktivnosti ni pomembneje prispeval. Od leta 2000 se je slovenski izvozni tržni delež najhitreje povečeval v segmentu visoko tehnološko zahtevnih proizvodov, zlasti pod vplivom izvoza zdravil. V letu 2019 je bilo povišanje izvoza in tržnega deleža zdravil še izrazitejše² kakor v preteklih letih, a je tokrat ključno vplival izvoz (večinoma v Švico) pred tem uvoženih zdravil (angl. re-export), kar na gospodarsko aktivnost ni imelo večjega vpliva. Tržni deleži namreč temeljijo na konceptu bruto izvoza in ne pojasnijo, koliko dodane vrednosti je bilo pri tem ustvarjene. Če izločimo vpliv izvoza zdravil v Švico, se je slovenski izvozni tržni delež na svetovnem trgu v letu 2019 celo nekoliko znižal (–1 %). Relativno skromno rast izvoznega tržnega deleža je Slovenija leta 2019 beležila tudi na že sicer počasi rastočem EU trgu (1,5 %), zlasti zaradi znižanja v zadnjem četrtletju.³

Tabela: Tržni delež Slovenije na svetovnem in EU trgu blaga

	Tržni delež, v %			Povprečna letna stopnje rasti, v %			
	2000	2007	2018	2001–2007	2008–2012	2013–2017	2019*
Svet	0,138	0,195	0,192	5,1	-5,0	4,1	3,5
EU	0,283	0,382	0,452	4,4	-1,4	4,1	1,5

Vir: SURS, UN Comtrade, Comext, 2020; preračun Umar. *Ocena.

Slika: Mednarodna primerjava rasti tržnih deležev držav EU na svetovnem trgu (levo) in gibanje slovenskega tržnega deleža na svetovnem in EU trgu (desno)

Vir: SURS, UN Comtrade, Comext, 2020; preračun Umar. * Brez prikaza Cipra, Luksemburga in Malte;

¹ Naša nadpovprečna usmerjenost izvoza blaga na trge s skromnim uvoznim povpraševanjem, predvsem posamezne države EU in nekdanje Jugoslavije.
² Slovenski izvoz medicinskih in farmacevtskih proizvodov na svetovni trg se je v povprečju leta 2019 povečal za več kot 50 % (izraženo nominalno, v USD) oziroma več kot 60-odstotno (izraženo nominalno, v EUR).
³ V drugi polovici leta je k znižanju tržnega deleža prispevala predvsem neugodna izvozna specializacija, tj. nadpovprečno se je znižalo EU uvozno povpraševanje po proizvodih, ki predstavljajo relativno pomembnejši delež v slovenskem izvozu. Poleg tega je na četrtno dinamiko močno vplival izvoz naftnih derivatov, ki je v prvih treh četrtletjih rast izvoza in tržnega deleža na EU trgu krepil, v zadnjem četrtletju pa je imel občutno negativen prispevek.

Stroški dela na enoto proizvoda

1.13

Po petih letih skladne rasti plač in produktivnosti so se v letu 2019 stroški dela na enoto proizvoda občutneje povečali. V začetku gospodarske krize je Slovenija pod vplivom znižanja produktivnosti (2009) in za takratne gospodarske razmere visoke rasti plač (2010)¹ močno poslabšala svoj stroškovno konkurenčni položaj. Prilagoditvam, ki so izhajale zlasti iz trga dela,² je sledilo obdobje relativno skladne rasti plač in produktivnosti (2014–2017). Med letom 2018 in še izraziteje v letu 2019 so se stroški dela na enoto proizvoda ponovno začeli povečevati, na kar je vplivala višja rast plač in znižanje rasti produktivnosti.

Stroški dela na enoto proizvoda so se v izvozno usmerjenih panogah gospodarstva začeli povečevati že med letom 2018, leta 2019 pa še v večini preostalih dejavnosti. V pokriznem obdobju so mednarodni konkurenci izpostavljene predelovalne dejavnosti, pa

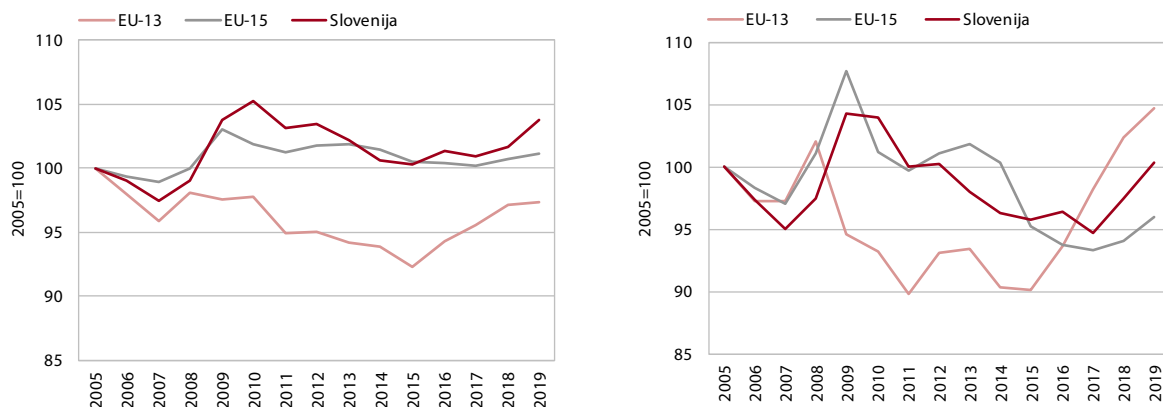
tudi nekatere tradicionalne tržne storitve (npr. trgovina in promet), pomembno prispevale k skladnosti med rastjo plač in rastjo produktivnosti. Stroški dela na enoto proizvoda so se v predelovalnih dejavnostih ponovno začeli povečevati med letom 2018.³ Rast plač sicer ni odstopala od povprečja v gospodarstvu, izraziteje pa se je upočasnila rast produktivnosti, tj. dodane vrednosti na zaposlenega, povezana z upočasnitvijo uvoznega povpraševanja v pomembnejših trgovinskih partnericah. Leta 2019 se je občutnejša rast stroškov dela na enoto proizvoda razširila tudi v druge panoge poslovnega sektorja. Povečani stroškovni pritiski, zlasti menjalnega dela gospodarstva, so bili sicer značilni tudi za večino drugih držav EU, v manjšem obsegu za stare članice (EU-15), v večini novih članic EU (EU-13) pa obstajajo že več let.

Tabela: Rast stroškov dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	1,6	4,8	1,4	-2,0	0,3	-1,2	-1,5	-0,4	1,0	-0,4	0,7	2,0
EU	0,9	2,9	-1,0	-0,9	0,5	-0,1	-0,5	-1,1	-0,1	-0,1	0,5	0,3

Vir: Eurostat Portal Page, 2020; preračun UMAR.

Slika: Stroški dela na enoto proizvoda, celotno gospodarstvo (levo) in predelovalne dejavnosti (desno)

Vir: Eurostat Portal Page, 2020; preračun UMAR.

Opomba: EU-13 (EU-15) – države EU, ki so se Uniji priključile od leta 2004 (pred letom 2004).

¹ Spodbujene s povišanjem minimalne plače.

² Natančneje zadržane rasti plač in (pasivnega) povišanja produktivnosti prek znižanja zaposlenosti.

³ Poleg predelovalnih dejavnosti so se med dejavnostmi poslovnega sektorja opazneje povišali tudi v IKT-dejavnostih, kjer pa razlog ni cikliččen, saj se nepretrgoma povečujejo že od leta 2013.

Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev

1.14

Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov je bil po rasti pred in med gospodarsko in finančno krizo zadnja leta dokaj stabilen in višji kot v povprečju v EU. Opazneje se je povečal v obdobju med letoma 2008 in 2010, ko so se med začetkom gospodarske krize začele močnejše krčiti nekatere druge, manj konkurenčne industrije. To obdobje je zaznamovalo prestrukturiranje blagovnega izvoza v smeri povečevanja deleža tehnološko najzahtevnejših proizvodov, hkrati se je močno znižal delež nizko tehnološko zahtevnih proizvodov. Več kot polovico visokotehnološkega izvoza sestavljajo medicinski in farmacevtski proizvodi ter električni stroji in naprave, katerih delež v izvozu pa se je od leta 2015 zmanjševal. V primerjavi z EU Slovenija najbolj izstopa po visokem deležu tehnološko srednje zahtevnih proizvodov, ki so močno integrirani v globalne verige vrednosti in tako najbolj občutljivi na nihanja v tujem povpraševanju.

Delež na znanju temelječih storitev¹ v skupnem izvozu storitev je v mednarodni primerjavi nizek, četudi se je njihova izvozna usmerjenost v preteklih letih povečevala. Njihov delež v celotnem izvozu storitev se je od leta 2010 (20,6 %) do leta 2017 zviševal, leta 2018 pa znižal za 1 o. t. na 23,6 %. To je še povečalo zaostanek za povprečjem EU, ki se sicer že vrsto let giblje na ravni nekoliko nad 13 o. t. Za evropskim povprečjem je zaostajala glavnina storitev, najbolj računalniške (za okoli 7 o. t.). V Sloveniji so višji delež od povprečja EU dosegale predvsem telekomunikacijske storitve, se je pa v zadnjih treh letih njihov delež v strukturi izvoza storitev zmanjševal. V Sloveniji se je v obdobju 2010–2018 najbolj povečal izvoz tehničnih, s trgovino povezanih storitev, za 10,5 % v povprečju na leto, v EU pa izvoz informacijskih storitev, za 15,2 % na leto, kjer so zlasti vzhodnoevropske članice dosegle znatno višje rasti izvoza (okoli 20 % na leto) od Slovenije, 7,7 % na leto.

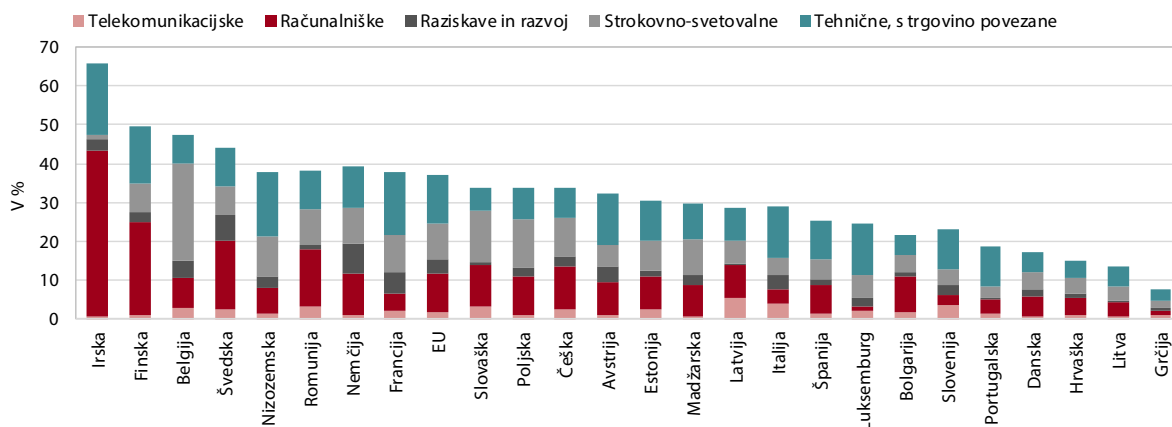
Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku

		2000	2005	2008	2009	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Naravni viri	Slovenija	5,3	5,3	6,1	5,6	5,7	6,1	6,3	6,8	6,5	6,1	5,9
	EU	7,1	7,0	7,6	7,7	8,3	8,8	8,5	7,9	7,5	7,7	7,8
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,2	13,1	13,6	14,1	16,4	16,7	16,6	15,5	14,9	15,0	15,7
	EU	16,3	17,0	17,8	17,3	19,5	19,2	18,4	17,0	16,6	17,1	17,9
Nizkotehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	27,1	23,4	20,8	18,4	18,1	17,6	18,0	17,9	18,0	17,7	17,5
	EU	15,2	14,9	14,7	14,4	13,8	13,8	14,3	14,5	14,7	14,7	14,6
Srednjetehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	38,1	41,8	41,0	40,7	36,4	36,0	36,7	37,3	38,5	39,0	39,3
	EU	34,9	36,9	36,5	34,5	35,3	35,4	36,4	37,3	37,9	38,0	37,3
Visokotehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	13,1	13,7	16,2	18,5	19,4	20,0	19,5	19,7	19,6	19,8	19,5
	EU	19,8	18,8	16,7	18,8	17,3	17,0	17,6	18,4	18,7	18,5	18,1

Vir: Comtrade UN, SURS, 2020; preračuni UMAR.

Opomba: razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Lall). Nekateri proizvodi so nerazvrščeni in zato seštevek petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev* v izvozu storitev, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2020, preračuni UMAR.

Opomba: * Na znanju temelječe nefinančne tržne storitve so telekomunikacijske, računalniške in informacijske (SI) ter druge poslovne storitve (SJ). Ker je delež informacijskih storitev samo v treh članicah večji od 1 %, v sliki zaradi boljše preglednosti ni prikazan. Države so razvrščene po skupnem deležu na znanju temelječih storitev. Za Irsko in Litvo so podatki za leto 2016.

¹ Informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M) (OECD STI Scoreboard 2013, 2013).

Neposredne tuje investicije

1.15

Vhodne NTI v Slovenijo so se od leta 2014 hitreje povečevale, izhodne NTI pa so bile skromne. Višje vhodne NTI, katerih stanje se je v zadnjih petih letih (2014–2019) povečalo kar za 58 %, so bile predvsem posledica pospešitve privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Več pa je bilo tudi širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom in novih (greenfield) investicij. Rezultati ankete SPIRIT v obdobju 2014–2018 kažejo, da je vsako leto več kot 35 % anketiranih podjetij s tujim kapitalom napovedalo širitev dejavnosti v Sloveniji, v letu 2018 je bilo takih 38,2 %. Izhodne NTI pa so se po zmanjšanju v obdobju 2010–2013 od leta 2014 le skromno povečevale. Njihovo stanje je bilo leta 2019 le nekoliko višje od sicer prej najvišje ravni v letu 2009 (6.143 mio. EUR). Prilivi lastniškega kapitala so se leta 2019 glede na leto poprej skoraj podvojili (povečanje za 97 % oziroma na 1.052 mio. EUR), odlivi pa so se močno zmanjšali (s 314 mio. EUR na 35 mio. EUR).

Slovenija kljub relativno hitri rasti prilivov NTI ostaja med državami EU z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Čeprav se je delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP do leta 2019 povečal na 33,6 % BDP, kar je kar 10,9 o. t. več glede na stanje ob začetku krize (2008), je Slovenija po tem kazalniku še vedno zaostajala za drugimi novimi državami članicami EU. V obdobju 2009–2018 je sicer med vsemi novimi članicami zabeležila najvišje povečanje deleža stanja vhodnih NTI v BDP. Med državami EU so imele nižji delež od Slovenije le Finska, Francija, Grčija, Italija in Nemčija. Pri izhodnih NTI Slovenije se je delež stanja v primerjavi z BDP od 17,0 % leta 2009, ko je dosegel najvišjo vrednost, znižal na 13,0 % v letu 2019. S tem je Slovenija med novimi članicami EU sicer zaostajala le za Madžarsko in Estonijo, ki pa sta imeli obe bistveno večji delež.

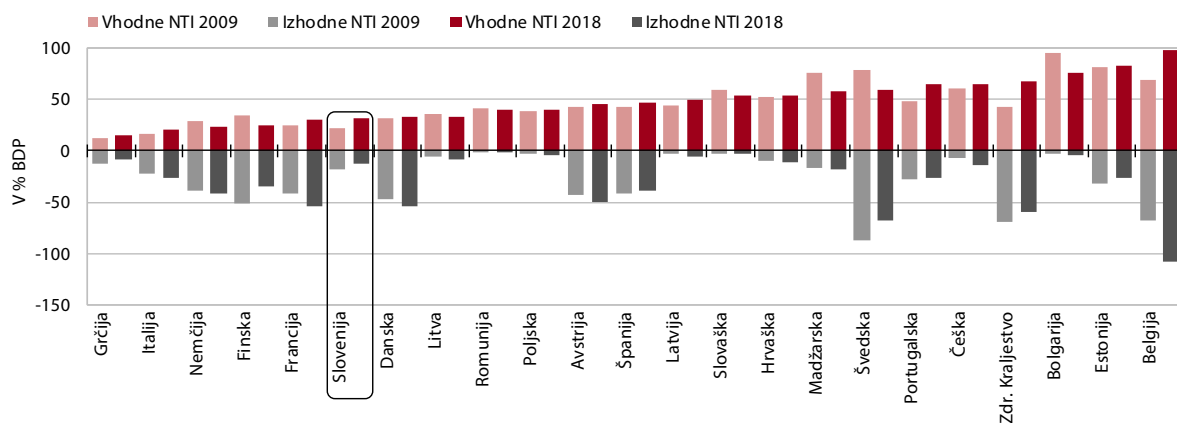
Tabela: Tokovi in stanja¹ vhodnih in izhodnih NTI² v Sloveniji

V mio. EUR	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vhodne NTI												
Stanje konec leta	2.567	5.981	8.598	7.983	9.249	8.897	10.202	11.612	12.970	13.957	15.152	16.143
Priliv lastniškega kapitala ³	96,3	270,7	380,3	449,9	334,1	441,7	1.436,1	1.344,1	956,0	581	535	1.052
Stanje kot % BDP	11,9	20,5	22,7	22,0	25,5	24,4	27,1	29,9	32,1	32,5	33,1	33,6
Izhodne NTI												
Stanje konec leta	829	2.777	6.085	6.097	5.710	5.179	5.335	5.508	5.741	5.969	6.062	6.252
Odliv lastniškega kapitala ³	55	456	721	181	384	427	134	244	256	191	314	35
Stanje kot % BDP	3,8	9,5	16,0	16,8	15,8	14,2	14,2	14,2	14,2	13,9	13,2	13,0

Vir: Banka Slovenije, 2020.

Opombe: ¹ Stanja so prikazana po metodologiji BPM6 po načelu smeri naložbe, na katero je Banka Slovenije prešla z letom 2014. Stanja po tej metodologiji so se zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI, precej spremenila. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI konec 2013 je bilo po stari metodologiji 10.729 mio. EUR, po novi pa le 8.926 mio. EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121 mio. EUR, po novi pa 5.172 mio. EUR (Neposredne naložbe 2013, 2014). ² Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ³ Lastniški kapital brez reinvestiranih dohodkov.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI v % BDP

Vir: UNCTAD FDI/MNE database, 2019.

Opomba: Na sliki so zaradi boljšega prikaza vključene države EU razen Cipra, Malte, Irske Luksemburga in Nizozemske, ki izstopajo po visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev

1.16

Rast izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) v letu 2018 ni nadomestila njihovega padca v preteklih letih. Izdatki za RRD so bili z 1,95 % BDP v letu 2018 pod povprečjem EU. Izjemi sta bili jugovzhodna regija (vpliv inovacijsko intenzivne farmacevtske industrije) in osrednjeslovenska regija (dodaten vpliv koncentracije ustanov znanja). V javnem sektorju so se naložbe v RRD v obdobju 2012–2016 zmanjšale za 117 mio. evrov, povečanje v zadnjih dveh letih je pokrilo okoli 40 % tega padca. Poslovni sektor je bil do leta 2015 pomemben vir rasti izdatkov za RRD, njegov delež v skupnih izdatkih za RRD je visok tudi v mednarodni primerjavi (Slovenija 2018: 62,6 %; EU 2017: 58,0 %). Zniževanje izdatkov poslovnega sektorja v letih 2015–2017 je bilo posledica več dejavnikov: (i) nižjega obsega evropskih sredstev med letoma 2013 in 2014, ko je bilo zaključeno sofinanciranje RRD projektov v centrih odličnosti, kompetenčnih in razvojnih centrih, (ii) po letu 2015 pa je začel upadati tudi obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD.¹ Izdatki tujine za financiranje RRD so v obdobju 2008–2018 večinoma naraščali. Zasebni in javni sektor financirata naložbe v RRD zlasti

v okviru svojega sektorja, kar z vidika medsebojnega sodelovanja in prenosa znanja ni spodbudno. Stopnja samofinanciranja poslovnega sektorja se je v obdobju 2008–2018 povečala s 93 % na 97 %. V javnem sektorju se je delež samofinanciranja znižal z 88 % na 80 %, preostala sredstva javnega sektorja pa so bila namenjena financiranju RRD v poslovnem sektorju.²

Število raziskovalcev³ se je v obdobju 2008–2018 povečevalo predvsem v poslovnem sektorju, ki zaposluje največ raziskovalcev. V letu 2018⁴ je bil delež raziskovalcev poslovnega sektorja 62,3 % (EU 52,7 %) in se je v zadnjih desetih letih večinoma povečeval. V javnem sektorju pa je bilo večletno upadanje (od 2012) v letu 2018 prekinjeno. Primanjkljaj človeških virov v javnem sektorju lahko v prihodnje zaradi starostne strukture raziskovalcev (okoli 41 % raziskovalcev je starejših od 45 let) zmanjša potencial za temeljne raziskave, ki so podlaga za aplikacije v poslovnem sektorju in prebojne inovacije.

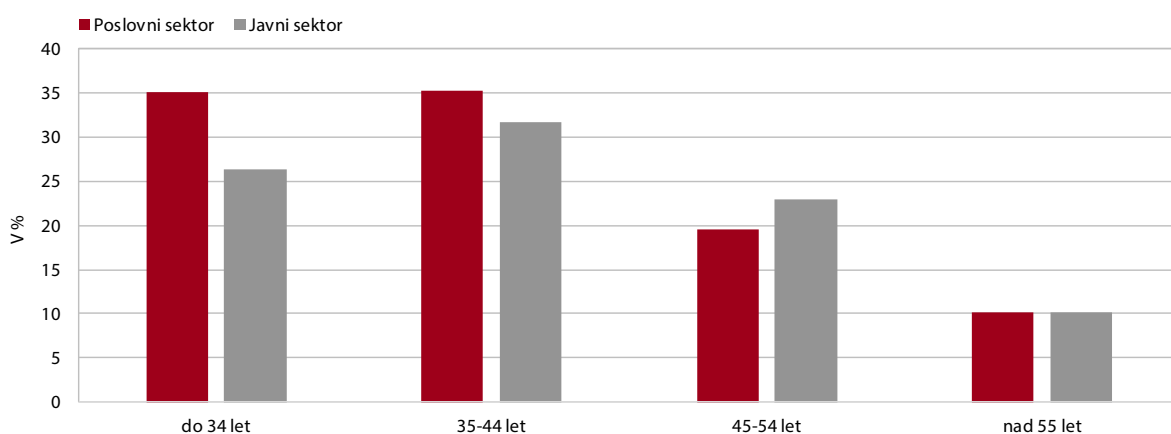
Tabela: Izdatki za RRD v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	1,36	1,42	1,63*	1,81	2,05	2,41*	2,56	2,56	2,37	2,20	2,01	1,87*	1,95
EU	1,77	1,74	1,83	1,93	1,92	1,96	2,00	2,01	2,02	2,03	2,04	2,07	2,12

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2020; SI-STAT podatkovni portal, 2020.

Opomba: Podatek za EU je ocena Eurostata. * V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšanja zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju, v 2017 pa zaradi uskladitve z revidirano mednarodno metodologijo OECD, priročnik Frascati (več v Poročilu o razvoju, 2019, str. 90).

Slika: Raziskovalci* po starostnih skupinah, Slovenija 2018

Vir: SURS, 2019; preračuni UMAR.

Opomba: * Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa. Za raziskovalce državnega sektorja, starejše od 55 let, podatki zaradi zaupnosti niso na voljo.

¹ Več o povezavi med davčnimi olajšavami za RRD in naložbami v RRD v Poročilu o razvoju, 2019, str. 23 in 90. Leta 2018 se je obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD zmanjšal samo za 1,1 %.

² Obseg javnih sredstev za financiranje RRD v poslovnem sektorju se je v obdobju 2013–2018 znižal z 90 na okoli 41 mio. EUR.

³ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

⁴ Pri komentiranju podatkov pred letom 2018 je potrebna velika mera pazljivosti zaradi metodoloških sprememb pri razvrščanju podatkov o številu zaposlenih, ki so bile uvedene s podatki za leto 2017 (več v Poročilu o razvoju, 2019, str. 23 in 90).

Intelektualna lastnina

1.17

Slovenija je od leta 2008 občutno napredovala pri znamkah EU, pri patentih in modelih se je zaostanek za povprečjem EU povečeval. Po stopnji patentibilnosti, ki je opredeljena kot število prvih¹ patentnih prijav na milijon prebivalcev, je Slovenija v obdobju 2008–2019 ohranila vodilno mesto med novimi članicami EU in uvrstitev okoli 14. mesta v EU. V obdobju 2008–2013² so slovenski prijavitelji največ prvih patentnih prijav vložili s področja tehnologij³ za človekove potrebe, kamor se uvrščata tudi humana medicina in veterina, ter kemijskih tehnologij, kar povezujemo s precejšnjim deležem farmacevtske oziroma kemijske industrije v Sloveniji ter njihovimi vlaganji v RRD. Intenzivnost prijavljanja patentov je do neke mere pogojena s strukturo gospodarstva ter tehnologijami,⁴ ki jih uporabljajo posamezni sektorji. Pri pravnem varstvu znamk⁵ EU je

Slovenija v obdobju 2008–2019 večinoma povečevala število vlog na milijon prebivalcev, v zadnjem letu je bistveno preseгла povprečje EU. Pri številu registriranih modelov⁶ Skupnosti na milijon prebivalcev slovenski zaostanek za povprečjem EU vztraja na visoki ravni, kar kaže na nezadostno zavedanje o pomenu dizajna za povečanje dodane vrednosti in konkurenčnosti. Prijavitelji si pravno zaščito znamk EU ali modelov Skupnosti zagotovijo z eno samo prijavo⁷ in velja na ozemlju celotne EU. Ti stroški so glede na pridobitev patentov nižji, pravni postopki varstva pa znatno hitrejši, kar povečuje privlačnost teh pravic intelektualne lastnine za podjetja vseh dejavnosti, tudi storitvenih, kjer so dejavna zlasti mala in mikro podjetja.

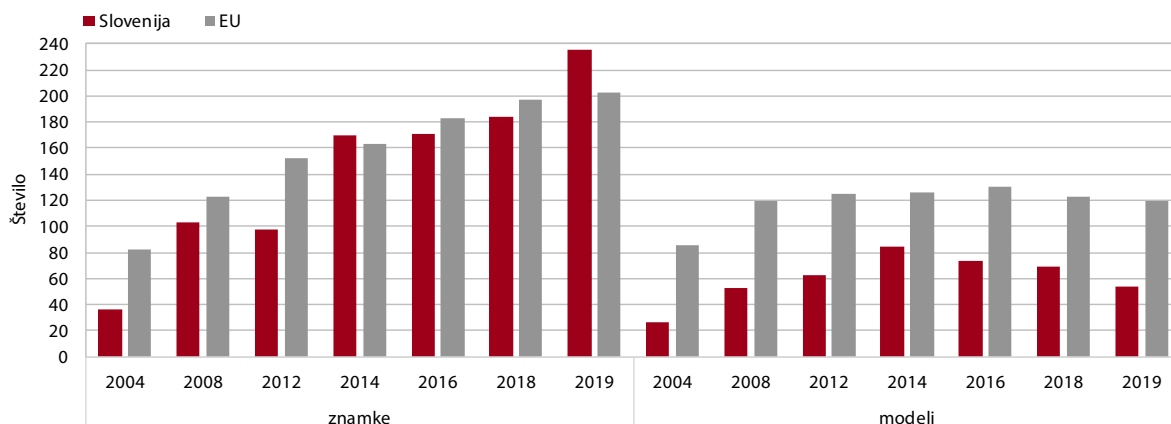
Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave*, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013**	2014**	2015**	2016**	2017**	2018***	2019***
Slovenija	25	54	69	61	52	55	62	62	66	58	54	55	48	58
EU	106	116	114	113	113	114	112	112	112	113	110	107	140	n. p.

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2020; EPO Patent Index 2019, 2020.

Opombe: * Pri podatkih za leti 2018, 2019 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu (gl. opombo 1 spodaj); ** Ocena Eurostata; *** Začasni podatek; n. p. - ni podatka.

Slika: Število prijavljenih znamk EU in registriranih modelov Skupnosti pri EUIPO, na milijon prebivalcev

Vir: EUIPO Web Page 2020; preračuni UMAR.

¹ Podatki o vloženi patentnih prijavah zadnjih dveh let so iz statistike EPO in se nanašajo na tekoče leto. To niso nujno prve patentne prijave v svetovnem merilu, ki se nanašajo na leto najbližje nastanku izuma, in jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

² Zadnji podatki Eurostata so za leto 2013.

³ V skladu z mednarodno patentno klasifikacijo, ki temelji na klasifikaciji tehnologij (Schmoch, 2008), je tudi pravno varstvo patentov utemeljeno na zaščiti tehnologij ter z njimi povezanimi procesi, v katerih nastajajo proizvodi, in ne na zaščiti sektorjev.

⁴ Po metodologiji WIPO so bolj patentibilna tehnološka področja: medicinske, računalniške tehnologije, digitalne komunikacije ter tehnologije, povezane z električno energijo, stroji in aparati. Med desetimi najpomembnejšimi tehnološkimi področji se tehnologije, povezane s farmacevtskimi učinkovinami, uvrščajo na 8. mesto.

⁵ Blagovna oziroma storitvena znamka je pravno zavarovana kombinacija znakov, ki z grafično ponazoritvijo omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitve. Pravno varstvo znamke traja 10 let, možno jo je obnavljati (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

⁶ Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (dizajn), ki je nov, ima individualno naravo. Pravno varstvo modela traja 5 let, možno ga je obnavljati (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

⁷ Pri Uradu EU za intelektualno lastnino (EUIPO).

Okoljska odgovornost organizacij

1.18

Slovenija se po razširjenosti okoljskih spričeval uvršča v sredino med državami EU. K temu prispeva predvsem večja razširjenost okoljskih certifikatov ISO 14001 kot v povprečju EU. Podatki o številu certifikatov ISO 14001 za leto 2018 zaradi sprememb pri poročanju niso primerljivi s podatki iz preteklih let,¹ ki sicer za Slovenijo (ob velikih letnih nihanjih) v daljšem obdobju niso kazali rasti. Razširjenost preostalih okoljskih certifikatov (EMAS in okoljskih marjetic) je precej manjša, a se postopoma povečuje. Razširjenost okoljskih marjetic, ki jo poleg proizvodov predelovalnih dejavnosti lahko pridobijo tudi turistične nastanitve in kampi, je v Sloveniji večja kot v EU, manjša pa je razširjenost shem EMAS. Nekatere države z različnimi ukrepi spodbujajo vključevanje v shemo EMAS – predvsem Nemčija, Italija, Španija,

tudi Avstrija, so uvedle največ zakonskih oprostitev in olajšav. Razširjenost EMAS je v teh državah večja kot v povprečju EU. Slovenija za spodbujanje vključevanja v EMAS od leta 2016 sodeluje v projektu LIFE B.R.A.V.E.R. (izteče se konec 2019), v tem času je bilo sprejetih pet (od predlaganih devetih) ukrepov spodbud za EMAS.² V letu 2019 se je razširjenost EMAS sicer zmanjšala, kar bi lahko bilo le začasno zaradi spremembe pogojev za registracijo.³ Spreminjajo in širijo se tudi merila za pridobitev okoljske marjetice. V letu 2019 se je njihovo število na ravni EU (začasno) zmanjšalo predvsem zaradi izteka meril za turistične nastanitve in kampi, nosilci pa so še v postopku obnavljanja.

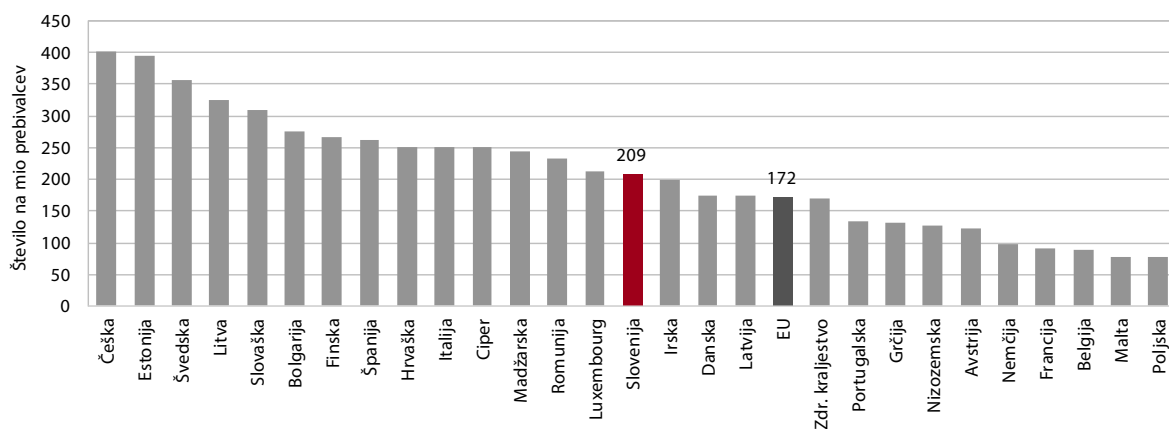
Tabela: Število okoljskih spričeval v Sloveniji in EU, na mio. prebivalcev

		2000	2005	2008	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019***
ISO 14001	Slovenija	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	209,0	
	EU	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	172,5	n. p.
EMAS	Slovenija	0,0	0,5	0,5	1,5	1,5	0,5	0,5	4,8	4,8	4,8	5,2	4,8
	EU	7,0	6,2	7,9	8,8	8,8	8,1	8,0	7,7	7,7	7,4	7,5	7,2
Okoljska marjetica	Slovenija	n. p.	0,0	1,5	3,4	4,9	7,3	7,3	7,3	7,8	8,7	8,7	8,7
	EU*	0,1	0,6	1,4	2,0	3,0	4,3	3,8	4,0	3,9	4,2	4,2	3,2

Vir: Eurostat, ISO, Arso, European EMAS Helpdesk, preračuni UMAR.

Opomba: Podatki za EMAS in okoljsko marjetico so na Eurostatu dostopni za obdobje 2005–2015 oziroma 2000–2010, poznejši podatki so pridobljeni na European EMAS Helpdesk in <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/news-alerts.html>; n. p. – ni podatka. * Podatki ISO 14001 za leto 2018 niso primerljivi s podatki preteklih let zaradi sprememb pri poročanju. ** EU-27 do leta 2010. *** preračuni s podatki o prebivalstvu v letu 2018.

Slika: Razširjenost okoljskih certifikatov ISO 14001 v letu 2018

Vir: Eurostat, ISO, preračuni UMAR.

¹ ISO ugotavlja, da je število veljavnih certifikatov ISO 14001 v letu 2018 manjše kot leta prej, saj (i) so poročevalske enote v preteklosti poročale tudi o številu obratov s certifikatom – po novem je število certifikatov ločeno od števila obratov s certifikatom, (ii) so podatki istih poročevalskih enot med leti precej nihali, (iii) nekatere poročevalske enote niso poročale (Explanatory note on ISO Survey 2018 results, 2019).

² Vključitev EMAS v vavčer za certifikate kakovosti, sofinanciranje stroškov pridobitve okoljskih znakov (tudi EMAS) za turistične nastanitve (MGRT); vključitev EMAS kot okoljskega vidika v zeleno javno naročanje (MJU); finančne spodbude za promocijo EMAS, EMAS kot merilo pri deljenju sredstev za projekte prehoda v krožno gospodarstvo (MOP) (EMAS in povečanje zakonskih prednosti ..., 2019).

³ Gre za uskladitev s spremembami ISO 14001 v letu 2015. Organizacije so lahko z obnovitvijo certifikata počakale do septembra 2018 in obnovev izpeljale pod novimi pogoji. Če so certifikat obnovile prej, je ta veljal do septembra 2018, zatem pa so morale obnovev izpeljati pod novimi pogoji. Organizacije, ki jim je registracija v shemo EMAS potekla pred 14. marcem 2018, so lahko obnovev certifikata prestavile na september 2018 (pod novimi pogoji) (EMAS revised annexes, 2017).

2 Učenje za in skozi vse življenje

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

- 2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- 2.2 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje
- 2.3 Diplomanti terciarnega izobraževanja
- 2.4 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)
- 2.5 Izdatki za izobraževanje
- 2.6 Vključenost v vseživljenjsko učenje

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

- 2.7 Obisk kulturnih prireditev
- 2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo2.1

Delež odraslih (25–64 let) s terciarno izobrazbo se je v dolgoletnem obdobju povečal in je približno enak kot v povprečju EU. Leta 2018 je znašal 32,5 % (EU: 32,3 %) in je bil nižji od cilja SRS do leta 2030 (35 %). Dolgoletna rast deleža, ki je povezana z visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje, se je leta 2018 ustavila. Slednje je po naši oceni povezano z demografskim učinkom (zmanjšanje generacije mladih, pri katerih je delež terciarno izobraženih višji kot v višjih starostnih skupinah). Delež odraslih s terciarno izobrazbo se je v obdobju 2008–2018 najbolj povečal v starostnih skupinah 35–44 let in 25–34 let, znotraj katere je v starostni skupini 30–34 let že več let višji od

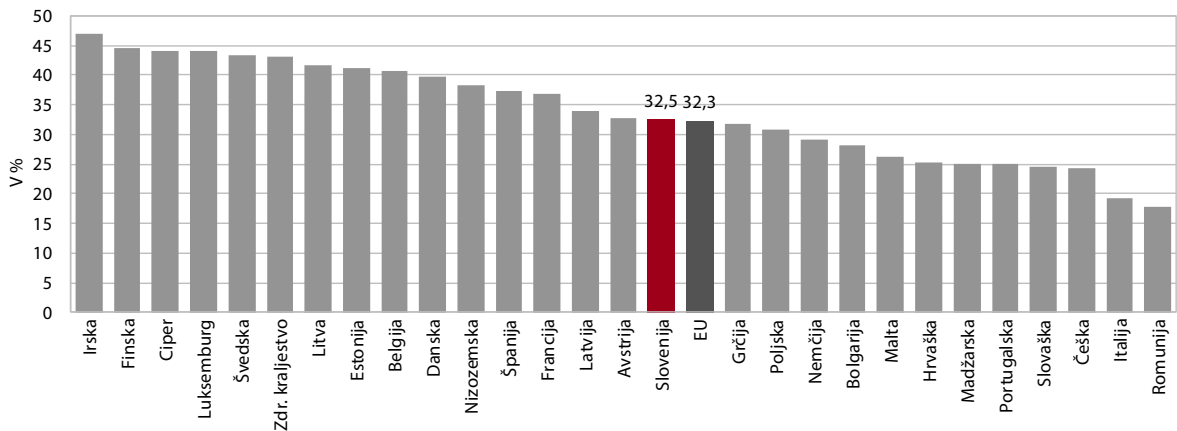
povprečja EU in cilja Strategije EU 2020.¹ Čeprav so bila takšna gibanja ugodna z vidika povečevanja človeškega kapitala in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, pa je ob staranju prebivalstva, rastočem povpraševanju delodajalcev po kadrih in neskladjih na trgu dela ponudba ustrezno izobraženih s terciarno izobrazbo zaostajala za potrebami družbe in gospodarstva. Glede na spol izstopa veliko večji delež terciarno izobraženih žensk kot moških. Več terciarno izobraženih je v zahodni (37,7 %) kot v vzhodni Sloveniji (27,9 %). Regije z boljšo dostopnostjo do visokošolskih ustanov in več delovnimi mesti za terciarno izobražene hitreje povečujejo delež terciarno izobraženih.

Tabela: Delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija													
Skupaj	20,2	22,6	23,3	23,7	25,1	26,4	27,9	28,6	30,2	30,7	32,5	32,5	35,0
Moški	17,6	19,0	19,0	19,5	20,3	21,1	22,7	23,4	24,0	24,3	26,0	26,4	
Ženske	22,8	26,4	27,9	28,1	30,1	32,0	33,3	34,1	36,7	37,6	39,4	38,9	
20-24 let	3,2	3,8	3,5	5,5	6,4	7,9	9,7	9,5	11,3	11,9	10,7	12,3	
25-34 let	24,7	30,0	30,4	31,3	33,8	35,3	37,4	38,0	40,8	43,0	44,5	40,7	
30-34 let	24,6	30,9	31,6	34,8	37,9	39,2	40,1	41,0	43,4	44,2	46,4	42,7	
55-64 let	16,3	16,1	16,7	16,3	16,4	17,2	18,3	17,9	18,9	19,1	19,7	21,2	
EU													
Skupaj	22,5	24,2	25,1	25,9	26,8	27,7	28,6	29,3	30,1	30,7	31,4	32,3	
Moški	22,7	23,8	24,4	25,1	25,8	26,5	27,1	27,9	28,4	28,9	29,5	30,1	
Ženske	22,3	24,7	25,8	26,7	27,7	28,9	30,0	30,7	31,8	32,5	33,4	34,5	
20-24 let	12,6	13,4	13,6	14,3	14,8	15,6	16,3	17,0	17,2	17,6	18,0	18,3	
25-34 let	28,3	31,0	32,3	33,3	34,4	35,5	36,4	37,2	37,9	38,2	39,0	40,0	
30-34 let	28,1	31,2	32,3	33,8	34,8	36,0	37,1	37,9	38,7	39,1	39,9	40,7	
55-64 let	16,8	18,1	18,7	19,1	19,7	20,3	20,9	21,3	21,8	22,3	22,9	23,4	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2020.

Slika: Delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo, 2018

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2020.

¹ Delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo se je v obdobju 2008–2018 povečal za 11,8 o. t. (EU: za 9,6 o. t.) in je leta 2018 znašal 42,7 % (EU: 40,7 %).

Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje

2.2

Število mladih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, se zaradi demografskih razlogov zmanjšuje. V obdobju 2008/2009–2018/2019 se je zmanjšalo za 16,4 %, veliko bolj v gimnazijah kot v poklicnem in strokovnem izobraževanju. Takšna gibanja, ki naj bi se po demografskih projekcijah nadaljevala še nekaj let, zmanjšujejo potencialno število mladih za neposreden vpis v terciarno izobraževanje in ponudbo mladih na trgu dela. Zmanjšanje števila mladih, vpisanih v poklicno izobraževanje, je bilo neugodno z vidika potreb delodajalcev, ki so zaradi demografskih razlogov težko dobili ustrezne kadre za zaposlitev (kljub v mednarodni primerjavi visokemu deležu vpisanih na poklicne programe).¹ Dodatno ponudbo kadrov s poklicno izobrazbo zmanjšuje velika prehodnost iz srednješolskega v terciarno izobraževanje.² Tudi število odraslih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, ki bi lahko povečali ponudbo kadrov na trgu dela, se zmanjšuje.

Že več let se zaradi demografskih razlogov zmanjšuje tudi število vpisanih v terciarno izobraževanje. V obdobju 2012/2013–2018/2019 se je zmanjšalo za približno četrtno, na vseh področjih izobraževanja, najbolj na družboslovnih.³ Zato ocenjujemo, da se bo v prihodnjih letih zmanjšalo tudi število diplomantov. Od vseh področij se je najbolj povečal delež vpisanih na zdravstvo in socialno varnost, ki pa je nižji kot v povprečju EU in zaostaja za naraščajočimi potrebami dolgožive družbe. Povečal se je tudi delež vpisanih na naravoslovje in tehniko, vendar ob zmanjšanju števila vpisanih zaostaja za potrebami inovacijske dejavnosti. Premajhen vpis je povezan s premajhnim številom vpisnih mest na nekaterih študijskih programih,⁴ deloma pa tudi z majhnim zanimanjem za nekatere druge programe. Za zadovoljevanje potreb bi bila potrebna krepitev povezovanja visokošolskih zavodov z gospodarstvom.⁵ V prihodnjih letih bi lahko odzivnost visokega šolstva povečala vzpostavitev sistema za spremljanje zaposljivosti diplomantov.

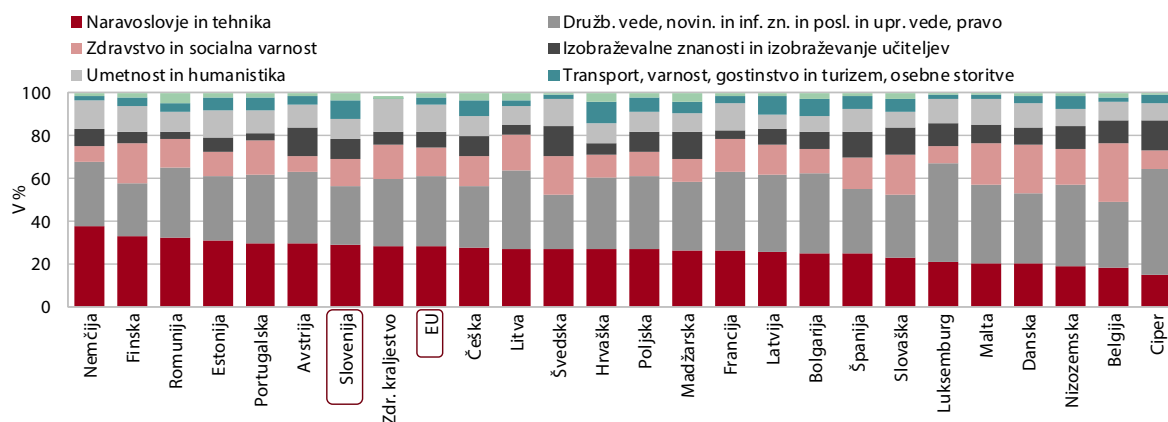
Tabela: Struktura mladih,* vpisanih v srednješolsko izobraževanje, po vrstah izobraževalnih programov, v %

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	39,1	41,1	41,2	40,7	40,1	39,7	38,4	37,5	36,4	35,6
	Poklicni programi	60,9	58,9	58,8	59,3	59,9	60,3	61,6	62,5	63,6	64,4
EU	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	46,7	50,5	50,8	49,5	50,4	54,7	55,6	55,3	54,5	61,5
	Poklicni programi	53,3	49,5	49,2	50,5	49,6	45,3	44,4	44,7	45,5	38,5

Vir: Eurostat, SURS, preračuni UMAR.

Opomba: * Prikazani so redno vpisani.

Slika: Vpisani v terciarno izobraževanje, struktura po področjih izobraževanja, 2017

Vir: Eurostat, SURS, 2019, preračuni UMAR.

¹ Po podatkih Zavoda za zaposlovanje (Napovednik zaposlovanja 2019/I, 2019).

² V šolskem letu 2018/2019 je bilo v izobraževalne programe, ki omogočajo neposreden vpis v terciarno izobraževanje, vpisanih 81,9% mladih. Neposreden vpis omogočajo vse vrste srednješolskih izobraževalnih programov, razen nižjih in srednjih poklicnih programov.

³ Področje družbene vede, novinarstvo in informacijska znanost in področje poslovne in upravne vede, pravo.

⁴ Na nekaterih področjih, na primer medicini, je število prijav veliko večje kot število vpisnih mest.

⁵ V Sloveniji visokošolski zavodi izvajajo manj ukrepov za povezovanje z gospodarstvom kot v večini drugih držav EU, tako ne uporabljajo sistematično napovedi potreb trga dela, ne zahtevajo ali spodbujajo študijske prakse za vse študente in ne uporabljajo sistematično izsledkov študij o diplomantih (Education and Training Monitor 2019, 2019).

Diplomanti terciarnega izobraževanja

2.3

Število diplomantov terciarnega izobraževanja se je v desetletnem obdobju zmanjšalo. Potem ko se je njihovo število več let zmanjševalo,¹ se je leta 2018 povečalo, a je bilo med najnižjimi v zadnjih desetih letih. Ocenjujemo, da se bo število diplomantov ob zmanjševanju števila vpisanih tudi v prihodnje zmanjšalo, s tem pa tudi njihova ponudba na trgu dela. V obdobju 2012–2018 se je najbolj zmanjšalo število diplomantov na družboslovnih področjih, s tem pa tudi njihov delež v strukturi diplomantov. Povečala pa sta se delež in število diplomantov zdravstva in socialne varnosti, vendar zaostajata za naraščajočimi potrebami dolgožive družbe. Povečal se je tudi delež diplomantov naravoslovja in tehnike in je bil leta 2017 približno enak kot v povprečju EU, vendar pa ob zmanjšanju števila diplomantov zaostaja za povpraševanjem na trgu dela. Poleg tega ponudbo kadrov zmanjšujejo tudi odselitve v tujino, kjer je veliko povpraševanje po kadrih s področja zdravstva ter naravoslovja in tehnike.² Možnost za povečanje števila diplomantov naravoslovja in tehnike predstavljajo ženske, ki na tem področju zavzemajo približno tretjino diplomantov, kar je manj kot v povprečju EU (v skupnem terciarnem izobraževanju je približno 60 % diplomantov žensk). V

zadnjih letih se je zmanjšalo tudi število novih doktorjev znanosti in med njimi tudi število novih doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike, kar je neugodno za razvoj inovacijske dejavnosti. V strukturi diplomantov terciarnega izobraževanja višji delež kot v povprečju EU odpade na kratke programe v terciarnem izobraževanju, ki pri nas vključujejo višje strokovno izobraževanje in omogočajo tesno povezanost med izobraževanjem in gospodarstvom. Ponudbo ustrezno izobraženih diplomantov zmanjšujejo nizka prehodnost študentov iz prvega v drugi letnik študija in v mednarodni primerjavi nizka stopnja dokončanja terciarnega izobraževanja.³ Ponudbo diplomantov terciarnega izobraževanja lahko obogati tudi študij v tujini, vendar pa je bil leta 2017 delež diplomantov terciarnega izobraževanja, ki so del študija ali usposabljanja opravili v tujini, nižji od povprečja EU in tudi nižji od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020), ki je najmanj 20 %.⁴ Možnost za večjo ponudbo diplomantov v primeru vrnitve v Slovenijo predstavljajo tudi terciarno izobraženi posamezniki, ki so se odselili v tujino (leta 2018 se jih je prvič po več letih več priselilo kot odselilo).⁵

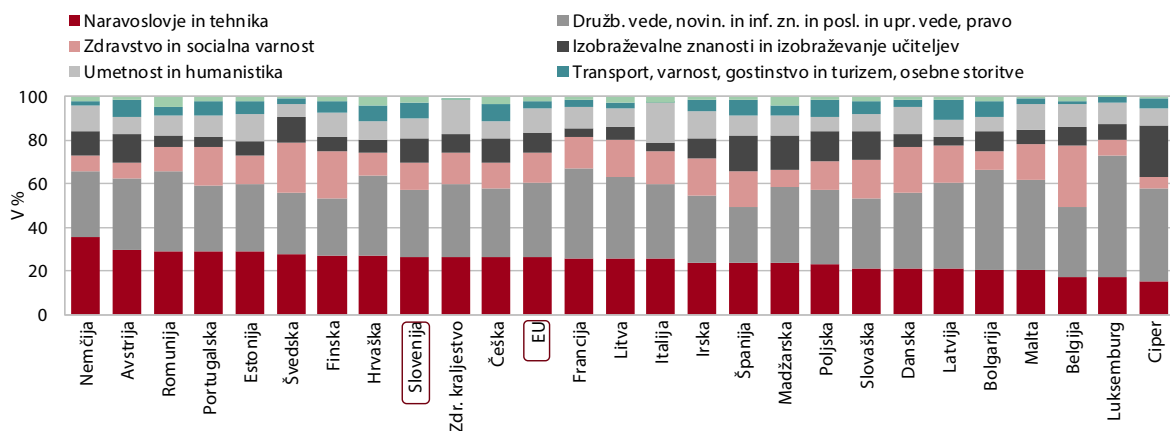
Tabela: Število diplomantov terciarnega izobraževanja, na mio. prebivalcev

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	8.567	8.907	9.621	9.980	10.237	9.314	9.133	9.032	15.002	7.967	8.070
EU	8.785	8.638	9.019	9.668	9.604	9.414	9.369	9.065	8.769	9.337	n. p.

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2020.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Struktura diplomantov terciarnega izobraževanja, po področjih izobraževanja, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2020, SURS, 2020; preračuni UMAR.

¹ Izjema je bilo leto 2016, ko se je zaradi zaključevanja predbolonjskih programov število diplomantov močno povečalo.

² Po izsledkih raziskave ManpowerGroup (2018) je na svetovni ravni veliko povpraševanje po inženirjih, kadrih za IT ter zdravstvenem osebju in drugih strokovnjakih, na primer raziskovalcih ter projektnih menedžerjih.

³ Stopnja dokončanja terciarnega izobraževanja je leta 2017 znašala 53 % in v mednarodnem povprečju 67 % (OECD, Education at a Glance 2019, 2019).

⁴ Leta 2017 je v Sloveniji znašal 6,5 % (EU: 11,6 %).

⁵ Leta 2018 se je iz Slovenije v tujino odselilo 2.528 prebivalcev, priselilo pa 3.290 prebivalcev.

Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA) 2.4

Slovenski 15-letniki dosegajo pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti dobre rezultate. Po raziskavi PISA 2018¹ so pri vseh treh vrstah pismenosti dosegli več točk od povprečja EU, cilj SRS pa je uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU. Ta cilj je dosežen pri matematični in naravoslovni pismenosti, ne pa tudi pri bralni pismenosti. Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020) kot eno od referenčnih ravni povprečne evropske uspešnosti do leta 2020 določa delež petnajstletnikov s slabimi rezultati (manj kot druga raven pismenosti) pri branju, matematiki in naravoslovju, ki je manj kot 15 %. Slovenija dosega ta cilj samo pri naravoslovni pismenosti, pri bralni in matematični pa je od njega še oddaljena.² Dekleta dosegajo boljše rezultate od fantov pri bralni in naravoslovni pismenosti in enake kot fantje pri matematični pismenosti. Med letoma 2015 in 2018 so se dosežki (v točkah) pri naravoslovni in zlasti pri bralni pismenosti poslabšali, pri matematični pa so ostali približno enaki.

Na dobre rezultate vplivajo dobri materialni in kadrovski viri, namenjeni izobraževanju.

Materialni viri za pouk vključujejo učbenike, knjižnično gradivo, laboratorijsko opremo ipd. Po raziskavi PISA 2018 Slovenija na področju kadrovskih virov nima pomanjkanja učnega osebja, na ugoden položaj pa vplivata tudi število učiteljev z licenco (ali certifikatom ali strokovnim izpitom) in razmerje med številom učencev in številom učnega osebja, manj neopravičenega izostajanja od pouka. Dosežke 15-letnikov bi lahko še izboljšali z izboljšanjem nekaterih dejavnikov, kot so velikost oddelka, disciplina v razredu, vključenost učiteljev v strokovno-razvojne dejavnosti, navdušenje učiteljev za poučevanje, učiteljeva podpora učencem pri pouku.³

Pri bralni pismenosti dosegajo najboljše rezultate 15-letniki z najvišjim socialno-ekonomskim položajem. Najslabše rezultate pa imajo tisti z najnižjim socialno-ekonomskim položajem. Čeprav se je razlika med obema skupinama med letoma 2015⁴ in 2018 povečala, je manjša kot v povprečju EU. Priseljenci iz tujine dosegajo v povprečju pri bralni pismenosti slabše rezultate kot domači prebivalci, razlika med njimi je večja kot v povprečju EU.⁵

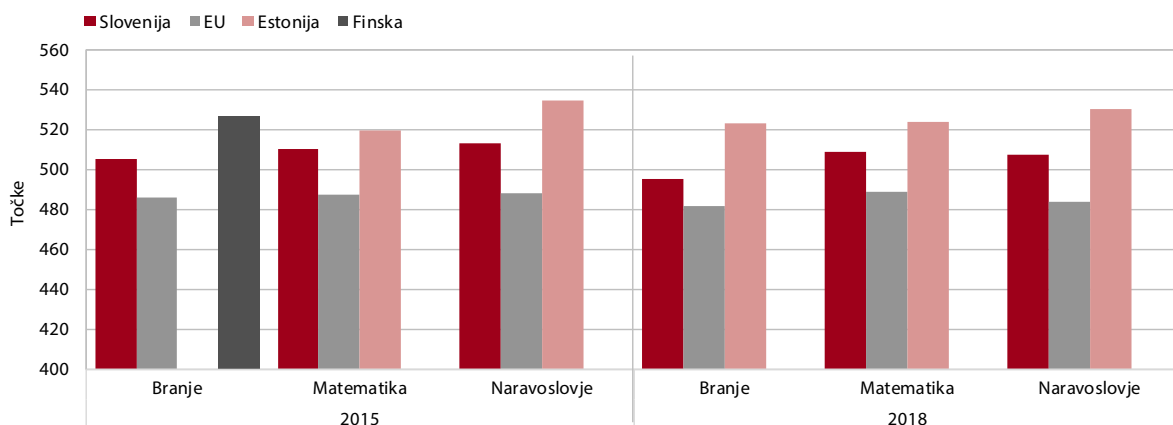
Tabela: Uvrstitve Slovenije pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti v primerjavi z državami EU

	2006	2009	2012	2015	2018	Cilj SRS za 2030
Matematika	4	7	9	5	5	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU
Branje	11	16	21	6	10	
Naravoslovje	8	6	7	3	4	

Vir: OECD, PISA (2006, 2009, 2012 in 2015, 2018).

Opomba: Raziskava PISA se pri nas izvaja od leta 2006.

Slika: Povprečni matematični, naravoslovni in bralni dosežki 15-letnikov pri PISA

Vir: OECD, PISA 2015 in PISA 2018.

Opombi: ¹ Za EU je prikazano netehtano povprečje. ² Od držav EU je pri vsaki vrsti pismenosti prikazan podatek za državo, ki je v EU dosegla najboljšo vrednost.

¹ PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti 15-letni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih ciklih. Njen namen je zajeti podatke o kompetencah učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne za posameznika in družbo.

² Leta 2018 je pri bralni pismenosti znašal 17,9 %, pri matematični pismenosti 16,4 % in pri naravoslovni pismenosti 14,6 %.

³ Učiteljeva podpora učencem pri učenju se nanaša na pouk slovenščine.

⁴ Za leto 2018 so na voljo le podatki za bralno pismenost.

⁵ Za matematično in naravoslovno pismenost podatki niso na voljo.

Izdatki za izobraževanje

2.5

Javni izdatki za izobraževanje¹ (v % BDP) so se v dolgoletnem obdobju znižali in so nižji kot v mednarodnem povprečju, zasebni pa so primerljivi.²

Javni izdatki so se od leta 2012 znižali, upadanje pa je bilo zlasti posledica varčevalnih ukrepov in sprememb na področju socialne zakonodaje (gl. Poročilo o razvoju 2019). Leta 2018 so se realno povečali za 8,5 % zaradi višjih transferjev gospodinjstvom oziroma šolajočim, ki so povezani zlasti z metodološkimi razlogi,³ in zaradi višjih izdatkov za izobraževalne ustanove,⁴ ki so povezani s povečanjem investicij in mase plač za zaposlene. Ker so se javni izdatki povečali bolj kot BDP, se je njihov delež v BDP povečal (najbolj na osnovnošolski ravni) na 4,66 %⁵ BDP v letu 2018. Kljub povečanju je bil to eden najnižjih deležev v dolgoletnem obdobju. V primerjavi z drugimi državami so bili javni izdatki za izobraževanje leta 2016 (zadnji mednarodni podatki) nižji kot v povprečju držav EU, ki so članice OECD (EU-23), najbolj pa so zaostajali

na terciarni ravni. Zasebni izdatki za izobraževanje se znižujejo in so leta 2018 znašali 0,57 % BDP, po podatkih za leto 2016 pa so bili primerljivi s povprečjem EU-23.

Čeprav so se izdatki (javni⁶ in zasebni) na udeleženca izobraževanja v dolgoletnem obdobju povečali, so v mednarodni primerjavi nizki. Leta 2016 (zadnji mednarodni podatek) so se razen v drugem starostnem obdobju predšolske ravni izobraževanja povečali na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na terciarni. Kljub povečanju so bili na vseh ravneh izobraževanja, razen na osnovnošolski, nižji od povprečja EU-23. Najbolj so zaostajali na terciarni in srednješolski ravni, kjer je vključenost mladih v izobraževanje visoka, javni in zasebni izdatki pa nizki, kar zmanjšuje možnosti za dvig kakovosti izobraževanja.

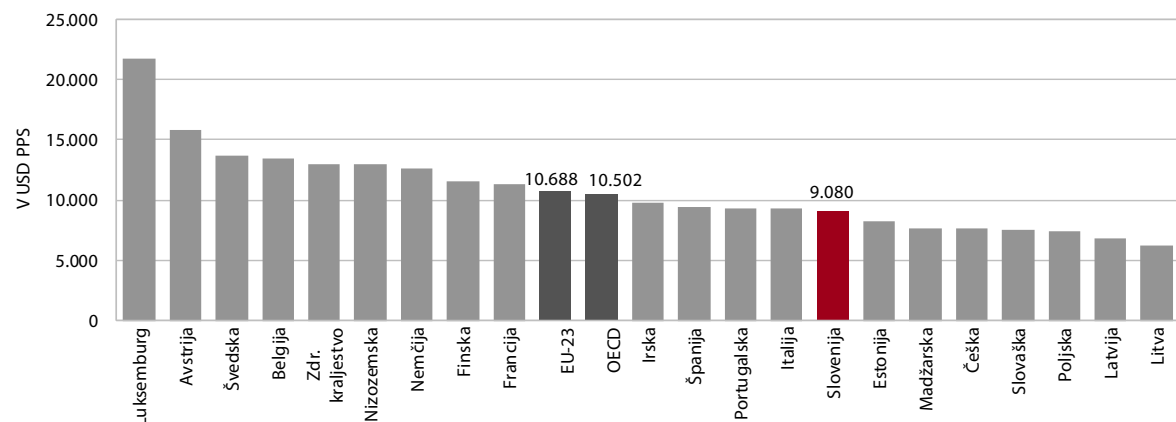
Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	5,63	5,11	5,56	5,57	5,33	5,08	4,95	4,61	4,51	4,49	4,66
EU-23	5,37	5,35	5,59	5,62	5,20	5,31	5,22	4,88	4,78	n. p.	n. p.

Vir: Eurostat; SURS, 2019; preračuni UMAR.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Izdatki (javni in zasebni) za izobraževalne ustanove na udeleženca,* 2016

Vir: Education at a Glance 2019, 2019.

Opomba: * Vključene so osnovnošolska, srednješolska in terciarna raven izobraževanja.

¹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferji gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd.).

² Podatek za javne izdatke za izobraževanje je dostopen za povprečje EU, za zasebne pa samo za države EU, ki so tudi članice OECD.

³ Javni izdatki za transferje gospodinjstvom oziroma šolajočim se so se leta 2018 realno povečali za 102,9 %, njihov delež v javnih izdatkih za izobraževanje pa je znašal 8,6 %. Razlog za tolikšno povečanje je v tem, da so bili v podatkih o javnih izdatkih za izobraževanje za leto 2018 upoštevani kot del teh izdatkov tudi nekateri transferji gospodinjstvom, ki v preteklih letih niso bili upoštevani (gre za subvencije za prevoze učencem, dijakom in študentom, subvencije za prehrano študentom). Obseg teh transferjev je bil v letu 2018 približno 91 milijonov EUR (SURS, Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2018, 2019).

⁴ Izdatki za izobraževalne ustanove so se leta 2018 realno povečali za 3,9 %.

⁵ Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, so javni izdatki za izobraževanje leta 2018 znašali 4,95 % BDP.

⁶ Med javnimi izdatki niso vključeni transferji, namenjeni šolajočim se oziroma gospodinjstvom.

Vključenost v vseživljenjsko učenje

2.6

Vključenost prebivalcev v starostni skupini 25–64 let v vseživljenjsko učenje¹ se je v dolgoletnem obdobju znižala in je malo nad povprečjem EU. Od leta 2010, ko je bila najvišja, se je precej znižala in je leta 2018 znašala 11,4 % (EU: 11,1 %). S tem je bila nižja od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»ET 2020«²) do leta 2020 (15 %) in cilja SRS 2030 (19 %). Poleg tega izstopa nizka vključenost nizko izobraženih, starejših, moških in tujcev v vseživljenjsko učenje, ki zmanjšuje njihove možnosti za vključenost v družbo in participacijo na trgu dela. Z razvojnega vidika regij je neugodna nizka vključenost v nekaterih gospodarsko slabše razvitih regijah. V dolgoletnem obdobju se je vključenost v vseživljenjsko učenje znižala v vseh regijah, tako da v nobeni, niti osrednjeslovenski, ki po tem kazalniku najbolj izstopa, ne dosega več strateškega cilja »ET 2020«.

Glede na status aktivnosti je vključenost v vseživljenjsko učenje najvišja med delovno aktivnimi

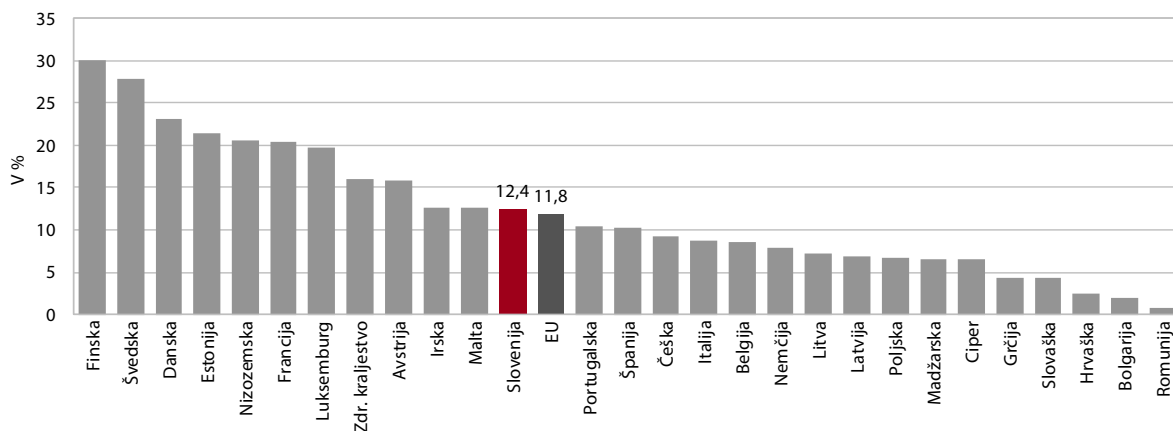
prebivalci, pri katerih pa se je v dolgoletnem obdobju močno zmanjšala. Vključenost brezposelnih ne zaostaja veliko za vključenostjo delovno aktivnih, veliko nižja pa je vključenost neaktivnih prebivalcev, ki je pod povprečjem EU.³ Razlike v vključenosti v vseživljenjsko učenje so tudi znotraj skupine delovno aktivnih prebivalcev, v majhnih podjetjih (deset zaposlenih ali manj) manjša kot v podjetjih z več kot desetimi zaposlenimi, v javnem sektorju je v povprečju višja kot v zasebnem. Izstopa nizka vključenost v tistih poklicnih skupinah in dejavnostih, v katerih je zaposlen višji delež nizko izobraženih. V obdobju 2008–2018 se je od vseh statusov aktivnosti najbolj zmanjšala vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje, presežek nad povprečjem EU pa se je močno zmanjšal. Takšna gibanja ovirajo prilagajanje zaposlenih spremembam na delovnih mestih in industriji 4.0 in s tem zmanjšujejo možnosti za povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja.

Tabela: Vključenost odraslih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15,3	14,3	14,8	16,4	16,0	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	12,0	11,4	19 %
EU	9,6	9,5	9,5	9,3	9,1	9,2	10,7	10,8	10,7	10,8	10,9	11,1	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2020.

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2020.

¹ Vseživljenjsko učenje vključuje formalno in neformalno izobraževanje.

² Education and training, slovensko: Izobraževanje in usposabljanje.

³ Leta 2018 je vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje znašala 12,4 % (EU: 11,8 %), vključenost brezposelnih 12,0 % (EU: 10,7 %) in vključenost neaktivnih prebivalcev 7,3 % (EU: 8,7 %).

Obisk kulturnih prireditev

2.7

Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca¹ je v zadnjih štirih letih približno enako. Zaradi izvedbe prireditev v okviru projekta Maribor – evropska prestolnica kulture je bilo največje leta 2012, v preostalih letih je znašalo okoli 5 do 6 obiskov na prebivalca in je bilo še precej oddaljeno od cilja SRS do 2030. Ob precejšnjem povečanju števila kulturnih prireditev se je v obdobju 2008–2018 najbolj povečalo število obiskov v kulturnih domovih in centrih, ki so leta 2018 zabeležili največji obisk med vsemi vrstami kulturnih ustanov. Povečal se je tudi obisk prireditev, ki

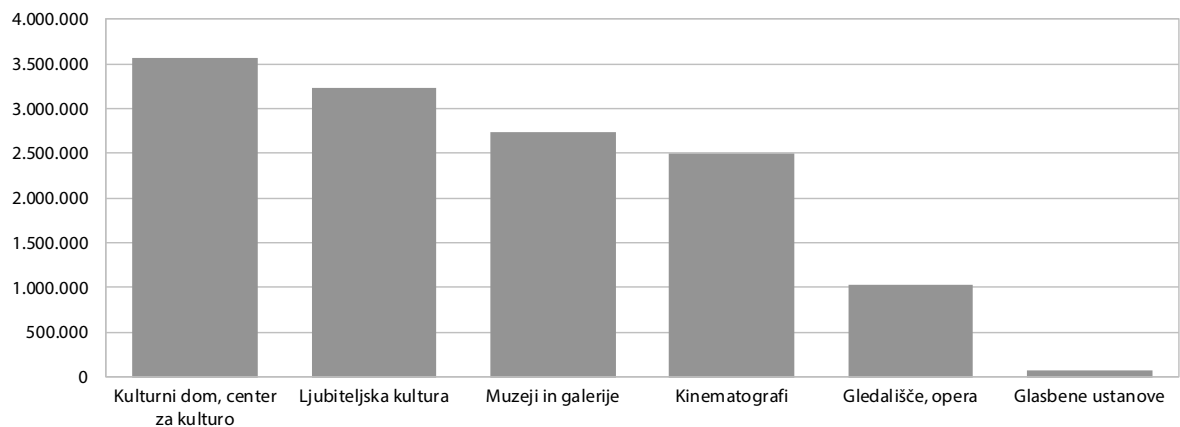
so jih izvedla kulturna društva, katerih število in s tem tudi njihova ponudba sta se v tem obdobju povečala.² Širjenje dejavnosti kulturnih društev spodbuja povezovanje ljudi na lokalni ravni in ima ugodne socialne ter ekonomske učinke. Ugodna so bila tudi gibanja obiska kinematografov, kjer so se precej povečali ogledi slovenskih filmov. Ob večjem številu predstav se je povečal obisk gledališč in oper. Od vseh vrst ustanov se je zmanjšal le obisk glasbenih ustanov.

Tabela: Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	5,0	5,4	5,7	6,0	6,4	9,6	6,2	5,9	6,3	6,2	6,3	6,3	8,0

Vir: SURS, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Slovenski filmski center, 2020; preračuni UMAR.

Slika: Število obiskov kulturnih prireditev, Slovenija, 2018

Vir: SURS, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Slovenski filmski center, 2020.

¹ Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov za naslednje skupine: (i) muzeji, galerije oziroma likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) orkestri oziroma zbori, (iv) kulturni domovi. Pri kulturnih prireditvah so od leta 2016 vključeni: (i) muzeji in galerije (ii) gledališča in operi, (iii) glasbene ustanove, (iv) kinematografi, (v) kulturni domovi, centri za kulturo, (vi) ljubiteljska kultura.

² Število prireditev, ki so jih izvedla kulturna društva, se je v obdobju 2008–2018 povečalo za 24,2 % in je leta 2018 znašalo 24.298.

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini2.8

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini,¹ se povečuje. Gostovanja so posredni kazalnik kakovosti kulturne produkcije, saj praviloma gostovanje za kulturno ustanovo pomeni priznanje za kakovostno delo. Oceno gibanja na tem področju otežuje kratka časovna serija, saj so podatki na voljo le za obdobje 2015–2018, podatek za leto 2015 pa je ocena SURS (gl. opombo pod tabelo). Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, je leta 2018 znašal 5,1 %. V primerjavi s predhodnim letom se je povečal

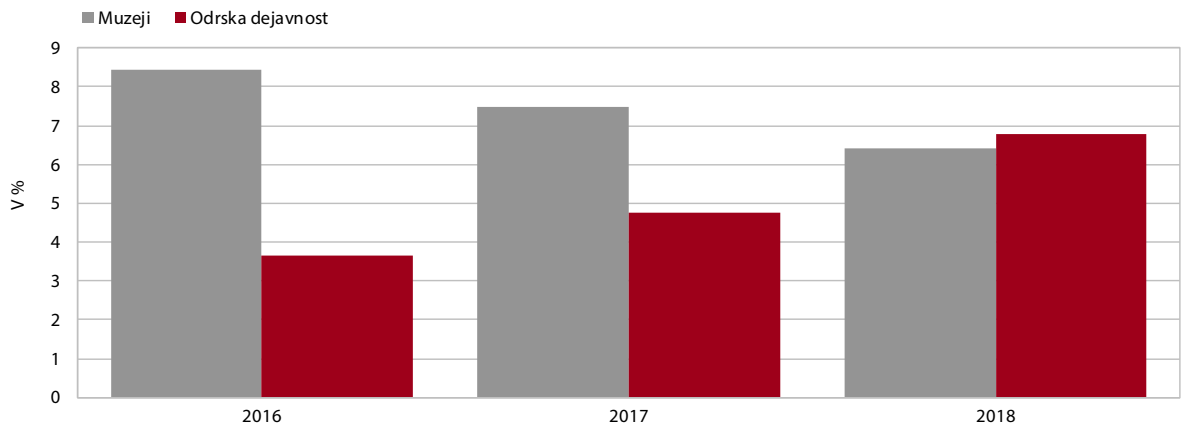
in bil drugo leto zapored višji od cilja SRS za leto 2030. Rast deleža je po naši oceni povezana z načrtnim spodbujanjem mednarodnega sodelovanja na področju odrske dejavnosti, ki povečujejo delež gostovanj v tujini, pri muzejih pa se ta delež zmanjšuje. V strukturi gostovanj kulturnih prireditev v tujini dobre tri četrtine gostovanj odpade na države EU, kar kaže na geografsko navezanost slovenske kulture na ta prostor.

Tabela: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila kulturnih prireditev, v %

	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	2,8 (ocena)*	3,1	3,91	5,1	3,5

Vir: SURS, 2020.
Opomba: *Zaradi revizije statistike kulture je prišlo z letom 2016 do preloma časovne vrste, zato so podatki za leto 2015 ocenjeni oziroma prilagojeni metodologiji, veljavni za raziskovanje Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrrov ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ) za leto 2016. Oceno je napravil SURS. Do leta 2015 ni bilo podatka za kulturne domove. Viri podatkov so bila statistična raziskovanja: Dejavnost muzejev, muzejskih zbirk, posebnih muzejev za likovno dediščino in likovnih razstavišč (KU-MZ), Dejavnost gledališč, opere in baleta (KU-GL) in Dejavnost poklicnih orkestrrov in zborov (KU-FO).

Slika: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, Slovenija

Vir: SURS, 2020.
Opomba: Odrska dejavnost vključuje: (i) gledališča, (ii) poklicni orkestri oziroma zbori ter opera, (iii) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture.

¹ Kazalnik delež prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila prireditev je razmerje med številom prireditev, izvedenih na gostovanjih v državah zunaj Slovenije, in številom vseh prireditev v navedenih kulturnih ustanovah. Pri kulturnih prireditvah so vključeni: (i) muzeji, galerije oziroma likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) poklicni orkestri oziroma zbori ter opera, (iii) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture. Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov. Vira podatkov sta raziskovanji Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrrov ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ).

3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Zdravo in aktivno življenje

- 3.1 Zdrava leta življenja
- 3.2 Indeks enakosti spolov
- 3.3 Pričakovano trajanje življenja
- 3.4 Preprečljiva umrljivost
- 3.5 Izdatki za zdravstvo
- 3.6 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 3.7 Čezmerna hranjenost in debelost
- 3.8 Neplačano prostovoljsko delo

Dostojno življenje za vse

- 3.9 Stopnja tveganja socialne izključenosti
- 3.10 Neenakost porazdelitve dohodka
- 3.11 Izkušnje z diskriminacijo
- 3.12 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka
- 3.13 Zadovoljstvo z življenjem
- 3.14 Izdatki za socialno zaščito
- 3.15 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti
- 3.16 Materialna in dohodkovna prikrajšanost

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

- 3.17 Stopnja delovne aktivnosti
- 3.18 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb
- 3.19 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.20 Prekarne in začasne zaposlitve
- 3.21 Bolniška odsotnost

Zdrava leta življenja

3.1

Zaostanek za EU v pričakovanih zdravih letih življenja ob rojstvu¹ in v starosti 65 let se je po letu 2015 povečal. Kazalnik za leto 2017 kaže, da lahko v Sloveniji v povprečju ob rojstvu pričakujemo le 55 let zdravega življenja, v povprečju EU pa nekaj manj kot 64 let. Pri starosti 65 let lahko v povprečju Slovenec pričakuje le še 7,2 leta zdravega življenja, v EU pa 10 let. Zaostanek se je v zadnjih treh letih povečal zlasti pri ženskah. Od leta 2015 je v Sloveniji število let zdravega življenja za moške večje kot za ženske.² Podaljševanje števila zdravih let življenja, ki zahteva več vlaganj v preventivo, naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo k podaljševanju aktivnosti in počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo. Analiza SURS in NIJZ je pokazala, da je zelo nizka vrednost kazalnika v Sloveniji povezana z njegovim prevodom in načinom anketiranja, zato se v naslednjih letih pričakuje popravek na enak način, kot sta ga pred leti že izvedli Švedska in Nemčija.

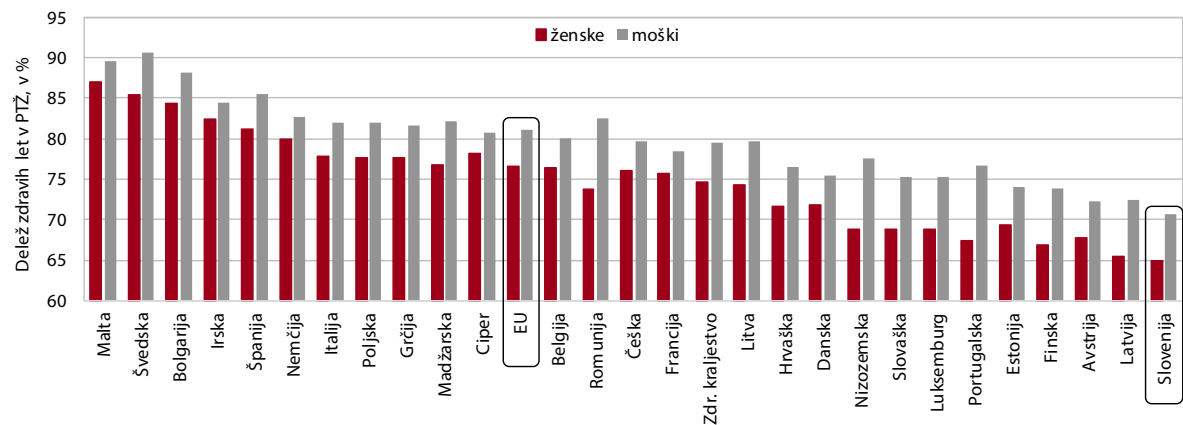
V zadnjih letih se je po razpoložljivih podatkih ponovno povečal tudi zaostanek za EU v razmerju med zdravimi leti življenja in pričakovanim trajanjem življenja (PTŽ).³ Slabše razmerje (manjši delež let, ki jih v povprečju preživimo zdravi) pomeni večjo obremenitev sistemov socialne zaščite zaradi predčasnega upokojevanja in večjih potreb po storitvah zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Po nekaj letih izboljševanja se je v obdobju med 2014 in 2017 razmerje v Sloveniji ponovno poslabšalo, v povprečju EU pa precej izboljšalo. Zaostanek za EU je predvsem posledica zelo nizkega števila let zdravega življenja. V vseh državah EU je razmerje večje za moške, kar pa je predvsem posledica nizkega pričakovanega trajanja življenja moških.

Tabela: Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu in delež zdravih let življenja v PTŽ

	Število pričakovanih let zdravega življenja ob rojstvu								Delež zdravih let življenja v PTŽ, v %					
	Ženske				Moški				Ženske			Moški		
	2010	2016	2017	Cilj SRS za 2030	2010	2016	2017	Cilj SRS za 2030	2010	2017	Cilj SRS za 2030	2010	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	54,6	57,9	54,6	64,5	53,4	58,7	55,3	64,5	65,7	65,0	75,0	69,8	70,7	80,0
EU	62,6	64,2	64,0		61,8	63,5	63,5		75,6	76,6		80,3	81,1	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2020.

Slika: Delež življenja, ki ga preživimo zdravi, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2019.

Opomba: Države so razvrščene po povprečju deleža življenja, ki ga moški in ženske preživijo zdravi.

¹ Kazalnik meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživel brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Kazalnik združuje podatke o umrljivosti in oviranosti. Ocena oviranosti temelji na vprašanju GALI (Global Activity Limitation Indicator), ki v okviru ankete EU-SILC meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj šest mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti. Za Slovenijo je bil leta 2010 popravljen prevod vprašanja o oviranosti v anketi EU-SILC, zato je dejansko časovno primerljiva le serija od leta 2010.

² Podobno je v letu 2017 veljalo še za devet držav EU.

³ Zmanjšanje vrednosti izračunanega razmerja med številom pričakovanih zdravih let življenja in pričakovanim trajanjem življenja predstavlja poslabšanje, povečanje vrednosti pa izboljšanje razmerja.

Indeks enakosti spolov

3.2

Po zadnjem¹ izračunu se je indeks enakosti spolov za Slovenijo nekoliko zmanjšal, a je še vedno nad povprečjem EU. Indeks enakosti spolov je sintezni indeks izračunan na podlagi 31 kazalnikov v okviru šestih dimenzij. Z vrednostjo 68,3 točke je Slovenija na 11. mestu med državami EU. Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost. Slovenija vsa leta zaostaja za istimi državami s severa Evrope (skandinavske, države Beneluksa, Združeno kraljestvo, Irska) in Francijo, zdaj pa je Slovenijo prehitela tudi Španija. Za povprečje EU so vrednosti vseh šestih dimenzij indeksa enakosti spolov najvišje doslej. Slovenija je od prvega izračuna indeksa leta 2005 napredovala za 7,5 točke. Za izpolnitev cilja SRS 2030 pa bi morala v obdobju 2019–2030 vrednost indeksa izboljšati za več kot 10 točk.

Po indeksu enakosti spolov je Slovenija močnejša v dimenzijah zdravja, denarja in dela, šibkejša pa v dimenzijah časa,² moči in znanja. Poslabšanje v sicer najboljši dimenziji zdravja je povezano s slabšimi

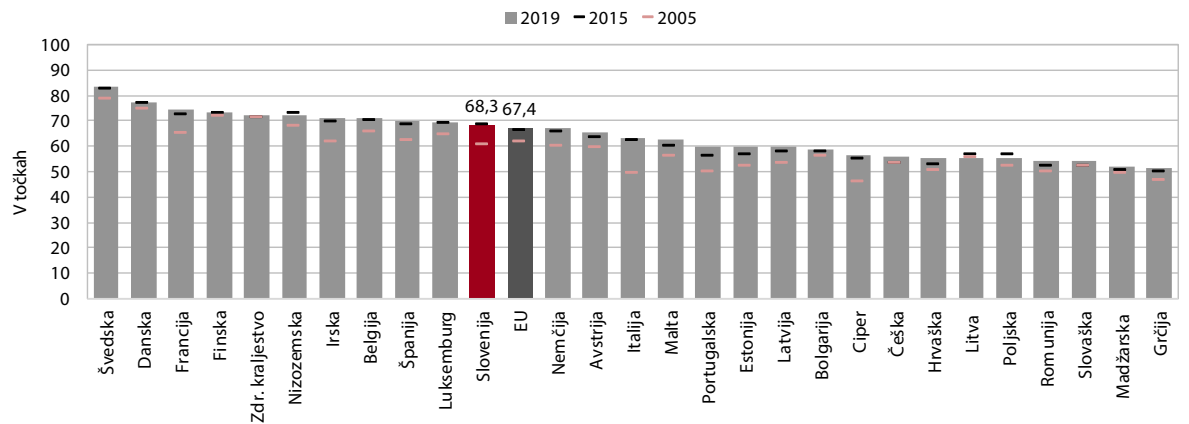
ocenami anketirancev o dostopu do dentalnih in medicinskih storitev. Drugače pa v dimenziji zdravja ni bistvenih sprememb: ženske ocenjujejo svoje zdravje kot nekoliko slabše v primerjavi z moškimi. Ženske v povprečju doživijo manj zdravih let življenja kot moški (gl. kazalnik 3.1). a živijo v povprečju za skoraj 6 let več kot moški (gl. kazalnik 3.3). V že tako močnejših dimenzijah dela in denarja je Slovenija z vidika enakosti spolov še dodatno napredovala, kar je predvsem posledica zmanjševanja razlike med spoloma pri stopnji delovne aktivnosti. Najbolj je od leta 2005 napredovala v dimenziji moči zaradi uvedbe spolnih kvot, tj. obveznega minimalnega deleža obeh spolov na kandidatnih listah. Razlog za poslabšanje v dimenziji moči v izračunu za leto 2019 je v nižjem deležu poslank (25,8 %) v primerjavi s prejšnjim sklicem parlamenta³. Rahel napredek je tudi v dimenziji znanja, ki je sicer edina, kjer je Slovenija pod povprečjem EU. Na to vpliva predvsem velika razlika v deležu vpisanih v terciarne programe izobraževanja⁴, kar je povezano z vztrajnimi stereotipi o manjvrednosti žensk in ženskega dela.

■ Tabela: Indeks enakosti spolov

	Slovenija					Cilj SRS za 2030	EU				
	2005	2010	2012	2015	2019		2005	2010	2012	2015	2019
GEI	60,8	62,7	66,1	68,4	68,3	>78	62,0	63,8	65,0	66,2	67,4
Zdravje	86,3	86,8	87,3	87,7	87,1		85,9	87,2	87,2	87,4	88,1
Denar	77,7	80,3	81,3	81,6	82,4		73,9	78,4	78,4	79,6	80,4
Delo	71,2	71,9	71,3	71,8	73,3		70,0	70,5	71,0	71,5	72,0
Čas	73,4	68,3	72,4	72,9	72,9		66,7	66,3	68,9	65,7	65,7
Moč	36,5	41,1	51,5	60,6	57,6		38,9	41,9	43,5	48,5	51,9
Znanje	52,1	55,0	54,9	55,0	56,0		60,8	61,8	62,8	63,4	63,5

Vir: EIGE Report, 2017.

■ Slika: Indeks enakosti spolov (GEI)

Vir: EIGE Report, 2017.

¹ Kot osnova za izračun so navedeni podatki iz leta 2017 z izjemami, ki pa niso natančno označene: npr. razlika v zastopanosti spolov v parlamentu. Izjema je tudi dimenzija časa, gl. opombo spodaj. Indeks so doslej računali občasno, od leta 2019 pa letno.
² Za dimenzijo časa so podatki iz leta 2015, novejši podatki bodo na razpolago leta 2021.
³ Številka se po volitvah spremeni glede na izvoljene poslanke, pozneje pa glede na imenovanje na funkcije. Leta 2006 je bil delež žensk v slovenskem parlamentu 13,5 %, leta 2016 je znašal s 35,6 % največ doslej, novembra 2018 pa 26 % (Poročilo o razvoju 2019, 2019).
⁴ V okviru dimenzije znanja so vključeni naslednji kazalniki: delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, vključenost v vseživljenjsko izobraževanje, vpisani v terciarno izobraževanje na področju zdravstva, socialnega varstva, izobraževanja, umetnosti in humanistike.

Pričakovano trajanje življenja

3.3

V zadnjih letih se je podaljševanje pričakovanega trajanja življenja (PTŽ)¹ ob rojstvu v Sloveniji in v EU ustavilo. Od leta 2002 (odkar so na voljo podatki za EU) se je PTŽ v Sloveniji vsako leto v povprečju podaljšalo za tri mesece, v povprečju EU pa za dva meseca. To lahko pripišemo dejavnikom, kot so izboljšani socialno-ekonomski pogoji, boljša izobrazba, življenjski slog in zdravstvena oskrba.² PTŽ v Sloveniji že od leta 2014 presega povprečje EU. Po letu 2011 se je njegovo podaljševanje upočasnilo, leta 2014 pa ustavilo. Razlogi so upočasnitev zmanjševanja števila smrtnih primerov zaradi bolezni obtočil, ki je bil glavni dejavnik hitrega podaljševanja v predhodnih letih, povečanje čezmerne teže in več diabetesa.

Pričakovano trajanje življenja je daljše pri ženskah in pri terciarno izobraženih. Razlika med ženskami in moškimi se je v obdobju 2002–2017 v Sloveniji zmanjšala

za 2,1 leta na 5,8 leta, v EU pa za 1,2 leta na 5,2 leta. Glede na izobrazbo je razlika med spoloma najvišja pri nizko izobraženih, kjer lahko ženske v Sloveniji pričakujejo 7 let življenja več kot moški (75 let).

Leta 2018 je bilo pričakovano trajanje življenja v vseh regijah višje kot leta 2011.³ Najdaljše življenje ob rojstvu lahko pričakujejo ženske v osrednjeslovenski regiji – 84,6 leta, kar je 2,2 leta več kot ženske v koroški regiji z najnižjim življenjskim pričakovanjem. Moški imajo na Koroškem za 3,6 leta krajše PTŽ od žensk, kar je najdaljše pričakovano trajanje življenja moških med regijami.⁴ Razlike med regijami so odraz številnih socialno-ekonomskih dejavnikov (življenjski slog, prehrana, izobrazbena struktura prebivalstva in drugo), ki se različno odražajo na posameznih skupinah prebivalstva in geografskih območjih.

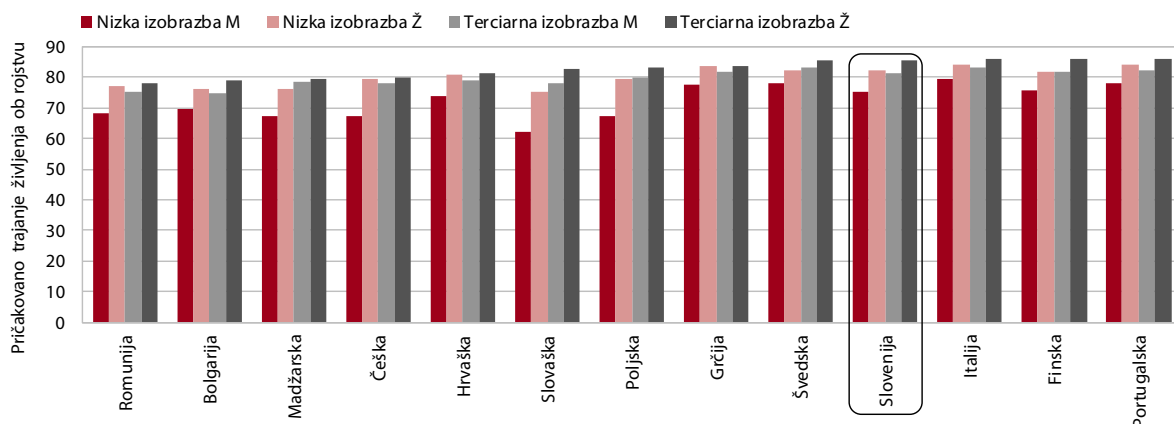
Tabela: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu

		2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	PTŽ	76,2	77,5	79,1	79,8	80,1	80,3	80,5	81,2	80,9	81,2	81,2
	Moški	72,2	73,9	75,5	76,4	76,8	77,1	77,2	78,2	77,8	78,2	78,2
	Ženske	79,9	80,9	82,6	83,1	83,3	83,3	83,6	84,1	83,9	84,3	84,0
EU	PTŽ	n. p.	78,5	79,4	79,9	80,2	80,3	80,5	80,9	80,6	81,0	80,9
	Moški	n. p.	75,4	76,3	76,9	77,3	77,4	77,7	78,1	77,9	78,2	78,3
	Ženske	n. p.	81,5	82,3	82,8	83,1	83,0	83,3	83,6	83,3	83,6	83,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2019.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2019.

Opomba: Države so razvrščene glede na vrednost za ženske pri terciarni izobrazbi. Navedene so države EU, za katere so na voljo podatki. M – moški, Ž – ženske.

¹ Pričakovano trajanje življenja je povprečno število let življenja, ki jih lahko pričakuje oseba, stara x let, če bo umrljivost po starosti v času njenega življenja enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto. SURS skupnega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatka Eurostat in SURS nekoliko razlikujeta. Podatki SURS za leto 2018 kažejo ponovno povečanje za oba spola.

² Health at a Glance 2017 (OECD), 2017.

³ Regionalni podatki o PTŽ so razpoložljivi od leta 2011.

⁴ Najkrajše PTŽ lahko moški pričakujejo v pomurski regiji (76,3 leta).

Preprečljiva umrljivost

3.4

Preprečljiva umrljivost¹ se je v obdobju od 2011 do 2016 močno znižala, še vedno pa je nad povprečjem EU. Stopnja preprečljive umrljivosti zaradi vzrokov, ki bi jih lahko preprečili, se je v obdobju od 2011 do 2016 v Sloveniji znižala za 17 % oziroma za 46 oseb na 100.000 prebivalcev, v povprečju EU pa le za 9 %. Preprečljivo umrljivost delimo na (1) preprečljivo s preventivo in na (2) preprečljivo z zdravstvenim varstvom. Zelo uspešno je bilo v Sloveniji zlasti znižanje stopnje umrljivosti, preprečljive z zdravstvenim varstvom, ki se je znižala za 26 %.

Stopnja umrljivosti, preprečljiva s preventivo, je bila leta 2016 nekoliko nad povprečjem EU; zelo visok pa je bil glede na EU delež smrti v populaciji do 75 let, ki bi jih lahko preprečili. V Sloveniji je bilo v letu 2016 na 100.000 prebivalcev 184 smrti, ki bi jih lahko preprečili z zmanjševanjem dejavnikov tveganja ali primarno preventivo, v EU pa 161. V obdobju 2011–2016 je bilo preprečenih 13 % več smrti kot leta 2011, v povprečju EU pa 9 %. Vendar pa je bil v populaciji do 75 let v Sloveniji delež smrti, ki bi jih lahko preprečili s preventivo, še vedno kar 53,5 %, kar je najvišji delež med vsemi državami EU. Zelo visoka je v Sloveniji razlika med moškimi in ženskami, pri moških so namreč bistveno bolj

pogoste ishemične bolezni srca, pljučni rak, nezgode ter motnje, povezane z alkoholom in samomorji.²

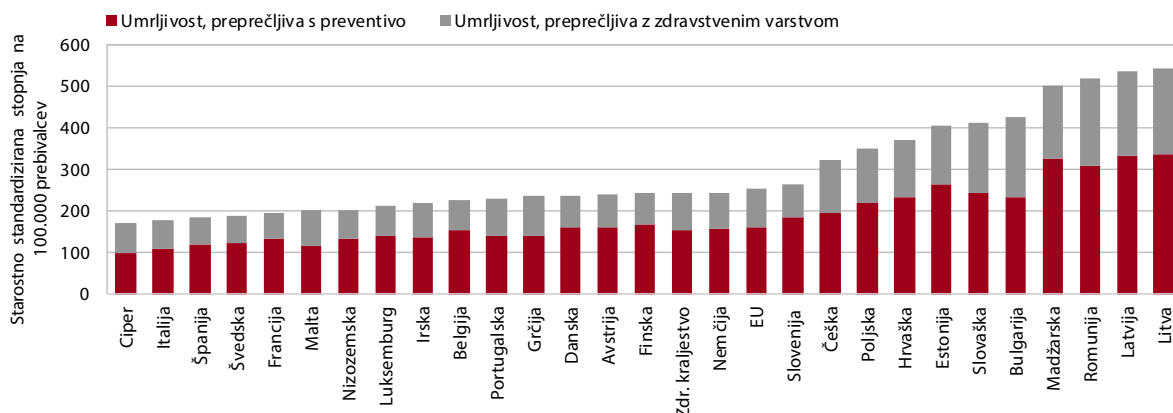
Stopnja umrljivosti, preprečljiva z zdravstvenim varstvom, je bila leta 2016 že precej pod povprečjem EU, kar kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja in zgodnjega odkrivanja bolezni. Zaradi vzrokov, ki bi jih lahko preprečili s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo, je v letu 2016 v Sloveniji umrlo 80 oseb na 100.000 prebivalcev (EU: 93 na 100.000). Kazalnik kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo, še zlasti glede na relativno nižja vlaganja v zdravstvo kot v državah, ki dosegajo primerljive rezultate. Stopnjo umrljivosti pod 70 oseb dosegajo Švica, Francija, Norveška, Italija, Španija, Švedska in Nizozemska, predvsem zaradi zelo nizke umrljivosti zaradi bolezni srca in ožilja, njihovi vložki v zdravstvo na prebivalca pa so v povprečju skoraj 20 % višji od povprečja EU in 45 % višji kot v Sloveniji. Kazalnik je za vse države bistveno slabši za moške kot za ženske. K ugodnemu kazalniku v Sloveniji prispeva relativno dobra oskrba prebivalstva na primarni ravni, čeprav ostajajo čakalne dobe na sekundarni ravni velik problem.

Tabela: Preprečljiva umrljivost, starostno standardizirane stopnje na 100.000 prebivalcev, 2011 do 2016

	Skupaj			Ženske			Moški		
	2011	2015	2016	2011	2015	2016	2011	2015	2016
Slovenija	309	285	264	209	193	184	101	92	80
EU	278	260	254	175	165	161	103	95	93

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018.

Slika: Stopnja preprečljive umrljivosti v državah EU, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2019.

¹ V letu 2019 je bila spremenjena metodologija za izračun kazalnika preprečljive umrljivosti (ang. avoidable mortality), ki se uporablja za oceno uspešnosti zdravstvenega sistema in je sestavljen iz dveh kazalnikov: 1. Stopnja umrljivosti, preprečljiva s preventivo (ang. preventable mortality; preprečili bi jo lahko z zmanjševanjem dejavnikov tveganja ali primarno preventivo – zmanjšanje incidence bolezni) in 2. Stopnja umrljivosti, preprečljiva z zdravstvenim varstvom (ang. treatable (prej amenable) mortality); preprečili bi jo lahko z učinkovitejšim zdravstvenim varstvom, vključno z zgodnjim odkrivanjem in zdravljenjem bolezni. Pri obeh kazalnikih je prišlo do sprememb v seznamu vzrokov smrti. Ti se uvrščajo k 1. ali 2. glede na to, ali bi lahko zmanjšali umrljivost pretežno z boljšo preventivo ali pretežno z učinkovitejšim zgodnjim odkrivanjem in zdravljenjem. Poleg tega se po novem upoštevajo kot preprečljive vse smrti do 75. leta starosti, prej je bila meja pri 65. letih. Za oba kazalnika je v skladu z novo metodologijo razpoložljiva serija od leta 2011 do leta 2016.

² Slovenija: Zdravstveni profil leta 2019.

Izdatki za zdravstvo

3.5

Po obsegu celotnih izdatkov za zdravstvo na prebivalca se je zaostanek za povprečjem EU v zadnjem obdobju povečal. V letu 2013 je bila Slovenija po obsegu teh izdatkov na prebivalca na ravni 85 % povprečja EU, v letu 2018 pa smo dosegali 83 % povprečja. Nasprotno smo v tem obdobju po gospodarski razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca, zmanjšali zaostanek za EU z 82 % na 87 %.

Javni izdatki za zdravstvo so v Sloveniji tesno povezani s prihodki ZZZS oziroma s prispevki zavarovancev. Leta 2018 je bilo 92 % vseh javnih izdatkov za zdravstvo pokritih iz sistema OZZ oziroma blagajne ZZZS. V strukturi OZZ pa so predstavljali 78 % prispevki zavarovancev, 13,5 % prispevki ZPIZ za upokojene in le 3,2 % proračunski viri.¹ Zaradi visokega deleža prihodkov, povezanih z dohodki od dela, so izdatki ZZZS močno izpostavljeni cikličnim nihanjem.² V obdobju krize 2009–2013 so bili zato sprejeti številni

ukrepi za zadrževanje izdatkov. Po letu 2013 so se s hitrejšo rastjo zaposlenosti in plač povečali tudi prihodki ZZZS, kar je omogočilo višjo rast izdatkov.

Delež neposrednih proračunskih virov za zdravstvo in proračunskih transferjev za financiranje obveznega zdravstvenega zavarovanja je bil v zadnjih letih v Sloveniji v mednarodni primerjavi zelo nizek. Delež neposrednih izdatkov iz državnega proračuna in občinskih proračunov (brez transferjev) je bil leta 2017 drugi najmanjši med državami EU.³ Poleg teh pa ima večina držav z Bismarckovim modelom socialnega zdravstvenega zavarovanja (Avstrija, Belgija, Češka, Francija, Luksemburg, Nizozemska, Nemčija) večje tudi posredno financiranje iz proračuna prek transferjev v obvezno socialno in zdravstveno zavarovanje. Transfer je v Sloveniji nižji kot v večini držav, četudi k proračunskim virom prištejemo še prispevke ZPIZ za upokojene (skupno 16,7 % celotnih virov za OZZ).

Tabela: Izdatki za zdravstvo⁴

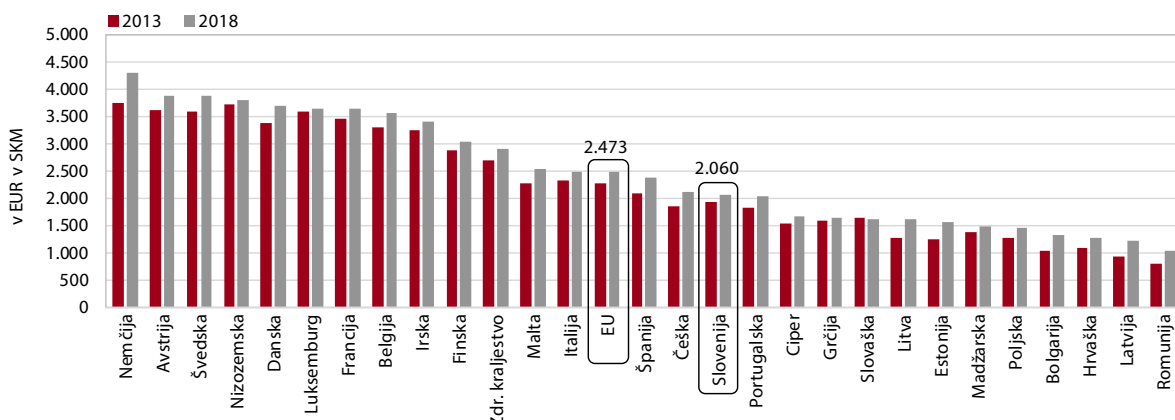
	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP**				Zasebni izdatki, delež v tekočih izdatkih, v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izdatkih, v %		
	2005	2017	2018	2019	2005	2017	2018	2019	2005	2018	2019	2005	2017	2018
Slovenija *	8,0	8,2	8,3	8,3	5,9	5,9	5,9	5,9	26,5	29,1	28,2	13,0	12,3	14,0
EU ** (navadno)	7,7	8,3	8,3	n. p.	6,0	6,0	6,0	n. p.	25,0	27,2	n. p.	21,5	22,4	22,0

Vir: OECD Statistics, Eurostat, SI-STAT podatkovni portal – Izdatki in viri financiranja za zdravstvo, 2018. Za leto 2018: ZZZS, 2019.

Opombe: *Za Slovenijo je pri izračunu deleža v BDP upoštevana revizija BDP septembra 2019 (SURS, Nacionalni računi), za leto 2019 pa prva ocena SURS, februar 2020;

**EU je navadno povprečje držav EU brez Malte, izračun UMAR. Za leti 2018 in 2019 je za Slovenijo podatek o izdatkih za zdravstvo prva ocena (Vir: SURS, objava v Poslovnem poročilu ZZZS za leto 2019); n. p. – ni podatka.

Slika: Celotni izdatki za zdravstvo na prebivalca, v EUR PKM, 2013 in 2018

Vir: Eurostat, 2019.

Opomba: Podatek za EU je navadno (netehtano) povprečje. V publikaciji OECD Health at a glance: Europe, 2018, je za EU za leto 2017 prikazano tehtano povprečje, ki je višje (2.773 EUR PPP), ker v večji meri odraža podatke velikih držav EU (Nemčija, Francija, Velika Britanija), ki imajo relativno visoke izdatke na prebivalca.

¹ Gl. Ekonomski izzivi 2019, slika 13.

² ZZZS mora na letni ravni poslovati uravnoteženo in se ne more zadolževati in prilagajati svojih prihodkov.

³ Gl. Ekonomski izzivi 2019, slika 12.

⁴ Leta 2011 je bila sprejeta revizija Sistema zdravstvenih računov (OECD, Eurostat in SZO: SHA 2011). Pomembna je sprememba v osnovnem kazalniku izdatkov za zdravstvo, ki predstavlja le tekoče izdatke za zdravstvo brez investicij.

Izdatki za dolgotrajno oskrbo

3.6

Izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO) v Sloveniji vse bolj zaostajajo za povprečjem EU. Leta 2017 so v primerjavi z BDP celotni izdatki pri nas znašali 1,21 % BDP, v povprečju 24 držav EU, za katere so razpoložljivi podatki, pa 1,5 % BDP. Javni izdatki so se leta 2017 v Sloveniji nekoliko znižali – na le 0,89 % BDP v letu 2017, v EU pa se povprečje že nekaj let ohranja na okoli 1,3 % BDP. V strukturi po virih financiranja se je v desetletnem obdobju 2007–2017 delež javnih izdatkov močno znižal, v strukturi po namenu pa je upadal delež izdatkov za zdravstveni del DO, ki je pretežno financiran iz javnih virov.¹ V letu 2016 so se bistveno bolj kot v preteklih letih povečali javni izdatki za socialni del DO.

Potrebe po dolgotrajni oskrbi naraščajo hitreje kot v zdravstvu, vendar pretežno že zdaj ostajajo nezadovoljene. Javni izdatki za DO so v Sloveniji hitro naraščali le v obdobju pred krizo, ko so se odpirale nove kapacitete v domovih za starejše. V obdobju krize je bila rast skromna, vendar še vedno višja kot v zdravstvu.

V obdobju 2012–2017 pa je rast močno zaostala, tako za povprečno rastjo v državah EU kot tudi za rastjo zdravstvenih izdatkov. Zelo nizka je bila predvsem rast izdatkov iz ZZZS, ki financira zdravstvene storitve v domovih za starejše in drugih socialnih zavodih ter patronažno varstvo. Razmere za oskrbovance se tudi zato v zadnjih letih poslabšujejo, zelo hitro pa se povečujejo zasebni, neposredni izdatki iz žepa za storitve DO. Ti izdatki, ki so z vidika dostopnosti za vse najbolj problematični, naraščajo bistveno hitreje kot naraščajo zasebni izdatki v zdravstvu (gl. Ekonomski izzivi 2019, slika 29). Potreba po dolgotrajni oskrbi lahko danes v Sloveniji močno zmanjša razpoložljivi dohodek posameznika in njegove družine ter v daljšem obdobju postane tudi veliko breme za neformalne izvajalce znotraj družinskega kroga, zmanjšuje njihovo produktivnost, razpoložljivost na trgu dela, vodi v predčasno upokojevanje, povečuje revščino in vodi v čezmerno uporabo dostopnejših zdravstvenih storitev.²

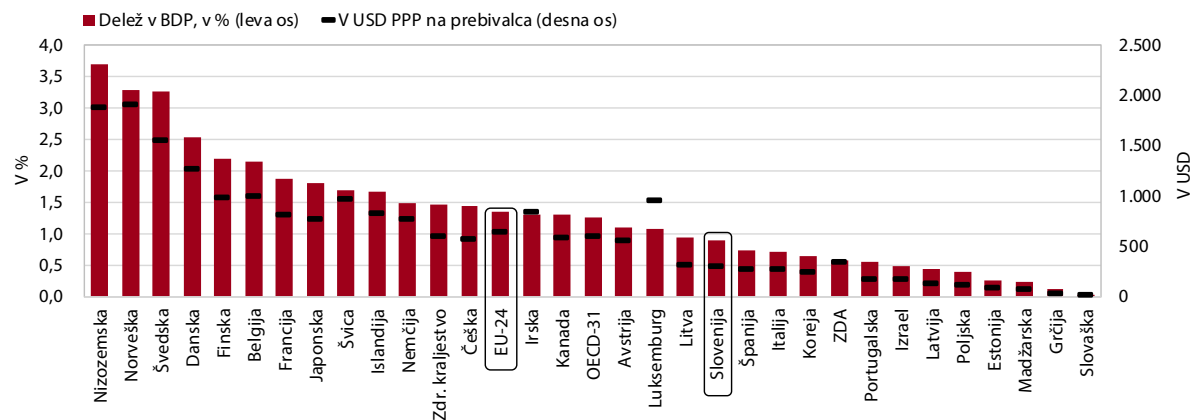
Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu

	V mio. EUR			V % BDP			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2006	2016	2017	2006	2016	2017	2006	2016	2017	2017/2016	2007–2017
Dolgotrajna oskrba	349	499	521	0,99	1,24	1,21	100,0	100,0	100,0	1,0	2,5
Po virih financiranja											
Javni izdatki	269	368	382	0,77	0,91	0,89	77,2	73,7	73,4	2,3	2,1
Zasebni izdatki	80	131	138	0,23	0,33	0,32	22,8	26,3	26,6	-2,3	4,9
Po namenu											
Zdravstvena oskrba	239	328	329	0,79	0,84	0,82	73,3	66,9	66,0	-0,3	1,5
Socialna oskrba	87	162	170	0,29	0,42	0,42	26,7	33,1	34,0	3,8	5,1

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Dolgotrajna oskrba (objava: december 2017).

Opomba: Za preračun v stalne cene je uporabljen implicitni deflator BDP.

Slika: Javni izdatki za dolgotrajno oskrbo v deležu BDP in v USD SKM, 2017

Vir: OECD Statistics, 2018.

Opomba: V povprečje EU-24 in OECD-31 so zajete le države, ki poročajo tako zdravstveni kot tudi socialni del dolgotrajne oskrbe.

¹ Večina javnih izdatkov za DO (86 %) spada statistično gledano hkrati tudi k izdatkom za zdravstvo.

² Normand, C. (2015), EK (2016), Dominkus et al. (2014).

Čezmerna hranjenost in debelost

3.7

Delež odraslih s čezmerno težo se je v Sloveniji v obdobju 2007 do 2014 nekoliko znižal, še vedno pa precej presega povprečje EU, še posebej pri moških. Čezmerna hranjenost¹ in debelost, ki sta običajno posledica neuravnoteženega prehranjevanja in premajhne telesne aktivnosti, sta pomembna dejavnika tveganja za razvoj kroničnih bolezni² in prezgodnjo umrljivost. Bolezni srca in ožilja so v Sloveniji in v večini razvitih držav glavni vzrok umrljivosti, posledice debelosti pa so tudi socialne in ekonomske (socialna izključenost, nižji dohodki, višja brezposelnost, več bolniških odsotnosti, prezgodnje upokojevanje). Ob zmanjšanju deleža odraslih s čezmerno težo (čezmerno hranjenih in debelih) so bile relativno visoke tudi neenakosti glede na dohodek. Visok delež oseb s čezmerno težo v Sloveniji lahko povežemo s slabimi prehranskimi navadami, še zlasti mladostnikov.³ Slovenija od povprečja EU odstopa zlasti po veliki razširjenosti debelosti pri moških vseh ravni izobrazbe in pri ženskah z nizko izobrazbo. Za razliko od moških pa so visoko izobražene ženske v Sloveniji glede zdrave prehrane zelo ozaveščene, med njimi je delež debelih celo bistveno nižji kot v povprečju EU. Anketa SHARE za obdobje 2011 do 2017 kaže rahlo

povečanje deleža starejših (50+) s čezmerno težo (z 69 na 70 %); najbolj v petem dohodkovnem kvintilnem razredu, v prvem pa se je delež znižal.

Ekonomske posledice čezmerne hranjenosti in debelosti so v Sloveniji malenkost nižje od povprečja EU.⁴ Izračuni OECD upoštevajo posledice čezmerne hranjenosti na stopnjo delovne aktivnosti, prezentizem, absentizem in prezgodnje upokojevanje. V povprečju EU so osebe z vsaj eno kronično boleznijo, ki je posledica čezmerne hranjenosti, 8 % pogostejše brez zaposlitve kot osebe iste izobrazbe in starosti z normalno telesno težo; če so ti posamezniki zaposleni, so za 1,5 % več dni odsotni z dela; verjetnost, da se bodo predčasno upokojili, pa je večja za 20 %. Glede na to, da je v povprečju EU čezmerno hranjene ali debele skoraj 50 % odrasle populacije (več kot 15 % je debelih), imajo te številke zelo resne ekonomske posledice. Modelski izračuni OECD kažejo, da bo čezmerna teža v obdobju od 2020 do 2050 v povprečju letno vplivala na znižanje BDP v EU za 3,3 % in v Sloveniji za 3,1 %. Za zmanjšanje bodo potrebni bolj ciljano usmerjeni in restriktivni ukrepi kot v preteklosti.

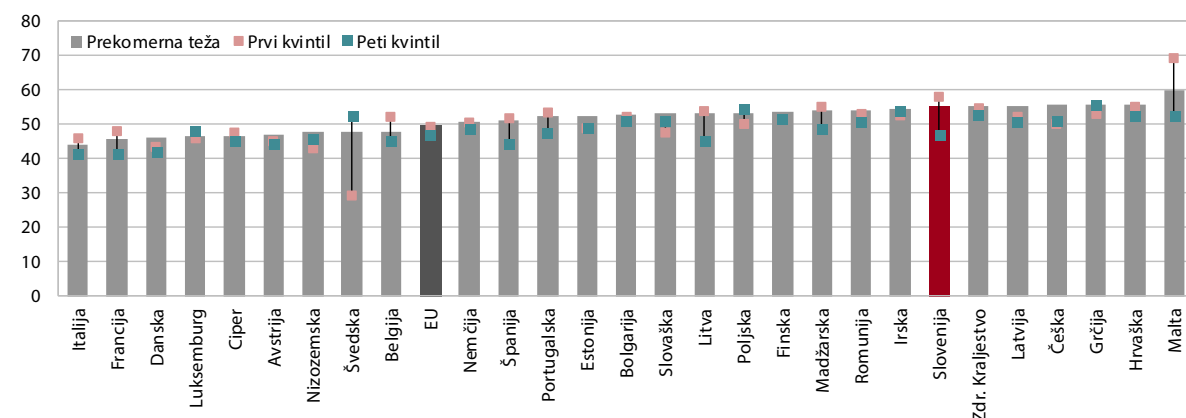
Tabela: Čezmerna hranjenost in debelost glede na spol in izobrazbo, Slovenija in povprečje EU, 2007 in 2014

		Čezmerna hranjenost, v %						Debelost, v %					
		Skupaj		Ženske		Moški		Skupaj		Ženske		Moški	
		2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014
Slovenija	Odrasli	39,8	36,5	30,7	30,3	49,0	42,7	16,8	18,6	16,3	17,0	17,3	20,3
EU	Odrasli	n. p.	34,8	n. p.	28,4	n. p.	41,7	n. p.	15,4	n. p.	15,3	n. p.	15,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018.

Opomba: Podatki po anketi EHIS; n. p. – ni podatka. Za leto 2007 so primerljivi podatki po anketi EHIS razpoložljivi samo za 18 držav EU, zato povprečja niso izračunana..

Slika: Delež odraslih s čezmerno težo (čezmerno hranjenih in debelih) glede na dohodek, 2014

Vir: Eurostat Database – Health, 2020.

Opomba: Po Anketi EHIS – European Health Interview Survey. Leto 2014 je zadnji razpoložljivi podatek.

¹ Čezmerno prehranjene so osebe, katerih indeks telesne mase (ITM) je med 25,0 in 29,9 kg/m², o debelosti pa govorimo, kadar ima oseba ITM višji od 30 kg/m². ITM je razmerje med telesno težo in kvadratom telesne višine. Gre za merila Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2003). ITM je dober kazalnik količine maščobnega tkiva v telesu, ima pa omejitve, da ne pove ničesar o razporeditvi maščobe v telesu in funkcionalni (mišični) telesni teži.

² Breme kroničnih nenalezljivih bolezni, kot so zvišan krvni tlak, sladkorna bolezen, bolezni srca in ožilja, hitro narašča.

³ Po anketi EHIS je v letu 2014 med 15-letniki manj kot eden od treh redno užival sadje ali zelenjavo, več kot eden od treh je redno posegal po sladkih pijačah, le 14 % je vsak dan telesno aktiven, vsak drugi ne zajtrkuje redno, poleg tega Slovenci uživajo bistveno več soli kot v povprečju prebivalci v EU; po vseh navedenih kazalnikih Slovenija zaostaja za povprečjem EU.

⁴ Podatki so za 23 držav EU, ki so tudi članice OECD.

Neplačano prostovoljsko delo

3.8

Delež prebivalcev, ki je redno opravljal neplačano prostovoljsko delo, je bil v Sloveniji nekoliko višji od povprečja EU.¹ Leta 2016 (zadnji razpoložljivi podatki) se je v primerjavi z letom 2012 povečal tako delež prostovoljcev, ki so neplačano prostovoljsko delo opravljali občasno, kot tistih, ki so ga opravljali redno ali vsaj enkrat na mesec. V Sloveniji je določeno vrsto neplačanega prostovoljskega dela opravljalo 34 % anketiranih, od tega jih je 12 % prostovoljsko delo opravljalo redno. Največ ljudi je opravljalo redno neplačano prostovoljsko delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih (11,3 %) in v drugih prostovoljskih organizacijah (5,6 %), kar je več

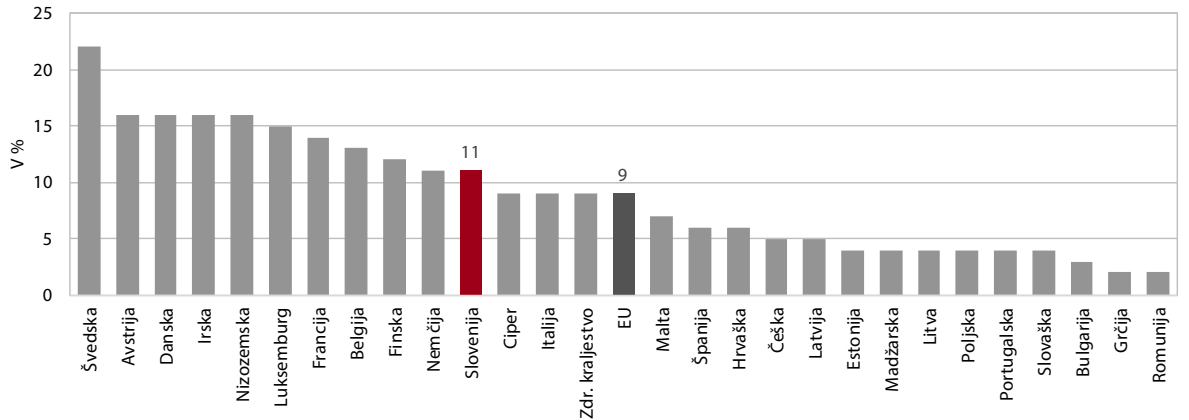
kot leta 2012 in več od povprečja EU. Delež je bil najvišji med mladimi (18–24 let), več prostovoljskega dela pa so opravili moški. Manjši delež anketirancev in tudi manj od povprečja EU je vsaj enkrat mesečno opravljal prostovoljsko delo v skupnostnih in socialnih službah²(3,9 %), družbenih gibanjih³ (2,4 %) in političnih strankah ter sindikatih (1,1 %). Delež vključenih v prostovoljsko delo v skupnostnih in socialnih službah ter političnih strankah in sindikatih je bil najvišji v starostni skupini 25–34 let, nekoliko je bil višji pri moških. Ženske so opravile več prostovoljskega dela v družbenih gibanjih, kjer je bil delež vključenih v redno prostovoljsko aktivnost najvišji v starostni skupini 65+ let.

Tabela: Delež prebivalcev, ki opravlja neplačano prostovoljsko delo, v %

		2012	2016
Redno opravljanje prostovoljskega dela	Slovenija	9	12
	EU	11	10
Občasno opravljanje prostovoljskega dela	Slovenija	18	22
	EU	21	22

Vir: Eurofound, Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016.

Slika: Delež prebivalcev, ki opravlja neplačano prostovoljsko delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih, 2016

Vir: Eurofound, Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016.

¹ Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016. Podatki temeljijo na anketnih odgovorih prebivalcev na vprašanje: Kako pogosto ste v zadnjih dvanajstih mesecih opravljali neplačano prostovoljno delo pri naslednjih organizacijah? Odgovor redno/vsaj enkrat na mesec združuje odgovora vsak teden in vsak mesec.
² To so organizacije, ki pomagajo starejšim, mladim, invalidom ali drugim ljudem, ki potrebujejo pomoč.
³ Družbena gibanja (npr. okoljevarstvena gibanja, gibanja za človekove pravice) ali dobrotelne ustanove (npr. zbiranje sredstev, kampanje).

Stopnja tveganja socialne izključenosti

3.9

Stopnja tveganja socialne izključenosti¹ je bila leta 2018 najnižja doslej in je med najnižjimi v EU. Stopnja tveganja socialne izključenosti se je v obdobju 2014–2018 zniževala in je leta 2018 znašala 16,2 %, kar je manj kot pred gospodarsko in finančno krizo. Tveganju socialne izključenosti je bilo leta 2018 še vedno izpostavljenih 326.000 ljudi, kar je 19 tisoč manj kot leto pred tem in 34 tisoč manj kot leta 2008. Slovenija se je močno približala cilju, ki si ga je zastavila v okviru strategije EU 2020, po katerem naj bi se število ljudi, izpostavljenih tveganju socialne izključenosti, znižalo na 320.000.²

Od treh komponent kazalnika stopnje tveganja socialne izključenosti je bila leta 2018 višja kot pred finančno in gospodarsko krizo samo še stopnja tveganja revščine.³ Druga komponenta, delež oseb v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, se je v primerjavi z letom 2008 znižal za 1,8 o. t. na 5,4 %, tretja

komponenta, stopnja težke materialne prikrajšanosti pa za 3,1 o. t. na 3,7 %, pri čemer sta obe najnižji doslej. Stopnja tveganja revščine je bila leta 2018 na enaki ravni 13,3 % kot leto prej in še vedno za 1.o.t. višja kot leta 2008. Prag tveganja revščine je v letu 2018 znašal 662 EUR⁴ na mesec za enočlansko gospodinjstvo in se je glede na leto prej zvišal za 26 evrov. Pod pragom tveganja revščine je v letu 2018 živelo 268 tisoč oseb, kar je za 27.000 več kot leta 2008.

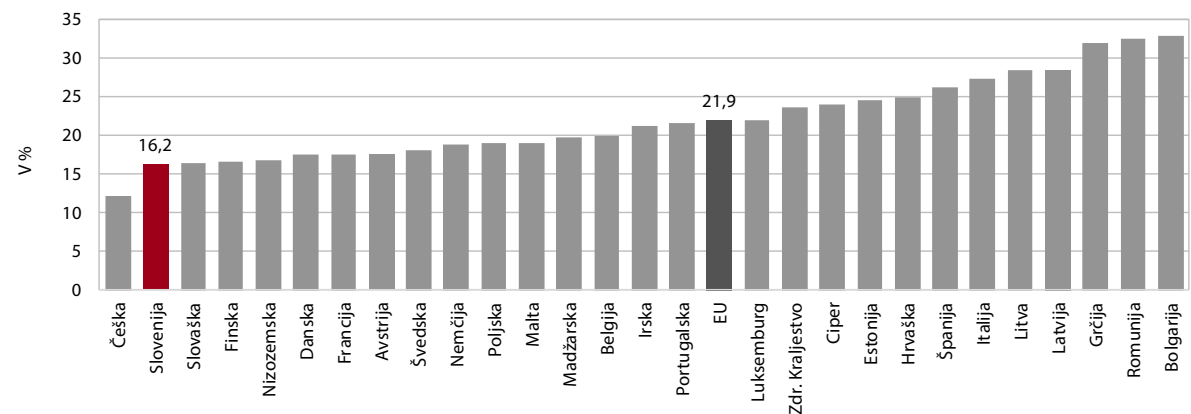
Stopnja tveganja socialne izključenosti se v obdobju 2008–2018 ni zniževala v vseh regijah. V letu 2018 je glede na leto 2008 višja v primorsko-notranjski, goriški in zasavski regiji. K temu je najbolj pripomoglo naraščanje stopnje tveganja revščine v teh regijah. Omenjene regije imajo namreč relativno nizek razpoložljivi dohodek na prebivalca, posebno zasavska, ki se jim je po letu 2008 tudi najmanj povišal.

Tabela: Stopnja tveganja socialne izključenosti v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2	< 16
EU	25,7	25,3	24,4	23,8	23,3	23,7	24,3	24,7	24,5	24,4	23,8	23,5	22,5	21,9	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living Conditions and Welfare – Income and Living Conditions, 2019.

Slika: Stopnja tveganja socialne izključenosti države EU, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living Conditions and Welfare – Income and Living Conditions, 2019.

¹ Stopnja tveganja socialne izključenosti je eden od šestih ključnih kazalnikov uspešnosti SRS 2030. To je sintezni kazalnik, ki je sestavljen iz treh komponent: stopnje tveganja revščine, stopnje težke materialne prikrajšanosti in deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo. Zelo nizka delovna intenzivnost pomeni manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva. Osebe, ki spadajo v več komponent, se v skupnem številu štejejo le enkrat.

² Ta cilj je bil v Sloveniji sprejet z Nacionalnim reformnim programom, november 2010. Za Slovenijo to pomeni zmanjšanje števila ogroženih z revščino in socialno izključenih s 361.000 v letu 2008 na 320.000 v letu 2020.

³ Stopnja tveganja revščine je izračunana kot 60 % mediane razpoložljivega (ekvivalentnega) dohodka. Izračun za leto 2017 temelji na dohodkih iz leta 2016, ki so preračunani po prilagojeni ekvivalenčni lestvici OECD, ki daje premu odraslemu vrednost 1, drugemu, staremu 14 let in več, vrednost 0,5, mlajšim od 14 let pa vrednost 0,3. Torej meri tveganje dohodkovne revščine.

⁴ Prag tveganja revščine se računa na podlagi dohodkov iz predhondega leta: leta 2018 na podlagi dohodkov iz leta 2017.

Neenakosti porazdelitve dohodka

3.10

Slovenija že vrsto let sodi med države z nizko dohodkovno neenakostjo. Na to bistveno vpliva sistem progresivne obdavčitve dohodnine, deloma pa tudi socialni transferji.¹ Delež dohodkov 20 % dohodkovno najbogatejših gospodinjstev je bil v Sloveniji 3,4-krat višji od deleža dohodkov 20 % dohodkovno najrevnejših gospodinjstev, kar je v okviru cilja SRS. V evropskem povprečju je bila ta vrzel 5,2-kratna in se je po krizi nekoliko povišala, v Sloveniji pa znižala. Nadaljnja razdelitev dohodkovne distribucije² v Sloveniji kaže, da znaša vrzel med petim in tretjim kvintilom, ki vključuje mediano, 1,79 (leto 2018) in je nekoliko nižja od vrzeli med tretjim in prvim kvintilom (1,89 v 2018³). Pri tem petina dohodkovno najrevnejših gospodinjstev razpolaga s približno desetino celotnega razpoložljivega dohodka, petina dohodkovno najbogatejših gospodinjstev pa razpolaga s tretjino celotnega razpoložljivega dohodka.

V obdobju 2008–2018 so bile spremembe v porazdelitvi dohodka majhne. Razmerje kvintilnih razredov 80/20 v Sloveniji je bilo po zadnjem razpoložljivem podatku enako kot leta 2008 – največje povečanje je bilo zabeleženo v Luksemburgu, največje znižanje pa na Poljskem in Portugalskem. Pri dohodkovni porazdelitvi v Sloveniji je v obdobju 2009–2014 opazna malenkostna porast, na kar je bistveno vplival začetek gospodarske krize in sprejetje varčevalnih ukrepov. Z letom 2014 pa je neenakost ob hitri rasti gospodarske aktivnosti in postopnim ukinjanjem varčevalnih ukrepov ponovno začela upadati. Podobno gibanje za Slovenijo kaže tudi standardna ekonomska mera dohodkovne neenakosti – Ginijev koeficient. Ta je leta 2018 znašal 0,234 in je bil enak kot leta 2008, po letu 2014, ko je bil najvišji, pa se zmanjšuje.

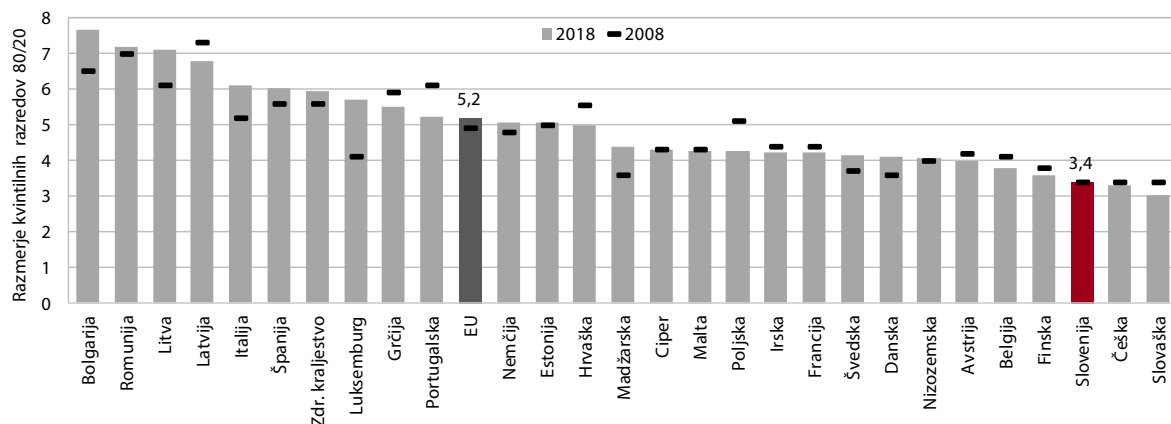
Tabela: Neenakosti porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	3,2	3,4	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	3,6	3,7	3,6	3,6	3,4	3,4	< 3,5
EU	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	4,9	5,0	5,0	5,0	5,2	5,2	5,2	5,1	5,2	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Neenakosti porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2019.

Opomba: V letu 2008 so za EU in Hrvaško upoštevani podatki leta 2010.

¹ Executive summary: Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries (OECD), 2017.

² SURS – Demografsko in socialno področje – Življenjska raven – Kazalniki revščine in socialne izključenosti (SILC), 2019; izračun UMAR.

³ V evropskem povprečju znaša razmerje med petim in tretjim kvintilom 2,21, med tretjim in prvim kvintilom pa 2,27.

Izkušnje z diskriminacijo

3.11

Delež ljudi, ki so doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje v Sloveniji,¹ se je v zadnjih desetih letih zmanjšal in je v okviru cilja SRS. Leta 2019 je znašal 9 % vprašanih, kar je precej pod povprečjem EU (17 %) in med najnižjimi v EU. Nižjega od Slovenije so imele le Malta (8 %), Grčija (7 %) in Portugalska (6 %). Najpogostejše so se ljudje počutili diskriminirane zaradi spola, starosti, vere ali prepričanj ali splošnega fizičnega videza (2 %).² Diskriminacijo zaradi invalidnosti, etničnega porekla, spolne usmerjenosti, družbenega razreda, političnega prepričanja, barve kože ali romskega porekla je doživel 1 % vprašanih. Poleg diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti, vere ali prepričanj in romskega porekla, ki je bila enako pogosta kot v povprečju EU, je bila diskriminacija zaradi drugih osebnih okoliščin manj pogosta kot v povprečju EU. V primerjavi z letom 2015 se je v Sloveniji in povprečju EU delež najbolj zmanjšal pri diskriminaciji na podlagi starosti. Izkušnje z diskriminacijo so pogostejše navajali posamezniki, ki so menili, da so del manjšinske skupine.³

V Sloveniji je bila najpogostejša diskriminacija na delovnem mestu.⁴ Leta 2019 je delež ljudi, ki so občutili diskriminacijo na delovnem mestu, znašal 33 %, kar je največ med vsemi državami EU in precej več od evropskega povprečja (21 %). Sledijo diskriminacija na javnem prostoru (17 %), v kavarni, restavraciji ali nočnem klubu (13 %) in pri iskanju zaposlitve (12 %). Diskriminacijo s strani zdravstvenega osebja pa je občutil le 1 % anketirancev, kar je najmanj med državami EU. Za odpravljanje vseh oblik diskriminacije so pomembna nadaljnja prizadevanja države na tem področju in dobra ozaveščenost ljudi o pravicah v primeru diskriminacije. V Sloveniji se je povečal delež tistih, ki menijo, da so aktivnosti države v bitki z diskriminacijo učinkovite, ostaja pa nizek delež posameznikov, ki so sami ukrepali v boju proti diskriminaciji.⁵

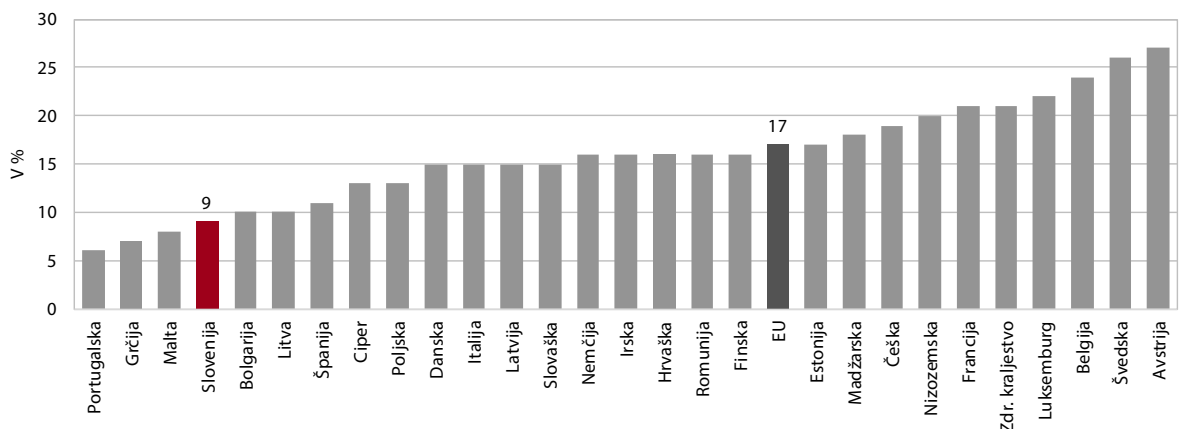
Tabela: Skupni delež tistih, ki so doživeli neko obliko diskriminacije ali nadlegovanja, v %

	2008	2009	2012	2015	2017	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15	16	12	13	10	9	< 10
EU	15	16	16	21	16	17	

Vir: Special Eurobarometer (2008, 2009, 2012, 2015, 2017 in 2019).

Opomba: Podatki za EU so za leta 2008, 2009 in 2012 za EU-27, za leta 2015, 2017 in 2019 pa za EU-28.

Slika: Izkušnje z diskriminacijo, 2019

Vir: Special Eurobarometer 493, 2019.

¹ Vir podatkov je Special Eurobarometer (2008, 2009, 2012, 2015, 2017 in 2019), ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev na vprašanje: Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili diskriminirane ali nadlegovane na podlagi enega ali večih razlogov: etnično poreklo, biti moški ali ženska, spolna usmerjenost, starost (biti starejši ali mlajši), vera ali prepričanje, invalidnost, spolna identiteta in drugi razlogi (v letu 2017 pa še na podlagi družbenega razreda, političnih prepričanj, kraja bivanja in letu 2019 na podlagi barve kože, romskega porekla in splošnega fizičnega izgleda)?

² V povprečju EU sta bili najpogostejši obliki nadlegovanja ali diskriminacije zaradi spola in starosti (obe 4 %).

³ V Sloveniji se je med pripadnike manjšinske skupine uvrstilo 11 % anketirancev (EU 12 %). Da so v zadnjih 12 mesecih doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje, je reklo 50 % anketirancev, ki so se uvrstili med pripadnike spolne manjšine (spolna usmerjenost), 40 % tistih, ki so se uvrstili v versko manjšino, 32 % tistih, ki so se uvrstili v narodno manjšino, 28 % invalidov in 16 % tistih, ki so se uvrstili v romsko manjšino, v primerjavi s 6 % tistih, ki se niso uvrstili v nobeno manjšino.

⁴ Leta 2019 je bilo anketirancem, ki so občutili diskriminacijo, zastavljeno tudi vprašanje, pod kakšnimi pogoji (kje in kdaj) so se počutili diskriminirane.

⁵ Leta 2019 je v Sloveniji 28 % vprašanih menilo, da so prizadevanja države v bitki z vsemi oblikami diskriminacije učinkovita in 38 % da so zmerno učinkovita, kar je več kot leta 2015 in nekoliko več od povprečja EU. Javno zagovarjanje nekoga, ki je bil žrtev diskriminacije (10 %), je bilo najpogostejše dejanje posameznikov v boju proti diskriminaciji. Sledijo deljenje vsebine o incidentih diskriminatornega ravnanja na družbenih omrežjih (6 %), javno sproženje vprašanja diskriminacije na delovnem mestu (5 %) in pridružitve združenju ali kampanji, ki ljudi brani pred diskriminacijo (3 %). Vse te vrednosti so bile nižje od povprečja EU.

Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka 3.12

Rast mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (ERD), ki jo je prekinila gospodarska in finančna kriza, se je z oživitvijo gospodarske aktivnosti v obdobju 2014–2018 nadaljevala.

Visokim rastem v obdobju 2006–2009 je sledilo obdobje negativnih in nizkih rasti (2010–2013) kot posledica krize in varčevalnih ukrepov. Od leta 2014 pa se mediana ERD, izražena v EUR, ponovno krepi, kar nakazuje na izboljševanje življenjskega standarda prebivalcev. Leta 2018 se je približala realnim vrednostim iz leta 2009, ko je bila v celotnem obdobju najvišja. Gibanje mediane ERD v povprečju EU je bilo podobno slovenskemu, vendar obdobja rasti in zmanjševanja niso bila tako poglobljena, tako da je raven iz leta 2009 realno presegla že leta 2016.

V Sloveniji izstopajo v primerjavi z EU relativno nizke mediane ERD pri prebivalcih, starejših od 65 let, in pri visoko izobraženih, zaostanki do EU so se od krize še povečali. Zaostanek mediane ERD v EUR v

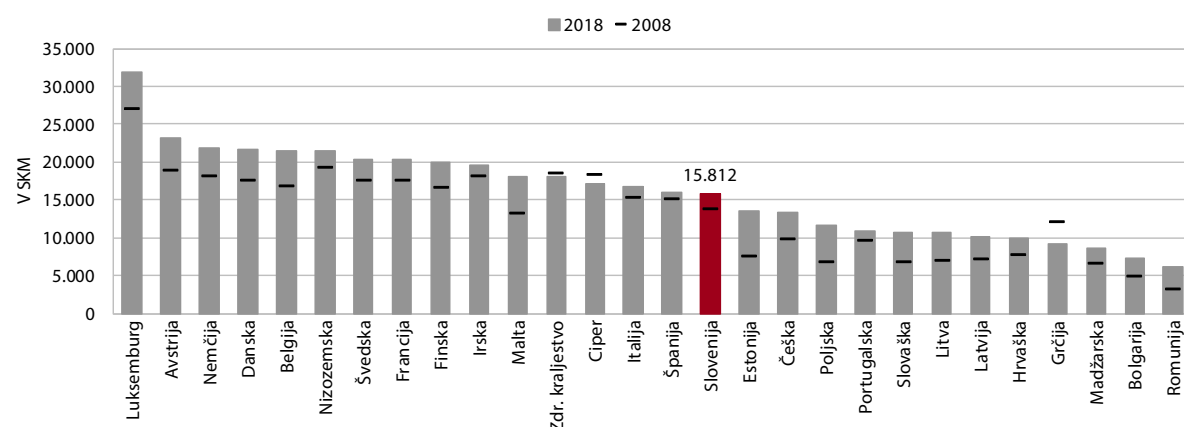
Sloveniji do povprečja EU se je po povečanju med krizo v zadnjih letih zmanjšal in leta 2018 dosegel 23,8 %.¹ Podobna sta tudi gibanje in zaostanek mediane ERD pri delovno aktivnem prebivalstvu v starosti 18–64 let, ki tako v Sloveniji kot EU pričakovano dosega najvišje vrednosti. Podobno vrednost kot skupaj v Sloveniji dosega mediana ERD starostne skupine do 18 let, kar je predvsem odraz politik zagotavljanja materialnih pogojev otrok in mladine pri nas. Na drugi strani se je do leta 2018 podvojil zaostanek mediane ERD starejših od 65 let do skupne mediane v Sloveniji glede na povprečje EU, kar je predvsem posledica skromne rasti povprečne pokojnine v Sloveniji zaradi omejevalne politike usklajevanja med krizo. Precejšnje razlike so tudi pri mediani ERD prebivalcev s terciarno izobrazbo, ki se je v Sloveniji tudi zaradi progresivnega znižanja plač javnih uslužbencev v obdobju 2013–2014 še oddaljilo od povprečja EU, čeprav se je zaostanek Slovenije v zadnjih dveh letih nekoliko zmanjšal.²

Tabela: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, Slovenija in povprečje EU

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vrednost v EUR – Slovenija	8.797	10.893	11.864	11.736	11.999	12.122	11.852	11.909	12.332	12.327	12.713	13.244
Realna rast (v %) – Slovenija		4,2	8,0	-3,1	0,1	-1,7	-4,1	0,1	4,4	0,2	1,5	2,2
Vrednost v EUR – EU	n. p.	14.623	14.775	14.841	14.960	15.456	15.433	15.790	16.138	16.529	16.909	17.383
Realna rast (v %) – EU			0,0	-1,6	-2,2	0,7	-1,6	1,7	2,1	2,2	0,6	1,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018; Eurostat – HICP; izračun UMAR.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018.
Opomba: V letu 2008 so za Hrvaško upoštevani podatki leta 2010.

¹ Leta 2009 pa je bil 19,7 %.

² V obdobju 2005–2018 so mediane neto ekvivalentnega dohodka v EUR pri nižji izobrazbi nominalno porasle za 44,3 %, pri srednji za 39,1 %, pri terciarni izobrazbi pa le za 19,4 %. Leta 2018 so znašali zaostanki Slovenije za povprečjem EU pri nižji izobrazbi 20,5 %; pri srednji 23,2 % in pri terciarni 29,1 %.

Zadovoljstvo z življenjem

3.13

Zadovoljstvo z življenjem¹ v Sloveniji in EU je v letu 2019 doseglo najvišje ravni doslej in je bilo pri nas nad povprečjem EU. Po podatkih Eurobarometra je bila Slovenija z 92 % zadovoljnih v letu 2019 skupaj z Nemčijo na 7. mestu v EU, kar je za štiri mesta bolje kot leto prej. Najbolj zadovoljni so v državah na severu EU (Danska, Švedska, Nizozemska, Finska, Luksemburg, Irska, Nemčija). Ocene zadovoljstva anketiranih v Sloveniji z ekonomskimi in zaposlitvenimi razmerami v državi² so se leta 2019 znižale, medtem ko so ocene finančnega stanja lastnega gospodinjstva in osebnega zaposlitvenega stanja ostale visoke. Podobno se gibljejo tudi pričakovanja vprašanih za naslednjih dvanajst mesecev. Delež vprašanih, ki so pričakovali izboljšanje na zaposlitvenem ali ekonomskem področju na ravni države, se je znižal, na osebni ravni pa je bil skoraj nespremenjen.

V jeseni 2019 so anketiranci v Sloveniji prvič med ključnimi problemi na ravni EU kot pomembne poudarili podnebne spremembe, ne pa še tako močno tudi na državni ali osebni ravni. Pri

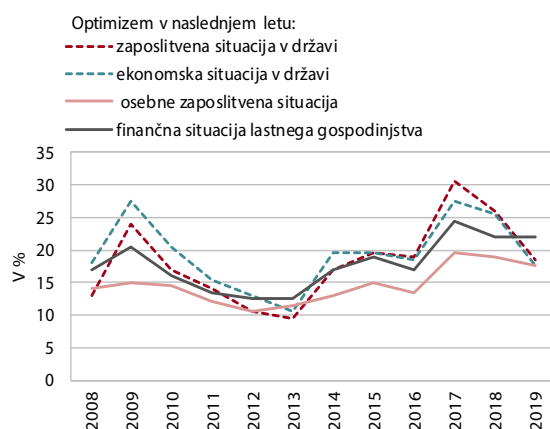
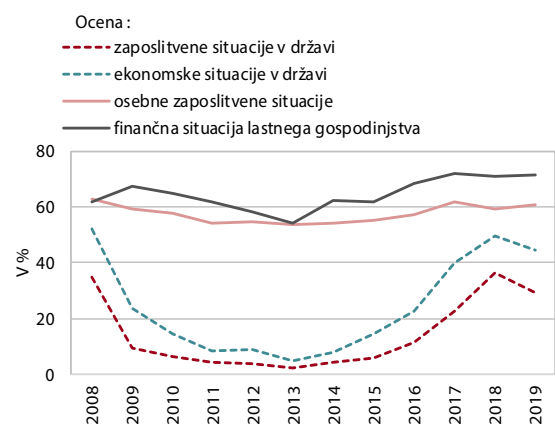
izpostavljanju dveh ključnih problemov³ so vprašani na ravni EU ponovno kot daleč najpomembnejši problem izpostavili imigracijo (53 %), prvič pa je na drugem mestu omenjen problem podnebnih sprememb (18 %), medtem ko je bila v preteklih letih izpostavljena problematika terorizma. Ponovno pa je na tretjem mestu omenjen ekonomski položaj (17 %), glede katerega se je zaznava problematičnosti v zadnji meritvi jeseni 2019, po treh letih upadanja, ponovno povečala. Na državni ravni so vprašani v Sloveniji sicer najpogosteje poudarili problematiko zdravstvenega in socialnega sistema (38 %), a za kar 9 o.t. manj pogosto kot pomladi. V primerjavi s pomladjo so na ravni države jeseni manjkrat omenili tudi problematiko imigracij, brezposelnosti, inflacije in življenjskih stroškov, pogosteje pa ponovno ekonomski položaj in stanovanjsko problematiko. Na osebni ravni so v Sloveniji leta 2019 najpogosteje omenjeni: zdravje in socialna varnost (21 %), pokojnine (18 %), delovni (17 %) in življenjski pogoji (16 %), pri katerih se je delež prebivalstva, ki to zaznava kot problem na osebni ravni, v primerjavi s pomladjo povečal – razen pri pokojninah, kjer se je znižal.

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	90	89	88	89	87	86	85	83	85	82	83	84	89	92	91	92
EU	81	81	82	80	77	78	78	77	77	75	80	76	81	82	83	84

Vir: Eurobarometer, več izdaj.

Slika: Ocena stanja in optimizem* v naslednjem letu, na štirih področjih življenja, Slovenija

Vir: Eurobarometer, SB90, 2018.

Opomba: Letno povprečje je izračun UMAR na podlagi polletnih meritev. Opomba: * delež vprašanih, ki pričakuje izboljšanje.

¹ Eurobarometer meri zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Kako ste na splošno zadovoljni z življenjem, ki ga živite?. Tu združujemo zelo zadovoljne in kar zadovoljne v kategorijo zadovoljnih.

² Pričakovanja za naslednjih 12 mesecev, kot tudi ocene stanja na državni ravni, so bolj občutljive na družbeno (medijsko) predstavljanje realnosti kot podatki, povezani z osebnim stanjem, kjer ljudje izhajajo iz poznavanja lastnega stanja.

³ Respondente vprašajo, kateri dve področji (med navedenimi) se zdita vprašanemu v tem trenutku najbolj pereči: na ravni EU, na ravni države in na osebni ravni.

Izdatki za socialno zaščito

3.14

V obdobju 2008–2017 so izdatki za socialno zaščito v Sloveniji naraščali nekoliko počasneje kot v povprečju EU. V Sloveniji so se povprečju na leto povečali nominalno za 2,3 %, v povprečju EU pa za 2,7 %. Najbolj so se v obdobju krize povečali izdatki za brezposelnost, vendar v Sloveniji bistveno bolj kot v povprečju EU. Poleg povečanja izdatkov za brezposelnost, ki sicer sestavljajo manjši delež vseh izdatkov, je gibanje izdatkov v obdobju krize v Sloveniji zaznamovalo še znižanje izdatkov zaradi varčevalnih ukrepov¹ in uveljavitve nove socialne zakonodaje.² Največji kategoriji izdatkov sta bolezen in zdravstveno varstvo ter starost (75 % vseh izdatkov), kjer izdatki za bolezen naraščajo predvsem v zadnjih treh letih zaradi povečanja bolniških odsotnosti, za starost pa zaradi ponovnih uskladitev pokojnin v letih 2016 in 2017,³ uveljavitve zagotovljene pokojnine v letu 2017 in višjih pokojnin novih upokojencev, pa tudi rasti števila upravičencev, ki je sicer zmerna. V Sloveniji smo leta 2017 za socialno zaščito namenjali realno za 12,6 % več kot leta 2008.

V primerjavi z BDP je Slovenija vsa leta namenjala manj sredstev za socialno zaščito kot v povprečju EU, v strukturi namenja manj predvsem na področjih invalidnost, brezposelnost in nastanitev, več pa na področju zdravstvenega varstva. Najbolj za povprečjem EU zaostajamo pri področju brezposelnost, kar je predvsem posledica nizkega deleža prejemnikov nadomestila za brezposelnost med brezposelnimi v primerjavi z drugimi državami EU. Delež izdatkov za invalidnost se zmanjšuje že dlje časa predvsem zaradi manj upravičencev do invalidske pokojnine. Relativno nizki izdatki za nastanitve (0,1 %, EU: 1,9 %) pa so večinoma povezani z zelo visokim deležem lastniških stanovanj in skromno razvitostjo najemniškega stanovanjskega trga.

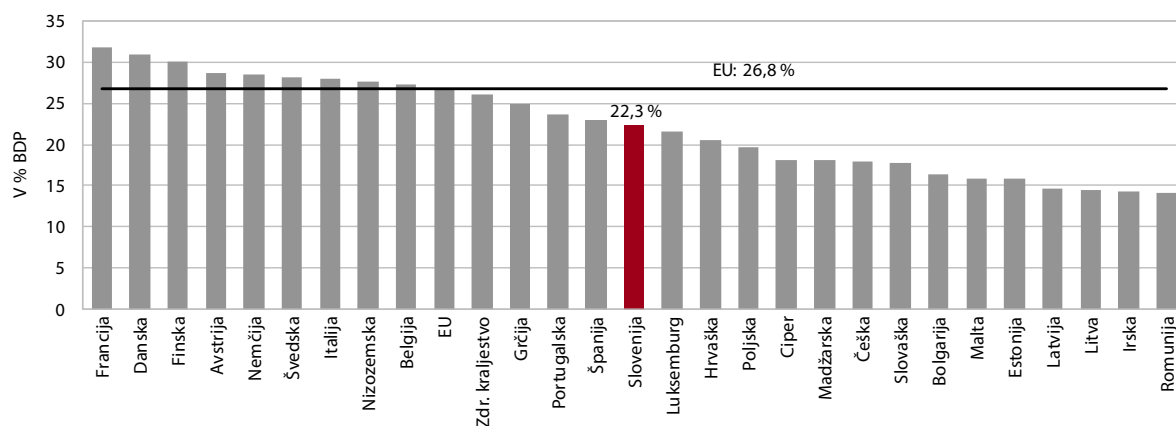
Tabela: Izdatki za socialno zaščito, v % BDP

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	23,8	22,7	21,0	24,4	24,4	24,7	24,6	23,9	23,8	23,3	22,6
EU	n. p.	n. p.	26,0	28,6	28,3	28,7	28,9	28,6	28,3	28,0	27,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Social protection, 2019.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito v % BDP, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Social protection, 2019.

¹ Sprejetje Zakona o uravnoteženju javnih financ, ki je omejil oziroma zamrznil izplačevanje nekaterih družinskih prejemkov in starševskih nadomestil.

² Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki je na novo opredelil merila za pridobivanje socialnih in družinskih prejemkov z namenom povečanja njihove ciljanosti.

³ Od leta 2011 se razen 0,1-odstotne uskladitve v 2013 niso usklajevale.

Stopnja stanovanjske prikrajšanosti

3.15

Slovenija je med državami EU z najvišjo stopnjo stanovanjske prikrajšanosti.¹ Leta 2018 je več kot petina oseb živela v stanovanju v slabem stanju. Po letu 2011 se je ta delež v Sloveniji znižal bolj kot v povprečju EU. Razlike med slovenskim regijami so se v tem obdobju povečale. Leta 2017 je v goriški regiji 37 % gospodinjstev živelo v slabih razmerah, le 14 % pa v koroški regiji. Velike medregionalne razlike v stanovanjski prikrajšanosti, so predvsem posledica večje gradnje stanovanj v nekaterih občinah v osrednjeslovenski (Ljubljana) in podravski regiji (Maribor).²

Na visoko stanovanjsko prikrajšanost vpliva star, slabše vzdrževan stanovanjski sklad. Več kot 80 % stanovanj je bilo zgrajenih pred letom 1990, največ, skoraj 15.000 letno, med letoma 1971 in 1980.³ V njihovi prenovi je velik potencial za izboljšanje kakovosti stanovanjske oskrbe, zmanjšanje vplivov na okolje in znižanje stroškov za energijo v gospodinjstvih. Prenovo otežuje relativno visok delež gospodinjstev z nizkimi dohodki v prenovi potrebnih stanovanj (Kazalci okolja, 2019). Več kot 30 % gospodinjstev pod pragom tveganja

revščine je namreč v letu 2018 živelo v stanovanju z vsaj enim elementom prikrajšanosti. Tudi obremenjenost gospodinjstev s stanovanjskimi stroški je najvišja med osebami z najnižjimi dohodki. Skoraj četrtina oseb, ki so preobremenjene s stanovanjskimi stroški, živi v gospodinjstvih z dohodki pod pragom revščine, kar pa je vendarle precej manj kot v povprečju držav EU (38,5 %). Z novogradnjami se kakovost stanovanjskega sklada le počasi izboljšuje.⁴

V letu 2018 je bilo v Sloveniji 4,8 % oseb hudo stanovanjsko prikrajšanih. Pri hudi stanovanjski prikrajšanosti poleg vsaj enega od elementov prikrajšanosti upoštevamo tudi prenaseljenost stanovanj. Prenaseljenost stanovanj je pod evropskim povprečjem, ker je bila stanovanjska politika v preteklosti usmerjena v gradnjo več manjših stanovanj z večjim številom sob (Sendi, 2013). Tudi huda stanovanjska prikrajšanost se znižuje že od leta 2011, v zadnjem letu pa je spet nekoliko porasla nad povprečje EU.

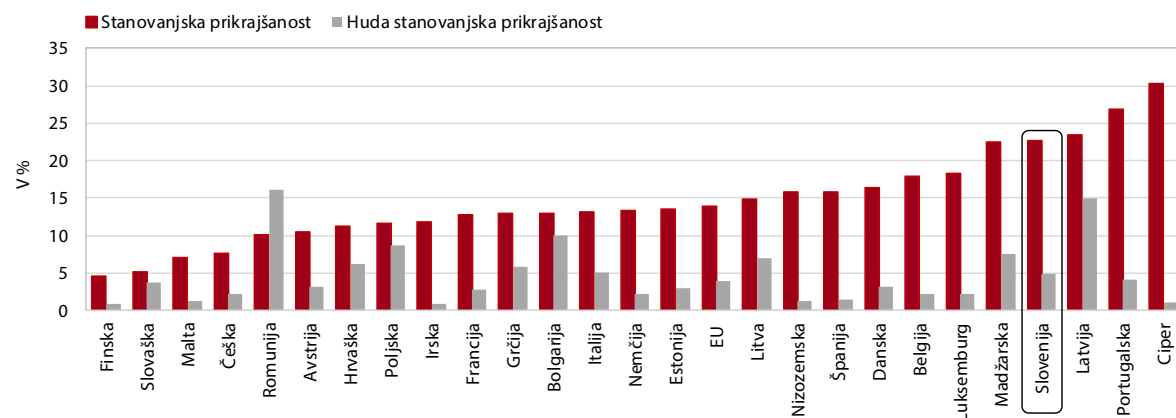
Tabela: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti (SP) in hude stanovanjske prikrajšanosti (HSP) v %

	2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP
Slovenija	31,5	8,1	27,0	6,5	29,9	6,5	26,9	5,6	23,8	4,5	22,0	4,4	22,7	4,8
EU	15,1	5,0	15,6	5,1	15,7	5,0	15,2	4,9	15,4	4,8	13,3	4,0	13,9	4,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2019.

Opomba: ocena za EU za leto 2018.

Slika: Stanovanjska in huda stanovanjska prikrajšanost, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2019.

Opomba: Za Irsko in Združeno kraljestvo ni podatkov.

¹ Stanovanjsko prikrajšanost lahko merimo glede na štiri elemente prikrajšanosti. Tukaj upoštevamo odstotek oseb, ki so prikrajšane, ker imajo v stanovanjih težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/telami ali s trhljimi okenskimi okvirji/telami (SI-STAT podatkovni portal, 2019).

² V osrednjeslovenski in podravski regiji je stopnja stanovanjske prikrajšanosti znašala okoli 20 %.

³ Zadnja leta se jih zgradi okoli 3.000 na leto (SI-STAT podatkovni portal, 2019).

⁴ Do »administrativnega« izboljšanja kakovosti stanovanjskega sklada je prišlo v letu 2015 zaradi izločanja starih in neuporabnih stanovanj iz sklada. Po objavi informativnih izračunov davka na nepremičnine leta 2014 je namreč veliko lastnikov uredilo podatke o svojih nepremičninah. Iz stanovanjskega sklada je bilo izločenih okoli 5.000 stanovanj, okoli 10.000 pa jih je bilo opredeljenih kot »neprimerna za bivanje« (Miklič, 2016).

Materialna in dohodkovna prikrajšanost

3.16

V Sloveniji in v povprečju EU se je stopnja materialne prikrajšanosti¹ v obdobju 2014–2018 hitro nižala in je bila v letu 2018 najnižja doslej. V štirih letih se je stopnja materialne prikrajšanosti zmanjšala kar za 6,8 o. t., na 10,4 % v letu 2018. Slovenija je bila leta 2018 na 11. mestu v EU, boljša od povprečja EU, tako kot vsa leta doslej, njena uvrstitev pa se je pomembno izboljšala v primerjavi z uvrstitvijo pred krizo, ko je bila leta 2008 na 17. mestu. Na ravni EU lahko govorimo o konvergenci trendov v stopnjah materialne prikrajšanosti, saj so razlike med državami veliko manjše kot so bile leta 2008. Do konvergence je prišlo z nižanjem stopnje materialne prikrajšanosti držav z najvišjimi stopnjami in tudi s povečanjem teh stopenj v državah, kot so Luksemburg, Nizozemska in Danska, ki so imele npr. leta 2008 stopnje materialne prikrajšanosti med najnižjimi.

Stopnja materialne prikrajšanosti je bila leta 2018 najvišja med moškimi v starosti 18–64 let pod pragom tveganja revščine in najnižja med otroci. Stopnja materialne prikrajšanosti se je v letu 2018 glede na leto prej zmanjšala vsem socialno-demografskim skupinam, tudi skupinam pod pragom tveganja revščine, razen moškim pod pragom tveganja revščine, v starosti 18 do 64 let. Stopnja materialne prikrajšanosti

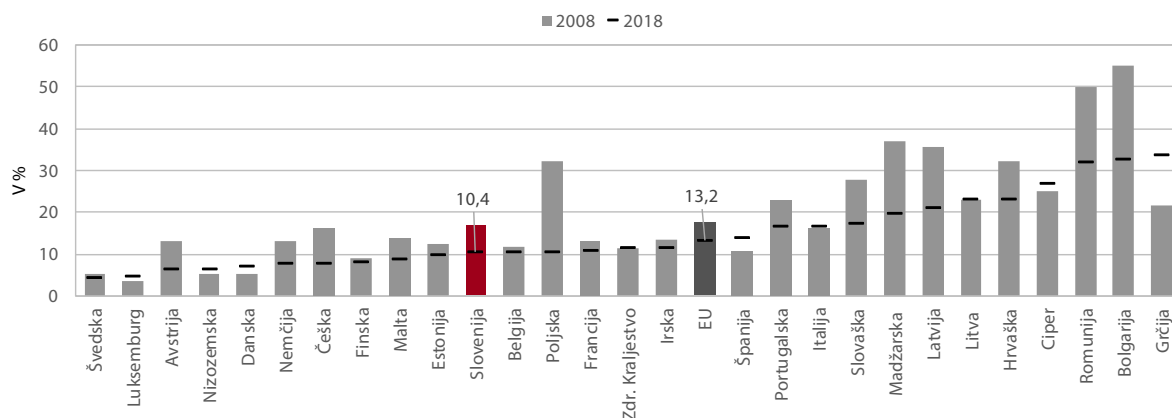
je bila leta 2018 za ženske v Sloveniji 10,7 %, za moške pa 10,1 %, razlika med spoloma pa je bila med najnižjimi v zadnjih štirinajstih letih. Po starosti so v Sloveniji vsa leta najmanj materialno prikrajšani otroci. Najbolj pa so vsa leta prikrajšani starejši od 65 let. Med vsemi socialno-demografskimi skupinami so vsa leta najbolj materialno prikrajšane ženske, starejše od 65 let (14,4 % leta 2018). Nekoliko drugačni pa so trendi stopenj materialne prikrajšanosti za ljudi pod pragom revščine, in to po spolu in po starosti. Za ženske, starejše od 65 let, pod pragom tveganja revščine je stopnja materialna prikrajšanost enaka kot za vrstnike (34 %). Najvišja med vsemi socialno-demografskimi skupinami pod pragom tveganja revščine pa je stopnja materialne prikrajšanosti (34,6 %) za moške stare od 18–64 let; med tem ko je bila za ženske v tej starostni skupini nekoliko nižja (32,2 %). Kljub temu pa je bil delež materialne prikrajšanosti v povprečju, tudi za ljudi pod pragom tveganja revščine leta 2018 najnižji doslej (31,6 %, leto prej 34,7 %). Tudi delež gospodinjstev, ki lahko pokrijejo nepričakovane izdatke v višini 600 EUR² je bil leta 2018 najvišji doslej.³ Po drugi strani pa je delež gospodinjstev, ki so v letu 2018 zelo težko preživeli z dohodki skozi mesec s 7 % še vedno višji kot pred krizo leta 2007 s 6 %.

Tabela: Stopnja materialne prikrajšanosti v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	14,7	14,4	14,3	16,9	16,2	15,8	17,2	16,9	17,0	17,2	14,7	13,5	12,1	10,4
EU	20,0	19,2	18,1	17,5	17,3	17,8	18,5	19,8	19,5	18,5	17,0	15,7	14,7	13,2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living condition and welfare – Income and living conditions, 2019.

Slika: Stopnja materialne prikrajšanosti v EU

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living condition and welfare – Income and living conditions, 2019.

¹ Prikrajšanost pri najmanj treh od skupno devetih elementov prikrajšanosti, ki so naslednji: 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano, 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oziroma zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon (mobilni), 9. imeti osebni avto. Težka materialna prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov.

² Od leta 2011 naprej je to 600 evrov.

³ Leta 2018 je znašal 63 %, leto prej 59%.

Stopnja delovne aktivnosti

3.17

Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let) je po nekajletnem naraščanju leta 2019 opazno presegla predkrizno raven in je bila v okviru cilja SRS. V drugem četrtletju 2019 je znašala 77,1 % (povprečje EU: 73,9 %). Na njeno povišanje so v zadnjih letih ob gospodarski rasti in povečanem povpraševanju po delovni sili vplivala tudi demografska gibanja. Stopnja delovne aktivnosti se posebej hitro povišuje med mladimi (20–29 let) in starejšimi (55–64 let), ki spadajo med ranljivejše skupine na trgu dela. Na izboljšanje položaja mladih, ki so bili v krizi zaradi velike izpostavljenosti začasnim zaposlitvam in zmanjšanja obsega študentskega dela močno prizadeti, v zadnjih letih ob visokem povpraševanju po delovni sili in pomanjkanju delovne sile vplivajo tudi demografska gibanja (zmanjševanje generacij) in ukrepi aktivne politike zaposlovanja. Med starejšimi, kjer je stopnja delovne aktivnosti sicer naraščala tudi v krizi, ostajata še vedno med najnižjimi v EU in od njenega povprečja zaostaja za približno 10 o. t.

V obdobju gospodarske rasti (2014–2019) se je stopnja delovne aktivnosti povečala v vseh izobrazbenih skupinah, najbolj med srednje izobraženimi. Potem ko so bili v gospodarski in finančni krizi (2008) nizko izobraženi najbolj prizadeti (opazno večje znižanje tudi v primerjavi s povprečjem

EU), se je v letih 2014 in 2015 njihova delovna aktivnost najbolj povišala, kar je povezano s strukturo okrevanja gospodarske aktivnosti in zaposlovanjem v dejavnostih, ki zaposlujejo takšno delovno silo (gradbeništvo in predelovalne dejavnosti). V zadnjih letih pa se stopnja delovne aktivnosti opazno povečuje tudi pri srednje in visoko izobraženih. Pri slednjih je stopnja ostala nad povprečjem EU tudi med krizo in je bila v drugem četrtletju 2019 med najvišjimi med državami EU.

Upadanje delovne aktivnosti je bila v obdobju 2008–2011 v obeh kohezijskih regijah primerljiva, v obdobju 2014–2018 pa je rast hitrejša v vzhodni Sloveniji. V letu 2018¹ presega predkrizno raven v večini regij, razen pomurske, kjer je skoraj na isti ravni (stečajni velikih podjetij) in primorsko-notranjske, kjer je bila predkrizna raven visoko nadpovprečna. Najvišja je bila v gorenjski regiji (78,7 %), kjer je tudi gospodarska rast presegala slovensko povprečje. Po letu 2014 se je bolj okrepila v vzhodni kohezijski regiji, kjer izstopata zasavska in posavska regija z visokim deležem predelovalnih dejavnosti in gradbeništva v strukturi gospodarstva. Najskromnejšo rast delovne aktivnosti po letu 2014 ima primorsko-notranjska regija, kjer se krepijo delovne migracije v sosednje regije.

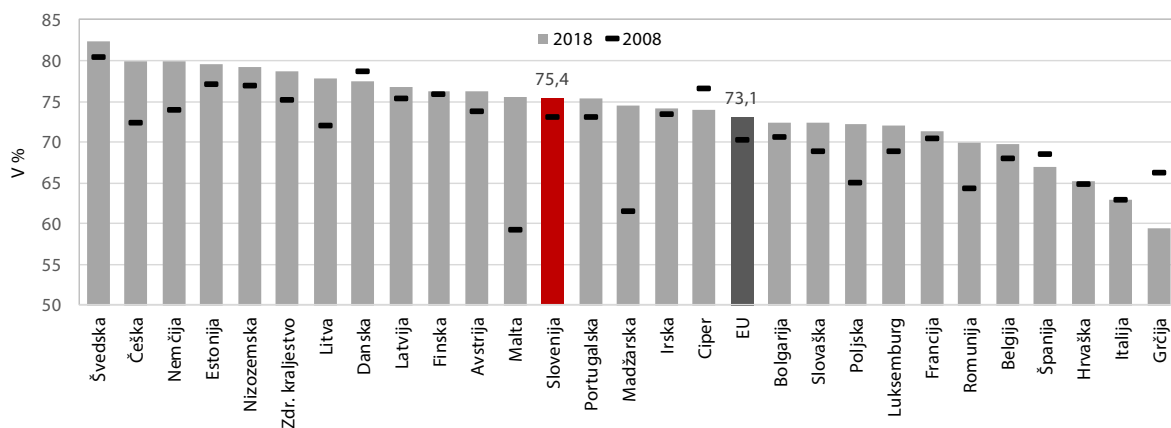
Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 20–64 let) v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	68,5	71,4	73,1	72,9	72,1	70,7	68,6	68,1	67,1	68,4	69,4	70,6	73,4	75,5	77,1	>75,0
EU	n. p.	67,9	69,8	70,4	69,1	68,7	68,8	68,6	68,4	69,2	69,9	71,1	72,3	73,2	73,9	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019

Opomba: n. p. – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Stopnja delovne aktivnosti, starostna skupina 20–64 let

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019.

¹ Zadnji podatki na regionalni ravni..

Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb

3.18

Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb je bila v Sloveniji kljub precejšnjemu nihanju vsa leta pod povprečjem EU. Slovenija je po tem kazalniku vsa leta v prvi tretjini držav, v primerjavi z letom 2008 pa sta jo dve državi prehiteli. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starejših od 18 let, je bila leta 2018 višja kot pred krizo, a vendarle nižja kot leta 2013, ko je bila najvišja. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih se po spolu močno razlikuje: za ženske je bila že tako nižja in se je hitreje zniževala (4,2 % in za 1 o. t. manj kot leto prej). Slovenija tako sodi med države z najnižjo stopnjo tveganja revščine za delovno aktivne ženske. Za delovno aktivne moške pa je bila stopnja tveganja revščine veliko višja (7,6 %) in se je v primerjavi z letom prej zmanjšala le za 0,1 o. t., s tem se je po stopnji tveganja revščine med moškimi Slovenija uvrščala v drugo tretjino držav EU. Kljub temu pa je ta stopnja za moške leta 2018 nižja kot leta 2013, ko je bila najvišja (8,4 %).¹

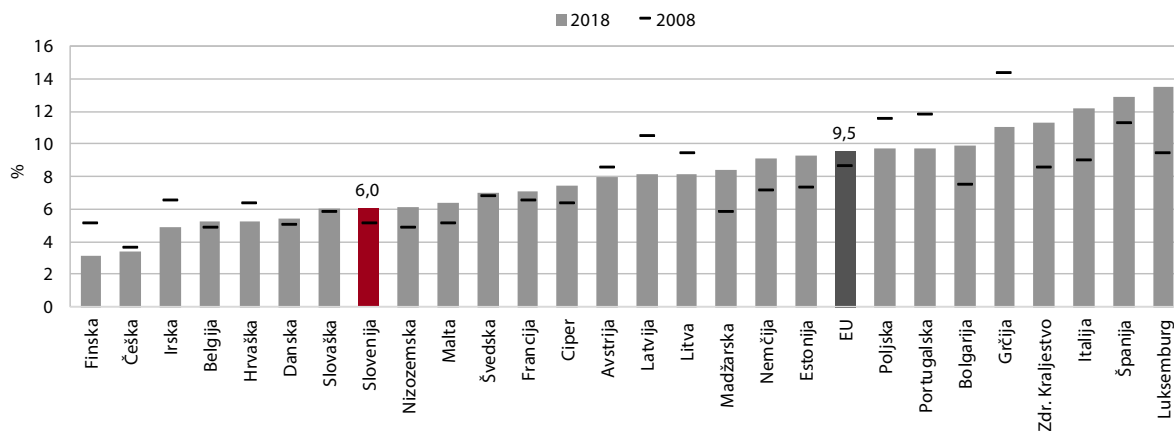
Stopnja tveganja revščine za zaposlene in samozaposlene je bila v letu 2018 še vedno višja kot pred krizo leta 2008. Za zaposlene je bila stopnja tveganja revščine leta 2018 s 4 % za 0,6 o. t. nižja kot leta 2013, ko je bila najvišja. Stopnja tveganja revščine zaposlenih za nedoločen čas je bila v letu 2018 (s 3,4 %) še vedno višja² kot pred krizo. Podobno je bilo med zaposlenimi za določen delovni čas³ in zaposlenimi za krajši delovni čas.⁴ V vseh teh kategorijah in po obeh spolih pa smo v letu 2018 boljši od povprečja EU, razen v primeru samozaposlenih. Za samozaposlene je bila leta 2018 stopnja tveganja revščine s 23,9 za % za 2,7 o. t. nižja kot leto prej, a še vedno višja kot pred krizo.⁵ Med samozaposlenimi je stanje obratno po spolu in po uvrstitvi v EU: leta 2018 so bile samozaposlene ženske med štirimi najslabšimi državami EU; slabše je bilo le še v Romuniji, Latviji in na Poljskem, v primeru samozaposlenih moških pa je bila Slovenija v najslabši tretjini.

Tabela: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	4,6	4,8	4,7	5,1	4,8	5,3	6,0	6,5	7,1	6,4	6,7	6,1	6,6	6,0	< 5
EU	8,2	8,1	8,3	8,6	8,4	8,3	8,8	8,9	9,0	9,5	9,5	9,6	9,6	9,5	

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Living conditions and welfare, 2019.

Slika: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Living conditions and welfare, 2019.

¹ Slovenija pa je bila s 16. mestom v slabši polovici držav EU.

² 3,3 % leta 2008. Za ženske je stopnja tveganja revščine zaposlenih za nedoločen čas z 2,2 % nižja kot za sovrstnike s 4,5 %. Pri tem se je za ženske glede na leto prej znižala za 0,7 o. t., za moške pa zvišala za 0,3 o. t.

³ V letu 2018 s 8,2 %, kar je nekoliko manj kot pred krizo.

⁴ Leta 2018 je znašala 10,9 %, kar je več kot leta 2008 (8,1 %).

⁵ Leta 2018 je bila stopnja tveganja revščine s 27,4 % višja za samozaposlene ženske kot za moške z 22,3 %.

Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti 3.19

Stopnja brezposelnosti se je po večletnem zniževanju v drugem četrtletju 2019 močno približala ravni pred krizo. Do drugega četrtletja 2019 je upadla na 4,2 %, kar je povezano z nekajletno visoko rastjo gospodarske aktivnosti in posledično z okrepljenim zaposlovanjem. Po letu 2013 se stopnji brezposelnosti moških in žensk znižujeta s podobno dinamiko. Kljub temu da je stopnja brezposelnosti moških za slabo odstotno točko nižja kot pri ženskah, je bila pri slednjih brezposelnost najnižja doslej (4,7 % v 2019). Brezposelnost se je po krizi najbolj znižala med srednje in nizko izobraženimi, kar je v skladu s strukturo okrevanja gospodarske aktivnosti. Gospodarska in finančna kriza je še posebej prizadela mlade¹ (15–24 let) – do leta 2013 se je brezposelnost povišala na 24,1 % in presegla povprečje EU, od takrat pa se hitro znižuje. V drugem četrtletju 2019 je znašala 6,5 % (EU: 14,2 %). Znižanje povezujemo s povečanim obsegom študentskega dela in veliko usmerjenostjo aktivne politike zaposlovanja k mladim (na primer shema

jamstva za mlade). Deloma pa na znižanje vplivajo tudi demografski dejavniki, saj se število mladih že dlje časa zmanjšuje.

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je zniževala po letu 2014 in je od leta 2017 ponovno pod povprečjem EU. V obdobju 2009–2014 se je dolgotrajna brezposelnost ob skromnem povpraševanju po delu močno povišala. V obdobju gospodarske rasti so se razmere izboljšale sprva samo za brezposelne s krajšim trajanjem brezposelnosti, od leta 2015 pa se zaradi aktivne politike zaposlovanja in visokega povpraševanja po delovni sili v razmerah njenega pomanjkanja zmanjšuje tudi število dolgotrajno brezposelnih. V zadnjih treh letih se je opazno zmanjšal tudi delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi, ki je bil v drugem četrtletju 2019 podoben kot v povprečju EU.

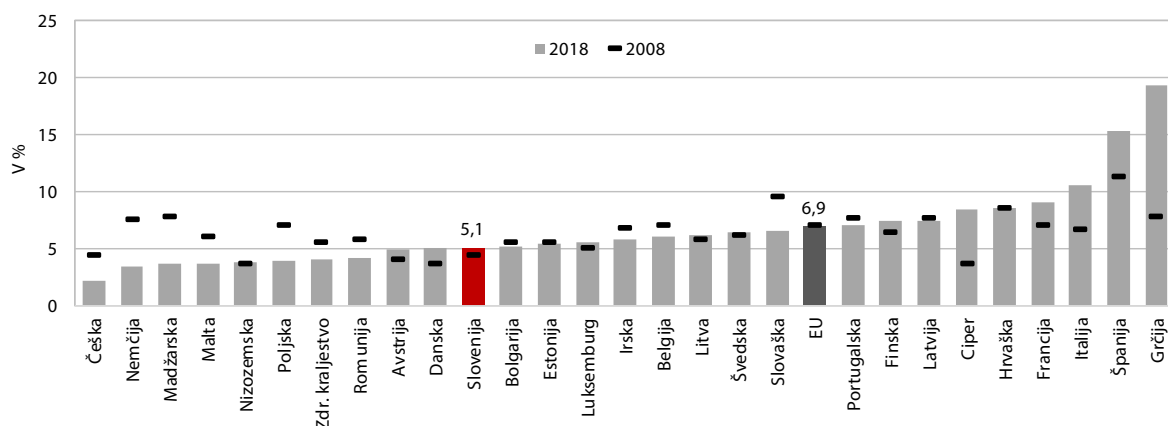
Tabela: Stopnji brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti (15–74 let) v %*

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Stopnja brezposelnosti															
Slovenija	6,9	5,8	4,6	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2	7,8	6,4	5,2	4,2
EU	n. p.	8,9	7,1	6,8	8,8	9,5	9,3	10,3	10,8	10,2	9,5	8,6	7,6	6,8	6,2
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti															
Slovenija	4,4	2,9	2,2	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9	5,1	5,3	4,7	4,3	3,3	2,3	1,8
EU	n. p.	4,1	3,1	2,6	2,8	3,8	4,0	4,5	5,1	5,0	4,6	4,0	3,4	3,0	2,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019.

Opomba: * podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje; n. p. – ni podatka.

Slika: Stopnja brezposelnosti, povprečje leta

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019.

¹ To je posledica velike razširjenosti začnih oblik zaposlitve, ki jih podjetja med krizo niso podaljševala, ob tem pa se je zmanjšal tudi obseg študentskega dela.

Prekarne inčasne zaposlitve

3.20

Delež prekarne zaposlitve,¹ ki je eden izmed kazalnikov kakovosti zaposlitve, je bil po precejšnjem znižanju v letu 2018 (zadnji podatek) na podobni ravni kot pred desetimi leti. Delež žensk v prekarne zaposlitvah je leta 2018 v Sloveniji znašal 4,2 % (EU 2,1 %), delež moških pa 3,3 % (EU 2,1 %). Višji delež kot v povprečju EU lahko pripišemo obstoju študentskega dela in večjemu pomenu kmetijstva,² kjer so zaradi sezonskega značaja dela tovrstne zaposlitve najpogostejše. Analiza Evropske komisije³ kaže, da so pogostejše med ženskami, mladimi in nizko izobraženimi. Zaradi visokega deleža začasnih zaposlitev med mladimi v Sloveniji lahko sklepamo, da je visok tudi delež prekarne zaposlitve med mladimi. Na zmanjšanje deleža prekarne zaposlitve v letu 2018 je vplivalo zmanjšanje obsega študentskega dela in pomanjkanje delovne sile, ki je delodajalce vodilo v pogostejše zaposlovanje za nedoločen čas.

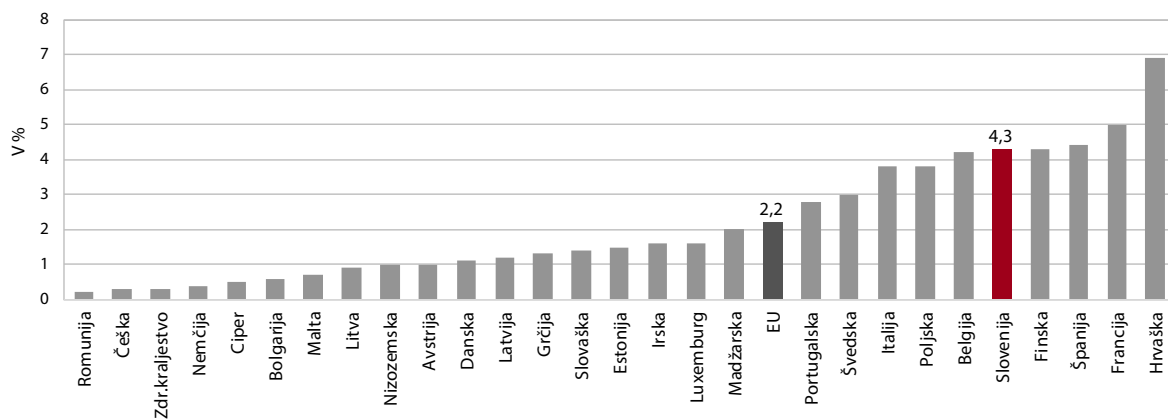
Delež začasnih zaposlitev se je v zadnjih treh letih zmanjševal in je bil leta 2018 nižji kot na začetku krize. V starostni skupini 20–64 let je leta 2018 pri ženskah znašal 16,2 % (EU: 13,8 %), pri moških pa 15,3 % (EU: 12,8 %). V Sloveniji sočasne zaposlitve najpogostejše med mladimi, na kar zelo vpliva razširjenost študentskega dela, ki pomeni za delodajalce najfleksibilnejšo obliko dela in je v drugih državah ne poznajo v takšni obliki. V zadnjih treh letih, zlasti pa v zadnjem letu, se je močno znižal predvsem delež začasnih zaposlitev med mladimi.⁴ Ob nekajletni stabilni gospodarski rasti in pomanjkanju delovne sile se je povečal delež novih zaposlitev za nedoločen čas, vendar delež začasnih še vedno ostaja visok.

Tabela: Delež prekarne inčasne zaposlitve v skupni zaposlenosti (20–64 let) v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Delež prekarne zaposlitve												
Slovenija	4,6	3,9	4,1	4,3	4,8	4,4	3,9	4,1	4,6	4,2	4,5	3,7
EU	2,3	2,0	1,9	2,0	2,2	2,1	2,0	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1
Delež začasnih zaposlitev												
Slovenija	16,1	15,9	16,1	16,2	17,2	16,5	15,8	16,0	17,1	16,4	16,8	14,8
EU	12,8	13,0	12,5	12,9	13,1	12,8	12,7	13,0	13,2	13,3	13,4	13,2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019.

Slika: Delež prekarne zaposlitve v starostni skupini 20–64 let, 2018

Vir: Eurostat portal Page – Population and social conditions – labour market, 2019.

¹ Čeprav pojem prekarne zaposlitve, za katero je značilna nizka varnost zaposlitve in majhna dohodkovna varnost, nima splošno uveljavljene definicije, je Eurostat kot prekarne zaposlitve opredelil vse oblike dela, ki imajo pogodbo, ki traja manj kot 3 mesece.

² Delež zaposlenih v kmetijstvu je v Sloveniji večji kot v povprečju EU.

³ Employment and social developments in Europe, 2017.

⁴ Delež začasnih zaposlitev v starostni skupini 15–24 let je leta 2018 znašal 67 %, kar je za 8,5 o. t. manj kot leta 2015.

Bolniška odsotnost

3.21

Po letu 2014 se v Sloveniji absentizem¹ iz leta v leto hitro povečeval. Po znižanju v obdobju gospodarske in finančne krize se absentizem v Sloveniji od leta 2014 hitro povečuje, med glavnimi razlogi lahko navedemo rast zaposlenosti v zadnjih letih, poznejše upokojevanje, podaljševanje čakalnih dob, čedalje večja vključenost v vrtce, staranje delovno aktivne populacije. Odsotnost je bistveno višja pri ženskah kot pri moških, razlika pa se iz leta v leto povečuje, kar lahko povezujemo tudi s čedalje večjo vključenostjo otrok v vrtce, polno zaposlenostjo žensk in slabo urejeno dolgotrajno oskrbo njihovih staršev (neformalni oskrbovalci so večinoma ženske). Po podatkih NIJZ so bili v letu 2018 zaposleni v povprečju odsotni že 16,5 koledarskega dneva, delež bolniškega staleža² je znašal v povprečju 4,5 %, kar je že več kot pred krizo leta 2008 (NIJZ, 2020). ZZZS ugotavlja, da se je v zadnjih letih precej povečalo zlasti število dolgotrajnih bolniških odsotnosti, kar je povezano s staranjem aktivne populacije, spremembami pokojninske zakonodaje

in zakonsko neomejenim obdobjem prejemanja bolniškega nadomestila.³

Po številu izgubljenih delovnih dni čedalje bolj presegamo povprečje EU. V zadnjih letih se je povečevalo tudi število izgubljenih delovnih dni zaradi bolezenske odsotnosti na zaposlenega, ki se poroča v mednarodne zbirke podatkov (izvzet je prvi dan bolniške odsotnosti in izločena je odsotnost za nego družinskega člana). V letu 2018 je povprečno število izgubljenih dni s plačano bolniško odsotnostjo v Sloveniji znašalo že 13,5 dneva in v 23 državah EU, za katere razpolagamo s primerljivimi podatki, 11,0 delovnega dneva. Vendar je treba opozoriti, da je mednarodna primerljivost omenjenega kazalnika je omejena zaradi metodoloških razlik v načinu zajema podatkov, razlik v sistemih zdravstvenega in socialnega varstva ter v pravicah do bolniškega nadomestila.

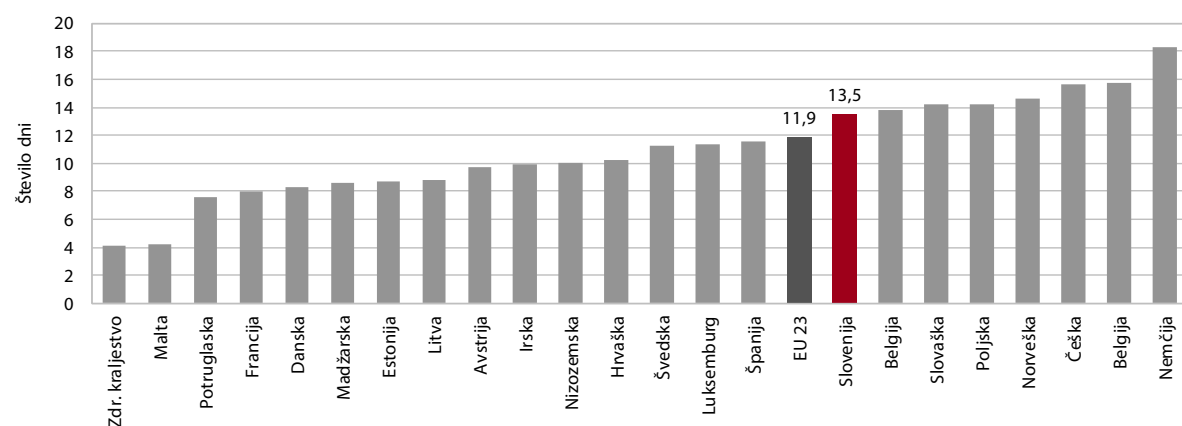
Tabela: Bolniška odsotnost

		2008	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Delež bolniškega staleža (delež izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega za polni delovni čas), v %	Skupaj	4,25	4,23	4,08	3,75	3,97	3,96	4,20	4,51
	Moški	3,60	3,63	3,46	3,12	3,29	3,24	3,41	3,62
	Ženske	5,10	4,97	4,84	4,52	4,80	4,83	5,16	5,60
Število izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega	Skupaj	15,52	15,44	14,90	13,67	14,48	14,45	15,33	16,45
	Moški	13,15	13,25	12,63	11,39	11,99	11,84	12,43	13,21
	Ženske	18,60	18,12	17,68	16,48	17,51	17,63	18,83	20,42
Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega	Slovenija	11,5	12,2	11,6	11,3	12,0	12,2		
	EU	11,42	11,74	11,85	11,8	11,7	11,9	n. p.	n. p.

Vir: NIJZ – <http://www.nijz.si/sl/podatki/bolniški-stalez>; WHO HFADB, 2017.

Opomba: *podatek za EU je ocena WHO za EU-28; n. p. – ni podatka.

Slika: Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega, 2018

Vir: OECD Statistics database – Health - Health Status; WHO HFADB.

Opomba: Kazalnik objavijo OECD, WHO in Eurostat. EU-28 povprečje je ocena WHO.

¹ Začasna odsotnost z dela iz zdravstveno upravičenih razlogov, ki jo poimenujemo tudi bolniška odsotnost, stalež oziroma absentizem, je eden od kazalnikov zdravstvenega stanja delovno aktivnih prebivalcev (NIJZ, 2016).

² Odstotek koledarskih dni nezmožnosti za delo na zaposlenega za polni delovni čas.

³ Poslovno poročilo ZZZS za leto 2018.

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Nizkoogljično krožno gospodarstvo

- 4.1 Emisijska produktivnost
- 4.2 Energetska učinkovitost
- 4.3 Delež obnovljivih virov energije
- 4.4 Promet po načinu prevoza
- 4.5 Snovna produktivnost
- 4.6 Odpadki
- 4.7 Okoljski davki

Trajnostno in učinkovito upravljanje naravnih virov

- 4.8 Ekološki odtis
- 4.9 Kmetijska zemljišča v uporabi
- 4.10 Intenzivnost kmetovanja
- 4.11 Intenzivnost poseka lesa
- 4.12 Kakovost vodotokov
- 4.13 Kakovost zunanjega zraka
- 4.14 Funkcionalno degradirana območja

Emisijska produktivnost

4.1

Emisijska produktivnost gospodarstva se povečuje, a je nižja kot v povprečju EU, ki je zastavljeni cilj SRS. Produktivnost, merjena z razmerjem med BDP in izpusti toplogrednih plinov (TGP),¹ se je v času gospodarske rasti ob hitrejšem povečevanju BDP kot izpustov zviševala, nato pa v prvih letih krize ostala na približno isti ravni. Ker se je v povprečju EU zviševanje tudi v krizi nadaljevalo, se je zaostanek Slovenije v tej primerjavi povečal. Razmeroma velik je ostal tudi po krizi, ko se je rast produktivnosti ponovno pospešila. Na enoto izpuščenih TGP je bilo v letu 2017 v Sloveniji ustvarjenega za 12,5 % manj BDP kot v povprečju EU.

Izpusti toplogrednih plinov so v obdobju gospodarske rasti ponovno nekoliko višji. Potem ko so se v obdobju nižje aktivnosti in sočasnem zaprtju ene izmed termoelektrarn zmanjševali in bili leta 2014 za četrtno manjši od svoje najvišje ravni v letu 2008, se je krivulja njihovega gibanja v zadnjih letih ponovno obrnila navzgor. V letu 2018 so bili po prvih ocenah za 6 % večji kot v letu 2014, k čemur sta največ prispevala sektorja promet in energetika. Pri tem je okoli dve

tretjini izpustov nastalo v sektorjih, ki niso zajeti v sistem trgovanja (EU neETS oziroma EDS), tretjina pa v sektorjih, ki so v sistem vključeni (EU ETS) in kjer je od obsega obveznega nakupa kuponov posledično odvisna tudi njihova stroškovna učinkovitost. V obdobju po letu 2014 so se izpusti v obeh povečali približno enako.

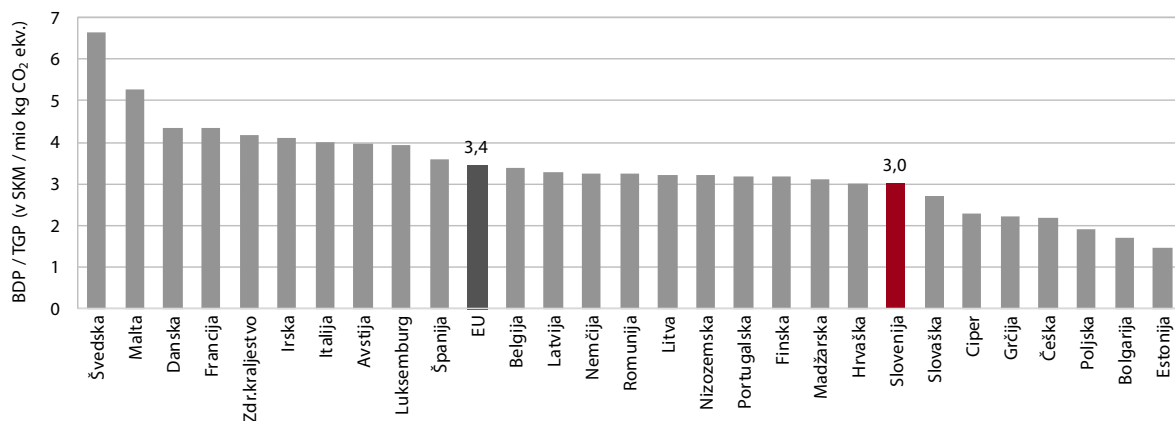
V daljšem obdobju so se zmanjševali izpusti v vseh sektorjih, razen v prometu. Od leta 1990 so se izpusti v tej dejavnosti več kot podvojili, k čemur so precej prispevali obsežnejši zunanjetrgovinski blagovni tokovi skozi Slovenijo in z davčno politiko zagotovljene ugodnosti, kot so vračila trošarin. Izpusti iz vseh ostalih sektorjev so se znižali, najbolj iz rabe goriv v industriji in iz odpadkov. Največ izpustov nastane v prometu in energetiki, ki skupni količini izpustov prispevata okoli šest desetin, po desetino pa kmetijstvo ter rabi goriv v industriji in gospodinjstvih. Nekoliko manj jih nastane v industrijskih procesih, delež preostalih dejavnosti pa je razmeroma skromen.

Tabela: Izpusti TGP in emisijska produktivnost

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Emisijska produktivnost, v SKM / mio. kg CO₂ ekvivalent												
Slovenija	1,6	2,0	2,2	2,2	2,4	2,5	2,8	2,9	2,8	3,0	3,2	povpr. EU v 2030
EU	1,8	2,2	2,5	2,6	2,9	3,0	3,2	3,3	3,4	3,4	n. p.	
Slovenija/EU, indeks	89,7	91,1	86,6	84,8	82,2	83,3	88,5	87,4	83,7	87,5	.	
Izpusti TGP, indeks, 1990 = 100												
Slovenija	102,4	110,1	116,0	105,4	102,4	98,6	89,4	90,4	94,7	93,8	94,4	
EU	92,4	93,7	90,7	85,9	82,1	80,5	77,5	78,1	77,8	78,3	n. p.	

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2020; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2020; za leto 2018 predhodni podatki ARSO; preračuni UMAR. Opombi: primerjava v SKM v povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju. n. p. – ni podatka.

Slika: Emisijska produktivnost, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2020; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2020; preračuni UMAR.

¹ V evidence TGP so poleg ogljikovega dioksida (CO₂) zajeti še metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O) in F-plini.

Energetska učinkovitost

4.2

Primarna raba energije se je v pokriznih letih zlasti zaradi manjše rabe premoga znižala, ponovno rast v zadnjih nekaj letih pa povzroča predvsem nadaljnja večja raba energije v prometu. Po obdobju umirjene gospodarske aktivnosti, sprememb v termoelektroenergetiki¹ in v nekaterih letih nižje potrebe po ogrevanju, so h gibanjem v naslednjih letih poleg naraščajoče porabe v prometu prispevali tudi nekateri drugi dejavniki. Med pomembnejšimi so letna nihanja vodostajev rek in redni letni remonts jedsrke elektrarne². V letu 2017, ki je bilo leto brez remonta, se je raba jedsrke energije povečala, v letu 2018 pa se je zaradi obratnega učinka rahlo znižala. Za leto 2019 predvidevamo, da se je skupna raba primarne energije ob manjši rabi trdnih goriv in naftnih proizvodov znižala bolj. Gibanja glede *energetske učinkovitosti*, ki pomeni zmanjšano rabo energije v primerjavi s predvideno brez ukrepov, ostajajo v načrtanem okviru doseganja cilja Strategije Evropa 2020.³

Energetska produktivnost se je v daljšem obdobju povečevala podobno kot v EU. Rast energetske

produktivnosti, ki je razmerje med ustvarjenim BDP⁴ in celotno rabo energije, je zastala le v prvih letih krize, tako da je bila leta 2011 za skoraj petino nižja kot v povprečju EU. V letu 2018 se je v Sloveniji ob višji rasti BDP povečala precej bolj kot v EU in zaostanek se je v tej primerjavi znižal na manj kot 15 %, kar je bilo najmanj po letu 2007.

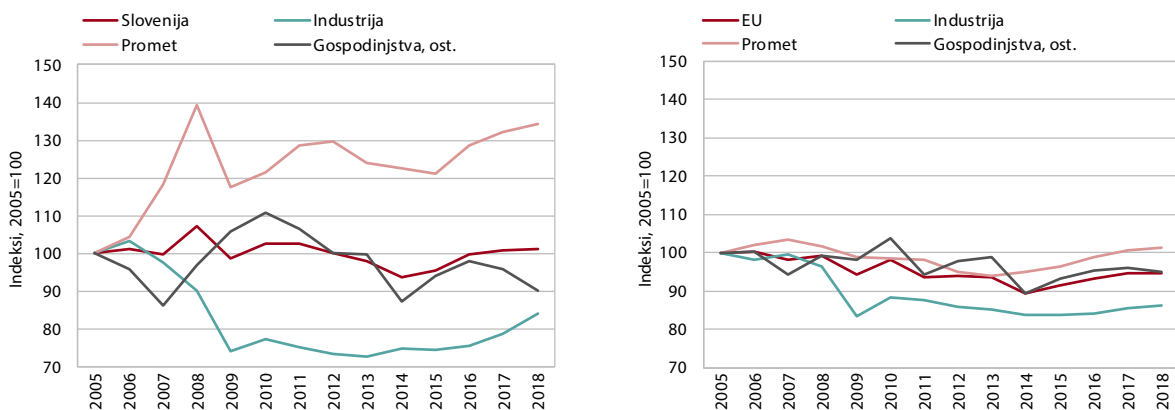
Na rast končne rabe energije je v zadnjih letih poleg prometa vplivala tudi industrija. Potem ko se je končna raba⁵ po letu 2008 zniževala, se je v zadnjih letih spet zvišala približno na raven pred krizo. V strukturi se je v tem času precej znižala raba v industriji, predvsem zaradi posodobitve proizvodnje aluminija, a se v zadnjih letih ob večji domači konjunkturi ponovno krepi. Rast je visoka tudi v prometu, kjer je pred tem porasla zaradi povečanega tranzita po širitvah EU⁶ in nato nekaj let nihala. Raba energije v gospodinjstvih pa se je znižala zaradi občasno višjih temperatur v kurilnih sezonah (tudi v letu 2018), delilnikov toplote, sodobnejših ogrevalnih naprav in energetske sanacije stavb. Skupna raba energije se je v zadnjih letih zvišala tudi v EU, a je ostala nižja kot pred krizo.

Tabela: Primarna raba energije, indeks, 2005 = 100

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj EU 2020
Slovenija	88,5	100,0	106,8	99,9	100,9	97,0	94,6	90,8	90,1	93,3	95,9	95,2	104,3
EU	94,2	100,0	98,8	96,7	93,2	92,6	91,6	87,9	89,3	89,7	90,8	90,2	86,6

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2019; EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR.

Slika: Končna raba energije v Sloveniji in EU po sektorjih porabe

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; preračuni UMAR.

¹ Termoelektrarna Šoštanj je bila tehnološko posodobljena (s TEŠ 6), tako da za enako proizvodnjo električne energije porabi precej manj lignita, Termoelektrarna Trbovlje pa je prenehala delovati.

² Vsako tretje leto je brez rednega (mesečnega) remonta, zato za desetino večja raba jedsrke energije (za 2 o. t. več primarne rabe).

³ Energetska učinkovitost je eden od treh okoljskih ciljev držav EU do leta 2020. Cilj je 20-odstotno znižanje rabe energije glede na predvideno po scenariju brez dodatnih ukrepov. Večina držav mora zato rabo energije do leta 2020 znižati ali rast omejiti (tudi Slovenija).

⁴ Za primerjavo v času upoštevamo BDP v stalnih cenah, za primerjavo med državami v posameznem letu pa BDP v SKM.

⁵ Končna raba energije je primarna raba energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

⁶ Gl. tudi kazalnik 4.5. Raba v cestnem prometu v Sloveniji pomeni 39 % končne rabe energije, v EU pa 29 %.

Delež obnovljivih virov energije

4.3

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije se v zadnjem desetletju skoraj ni povečal. V zadnjem obdobju se je delež OVE močno povečal le leta 2009, ko je v krizi upadla končna raba energije za 8 %, raba OVE pa se je povečala za skoraj četrtno.¹ Do leta 2018 se je delež le malo povečal, med leti pa nihal glede na rabo OVE za ogrevanje (vpliv milejših zim) in rabo hidroenergije (vpliv letnih pretokov rek). Skupna raba OVE se je v Sloveniji od leta 2004² do 2018 povečala za 36 %, v povprečju EU pa se je več kot podvojila. Slovenija je ena od petih držav EU, v katerih je bil leta 2018 ta delež pod zastavljenim načrtom za dosego cilja v letu 2020 (25 %) in tudi oddaljen od cilja SRS v 2030 (27 %).³

V strukturi skupnih OVE je v Sloveniji velik delež klasičnih in manjši delež drugih. Delež klasičnih OVE, med katere prištevamo trdno biomaso in hidroenergijo, v Sloveniji še vedno znaša 84 %, v povprečju EU pa 59 %

skupne rabe OVE. Ohranjanje obsežne rabe biomase za ogrevanje je zaželeno, a hkrati ob nepravilni uporabi z vidika onesnaževanja zraka s pralnimi delci ni ugodno. Delež drugih OVE, to je vetrne, sončne in geotermalne energije, biogoriv, toplotnih črpalk in bioplina, pa je med najnižjimi v EU. Zaostanek je največji pri uporabi vetrnic in toplotnih črpalk.

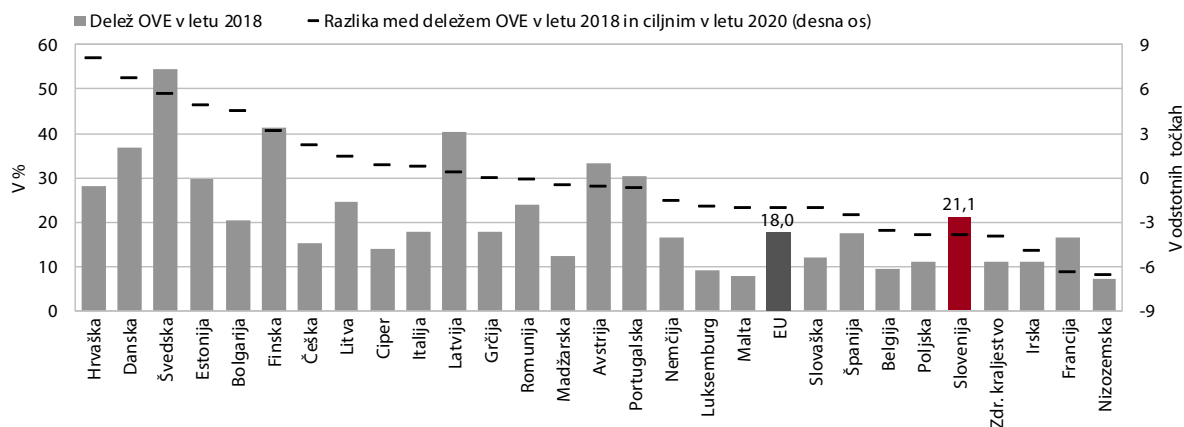
V podporni shemi⁴ za električno energijo iz OVE v zadnjem petletnem obdobju prevladujejo podpore sončnim elektrarnam. Delež teh podpor je v letu 2018 znašal 59 %, kar je precej več, kot so te elektrarne prispevale k proizvodnji elektrike. Skupni znesek podpor se je v letih 2018 in 2019 zmanjšal (v letu 2019, glede na podatke za tri četrtletja, na okoli 96 mio. EUR). Z vključevanjem sončnih elektrarn v shemo se je podpora na enoto proizvedene elektrike občutno povečala.

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije v %

		2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj EU 2020	Cilj SRS za 2030
OVE Skupaj	Slovenija	16,0	15,0	20,4	20,8	22,4	21,5	21,9	21,3	21,0	21,1	25,0	27,0
	EU	9,1	11,4	13,2	14,7	15,4	16,2	16,7	17,0	17,5	18,0	20,0	
Pri elektriki	Slovenija	28,7	30,0	32,2	31,6	33,1	33,9	32,7	32,1	32,4	32,3		
	EU	14,8	16,9	19,7	23,5	25,3	27,4	28,8	29,5	30,7	32,0		
V prometu	Slovenija	0,8	1,8	3,1	3,3	3,8	2,9	2,2	1,6	2,6	5,5	10,0	
	EU	1,8	3,9	5,2	5,2	5,5	5,9	6,5	6,9	7,1	8,0	10,0	
Pri ogrevanju	Slovenija	18,9	19,2	28,1	31,5	33,4	32,4	33,9	34,0	33,2	31,6		
	EU	11,1	13,9	15,5	17,1	17,5	18,5	18,9	19,1	19,5	19,7		

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2018.

Slika: Delež OVE v končni rabi energije, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2020; preračun UMAR.

¹ V tem letu se je precej povečal tudi statistični zajem podatkov.

² Od leta 2004 so na Eurostatu razpoložljivi podatki za vse države EU po enotni metodologiji SHARES (Renewables).

³ Cilji za leto 2030 po državah EU pa še niso določeni. Za Slovenijo je bil v SRS upoštevan cilj, ki je ob sprejemu SRS veljal za celotno EU. Ta se je od takrat povečal na 32 %.

⁴ Podporna shema obsega nekaj tisoč proizvodnih enot, ki jim center za podpore v okviru Borzena izplačuje podporo. Sistem podpor je instrument državne pomoči, ki z višjimi odkupnimi cenami omogoča realizacijo investicij v okolju prijazne načine proizvodnje elektrike. Podpore so namenjene sončnim in vetrnim elektrarnam, proizvodnji elektrike iz bioplina in biomase ter hidroelektrarnam.

Promet po načinu prevoza

4.4

V Sloveniji je cestni blagovni promet zaradi tranzitne lege države razmeroma gost, ker pa je hkrati veliko blaga prepeljanega tudi po železnici, je delež cestnega v skupnem nižji kot v EU. V daljšem obdobju se je delež cestnega nekoliko znižal, na okoli dve tretjini, to pa je manj kot v povprečju EU,¹ kjer je okoli tri četrtine. V letu 2017, ki je zadnje leto s podatki, je bila rast cestnih prevozov za okoli 11 o. t. nižja kot rast železniških, kar je bilo z okoljskega vidika zaželeno. Obseg skupnega blagovnega prometa na prebivalca je v Sloveniji zaradi tranzitne lege zelo velik; višji je le v petih državah EU. V tem je cestni promet višji za četrtino, železniški pa je trikrat tolikšen kot v povprečju EU. Velik del železniškega prometa je vezan na pretovor v koprskem pristanišču, zato bo načrtovana posodobitev železniške povezave med Divačo in Koprom ta promet še okrepila in s tem okoljske težave prometa ublažila.

Slovenski cestni prevozniki že skoraj devet desetih svojih prevozov opravijo po drugih državah, njihov delež med prevozi vseh prevoznikov po Sloveniji pa znaša četrtino. To je povezano z majhnostjo in tranzitno lego Slovenije ter enotnim trgom prevozov v EU, ki omogoča konkurenco prevoznikov iz različnih držav. Slovenski prevozniki so med pomembnejšimi tujimi

prevozniki v Avstriji in Italiji (v vsaki opravijo za skoraj polovico več prevozov kot doma), pa tudi na Hrvaškem in v Grčiji. V Sloveniji domači prevozniki opravijo manjši delež prevozov, kot je povprečje EU (Slovenija 25 %, povprečje EU 68 %), sledijo pa prevozniki iz Madžarske, Hrvaške in Romunije (z deleži 20 %, 14 % oziroma 12 %).

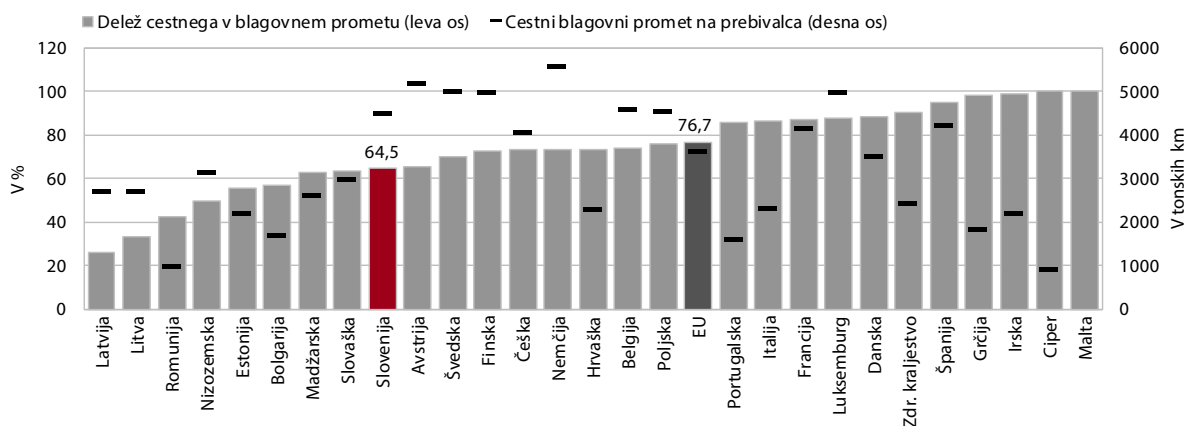
Voznja z osebnimi vozili je prevladujoč način potniškega prometa v vseh članicah EU, v Sloveniji pa je ta delež med najvišjimi. To lahko delno pripišemo razgibanosti reliefa in razpršeni poselitvi,² ki kljub subvencijam omejujeta večjo razvejanost in rentabilnost javnega potniškega prometa. Težave pri dostopu do tega prometa ima v Sloveniji večji delež prebivalcev kot v povprečju EU (v letu 2012 v Sloveniji četrtina, v povprečju EU petina).³ Ob takšni strukturi potniškega prevoza, kjer je javni prevoz v primerjavi s prevozom z avtomobilom relativno manj uporabljan, je prevoz praviloma tudi dražji. Delež stroškov za prevoze v skupnih izdatkih gospodinjstev je v Sloveniji med vsemi državami EU največji, okoli 17-odstoten (v povprečju EU 13-odstoten). Znotraj tega je zelo visok predvsem delež izdatkov za vzdrževanje in delovanje osebnega vozila (11 % v Sloveniji, 7 % v EU), delež za transportne storitve pa je razmeroma nizek.

Tabela: Deleža cestnega v blagovnem in avtomobilskega v potniškem prometu* v %

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Blagovni	Slovenija	68,9	70,3	68,2	66,0	67,2	65,2	64,0	65,0	66,7	64,5
	EU	75,6	75,4	75,7	75,0	74,6	74,8	74,8	75,3	76,2	76,7
Potniški	Slovenija	85,6	86,4	86,8	86,6	86,7	86,3	86,3	86,1	86,3	86,5
	EU	83,4	82,9	83,5	83,2	82,8	82,4	82,6	82,9	83,2	83,3

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2020. Opomba: * Blagovni promet je cestni (s tovarnjaki), železniški in notranjevodni (vse merjeno v tonskih km), potniški pa z avtomobili, avtobusi in vlaki (merjeno v potniških km).

Slika: Cestni blagovni promet, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions, Transport, 2020.

¹ Eurostat je z novo metodologijo podatke za cestni blagovni promet po prevoznikih posameznih držav preračunal na prevoze po ozemljih posameznih držav. Ti podatki so povsem primerljivi s podatki za železniški in notranjevodni promet.

² V Sloveniji relativno malo prebivalcev živi v mestih in veliko na podeželju (19 % in 46 %; v EU 42 % in 27 %; vir Eurostat, za leto 2018).

³ Sustainable Development in the European Union – Monitoring Report (Eurostat), 2018.

Snovna produktivnost

4.5

Rast snovne produktivnosti, ki je v Sloveniji močno odvisna od aktivnosti v gradbeništvu, se oboživljanju te dejavnosti in s tem večji porabi snovi v zadnjih letih upočasnjuje. Snovna produktivnost, izražena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, je v obdobju 2007–2012 obzmanjšani gradbeni aktivnosti v Sloveniji naraščala, nato pa sledila nihanjem aktivnosti v tej dejavnosti. Obseg porabe nekovinskih materialov,¹ ki najbolj določajo celotno porabo snovi, je v času intenzivne gradnje avtocest pomenil več kot dve tretjini celotne porabe, se nato v nekaj letih znižal na polovico, potem pa do leta 2018 ponovno porasel na okoli 60 % celotne porabe snovi. V letu 2018 se je ob visoki rasti BDP aktivnost v gradbeništvu povečala še dosti bolj, to pa je precej vplivalo na za več kot desetino višjo porabo snovi in k znižanju snovne produktivnosti. Zaostanek za povprečno produktivnostjo v EU se je povečal na 17 %. V letu 2019 je bila rast v gradbeništvu nižja, zato ne pričakujemo večjega negativnega vpliva te dejavnosti na snovno produktivnost. Poraba snovi na prebivalca pa je v Sloveniji primerljiva s povprečjem EU (leta 2018 v Sloveniji 14,4 t v EU 13,8 t). V strukturi domače izkoriščane snovi je okoli 60 % peska, gramoza,

apnenca in sadre, 16 % ostankov pridelkov in pridelkov, po okoli desetino pa lignita in lesa. To v primerjavi s povprečjem EU pomeni nekoliko nižji delež biomase in višji delež nekovinskih mineralov. Skupni obseg porabe snovi brez nekovinskih materialov se v daljšem obdobju ni zelo spremenil, opaznejše je le znižanje porabe premoga zaradi sprememb v termoenergetiki.

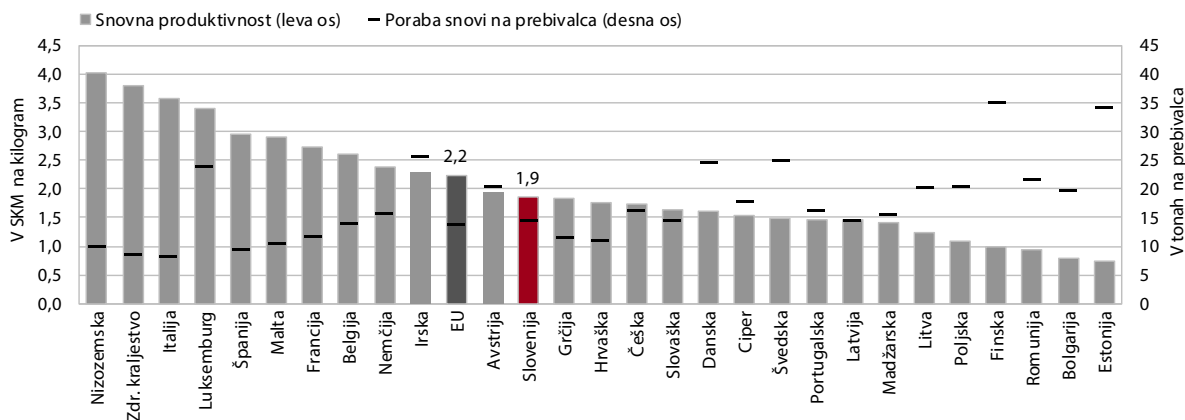
Stopnja samooskrbe s snovjo je v Sloveniji nekoliko višja kot v povprečju EU. V Slovenijo je *neto uvožene* okoli 13 % porabe snovi skupaj, kar je za 3 o. t. manj kot v povprečju EU. V obdobju do leta 2014 se je neto uvoz zniževal, na manj kot desetino porabe, z gospodarsko rastjo pa se je nekoliko povečal. V strukturi neto uvoza je bilo leta 2018 največ naftnih proizvodov, peska in gramoza, železa ter plina. Ob tem je po žledolomu v letu 2014 razmeroma velik le *neto izvoz* lesa, zlasti hlodovine. To je glede vpliva na snovno porabo ugodno, glede učinkovitejše rabe domačih virov pa manj zaželeno, saj pomeni neizkoriščeno možnost za ustvarjanje višje dodane vrednosti v domači predelovalni industriji.

Tabela: Snovna produktivnost, v SKM na kilogram

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	0,92	1,10	1,13	1,33	1,52	1,76	1,80	1,73	1,79	1,88	1,95	1,86	3,5
EU	1,28	1,47	1,60	1,85	1,82	2,00	2,06	2,10	2,21	2,24	2,25	2,24	
Slovenija / EU, indeks	71,9	74,9	70,2	72,0	83,5	87,8	87,4	82,4	80,7	84,0	86,7	83,1	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2020; Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2020; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2020; preračuni UMAR. Opomba: primerjava v SKM med državami oziroma s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Slika: Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions, Environment and Energy, 2020

¹ Med nekovinskimi materiali sta pesek in gramoz imela 46-odstotni delež, kar je bil eden najvišjih deležev v EU. Močno povezanost med porabo nekovinskih mineralov in gradbeno aktivnostjo kaže analiza Geološkega zavoda Slovenije, opravljena na podlagi podatkov za leto 2014, ko je bilo tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih.

Odpadki

4.6

Zabeležena skupna količina nastalih odpadkov, ki se je v krizi zmanjšala, se po njej ponovno povečuje. V letu 2018 se je povečala šesto leto zapored: samo v tem letu za 36 %, v obdobju 2012–2018 pa za 88 %.¹ Glavni razlog je veliko povečanje mineralnih oziroma gradbenih odpadkov; količina odpadkov brez mineralnih se je v tem obdobju znižala za okoli 8 %. Pri tem so se skupni odpadki iz *proizvodnih in storitvenih dejavnosti* skoraj podvojili in v zadnjem letu pomenili okoli devet desetin skupne količine. Hkrati so se povečevali tudi *komunalni odpadki*,² ki sestavljajo preostalo desetino, a manj, v opazovanem obdobju za okoli tretjino. V strukturi odpadkov skupaj je velika večina gradbenih zaradi njihove velike specifične teže, sledita pa skupina odpadkov iz termičnih procesov in komunalni odpadki. Nevarni odpadki³ imajo okoli 2-odstotni delež; njihova količina se je v daljšem obdobju povečala.

Povečuje se delež predelanih odpadkov in znižuje delež odloženih, a težave s skladiščenjem naraščajočih količin na zbirališčih se kljub temu zaostčujejo. Skupna *predelava* se je v letu 2018 povečala za 42 %, v šestletnem obdobju pa za 81 %. Pri tem se je recikliranje, ki je z okoljskega stališča zelo zaželen postopek predelave, v letu 2018 povečalo za 12 %,

vendar je bilo hkrati precej manjše kot v prvih letih gospodarske krize. *Odlaganje* odpadkov na odlagališča, ki je v hierarhiji zelenega ravnanja na zadnjem mestu, se je ob tem uspešno zmanjševalo. Do krize je naraščalo, nato pa se strmo znižalo in v letu 2018 pomenilo le še okoli 2 % skupnega ravnanja. V tem se je znižal tudi delež odloženih komunalnih odpadkov, na okoli 6 % nastalih. Okoli 70 % nastalih komunalnih odpadkov je bilo zbranih ločeno, a težave, povezane predvsem z naraščajočo količino odpadne embalaže, postajajo vse bolj pereče.

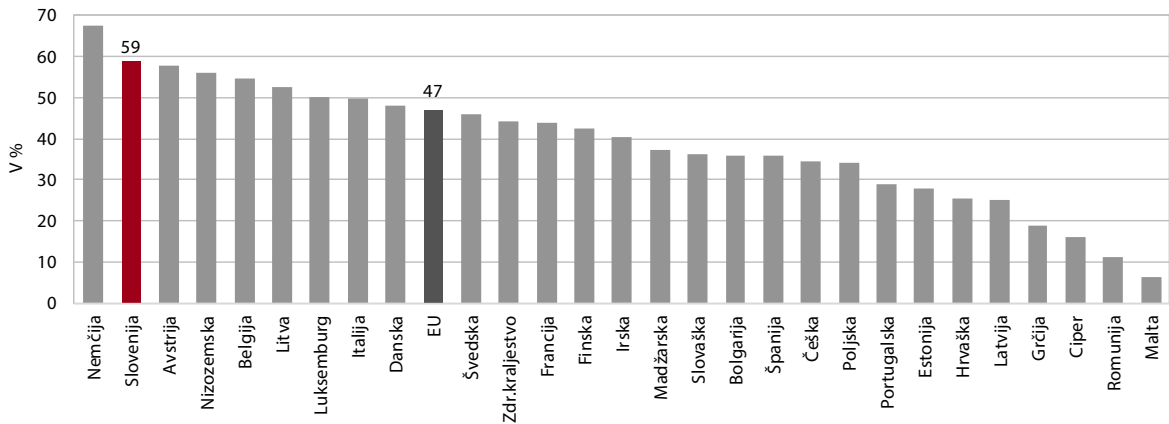
V primerjavi z EU pa je na področju komunalnih odpadkov, kljub razmeroma hitremu povečevanju količine nastalih, doseženih nekaj boljših rezultatov. V preračunu na prebivalca so bili v preteklem opazovanem obdobju ves čas nižji kot v povprečju EU, z razmeroma hitro rastjo v zadnjih nekaj letih pa so se temu povprečju že zelo približali (v letu 2018 v Sloveniji 486 kg, v povprečju EU 488 kg na prebivalca). Ob tem pa je struktura ravnanja z njimi v Sloveniji za okolje precej bolj sprejemljiva: po stopnji recikliranja komunalnih odpadkov je Slovenija med državami EU uvrščena na drugo mesto.

■ **Tabela: Nastali komunalni odpadki na prebivalca, 2005 = 100**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	102	104	107	106	100	83	86	98	103	107	110	113	117
EU	101	102	101	99	98	97	94	93	93	93	94	95	n. p.

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; preračuni UMAR.

■ **Slika: Delež recikliranih komunalnih odpadkov, leto 2018**

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2020.
Opomba: Za Irsko, Grčijo in Ciper je podatek za leto 2017.

¹ Leta 2012, ko je bila količina nastalih odpadkov v opazovanem obdobju najnižja, so se zmanjšali za okoli četrtnino. Na padec je poleg zmanjšanja gradbenih odpadkov vplivala tudi spremenjena metodologija: nekatere vrste odpadkov so bile prerazporejene med stranske proizvode.
² Komunalni odpadki so odpadki iz gospodinjstev in njim podobni, za katere ravnanje zagotavljajo obvezne občinske gospodarske javne službe varstva okolja.
³ Med nevarnimi odpadki je največ kemijskih; mednje spadajo npr. odpadna olja, soli, kisline, topila, barve, laki in smole.

Okoljski davki

4.7

Nominalna rast prihodkov od okoljskih davkov, ki je bila daljše obdobje razmeroma visoka, se je leta 2018 umirila. V Sloveniji so se ti prihodki od leta 2000 nominalno zviševali v povprečju letno za 5,3 %, samo leta 2018 pa za 0,5 %.¹ Dolgoročna rast prihodkov je bila predvsem posledica gibanj rabe goriv v prometu in trošarin na pogonska goriva,² ki so se med krizo znatno zvišale. Manjšo rast prihodkov od okoljskih davkov v letu 2018 povezujemo z znižanjem trošarin na neosvinčeni motorni bencin in dizelsko gorivo, ki je bilo sprejeto z namenom nevtralizacije pritiska visokih cen surove nafte in povečanja vrednosti EUR glede na USD. Po predhodnih podatkih državnega proračuna se je zniževanje prihodkov od trošarin na energente in električno energijo nadaljevalo tudi v letu 2019, vendar z manjšo intenzivnostjo. Prihodki od davkov na promet, tj. davkov na lastništvo in uporabo prevoznih sredstev, so se od leta 2005 zvišali precej manj, že sicer skromen delež prihodkov davkov na onesnaževanje in rabo naravnih virov pa se je v tem obdobju zmanjšal. Takšna gibanja z vidika prizadevanj za ohranjanje okolja niso spodbudna, saj okoljski davki kot pomembni cenovni signali močno vplivajo na doseganje okoljskih ciljev, povezanih z omejevanjem onesnaževanja, ravnanjem

z odpadki in učinkovito rabo virov. Ker se ob tem ohranjajo tudi nekatere davčne spodbude (olajšave in subvencije), ki k zmanjševanju obremenjevanja okolja ne prispevajo,³ bo ob koordinacijah s politikami sosednjih držav za doseganje okoljskih ciljev nujna večja komplementarnost davčnih ukrepov z drugimi nacionalnimi ukrepi (npr. s hitrejšim razvojem javne prometne infrastrukture).

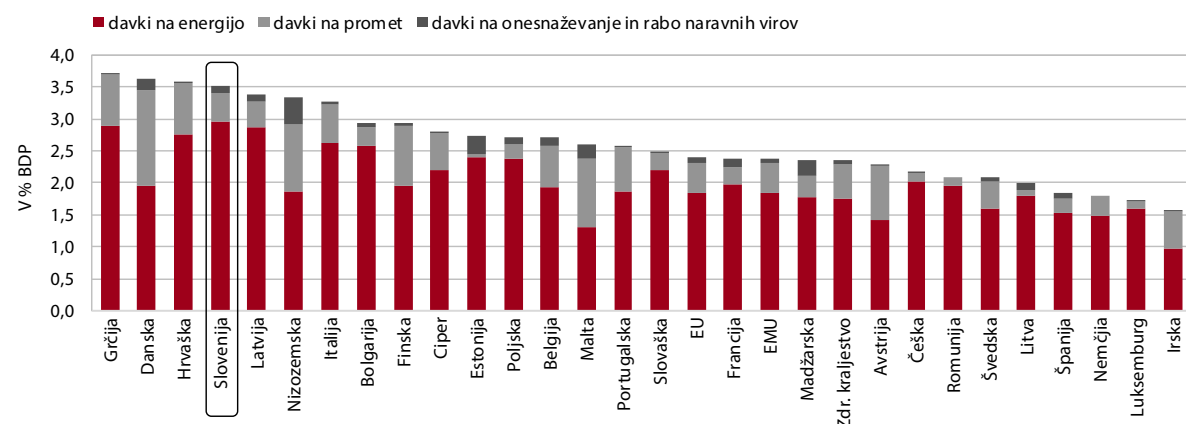
Prihodki od okoljskih davkov glede na BDP so v Sloveniji nad povprečjem EU; leta 2018 so bili višji v treh članicah. V obdobju 2005–2015 so ti davki glede na BDP zaradi dviga davkov na energijo porasli, v naslednjih treh letih pa se je delež zniževal, v letu 2018 na 3,52 %. V primerjavi s povprečjem EU je bila ta raven precej višja, v letu 2018 za 1,12 o. t. Razlika izhaja iz davkov na energijo, ki so leta 2018 v Sloveniji predstavljali 84 % vseh okoljskih davkov. Visoka vrednost je v Sloveniji posledica razmeroma velike nabave in porabe energije, kar je povezano z obsežnim tranzitnim prometom, močnim transportnim sektorjem, pa tudi z razpršeno poseljenostjo in nezadostno razvito infrastrukturo javnega prometa.

Tabela: Prihodki od okoljskih davkov kot % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	2,88	3,15	2,95	3,49	3,62	3,46	3,85	3,94	3,86	3,88	3,87	3,73	3,52
EU	n. p.	2,49	2,28	2,36	2,38	2,41	2,44	2,46	2,46	2,44	2,45	2,41	2,40

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, Environmental taxes, 2019.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Prihodki od okoljskih davkov, 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2020.

¹ Okoljski davki vključujejo davke na energijo, davke na promet ter davke na onesnaževanje in rabo naravnih virov.

² Prispevek rabe goriv v cestnem prometu k energetske intenzivnosti je bil med državami EU višji le v Luksemburgu, na Malti in Cipru, davčna obremenitev pogonskih goriv pa je običajno višja kot pri drugih energentih. Poleg velikosti davčne osnove na prihodke vpliva tudi njena struktura.

³ Zelena proračunska reforma; Okoljski in javnofinančni vidik spodbud v Sloveniji, 2018.

Ekološki odtis

4.8

Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik okoljskega razvoja in je v Sloveniji podobno kot v evropskem povprečju razmeroma visok, se v zadnjih letih izračuna povečuje.¹ Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha). To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov. V strukturi je največ (i) ogljikovega odtisa zaradi velikih izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov, sledita mu (ii) biološki odtis, to je odtis obdelovalnih površin, gozdov, pašnikov in drugih rodovitnih površin, ter (iii) odtis infrastrukture, to je pozidanih površin. V Sloveniji se je ekološki odtis v recesiji znižal, potem pa, nasprotno kot v evropskem povprečju, dve leto zapored zviševal na 5,1 gha/osebo. Raven je bila enaka kot leta 2011, za 0,6 o. t. višja kot v povprečju Evrope in tudi višja kot v večini sosednjih držav. To kaže na gospodarski razvoj ob razmeroma veliki porabi naravnih virov in onesnaževanju okolja.

S povečevanjem ekološkega odtisa se ponovno povečuje negativna razlika med ekološkim odtisom in biološko zmogljivostjo narave, to je ekološki

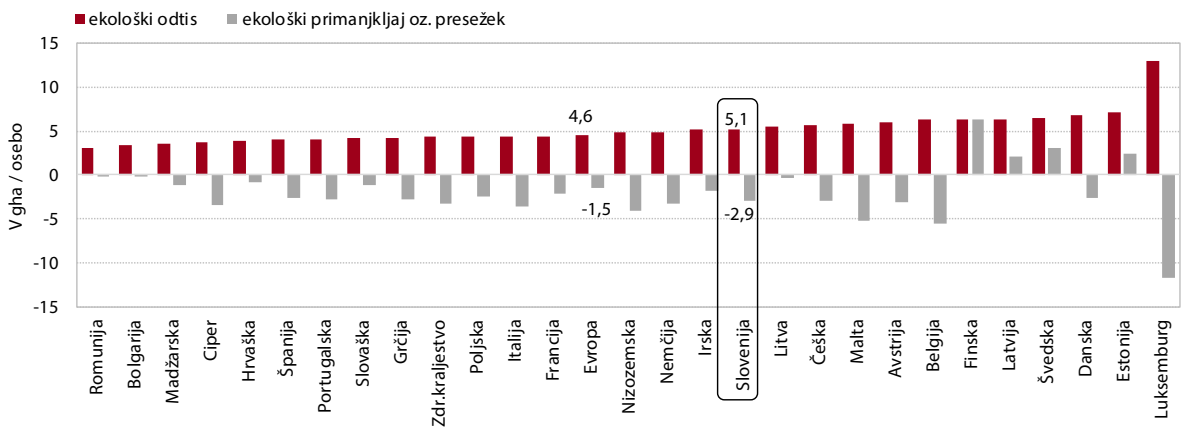
primanjkljaj. Biološka zmogljivost oziroma biokapaciteta narave so tiste biološko produktne površine, ki so se sposobne regenerirati in so podobno kot ekološki odtis preračunane v globalne hektarje.² Vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti, tako da je njegova produktivnost enaka povprečni produktivnosti vseh biološko produktivnih površin. Biokapaciteta narave je precej bolj stabilna in se med leti bistveno ne spreminja. Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, vendar pa kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ. Delež ostalih površin, predvsem obdelovalnih zemljišč in ribolovnih območij, je v primerjavi s povprečjem Evrope razmeroma skromen. Rezultati zadnjih izračunov s tem kažejo, da je ekološki odtis Slovenije več kot dvakrat tolikšen kot je biološka zmogljivost obnavljanja njene narave. *Ekološki primanjkljaj* je v Sloveniji večji kot v povprečju evropskih držav in tudi večji kot v globalu. Ekološki presežek je v Evropi izkazan le za nekatere severne države s trajnostnim gospodarstvom in razmeroma obsežnimi ribolovnimi območji.

Tabela: Ekološki odtis v gha/osebo

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Cilj SRS za 2030
Slovenija	4,8	5,4	5,8	5,1	5,1	4,7	4,6	4,7	4,9	5,1	3,8
Evropa	5,0	5,2	5,4	5,0	5,1	4,8	4,8	4,7	4,6	4,6	
Svet	2,6	2,7	2,8	2,8	2,9	2,8	2,9	2,8	2,8	2,8	
Slovenija / Evropa, indeks	97,0	103,6	106,7	102,0	101,4	99,2	96,7	99,1	107,9	112,5	

Vir: National Footprint Accounts, (Global Footprint Network) 2018

Slika: Ekološki odtis in ekološki primanjkljaj oziroma presežek, 2016

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2019.

¹ Ekološki odtis (ecological footprint) meri Global Footprint Network. Rezultati njihovih izračunov so dostopni za okoli 150 držav za posamezna leta v obdobju 1961–2016.
² Biološko produktivna površina predstavlja skupaj približno četrtno površine Zemlje. Izvzeti so ledeniki, puščave in odprti oceani, kjer obnovljivi viri zaradi prenizke koncentracije nimajo znatnega prispevka.

Kmetijska zemljišča v uporabi

4.9

Kmetijska zemljišča v uporabi v Sloveniji zavzemajo manj kot četrtino skupne površine, kar je precej pod povprečjem EU. Njihova skupna površina,¹ ki se je zaradi opuščanja kmetovanja in zaraščanja z gozdom v daljšem obdobju razmeroma hitro zniževala, je po letu 2012 razmeroma stabilna; znaša nekaj manj kot 24 % skupne površine, cilj SRS pa je postavljen nad tem deležem. Večina površine, okoli dve tretjini, je pokrita z gozdom, kar Slovenijo uvršča med najbolj gozdnate države EU. Delež preostalih zemljišč, ki je značilno velik predvsem za države z veliko nerodovitnimi površinami ali visoko gostoto poseljenosti, je v Sloveniji razmeroma majhen. V povprečju EU kmetijska zemljišča v uporabi pokrivajo okoli 41 % površine, v zadnjem desetletju so se zmanjšale za 2 % (v Sloveniji za 3 %).

V strukturi zemljišč, ki se bistveno ne spreminja, je največ travnikov in pašnikov, njiv pa razmeroma malo. Trajni travniki in pašniki zavzemajo okoli šest desetin kmetijskih zemljišč. To je odvisno od naravnih pogojev, zaradi obsežne pridelave krme pa je delež živinoreje v kmetovanju razmeroma velik. Po površini njiv na prebivalca, ki so s stališča zagotavljanja prehranske

varnosti najpomembnejša kategorija, se Slovenija uvršča med zadnje štiri države EU. Znaša okoli 8 arov, v povprečju članic pa je okoli dvainpolkrat tolikšna. Pri tem je delež površine z zelenjavo razmeroma majhen, saj je tudi velik delež njiv namenjen pridelavi krme za živali. Površina *trajnih nasadov*, med katerimi je največ vinogradov, se je v zadnjem desetletju nekoliko povečala, na okoli 6 % kmetijskih zemljišč.

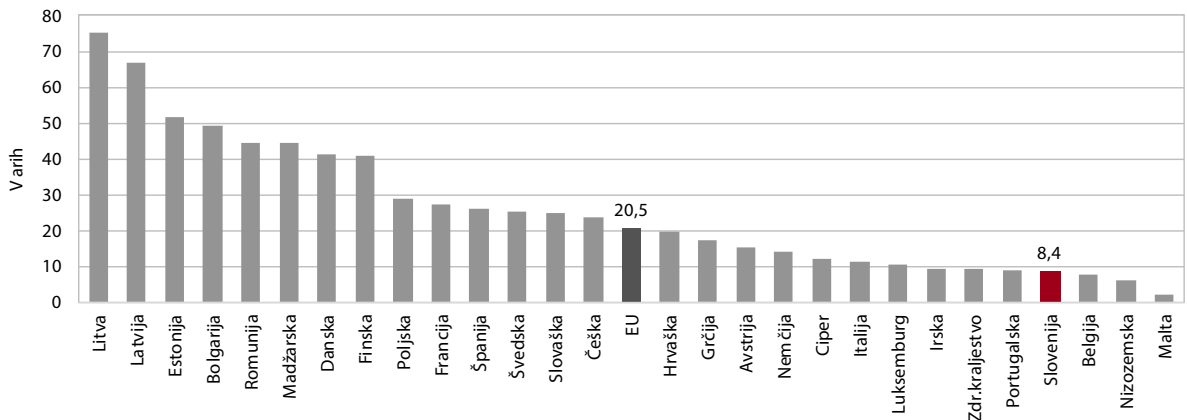
Ekološka obdelava, ki je z vidika varovanja okolja najprimernejša, je razširjena bolj kot v povprečju EU in se povečuje. V letu 2018 je bila v sistem nadzora te pridelave vključena desetina kmetijskih zemljišč. Tudi v tej strukturi močno prevladujejo trajni travniki in pašniki, namenjeni pridelavi krme, drugih kategorij pa je razmeroma malo. To ni usklajeno s povpraševanjem, ki je največje pri ekološko pridelani sveži zelenjavi in sadju ter nemesnih predelanih živilih. Za nadaljnji razvoj pa je še veliko možnosti. Velik delež kmetij je namreč na gorsko višinskih in drugih območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, kjer obsežna konvencionalna pridelava ni mogoča.

Tabela: Kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) in delež ekološke obdelave

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
KZU, delež v skupni površini, v %												
Slovenija	25,1	24,3	23,8	22,6	23,7	23,6	23,8	23,5	23,6	23,7	23,6	>24,0
EU	n. p.	41,8	41,2	41,1	40,8	40,8	40,8	41,0	40,9	40,9	40,9	
KZU, delež v ekološki obdelavi, v %												
Slovenija	4,6	6,1	6,4	7,0	7,3	8,1	8,6	8,9	9,1	9,6	10,0	
EU	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	5,6	5,7	5,8	6,2	6,7	7,0	7,5	

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2020; preračuni UMAR.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Površina njiv na prebivalca, 2018

Vir: Eurostat Portal age – Agriculture, forestry and fisheries, 2020.

¹ Kmetijska zemljišča so njive, vrtovi, travniki in pašniki, intenzivni in ekstenzivni sadovnjaki, oljčniki, vinogradi, drevesnice, trsnice in matičnjaki, ki jih obdelujejo kmetijska gospodarstva. Prikazane so vse površine, razen travnikov in pašnikov v skupnem lastništvu.

Intenzivnost kmetovanja

4.10

Pridelava in prireja hrane, sodeč po zmernih povprečnih pridelkih in številu živine na površino, v Sloveniji ni med intenzivnejšimi. Primerjava s povprečjem v EU v rastlinstvu ne kaže enotnega stanja, kar je razvidno tudi iz pridelkov dveh pomembnejših poljščin. Hektarski pridelek pšenice je v Sloveniji običajno nižji, koruze pa višji. Pod vplivom vremena so pri vseh kulturah izrazita letna nihanja, z izboljševanjem tehnologije pa se donosi dolgoročno zvišujejo. Dokler niso previsoki, to pomeni boljšo izkoriščenost naravnih virov. Obremenjenost okolja z živinorejo, merjena s številom živine na površino, pa v Sloveniji tudi pod vplivom naravnih danosti ni med nižjimi. Razmeroma nizka pa je povprečna mlečnost na žival, a se dolgoročno zvišuje, kar je z vidika obremenitve okolja na enoto proizvoda ugodno. V slovenskem kmetijstvu se poleg večje intenzifikacije, povezane z zniževanjem števila gospodarstev in s tem s koncentracijo pridelave in reje, na drugi strani povečuje tudi ekološko kmetovanje, ki poteka v tesnem sožitju z naravo in je z vidika varovanja okolja najbolj zaželeno.

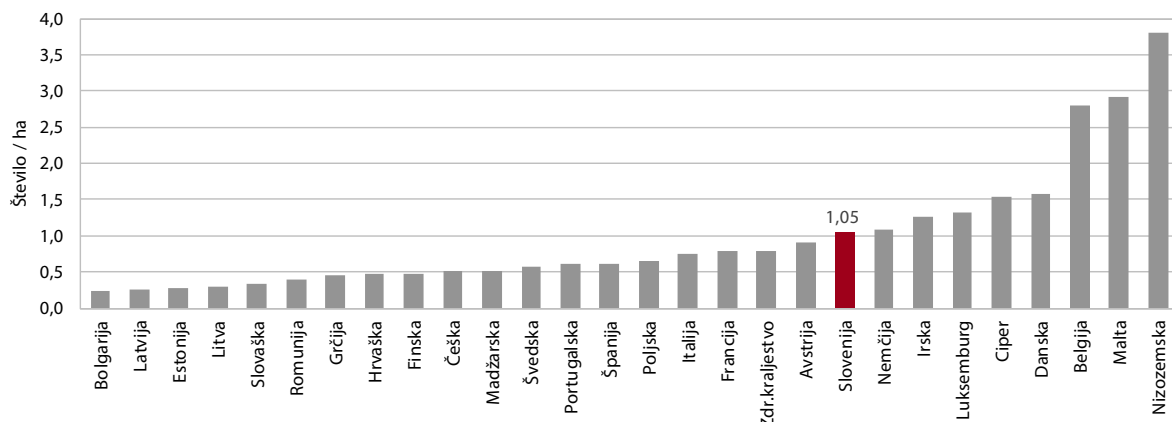
Zniževanje porabe osnovnih vnosov, ki je bilo doseženo v prejšnjem desetletju, se je pri gnojenju ustavilo, pri pesticidih pa se poraba že nekaj let povečuje. Gnojenje z rastlinskimi makrohranili iz mineralnih gnojil (dušikom, fosforjem in kalijem, tj. NPK-gnojili) na enoto kmetijske površine v uporabi se je do konca prejšnjega desetletja razmeroma hitro zmanjševalo, nato pa ostalo na približno isti ravni. V prejšnjem desetletju se je hkrati dolgoročno zniževala tudi poraba *pesticidov*, merjena s skupno prodajo aktivnih snovi.¹ Prodaja je odvisna od vremenskih razmer in posledično pojavljanja bolezni in škodljivcev, a se po letu 2013 povečuje. Leta 2018 je bila približno na isti ravni kot pred desetletjem. Skupno naraščanje je posledica večje rabe fungicidov, ki imajo v sredstvih za zaščito rastlin največji delež. Mednarodna primerjava pokaže, da sta porabi obeh kmetijskih vnosov višji kot v povprečju EU, a je zlasti pri pesticidih zaradi seštevka snovi z različno stopnjo toksičnosti merjenje zahtevno.

Tabela: Povprečni pridelki najpomembnejših poljščin ter porabi NPK-gnojil in pesticidov

		2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Povprečni pridelek in mlečnost, v tonah / ha oziroma v tonah / kravo												
Pšenica	Slovenija	4,7	4,8	5,2	5,4	4,4	5,2	5,1	5,2	5,0	4,4	5,2
	EU	n. p.	5,3	5,3	5,2	5,6	5,9	5,7	5,3	5,8	5,4	n. p.
Koruzna za zrnje	Slovenija	8,3	8,5	8,7	7,1	5,4	9,2	9,0	9,5	7,1	9,5	8,9
	EU	n. p.	7,1	7,6	6,0	6,8	8,1	6,4	7,3	7,8	8,3	7,7
Mlečnost	Slovenija	5,5	5,5	5,5	5,6	5,4	5,7	5,6	6,0	6,0	6,1	n. p.
	EU	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	6,8	7,0	7,1	7,2	7,3	7,5	n. p.
Gnojila in pesticidi, Slovenija, rast, 2005 = 0												
NPK-gnojila, poraba na površino		0,0	-10,8	-9,7	-16,8	-14,8	-12,9	-10,4	-13,5	-14,8	-13,5	n. p.
Pesticidi, prodaja aktivne snovi		0,0	-19,8	-20,7	-28,1	-35,1	-28,6	-26,0	-18,2	-23,1	-17,1	n. p.

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2020; preračuni UMAR.

Slika: Število glav velike živine* na enoto kmetijskih zemljišč, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU Policy; 2020. Opomba: * enota za združevanje različnih kategorij živine.

¹ V kmetijstvu se po oceni porabi okoli dve tretjini pesticidov, preostalo pa na nekmetijskih zemljiščih (železnici, cestah, igriščih za golf, parkih ipd.).

Intenzivnost poseka lesa

4.11

Posek lesa, ki se je dolgoročno povečeval že pred obsežnim žledolomom leta 2014, je zaradi sanitarne sečnje še vedno velik. V petih letih po žledolomu, ki je močno prizadel slovenske gozdove, je bilo letno posekanega za okoli polovico več lesa kot v letu 2013. Razmeroma nizek evidentirani letni posek se je s tem približal strokovno dopuščenemu.¹ *Intenzivnost poseka*, izražena kot razmerje med letnim posekom in letnim prirastkom lesa, se je povečala na 69 %. S tem se je približala cilju v akcijskem načrtu, ki je ob zagotovitvi trajnostnega razvoja zastavljen na ravni 75 %,² vendar pa se je hkrati močno spremenila struktura poseka. Posek za nego gozdov, ki je v običajnih razmerah največji in se je pred žledolomom povečeval, se je zmanjšal, povečala pa se je sanitarna sečnja. Njen delež v skupnem poseku je znašal okoli dve tretjini. Precejšnji poškodovanosti gozdov zaradi žleda se je namreč v naslednjih letih pričakovano pridružilo izrazito širjenje smrekovega lubadarja, v letih 2017 in 2018 pa sta gozdove prizadela še obsežnejša vetroloma. Zaradi dodatne poškodovanosti gozdov se je povečana sanitarna sečnja nadaljevala tudi v letu 2019.

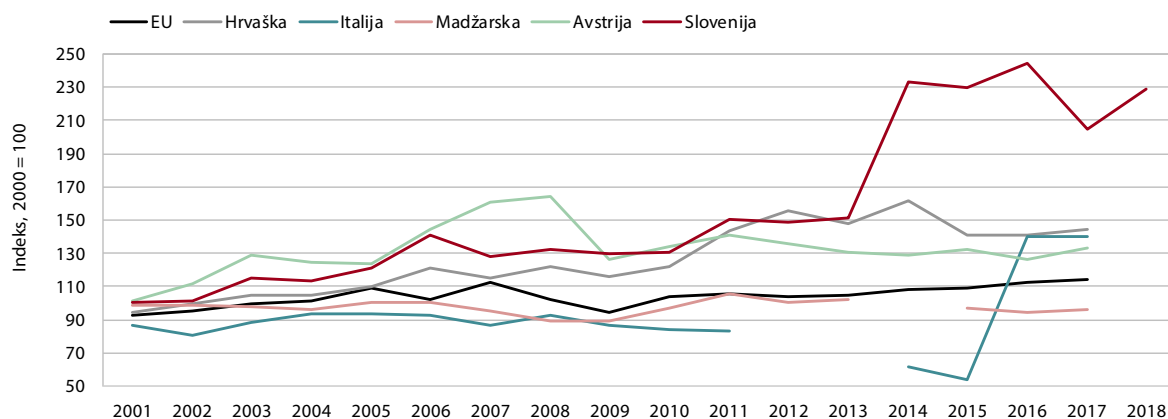
Z večjim posekom se je povečala proizvodnja lesnih sortimentov, a hkrati tudi izvoz najkakovostnejše kategorije lesa, kar je neizkoriščen razvojni potencial. *Rast proizvodnje lesa* je visoka, a nekoliko nižja od rasti poseka. Izkoristek lesa, merjen z razmerjem med proizvodnjo lesnih sortimentov in posekom, je namreč po žledolomu zanihal, tako da je bil v letu 2018 v daljšem obdobju med nižjimi.³ Proizvodnja se je po žledolomu povečala v vseh kategorijah: najbolj pri lesu za celulozo in plošče, a tudi pri hlodih za žago in furnir, ki je najkakovostnejši in za doseg višje dodane vrednosti najprimernejši les. Bolj kot skupna proizvodnja pa se je povečala *zunanja trgovina z nepredelanim lesom*. Izvoz se je v obdobju po žledu ob nižjem uvozu za okoli šestino skupno povečal za okoli 80 %, samo hlodov iglavcev pa za 140 %. Izvoz te kategorije lesa je v letu 2018 pomenil 56 % njegove proizvodnje in okoli dve tretjini skupnega izvoza industrijskega lesa. Velik izvoz kakovostne surovine je neizkoriščena možnost za večjo zaposlenost in dodano vrednost v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige.

Tabela: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija

	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134,2	1.185,2	1.184,4	1.184,5	1.183,4	1.181,9	1.182,0	1.182,3	1.180,3	1.177,2
Lesna zaloga (v mio. m³)	262,8	331,0	334,1	337,8	342,4	346,1	348,2	350,4	352,9	355,3
Letni prirastek lesa (v mio. m³)	6,9	8,1	8,3	8,4	8,5	8,6	8,6	8,7	8,7	8,8
Posek lesa (v mio. m³)	2,6	3,4	3,9	3,9	3,9	6,3	6,0	6,1	5,0	6,1
Intenzivnost poseka lesa	38,0	41,6	47,1	46,4	46,2	74,0	70,1	70,4	57,3	68,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2020; preračuni UMAR.

Slika: Proizvodnja okroglega lesa

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, Forestry and Fisheries; SURS, 2020.

¹ Dopuščena oziroma možna količina poseka je določena pod pogojem, da je zagotovljen trajnostni razvoj, to je dolgoročna stabilnost vseh gozdov in njegovih habitatov ne glede na lastništvo. V letu 2018 je evidentirani posek znašal okoli devet desetini dopuščene poseka.

² Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020, 2012.

³ Izkoristek je odvisen tudi od strukture pridobljenih sortimentov in vrste dreves. V letu 2017 je znašal 92 %, v letu 2018 pa 85 % poseka.

Kakovost vodotokov

4.12

Ob doseženi visoki kakovosti slovenskih vodotokov se je nadaljnje izboljšanje, zastavljeno s SRS, prekinilo. Kakovost, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku,¹ ki je bila v začetku prejšnjega desetletja blizu povprečja EU, se je v Sloveniji po letu 2005 precej izboljšala in bila po zadnjih podatkih med vsemi državami EU najvišja. Zniževanje organskega onesnaženja, običajno povzročenega z izpusti komunalnih in industrijskih odpadnih voda ter spiranjem kmetijskih površin,² je posledica precejšnjega izboljšanja obdelave odpadnih voda in opuščanja gospodarskih aktivnosti, ki so z odpadnimi vodami onesnaževale vodotoke. Tudi vsebnosti nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah so se dolgoročno znižale in so nižje kot v povprečju EU.

Načrpana voda večinoma izhaja iz površinskih virov, med odpadno vodo pa je okoli petina prečiščena.

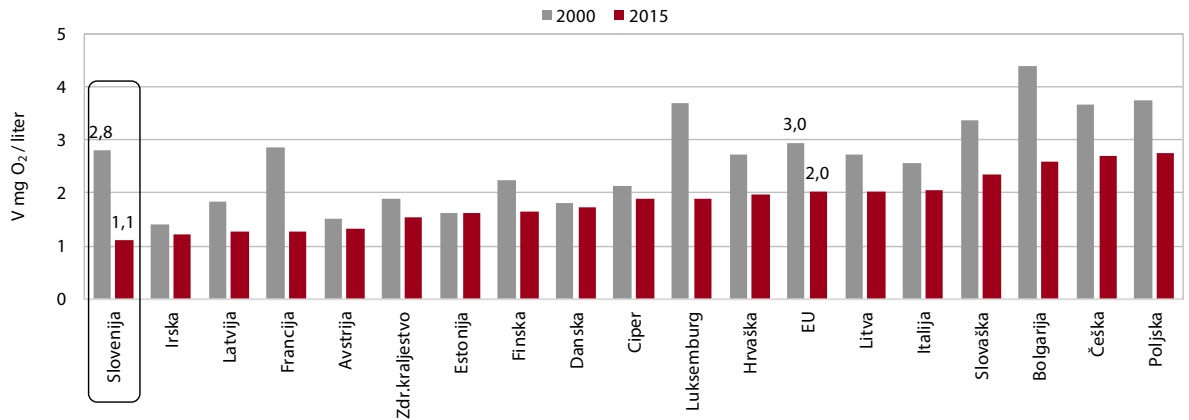
V letu 2018 je bilo v Sloveniji, ki je zaradi pestrih naravnih danosti vodnata država z razmeroma visoko razpoložljivostjo sladkovodnih virov na prebivalca, skupno *načrpane* okoli 960 mio. m³ vode, kar je 7 % več kot pred petimi leti. Štiri petine vode je načrpane iz površinskih vodnih virov. Uporabljena je predvsem za industrijske dejavnosti. Preostala voda je iz podzemnih naravnih virov. Ta je večinoma namenjena javnemu vodovodu, to je končnim uporabnikom, kot so gospodinjstva, vrtci, šole in druge dejavnosti. V okolje pa je *odteklo* okoli 1.000 mio. m³ odpadne vode.³ Delež pred izpustom prečiščene vode se je v zadnjih petih letih podvojil na okoli petino. Preostala večina vode je ostala neprečiščena, a je bila večinoma le toplotno onesnažena, predvsem po uporabi v proizvodnji električne energije v hidroelektrarnah.

Tabela: Kazalniki kakovosti voda

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Biokemijska potreba po kisiku v rekah, v mg O₂/l¹												
Slovenija	2,8	2,5	1,1	1,3	1,5	1,2	1,2	1,1	1,0	1,1	1,1	< 1
EU	3,0	2,3	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	n. p.	n. p.	n. p.	
Nitrati v podtalnici, v mg NO₃/l												
Slovenija	n. p.	15,2	13,0	11,8	11,3	11,7	11,7	11,8	11,4	12,0	11,9	
EU	18,6	19,0	18,9	18,8	18,4	18,6	18,3	18,3	n. p.	n. p.	n. p.	
Fosfati v rekah, v mg PO₄/l												
Slovenija	0,06	0,05	0,03	0,04	0,06	0,05	0,04	0,06	0,04	0,04	0,03	
EU	0,10	0,09	0,08	0,07	0,07	0,07	0,06	0,06	n. p.	n. p.	n. p.	

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Biokemijska potreba po kisiku v rekah

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy; SURS– Kazalniki SDG, 2020.
Opomba: za preostale države EU ni podatka.

¹ Biokemijska potreba po kisiku je merilo za količino kisika, ki ga potrebujejo mikroorganizmi za razkranjanje organske snovi v vodi. Nižja vrednost kaže na boljšo kakovost vode.
² Kazalci okolja, ARSO.
³ Odpadna voda ni le količina vode, ki je po uporabi izpuščena nazaj v okolje. K njej prištevamo tudi padavinsko in meteorno onesnaženo vodo, ki se zliva v okolje po kanalizacijskem omrežju, ali pa je bila zajeta in izpuščena neposredno v reke, potoke in zemljo.

Kakovost zunanjega zraka

4.13

Kakovost zunanjega zraka je v Sloveniji močno povezana s čezmerno onesnaženostjo s prašnimi delci (PM),¹ ta pa z neustreznim zgorevanjem lesne biomase in nizko prevetrenostjo območij.

K skupnim izpustom največ prispevajo *individualna kurišča* večinoma zaradi razširjene neustrezne uporabe lesa v zastarelih kurilnih napravah in hkrati pogosto neugodnih vremenskih razmer v kotlinah in dolinah celinskega dela Slovenije. Ob izrazitih temperaturnih inverzijah lahko že manjša gostota izpustov povzroči čezmerno onesnaženje zraka. Ker v topli polovici leta teh težav ni, podatki o povprečnih letnih vrednostih kažejo boljšo sliko kot podatki o številu dni s prekoračeno mejno dnevno vrednostjo, ki so značilna za hladni del leta. Druga večja skupina izpustov delcev je iz *cestnega prevoza* zlasti zaradi izpustov iz vozil na dizelski pogon, sledi pa *raba energije v industrijskih procesih*. Splošna

povprečna izpostavljenost urbanega prebivalstva delcem se je v zadnjih letih predvsem pod vplivom toplejših zim zniževala, a je ostala višja kot v povprečju EU.

Problem je tudi lokalno visoka prisotnost prizemnega ozona. Ker ozon nastaja pod vplivom sončne svetlobe, do njegove čezmerne koncentracije – nasprotno kot pri prašnih delcih – prihaja predvsem poleti. Večinoma je posledica cestnega prometa, ki je največji vir predhodnikov prizemnega ozona. V Sloveniji je njegova koncentracija v zraku pod velikim vplivom čezmejnega prenosa in je močno odvisna od vetrov z zahoda, najvišja pa je na Primorskem. Večletni niz podatkov zaradi velike odvisnosti od vremenskih razmer ne izkazuje jasnega trenda, a izpostavljenost urbanega prebivalstva ozonu je v Sloveniji višja kot v povprečju EU.

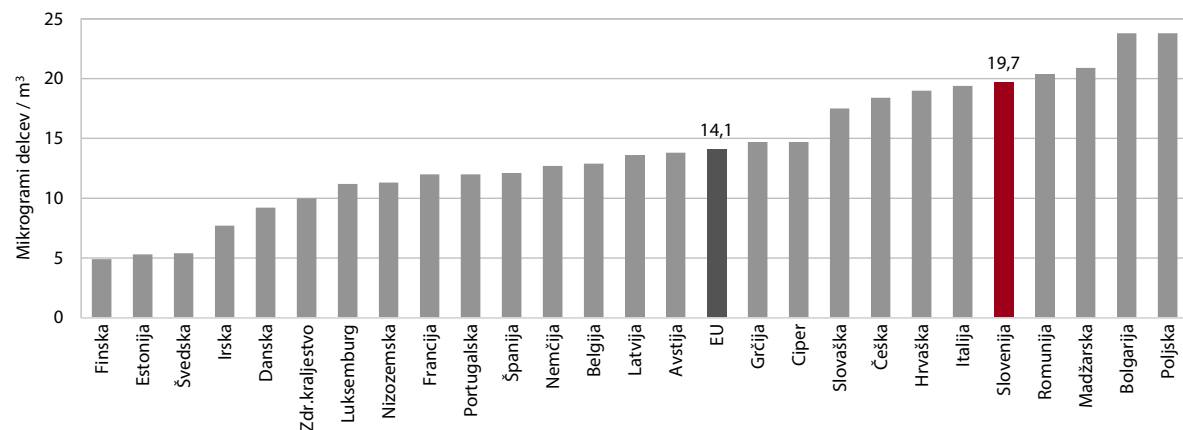
Tabela: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem in ozonu,* v mikrogramih na m³

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PM₁₀											
Slovenija	n. p.	36,8	29,1	28,2	31,0	25,4	24,9	22,5	27,7	25,6	24,8
EU	28,8	28,4	26,4	26,3	27,2	24,9	24,1	22,5	22,7	21,2	21,6
PM_{2,5}											
Slovenija	n. p.	n. p.	23,9	21,8	24,1	20,4	20,1	17,5	21,6	21,6	19,7
EU	14,4	15,5	17,5	18,1	18,4	16,8	15,7	15,2	14,6	13,8	14,1
Ozon											
Slovenija	6.806	6.017	5.838	4.497	6.615	6.699	5.528	3.812	n. p.	n. p.	n. p.
EU	3.000	3.669	3.609	3.432	3.749	3.530	3.373	3.243	n. p.	n. p.	n. p.

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2020.

Opombe: * Prikazana je povprečna letna koncentracija delcev oziroma ozona na mestnih ozadjih; n. p. – ni podatka.

Slika: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem PM_{2,5}, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019.

Opomba: Za Grčijo je podatek za leto 2016. Za Litvo in Malto ni podatka.

¹ Najpogosteje se merijo delci PM (angl. Particulate matter) premera 10 µm ali manj (PM₁₀) in 2,5 µm ali manj (PM_{2,5}). Ti so najbolj škodljivi, ker povzročajo večjo obolevnost in umrljivost za boleznimi dihal ter srca in ožilja. Za varovanje zdravja je dnevna mejna koncentracija PM₁₀ 40 µg/m³ in je lahko v koledarskem letu presežena največ 35-krat, letna mejna dolgoročno naravnana vrednost pa je 20 µg/m³ (Uredba o žveplovem dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanjem zraku, Uradni list RS, št. 52/2002).

Funkcionalno degradirana območja

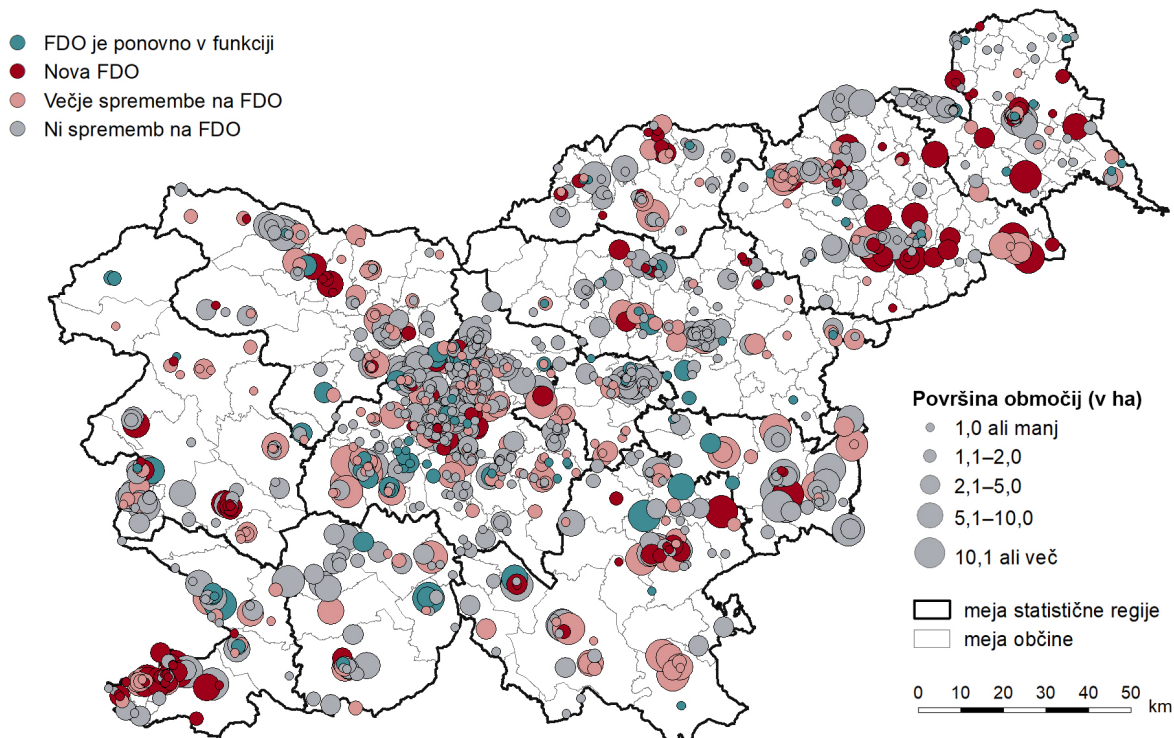
4.14

Funkcionalno degradirana območja (FDO) so se v zadnjih letih ob krepitvi gospodarske aktivnosti povečala. S popisom¹ je bilo v letu 2020 evidentiranih 1.132 FDO v skupni površini 3.695 ha. Med popisoma v letih 2017 in 2020 se je njihovo število povečalo za 51, skupna površina pa za 273 ha. Povprečna velikost FDO se je nekoliko povečala in znaša okoli 3 ha. Na novo je bilo ugotovljenih 159 FDO, na drugi strani pa 108 lokacij ni več FDO, ker je na njih zažvela nova dejavnost. Največ, okoli petina po številu oziroma okoli tretjina po površini, je FDO industrijskih in obrtnih dejavnosti. V povprečju so ta razmeroma precej velika (okoli 5 ha), najmanjša pa so FDO za bivanje (okoli 1 ha).

Spremembe v prostorski razporeditvi kažejo na veliko dinamiko nastajanja in oživljanja FDO. Na okoli dveh tretjinah po številu in več kot polovici površin (681 FDO na 2.060 ha površin) v obdobju med popisoma ni prišlo do sprememb. Med najpomembnejšimi vzroki za neaktivnost so problemi lastništva, nezainteresiranost lastnikov za vrnitev degradiranih območij v funkcionalno rabo in finančne ovire. Ostala območja lahko po

spremembah razdelimo v tri skupine: (i) na 292 FDO (1.074 ha površin) so bile spremembe večje. Nekatere so bile pozitivne – začeli so se postopki sanacije, ponovne oživitve opuščanih gradbišč ter oživitve nekaterih območij industrije in storitvenih dejavnosti, druge pa negativne – fizično stanje je še slabše, propadajo objekti, stanje degradiranosti se je poslabšalo; (ii) 159 FDO (561 ha površin) je bilo dodatno evidentiranih ali so nastala na novo. Največkrat so posledica naslednjih investicij, zaključenih dolgotrajnih stečajnih postopkov ali nelegalnih posegov v prostor; (iii) 108 FDO (208 ha površin) pa je uspešno saniranih in vzpostavljena je nova funkcija območja. FDO so v vseh regijah, največ jih je v osrednjeslovenski. Njihovo število se je zmanjšalo v štirih regijah: osrednjeslovenski (za 21), primorsko-notranjski (za 3), savinjski ter zasavski (v vsaki za 2). Med regijami, kjer se je število najbolj povečalo, sta obalno-kraška (za 25) in podravska (za 17). Ob takšnih trendih lahko v naslednjih letih pričakujemo nadaljnje oživljanje in umeščanje novih dejavnosti na FDO, saj se je število sprejetih načrtov za njihovo oživetev glede na popis pred tem povečalo za okoli petino.

Zemljevid: Funkcionalno degradirana območja v Sloveniji, spremembe 2017–2020

Vir: Lampič, B., in drugi, 2020. Stanje 1. marec 2020.

¹ Lampič, B., in drugi, 2020.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

- 5.1 Zaupanje v javne institucije
- 5.2 Izvršna zmogljivost

Zaupanja vreden pravni sistem

- 5.3 Indeks vladavine prava
- 5.4 Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev
- 5.5 Indeks zaznave korupcije

Varna in globalno odgovorna Slovenija

- 5.6 Svetovni indeks miru
- 5.7 Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju
- 5.8 Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč

Zaupanje v institucije

5.1

Zaupanje v institucije¹ se je od leta 2013 povečalo, a ostaja pod povprečjem EU. Najvišje in nad povprečjem EU je bilo leta 2006, a se je od takrat, še zlasti med krizo, močno znižalo. Pri večini institucij je bilo najnižje ob koncu krize, v zadnjih letih pa se zvišuje, na kar vpliva izboljšanje makroekonomskih kazalnikov in zmanjševanje nezadovoljstva anketiranih glede gospodarskih in splošnih razmer v Sloveniji.² Izjema je zaupanje v politične stranke, kjer je prišlo do rahlega izboljšanja šele v letu 2017. V primerjavi s predhodnim letom se je konec leta 2019 zaupanje v vlado, parlament, lokalne oblasti in politične stranke še povečalo. Najbolj prebivalstvo zaupa lokalnim oblastem, najmanj pa političnim strankam.

Zaupanje v EU in njene institucije se je od leta 2015 povečalo. Najvišje je bilo leta 2006, a se je od leta 2008 močno znižalo. Najnižje je bilo leta 2015, od takrat naprej pa se zvišuje, kar lahko povežemo s povečanjem ugleda EU pri slovenskih državljanih.³ V primerjavi z letom prej se je v letu 2019 močno povečalo zaupanje v EU, prav tako je višje zaupanje v evropske institucije. V Sloveniji v EU zaupa 46 % vprašanih, kar je ponovno nad evropskim povprečjem. V Evropski parlament zaupa 45 % vprašanih, nekoliko manj pa v Evropsko centralno banko (41 %) in Evropsko komisijo (39 %), vse te vrednosti pa ostajajo pod povprečjem EU.

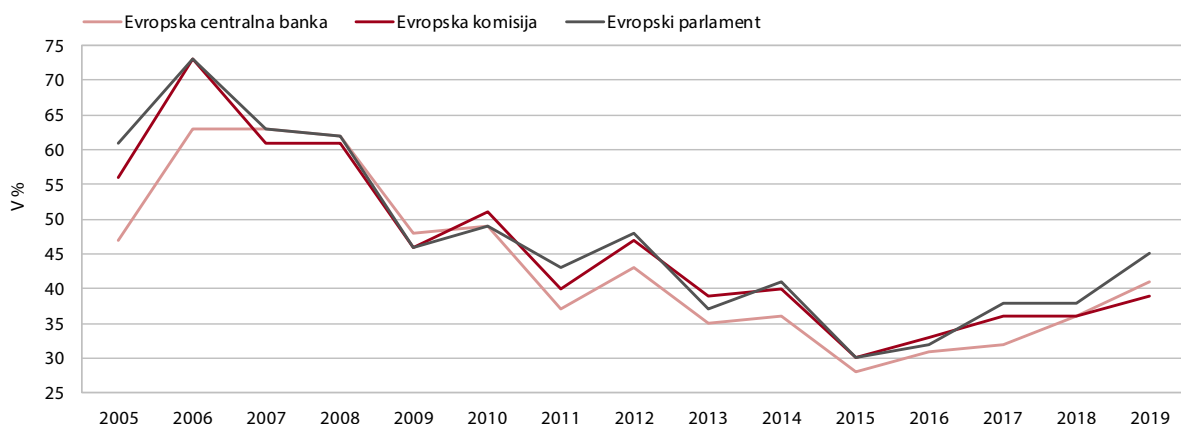
Tabela: Zaupanje v institucije v %

		2005	2006	2007	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Parlament	Slovenija	33	42	31	34	23	10	12	6	9	11	14	17	22	26	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh let)
	EU	35	33	35	34	31	27	28	25	30	28	32	35	35	34	
Vlada	Slovenija	39	43	32	36	27	12	15	10	13	16	17	17	23	31	
	EU	31	30	34	34	29	24	27	23	29	27	31	36	35	34	
Lokalne oblasti	Slovenija	n. p.	n. p.	n. p.	39	39	36	34	29	31	27	38	43	40	46	
	EU	n. p.	n. p.	n. p.	50	47	45	43	44	43	42	47	51	54	53	
Politične stranke	Slovenija	14	20	13	17	11	7	9	6	6	6	6	8	10	14	
	EU	17	17	18	20	18	14	15	14	14	15	16	18	18	19	
EU	Slovenija	55	70	65	60	47	38	39	37	40	30	37	38	37	46	
	EU	45	45	48	47	42	34	33	31	37	32	36	41	42	43	

Vir: Eurobarometer.

Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve). Podatki za EU so za leto 2005 in 2006 za EU-25, od 2007 do 2012 za EU-27, od 2013 do 2019 pa za EU-28; n. p. – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija

Vir: Eurobarometer.

Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve).

¹ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju v izbrane institucije, pri čemer anketiranci odgovarjajo z odgovori: zaupam, ne zaupam in ne vem.

² Povečuje se delež ljudi, ki kot dobro ocenjujejo ekonomsko in zaposlitveno stanje v državi.

³ Konec leta 2015 je tretjina anketiranih (33 %) v Sloveniji menila, da ima EU pozitiven ugled, leta 2018 38 %, konec leta 2019, ki je bilo tudi leto volitev v Evropski parlament, pa se je ta delež povečal na 44 %, kar presega povprečje EU (42 %) in delež tistih, ki vidi ugled EU kot nevtralen (39 %).

Izvršna zmogljivost

5.2

Izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, se v Sloveniji počasi izboljšuje in ostaja nizka v primerjavi z drugimi državami EU. Indeks izvršne zmogljivosti je del kazalnikov trajnostnega upravljanja in meri delovanje vlade in institucij na osmih področjih: strateška zmogljivost, medresorsko sodelovanje, priprava učinkov predpisov, posvetovanje z javnostmi, komuniciranje, izvajanje zastavljenih ukrepov, prilagodljivost in sposobnost reforme sistema javne uprave.¹ V zadnjih letih se je vrednost indeksa le nekoliko izboljšala. Slovenija je uvrstitev nekoliko izboljšala, kljub temu pa še vedno močno zaostaja za povprečjem EU in se uvršča v drugo polovico držav EU (22. mesto). Nizka ocena izvršne zmogljivosti je predvsem posledica premajhne učinkovitosti delovanja vlade in institucij države.

Kljub izboljšanju na posameznih področjih Slovenija za povprečjem EU še naprej zaostaja pri

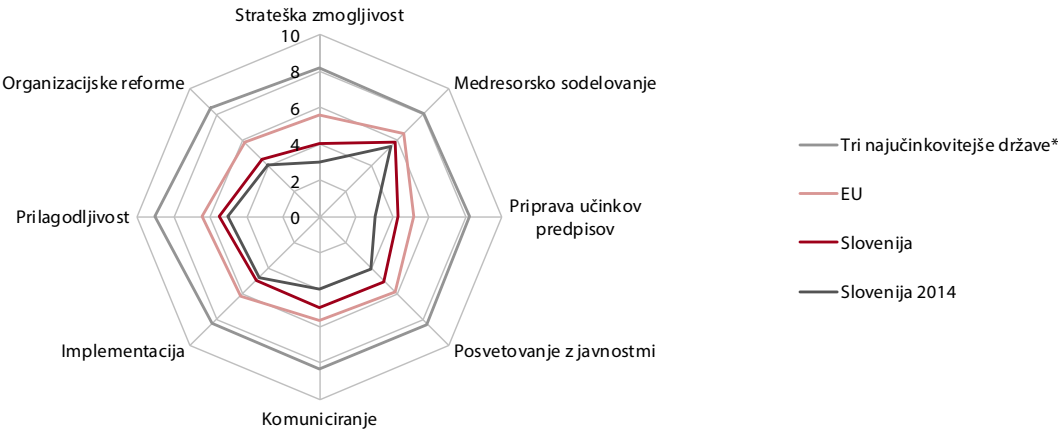
vseh komponentah indeksa. Na oceno močno vpliva odsotnost učinkovitega strateškega načrtovanja in nizko sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade. Večje slabosti so bile zaznane tudi pri medresorskem sodelovanju. Od resornih ministrstev se pri pripravi zakonov in predpisov zahteva uporaba orodij boljše zakonodaje, kot sta presoja posledic predpisov ter vključevanje deležnikov. Kljub temu pa ostajajo izzivi pri zagotavljanju učinkovite uporabe teh orodij v praksi s strani resornih ministrstev, za novo zakonodajo se tudi še ne izvaja sistematična in celovita analiza učinkov predpisov (RIA) na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto. Precej slabše kot v drugih državah EU je ocenjeno izvajanje zastavljenih ukrepov na različnih ravneh države, izpostavljeno je predvsem pretirano vmešavanje politike v kadrovanje tudi na strokovnih ravneh državne uprave.

Tabela: Indeks izvršne zmogljivosti v Sloveniji in EU

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija*	4,37	4,55	4,72	4,67	4,71	4,91	Povprečje EU v letu 2030
EU	6,07	6,09	6,11	6,10	6,10	6,00	

Vir: Sustainable governance indicators 2019, 2019; preračuni UMAR.
Opomba: Vrednosti med 1 in 10, več je bolje; *za Slovenijo je bil indeks prvič izračunan leta 2014.

Slika: Indeks izvršne zmogljivosti po podkomponentah, 2019

Vir: Sustainable governance indicators 2019, 2019; preračuni UMAR.
Opomba: Najbolje tri uvrščene države so Švedska, Finska in Danska. Višje število točk je boljše, največ možnih je 10.

¹ Glavna omejitev kazalnikov trajnostnega upravljanja (SGI) je v zelo majhnem vzorcu vprašanih strokovnjakov v posameznih državah.

Indeks vladavine prava

5.3

Slovenija se na lestvici indeksa vladavine prava uvršča v drugo polovico držav EU, njena uvrstitev pa se od leta 2012 ni bistveno spremenila. Vladavina prava (angl. rule of law) izpostavlja načelo pravne enakosti in poudarja nedotakljivost avtoritete prava in zakona, kar pomeni, da država sama spoštuje pravo, pri čemer je delovanje državnih organov pravno vezano in so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine. Z uvrstitvijo v drugo polovico držav EU na indeksu vladavine prava zaostaja za ciljem SRS, njena uvrstitev pa kaže na pomanjkljivosti delovanja pravne države. Najvišje se uvršča na področju notranjega reda in varnosti, kjer se tudi približa najbolje ocenjenim

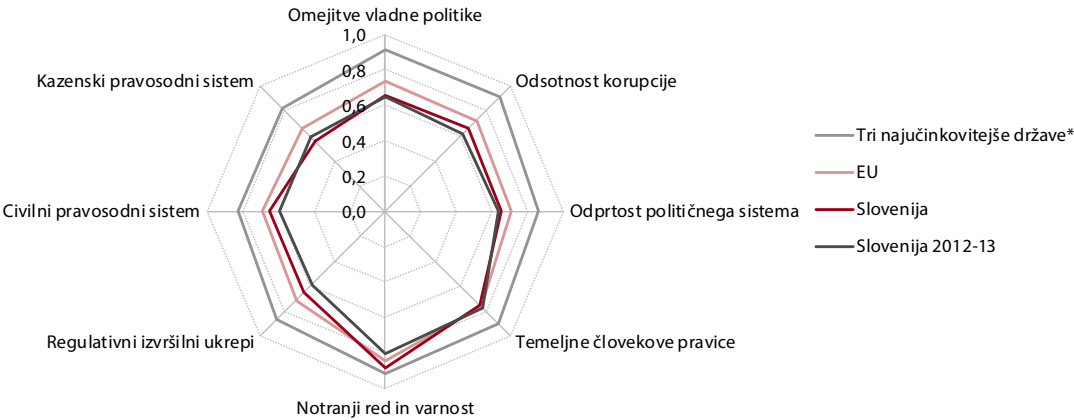
skandinavskim državam, blizu povprečja EU pa je le še na področju temeljnih človekovih pravic (dobro ocenjeni kazalniki so pravica do življenja in varnosti ter pravica do dela). Za povprečjem EU precej zaostaja na področju kazenskega pravosodnega sistema, kjer se v kazalnikih izraža nezaupanje v sodni sistem, predvsem v njegovo neodvisnost. Na pomanjkljivosti delovanja pravne države kažejo tudi nizke vrednosti kazalnikov na področju omejitev vladne politike (npr. kazalnik glede odgovornosti državnih uradnikov ob ugotovljenih nepravilnostih) in odsotnosti korupcije (npr. v tveganju korupcije uradnikov v izvršilni in zakonodajni veji oblasti).

Tabela: Indeks vladavine prava v Sloveniji in EU

	2012–2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Uvrstitev med 21 državami EU								Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Slovenija	15	15	15	15	15	14	14	
Točke								
Slovenija	0,66	0,65	0,66	0,67	0,67	0,67	0,69	
EU*	0,72	0,72	0,72	0,73	0,73	0,73	0,73	

Vir: WJP Rule of Law Index 2020, 2020.
Opomba. Vrednosti med 0 in 10, več je bolje; podatki za krovni indeks so na voljo od leta 2012 naprej; * podatki so na voljo za 21 držav EU.

Slika: Indeks vladavine prava po podkomponentah, 2019

Vir: WJP Rule of Law Index 2020, 2020.
Opomba: Vrednosti med 0 in 1, več je bolje; podatki so za 21 držav EU; tri najboljše uvrščene države so Danska, Finska in Švedska.

Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev

5.4

Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev¹ se je v obdobju 2014–2017 nekoliko podaljšal, s tem pa se je tudi povečal razkorak do EU. Slovenija je z izvajanjem projekta Lukenda in drugimi strukturnimi reformami (npr. sprejetjem nove insolvenčne zakonodaje) v obdobju 2008–2014 za več kot 40 % zmanjšala predvideni čas trajanja reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev. Od leta 2014 se je čas trajanja teh zadev nekoliko podaljšal (292 v letu 2017), najdlje pa trajajo sodni postopki, povezani s pranjem denarja. Kljub skrajševanju časa trajanja zadev v preteklem desetletju Slovenija še vedno zaostaja za povprečjem EU, razkorak do EU pa se povečuje. To gre pripisati predvsem prenosu novih pristojnosti na sodišča in povečanemu številu zahtevnih zadev. Skrajšuje pa se predvideni čas trajanja zadev na drugi in tretji stopnji, kjer je Slovenija v zadnjih letih boljša od povprečja EU. Zaradi različnih podatkov in metodologije predvideni čas rešitve razlikuje od trajanja (konkretnih) sodnih postopkov.

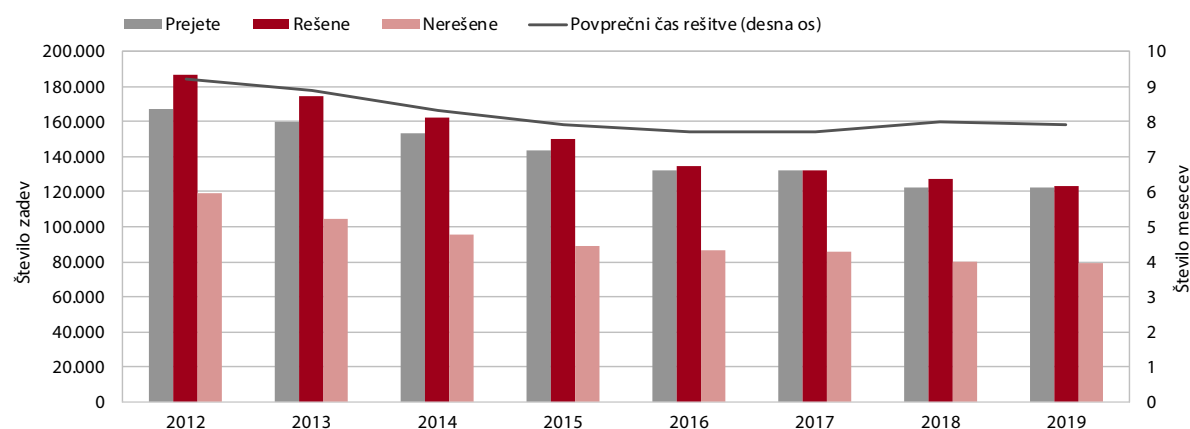
Povprečni dejanski čas reševanja pomembnejših zadev² se v zadnjih štirih letih ni bistveno spremenil, v letu 2018 je znašal 7,9 meseca. Do leta 2016 se je čas reševanja pomembnejših zadev hitro zmanjševal, kar je bilo v glavnem posledica manjšega pripada novih zadev in večje učinkovitosti sodišč. Kazalnik reševanja pripada³ pomembnih zadev presega 100 %, kar pomeni, da sodišča rešijo več zadev, kot jih prejmejo. Čas reševanja pomembnejših zadev pa se po letu 2016 ni več izboljševal, kar gre pripisati večjemu številu zahtevnejših postopkov ter novih pristojnosti, ki jih spremembe zakonodaje nalagajo sodiščem. Zato se v strukturi nerešenih zadev povečuje delež nerešenih pomembnejših zadev (45 % v 2016, 60 % v 2019). Povprečni čas reševanja vseh zadev se je v zadnjih štirih letih več kot prepolovil in je leta 2019 znašal 1,4 meseca.

Tabela: Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev na prvi stopnji, število dni

	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	460	315	318	301	270	277	280	292	200 dni
EU	299	288	278	300	253	244	244	215	

Vir: The 2019 EU Justice Scoreboard (EK), 2019.

Slika: Pomembnejše zadeve na sodiščih, Slovenija

Vir: Odprtitev sodnega leta 2020 (Vrhovno sodišče), 2020.

¹ Predvideno trajanje postopkov je ocenjeni čas (v dnevih), ki je potreben, da se zadeva na sodišču reši, oziroma čas, v katerem sodišče sprejme odločbo na prvi stopnji.

² Pomembnejše zadeve sestavljajo okoli 15 % vseh zadev in so vse zadeve, ki so kot take opredeljene v metodologiji vodenja statističnih podatkov, ki je objavljena na spletni strani: http://www.mp.gov.si/si/obrazci_evidence_mnenja_storitve/uporabni_seznami_imeniki_in_evidence/sodna_statistika/

³ Razmerje med obsegom rešenih in na novo prispelih zadev na sodišče v obdobju zadnjih 12 mesecev, izraženo v odstotkih.

Indeks zaznave korupcije

5.5

Zaznava korupcije v Sloveniji se v zadnjih osmih letih ni bistveno spremenila in ostaja višja kot v povprečju EU. Indeks zaznave korupcije (angl. Corruption perception index – CPI) temelji na zaznavanju stopnje koruptivnosti javnega sektorja s strani poslovnega sveta, strokovnjakov in analitikov. Po letu 2011 se je povečalo število prejetih prijav suma korupcije, kar gre pripisati tudi bolj izpostavljeni vlogi Komisije za preprečevanje korupcije in s tem večjemu prepoznavanju in prijavljanju korupcije. Komisija navaja, da je v Sloveniji največ zaznave korupcije na področju javnega sektorja pri javnih naročilih (okoli 15 % vseh prijav), v upravnih postopkih, v okoliščinah, ki pomenijo nasprotje interesov, pri postopkih razpolaganja s stvarnim premoženjem države in občin ter v zdravstvu in farmaciji. V zadnjih

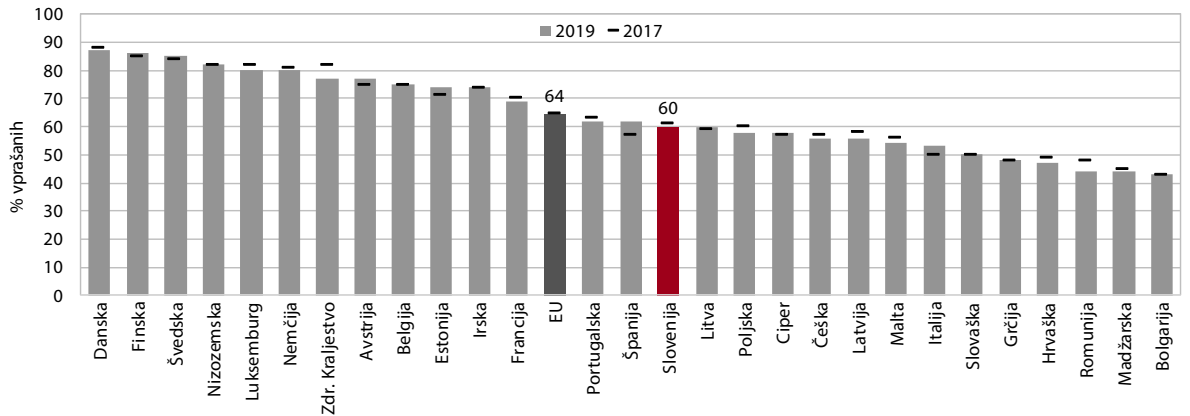
letih se zaznava korupcije ni bistveno spremenila, saj po mnenju Transparency International ni bilo ključnih sistemskih premikov, ki bi izboljšali stanje na področju preprečevanja in pregona korupcije. Po Eurobarometru v Sloveniji 89 % vprašanih meni, da je korupcija široko prisotna, vendar jih hkrati tudi velika večina ni imela izkušenj.¹ To gre v glavnem pripisati dejstvu, da vprašani menijo, da odmevni in veliki primeri korupcije niso ustrezno sankcionirani.

Tabela: Indeks zaznave korupcije

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	61	67	66	64 (13)	59 (16)	61 (16)	57 (17)	58 (17)	60 (16)	61 (15)	61 (14)	60 (15)	60 (15)
EU	62	64	63	62	62	63	63	64	66	65	65	65	64

Vir: Corruption perception index 2019 (Transparency international), 2020.
Opomba: Vrednost indeksa med 0 in 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami EU.

Slika: Primerjava indeksa zaznave korupcije med leti

Vir: Corruption perception index 2019 (Transparency international), 2020.
Opomba: Vrednost indeksa med 0 in 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami EU.

¹ Po anketi Eurobarometra naj bi imelo v Sloveniji izkušnje s korupcijo manj kot 10 vprašanih (Special Eurobarometer, 470, EK, 2017).

Svetovni indeks miru

5.6

Slovenija se uvršča med najmirnejše države sveta. Od leta 2016 se na seznamu svetovnega indeksa miru¹ uvršča med deset najmirnejših držav na svetu. Leta 2019 se je uvrstila na 8. mesto med 163 državami sveta in 4. mesto med državami EU, vrednost indeksa pa je bila najnižja v zadnjih dvanajstih letih. Med deset najboljših držav se uvršča na področju militarizacije (3. mesto) ter družbene varnosti in zaščite (8. mesto), nižje pa na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (60. mesto). K temu je prispevala nekoliko slabša ocena odnosov s sosedskimi državami in intenzivnosti organiziranih notranjih sporov. V vseh treh kategorijah je uvrstitev Slovenije boljša od predhodnega leta. Vse od leta 2008 ima nekoliko slabšo oceno tudi pri številu varnostnega osebja in policije na 100.000 prebivalcev, ocenah zaznave kriminalitete v družbi in verjetnosti nasilnih demonstracij.² Kljub temu so tudi ta področja v

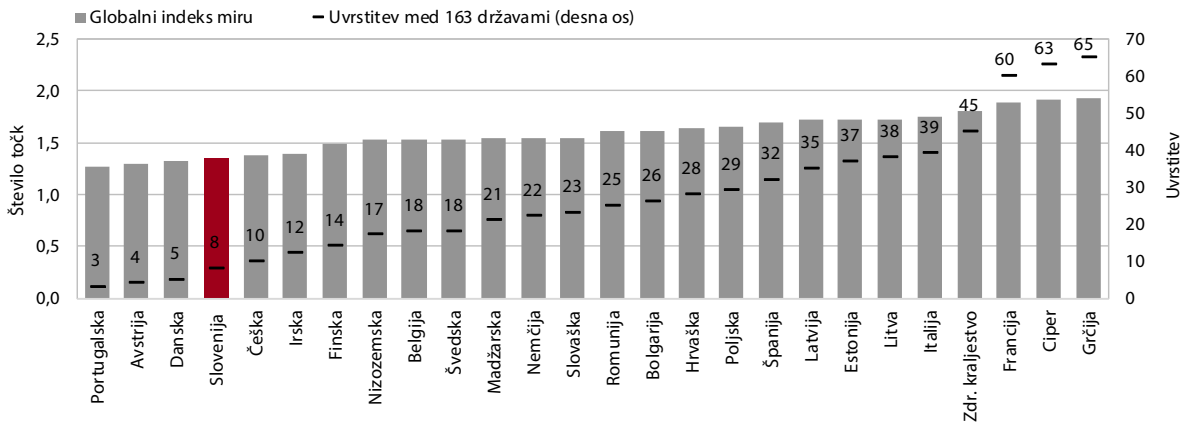
primerjavi z drugimi državami relativno dobro ocenjena, nekoliko slabše ocene pa nakazujejo le na določene pomanjkljivosti, ki ne ogrožajo miru v državi. Svetovni indeks miru kaže, da Evropa ostaja najmirnejša regija na svetu, saj je med prvimi desetimi najmirnejšimi državami sveta šest evropskih (od tega 5 držav članic EU). Bližnji vzhod in Severna Afrika ostajata najbolj nemirni regiji na svetu. Islandija je še naprej najmirnejša država sveta, Afganistan, ki je na zadnjem mestu zamenjal Sirijo, pa je najbolj nemirna država sveta. V zadnjih desetih letih se je sicer svetovni indeks miru poslabšal predvsem zaradi zaostrovanja konfliktov na Bližnjem vzhodu in terorizma.

Tabela: Svetovni indeks miru, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030 Uvrstitev med najboljših 10 držav na svetu in najboljših 5 v EU
Uvrstitev med 163 državami													
Setovni indeks miru	12	7	6	6	11	11	14	13	10	9	10	8	
Število točk													
Svetovni indeks miru	1,390	1,388	1,387	1,388	1,438	1,434	1,430	1,421	1,390	1,373	1,390	1,355	
Militarizacija	1,2	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	1,3	1,2	
Družbena varnost in zaščita	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	
Domači in mednarodni konflikti	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	

Vir: 2019 Global Peace Index (Institute for Economics and Peace), 2019.
Opomba: število točk med 1 in 5, manj je bolje.

Slika: Svetovni indeks miru, države EU, 2019

Vir: 2019 Global Peace Index (Institute for Economics and Peace), 2019.
Opomba: Podatki so za 26 držav članic EU (ni podatkov za Malto in Luksemburg); število točk med 1 in 5, manj je bolje.

¹ Inštitut za ekonomijo in mir v sodelovanju z The Economist Intelligence Unit (EIU) vsako leto pripravlja svetovni indeks miru, ki ocenjuje države glede na raven miru v posamezni državi. Indeks sestavlja 23 kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov na lestvici od 1–5, združenih v tri področja: militarizacija države (7 kazalnikov), družbena varnost in zaščita (10 kazalnikov) ter notranji in mednarodni konflikti (6 kazalnikov).
² Vsi trije kazalniki spadajo v področje družbene varnosti in zaščite.

Delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju

5.7

Delež gospodinjstev,¹ ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, se znižuje že četrto leto zapored in ostaja pod povprečjem EU. V Sloveniji je leta 2018 znašal 7,9 % in je bil najnižji v zadnjih desetih letih, kar je v okviru cilja SRS. Na pojav kriminalitete imajo velik vpliv socialno-ekonomski dejavniki, kar je opazno tudi med statističnimi regijami. Več težav s kriminalom imajo v urbanih okoljih, regionalno pa v bolj razviti zahodni Sloveniji, kjer le gorenjska regija ni presegala slovenskega in evropskega povprečja po tem kazalniku. V vzhodni Sloveniji izstopa jugovzhodna Slovenija (je presegla slovensko in evropsko povprečje), najbolj razvita v tej kohezijski regiji. Največkrat je o težavah s kriminalom, nasiljem ali vandalizmom v okolici poročalo gospodinjstvo z dvema odraslima osebama, kjer je vsaj ena oseba starejša od 65 let (9,6 %), in gospodinjstvo z dvema odraslima osebama z dvema otrokoma (9 %). Obe vrednosti sta bili nižji od povprečja EU.

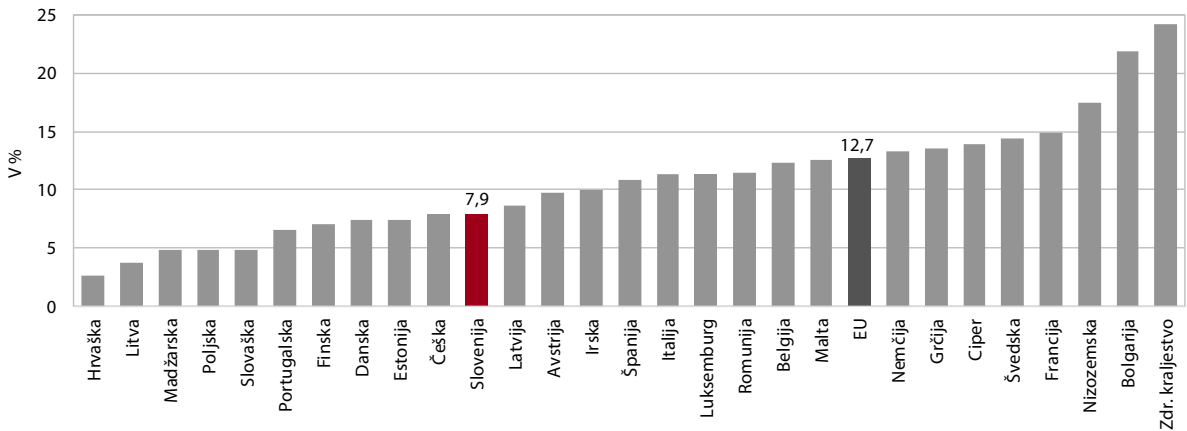
Slovenija v primerjavi z drugimi državami EU ostaja varna država, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja. Tudi izsledki Evropske družboslovne raziskave za leto 2018 kažejo, da je imelo osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom 11 % anketiranih, kar je podobno kot v preteklih letih in manj od povprečja držav, ki so vključene v to raziskavo.² Poleg dejanskega stanja varnosti na kakovost življenja ljudi vpliva tudi občutek ogroženosti v njihovem življenjskem okolju, ki še naprej ostaja nizek.³ Leta 2017 je 97 % Slovencev menilo, da je njihova neposredna sosesčina varen kraj za življenje, 95 % pa, da je Slovenija varna država za življenje, kar je več kot leta 2015 in višje od povprečja EU.⁴

Tabela: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	10,5	9,5	10,2	8,7	12,5	9,3	8,6	8,1	9,1	10,1	9,2	8,5	8,0	7,9	< 10
EU	n. p.	n. p.	15,9	14,7	16,0	14,4	14,1	13,6	14,5	14,0	13,6	13,0	12,0	12,7	

Vir: Eurostat, EU-SILC, 2020.
Opomba: Podatki za EU so od leta 2007 do 2009 za EU-27, od leta 2010 naprej za EU-28; n. p. – ni podatka.

Slika: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, države EU, 2018

Vir: Eurostat, EU-SILC, 2020.

¹ Enota, ki jo opisujejo objavljeni podatki Ankete o življenjskih pogojih (Eurostat, EU-SILC), so zasebna gospodinjstva in osebe, ki živijo v teh gospodinjstvih v Sloveniji (delež gospodinjstev, ki imajo težave s kriminalom, nasiljem ali vandalizmom v okolju, kjer bivajo).

² Po letu 2008 se delež anketirancev, ki so imeli osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom, giblje med 9 % in 11 %. Prikaz za skupino evropskih držav kaže skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Madžarska in Slovenija).

³ Leta 2018 se je 94 % oseb počutilo varne, kadar so zvečer same hodile po svoji soseski (Evropska družboslovna raziskava, 2018).

⁴ Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security, 2017.

Izdatki za uradno razvojno pomoč

5.8

Izdatki za uradno razvojno pomoč so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zvez. Uradna razvojna pomoč je opredeljena kot pomoč, ki jo dajejo razvite države v podporo trajnostnemu razvoju držav v razvoju.¹ Slovenija je v letu 2018 za razvojno pomoč namenila 70,76 mio. EUR oziroma 5 % več kot leto prej, s čimer je ohranila delež BND, namenjenega temu področju, ki ostaja močno pod povprečjem EU² (razlika je večja kot pred desetletjem). Uradni izdatki za razvojno pomoč so precej manjši od mednarodno sprejetih zvez (0,16 % bruto nacionalnega dohodka), v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030.

Na strukturo uradne razvojne pomoči so tudi v letu 2018 vplivala migracijska dogajanja. Ponovno so se povečali izdatki za oskrbo beguncev in migrantov v Sloveniji, ki pa so precej nižji kot v letih 2015 in 2016. Migracijska dogajanja, povezana z razmerami na Bližnjem vzhodu, so v letih 2015 in 2016 zelo vplivala na spremembo strukture pomoči, kar se je najbolj odražalo

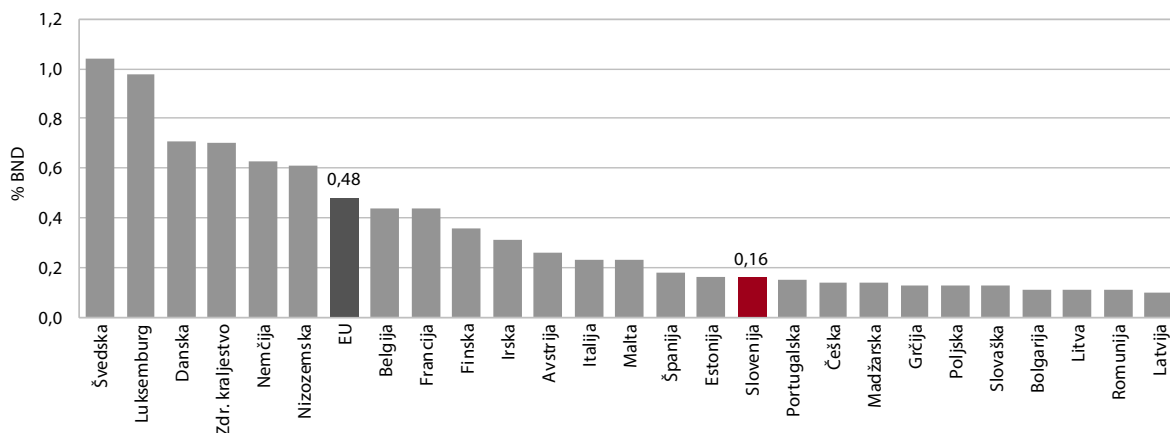
v povečanju stroškov za oskrbo beguncev in migrantov v Sloveniji, ki pa so se leta 2017 precej zmanjšali. V letu 2018 so, skupaj s pomočjo projektne narave, najbolj prispevali k povečanju obsega sredstev za uradno razvojno pomoč.³ Razvojna pomoč je seštevek večstranske pomoči (prispevki za redno delovanje mednarodnih organizacij) in dvostranske pomoči.⁴ Tudi v letu 2018 je Slovenija največ razpoložljive dvostranske pomoči⁵ namenila državam Zahodnega Balkana, ki so skupaj prejele 68 % te pomoči, kar je več kot v povprečju zadnjih petih let (61 %). Največ te pomoči je bilo namenjene izvajanju dejavnosti na področju izobraževanja (oprostitve šolnin in štipendije za študij državljanov partnerskih držav v RS). V zadnjem letu se je povečal tudi obseg večstranske pomoči, kjer je največ pomoči namenjeno razvojnemu sodelovanju v okviru EU.

Tabela: Delež BND za uradno razvojno pomoč v % BND

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	0,11	0,13	0,15	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,15	0,19	0,16	0,16
EU	0,42	0,40	0,42	0,44	0,42	0,39	0,41	0,41	0,46	0,53	0,50	0,48

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2020.

Slika: Delež BND za uradno razvojno pomoč v državah EU v letu 2018

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2020.

Opomba: Za Ciper in Hrvaško ni podatka.

¹ Leta 2018 je bil prenovljen zakonodajni in strateški okvir mednarodnega razvojnega sodelovanja. Aprila 2018 je bil sprejet nov Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije, novembra pa še Uredba o izvajanju mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije ter decembra Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030.

² Leta 2018 se je v večini držav EU delež BND za uradno razvojno pomoč zmanjšal ali je ostal isti. Za pomoč Slovenija sicer nameni višji delež bruto nacionalnega dohodka kot večina držav, ki so v EU vstopile leta 2004 in pozneje.

³ Ti dve vrsti pomoči sta se povišali vsaka za več kot en milijon evrov. Precej so se povečale tudi štipendije državljanom partnerskih držav za študij v Sloveniji in podpora aktivnostim ozaveščanja o pomenu MRS.

⁴ Za dvostransko pomoč je bilo v letu 2018 namenjenih 24,81 mio. EUR. Dvostranska pomoč je seštevek razpoložljive dvostranske pomoči (21,67 mio. EUR) in administrativnih stroškov (3,14 mio. EUR).

⁵ Prednostne regije razvojnega sodelovanja so (i) Zahodni Balkan (Bosna in Hercegovina, Severna Makedonija, Srbija, Črna gora, Kosovo in Albanija), (ii) evropsko sosedstvo ter (iii) Podсахarska Afrika.

Literatura

12. poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2020). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- 2018 Talent Shortage Survey. (2018). Manpower Group.
- 2nd Survey of Schools: ICT in Education. Slovenia Country Report. (2019). Bruselj: Evropska komisija.
- A Deep demonstration of a Circular, Regenerative and Low-Carbon Economy. (2020). EIT Climate-KIC. Pridobljeno na: <https://www.climate-kic.org/news/slovenia-adopts-circular-regenerative-economies-deep-demonstration/>.
- Adult Learning in the EU 28 Member States (2019). Bruselj: Evropska komisija.
- Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje ter Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Alkoholna politika v Sloveniji. (2018). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. <https://www.nijz.si/sl/publikacije/alkoholna-politika-v-sloveniji-0>.
- Analysis of statistics 2019. (2020). Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice.
- Anketa o življenjskih pogojih (EU-SILC). (2020). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Assessment of fiscal rules. (avgust 2019). Bruselj: European fiscal board. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-09-10-assessment-of-eu-fiscal-rules_en.pdf.
- Bain & Company. (2018). Labor 2030: The collision of demographics, automation and inequality.
- Bańbura, Marta & Albani, Maria & Ambrocio, Gene & Bursian, Dirk & Buss, Ginters & de Winter, Jasper & Gavura, Miroslav & Giordano, Claire & Júlio, Paulo & Le Roux, Julien & Lozej, Matija & Malthe-Thag. (2018). Business investment in EU countries, Occasional Paper Series 215. Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Barbutovski, D. (2019). EU 2.0 – Nova vizija EU in vloga Slovenije pri njenem razvoju. Perspektive, marec 2019. Ljubljana: Center za evropsko prihodnost.
- Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S. (2017). Prispevek k razpravi o prihodnosti EU in vlogi Slovenije: Priporočila Zavoda Evropa misli. Ljubljana: Zavod misli.
- Beltram, P. (2019). Priprave na NPIO 2021–2030. Ljubljana: MIZŠ. Seja Stokovnega sveta za izobraževanje odraslih 29. 9. 2019.
- Bilten mineralne surovine, Mineralne surovine v letu 2014. (2015). Ljubljana: Geološki zavod Slovenije.
- Blaginja, Slovenija, 2018 – končni podatki. (2019). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Bosma, N. et al. and GERA. (2020). GEM - Global Entrepreneurship Monitor: 2019/2020 Global Report. Babson College and Korea Entrepreneurship Foundation. Pridobljeno na <https://www.gemconsortium.org/>.
- Bučar M. in dr. (2019). Vmesno spremljanje in vrednotenje Strateških razvojno inovacijskih partnerstev. Ciljni raziskovalni projekt »Strateška razvojno inovacijska partnerstva kot orodje krepitve inovacijske sposobnosti slovenskega gospodarstva«. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Inštitut za ekonomske raziskave; Koper: Fakulteta za management.
- Celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (ASI). Pridobljeno na: <http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/celovita-podpora-podjetjem-za-aktivno-staranje-delovne-sile-asi/>.
- Celoviti nacionalni energetski in podnebni načrt Slovenije. (2020). Ljubljana: Vlada RS.
- Cilji strategije Evropa 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_sl.htm/.
- CLARIN. Pridobljeno na: <https://www.clarin.si/repository/xmlui/search-filter?field=subject>.
- ClimatePath2050. Poročilo C4.1. Let. 2, Zvezek 6. Pridobljeno na: https://www.podnebnapot2050.si/wp-content/uploads/2019/09/Podnebno_Ogledalo_2019_Zvezek6_Vecsektorski_KONCNO-3.pdf.
- CMEPIUS. Ljubljana: CMEPIUS. Pridobljeno na: <http://www.erasmusplus.si/kljucna-aktivnost-1/mobilnost-studentov-in-osebja-v-terciarnem-sektorju/>.
- Commission staff working document – Country report Slovenia 2020. (2020). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-country-reports>.
- Corruption Perception Index 2018. (2019). Berlin: Transparency international. Pridobljeno na: <https://www.transparency.org/>.
- Corruption Perception Index 2019. (2020). Berlin: Transparency international. Pridobljeno na: <https://www.transparency.org/>.
- Csefalvay, Z. (2019). Robotization in Central and Eastern Europe: catching up or dependence?. London: European Planning Studies.
- Cultural heritage. (2017). Special Eurobarometer Report 466. Bruselj: Evropska komisija.
- Čelebič, T. (v postopku objave). Pregled stanja na izbranih področjih kulture. Delovni zvezek XXIX/1.

- Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Čist planet za vse. Evropska strateška dolgoročna vizija za uspešno, sodobno, konkurenčno in podnebno nevtrarno gospodarstvo. (2019).** Bruselj: Evropska komisija.
- Deklaracija o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v obdobju januar 2019 – junij 2020. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- DESI 2019. (2019).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>.
- Digital Transformation Scoreboard 2018. (2018).** EU business go digital: Opportunities, outcomes and uptake. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o zmanjšanju nacionalnih emisij za nekatera onesnaževala zraka in o spremembi direktive 2003/35/ES. (2016).** Bruselj: Evropski parlament.
- Does employment status matter for job quality? (2018).** Luksemburg: Publications Office of the European Union – Eurofound.
- Doing Business 2020. (2019).** Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na <http://www.doingbusiness.org/>.
- Dominkuš, D., Zver, E., Trbanc, M., Nagode, M. (2014).** Long-term care – the problem of sustainable financing. Host country paper. Peer Review on financing of long-term care, Slovenia 2014. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: [file:///C:/Users/ezver/Downloads/Host%20country%20paper_SI_2014%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ezver/Downloads/Host%20country%20paper_SI_2014%20(1).pdf).
- Drobne, S. (2016).** Povprečna dostopnost do najbližjega priključka na avtocesto ali hitro cesto po občinah Republike Slovenije v letu 2015. Projektna naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Drugo vmesno poročilo o izvajanju Programa vlade za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019, (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost, končni proračun 2018 in začetni proračun 2019, Slovenija. (2019).** Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <https://www.stat.si>.
- Dvig poklicnih kompetenc učiteljev v letih od 2017 do 2019. (2017).** Ljubljana: MIZŠ, CPI. Pridobljeno na: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/projektno-sodelovanje/ESS/2016-2020/JavniRazpisDPKU112017_2019_KONCNA_ORG_SCAN.pdf
- ECB Economic Bulletin. No. 7/2016. (2016).** Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Eco-innovation Scoreboard 2018 (2019).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa>.
- [eu/environment/ecoap/indicators/index_en](https://ec.europa.eu/environment/ecoap/indicators/index_en).
- Ecolabel facts and figures (2019).** Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/facts-and-figures.html>
- Economic governance review. (februar 2020).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/economic-governance-review_en.
- Education at a Glance 2019. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- eGovernment Benchmark 2019. (2019).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/egovernment-benchmark-2019-trust-government-increasingly-important-people>.
- Ekološko stanje površinskih voda v Sloveniji. (2018).** Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Ekonomski izzivi 2019. (2019).** Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Ekonomsko ogledalo. (2009).** Letnik XV, številka 2, februar 2009. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <https://www.umar.gov.si/>.
- EMAS in povečanje zakonskih prednosti v korist EMAS v Sloveniji (LIFE BRAVER) (2019).** Ptuj: ZRS Bistra. Pridobljeno na: <https://www.bistra.si/aktualne-novice/novice/836-emas-in-povecanje-zakonskih-prednosti-v-korist-emas-v-sloveniji-life-braver>.
- EMAS revised annexes (2017).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/factsheets/EMAS_revised_annexes.pdf.
- Environment at a Glance Indicators. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: https://www.oecd-ilibrary.org/environment/environment-at-a-glance-indicators_ac4b8b89-en/.
- EPO Patent Index 2019. (2020).** München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <https://www.epo.org/>.
- ESPON. (2019).** Circular Economy and Territorial Consequences. Policy Guide. Pridobljeno na: <https://www.espon.eu/>.
- EU IPO Web Page. (2020).** Alicante: Urad EU za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <https://euipo.europa.eu/ohimportal/>.
- European Central Bank podatkovni portal. (2019).** Frankfurt: Evropska centralna banka.
- European EMAS Helpdesk (2019, 2020).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/environment/emas/emas_registrations/statistics_graphs_en.htm.
- European Innovation Scoreboard 2019. (2019).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa>.

- eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en.
- European Judicial systems – Efficiency and quality of justice.** (2018). Bruselj: CEPEJ.
- European Quality of Life Survey 2012.** (2012). Dublin: Eurofound.
- European Quality of Life Survey 2016.** (2017). Dublin: Eurofound.
- European Working Conditions Survey – Overview report, 2017 update.** Eurofound. (2017). Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat Comext.** (2019, 2020). Luksemburg: Eurostat.
- Eurostat Portal Page.** (2018, 2019, 2020). Luksemburg: Eurostat.
- Eurostat Sustainable Development in the European Union – Monitoring Report.** (2018). Luksemburg: Eurostat.
- Evaluation Report Slovenia – Fifth evaluation round.** (2018). Strassburg: Skupina držav za boj proti korupciji GRECO, Svet Evrope.
- Evropska družboslovna raziskava 2002–2018.** (2002–2018). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede – Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.
- Evropska gastronomska regija 2021. Slovenija – Evropska gastronomska regija 2021.** (2018). Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Evropski zeleni dogovor. Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij.** (2019). Bruselj: Evropska komisija.
- Evropsko okolje. Stanje in napovedi 2020.** (2019). København: Evropska Agencija za okolje.
- Explanatory note on ISO Survey 2018 results** (2019). Ženeva: International Organization for Standardization. Pridobljeno na :
- Festival inovativnosti in ustvarjalnosti.** (2019). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno na: <https://www.zrss.si/objava/festival-inovativnosti-in-ustvarjalnosti>.
- Figures for the future. Sustainable development in our everyday lives – a guide for citizens.** 2016 edition. (2016). Luksemburg: Eurostat.
- Financing the green transition.** (januar 2020). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/01/14-01-2020-financing-the-green-transition-the-european-green-deal-investment-plan-and-just-transition-mechanism.
- Finančni računi Slovenije 2013–2018.** (2019). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Flash Eurobarometer 448: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies.** (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Flash Eurobarometer 470: Work-life balance.** (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=FLAS>.
- Flash Eurobarometer 474: Perceived independence of the national justice systems in the EU among the general public.** (2019). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Flash Eurobarometer 475: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies.** (2019). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Flisi, S., Blasko, Zs.** (2019). A note on early childhood education and care participation by socio-economic background. Bruselj: Evropska komisija.
- For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP.** (2018). Edited by Joseph E. Stiglitz, Jean-Paul Fitoussi, Martine Durand. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Fotakis, C., in Peschner, J.** (2015). Demographic change, human resources constraints and economic growth: the EU Challenge Compared to Other Global Players. European Commission Working Paper 1/2013.
- Fratnar, P. (ur.).** (2008). Vodna bilanca Slovenije 1971–2000. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje.
- Fricke, T.** (2016). The Right Incentives for a Low-Carbon Future. Pridobljeno na <http://www.project-syndicate.org/>.
- Gal P, Nicoletti G., von Rueden C., Sorbe S. in Renault T.** (2019). Digitalization and Productivity: In Search of the Holy Grail - Firm-level empirical Evidence from European Countries. International Productivity Monitor, Number 37, 39–71.
- Gender-based violence against women survey dataset.** (2012). European Union agency for fundamental rights (FRA). Dostopno na: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey?mdq1=dataset>.
- Geoportal ARSO.** (2018). Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <https://gis.arso.gov.si/geoportal/catalog/main/home.page/>.
- Getting Skills Right: Future-ready Adult Learning Systems.** (2019). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Global Footprint Network.** (2019). Oakland: Global Footprint Network. Pridobljeno na <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/>.
- Global Peace Index** (2019). Sydney: Institute for Economics & Peace. Dostopno na: <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>.

- Global Status Report on Alcohol and Health. (2018).** Ženeva: Svetovna zdravstvena organizacija (WHO). Pridobljeno na: <https://www.who.int/publications-detail/global-status-report-on-alcohol-and-health-2018>.
- Grafični podatki RABA za celo Slovenijo. (2017).** Izračuni Blaž Repe in Barbara Lampič, FF. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijsko, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno na <http://rkg.gov.si/GERK/>.
- Green Growth Indicators 2017. (2017).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- GURS. Portal prostor. (2020).** Ljubljana: Geodetska uprava RS. Pridobljeno na <http://www.e-prostor.gov.si/brezplacni-podatki/>.
- Hakl Saje, M. (2019). Digitalizacija kulturne dediščine v slovenskih javno financiranih muzejih. Družbeni in gospodarski vidiki uporabe digitalizirane kulturne dediščine v Sloveniji. Družbeni in gospodarski vidiki uporabe digitalizirane kulturne dediščine v Sloveniji (posvetovanje). (2019).** Ljubljana: NUK, 16.–17. 5. 2019. Pridobljeno na: https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2019/povzetki/02_POVZETEK_HaklSaje.pdf.
- Health at a glance 2019. OECD Indicators. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/health/health-systems/health-at-a-glance-19991312.htm>.
- Health at a glance: Europe 2018. (2018).** State of Health in the EU Cycle. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2018_healthatglance_rep_en.pdf.
- Hiša eksperimentov. Pridobljeno na: <https://www.he.si/>.**
- Iglič, H. (2019). Slovenska oporna omrežja v dolgoročni perspektivi, 1978–2018.** Ljubljana: FDV.
- Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI), Poročilo o državi za leto 2019, Slovenija. (2019).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/slovenia>.
- Industry 4.0. Capturing value at scale in discrete manufacturing. (2019).** McKinsey & Company.
- Informacija o izvajanju Strategije pametne specializacije za obdobje 2016–2018. (2019).** Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/S4-Slovenska-strategija-pametne-specializacije/Informacija-o-izvajanju-S4-2016-2018.pdf>.
- Intergovernmental Panel on Climate Change data. (2019).** Ženeva: Intergovernmental Panel on Climate Change. Pridobljeno na <https://www.ipcc.ch>.
- International Federation of Robotics – Statistics (2020).** Frankfurt: International Federation of Robotics. Pridobljeno na <https://ifr.org/>.
- Investment in the EU Member States: An Analysis of Drivers and Barriers. Institutional Paper 062. (2017).** Luksemburg: Evropska komisija.
- ISO 14001 (2019).** Ženeva: International Organization for Standardization. Pridobljeno na:
- Izobraževanje za trajnostni razvoj. (ACS).** Pridobljeno na: <https://www.acs.si/projekti/domaci/izobrazevanje-za-trajnostni-razvoj/>.
- Izpusti prašnih delcev, interni preliminarni podatki (2020).** Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Izpusti toplogrednih plinov, interni preliminarni podatki. (2020).** Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Jaklič, A., in I. Koleča. (2018). Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju. Raziskava TNI 2018 za SPIRIT Slovenija.** Ljubljana: Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
- Javni poziv osnovnim in srednjim šolam za dodelitev spodbud, namenjenih izvajanju aktivnosti za spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti med mladimi v letih 2019/2020. (2019).** Ljubljana: SPIRIT.
- Javni razpis Spodbujanje trajnostne poslovne strateške transformacije in razvoj novih poslovnih modelov v slovenskih podjetjih za lažje vključevanje v globalne verige vrednosti za obdobje 2019–2022. (2019).** Ljubljana: SPIRIT.
- Javni razpis Inovativne in prožne oblike poučevanja in učenja. (2018).** Ljubljana: MIZŠ.
- Javni razpis Krepitev kompetence podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v osnovnih šolah. (2017).** Ljubljana: MIZŠ.
- Javni razpis Spodbude za digitalno transformacijo MSP (P4D 2019–2023). (2019).** Ljubljana: SPIRIT.
- Javni razpis za (so)financiranje projektov, namenjenih promociji in uveljavljanju slovenskega jezika na področju jezikovnih virov, tehnologij in digitalizacije v letih 2018 in 2019. (2018).** Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Javni razpis za izbor operacij Razvoj in udejanjanje inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc. (2016).** Ljubljana: MIZŠ.
- Javni razpis za izbor operacij Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij – Center za kreativnost 2020–2021. (2020).** Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Javni razpis za izbor operacij Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij – Center za kreativnost 2019«. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Javni razpis za izbor operacij Mreža centrov raziskovalnih umetnosti in kulture, 2018.**
- Javni razpis za izbor projektov Spodbujanje prožnih in inovativnih oblik učenja z razvojem jezikovnih virov in tehnologij. (2017).** Ljubljana: MIZŠ.

- Javni razpis za izvajanje programov nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja v letih 2018–2022. (2018). Ljubljana: MIZŠ.
- Javni razpis za sofinanciranje operacije razvoja in udeležanja inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc – razvoj sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostno vzgojo. (2017). Ljubljana: MIZŠ.
- Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2019. (2019). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Join report on Health Care and Long Term Care Systems and Fiscal Sustainability. Volume 1. (October 2016). European Economy. Occasional Paper 37. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/joint-report-health-care-and-long-term-care-systems-fiscal-sustainability-0_en.
- Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2017. (2018). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Kazalci okolja v Sloveniji. (2020). Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <http://kazalci.arso.gov.si>.
- Kazalci okolja. (2019). Stanovanja. Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na: <http://kazalci.arso.gov.si/sl/content/stanovanja-1>.
- Klinar, M., in Mihailovič Škrinjar, M. (ur.) (2019). Z designom do uspešne organizacije – izkušnje, rezultati in priporočila iz prakse slovenskega kompetenčnega centra za design management (KCDM). Ljubljana: Kompetenčni center za design management.
- Knjige in brošure. (2019). Ljubljana: NUK. Pridobljeno na: https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/knjiga/knjige_brosure.pdf.
- Kogovšek, N., in Petković, B. (2007). O diskriminaciji – priročnik za novinarke in novinarje. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- KONS: Pridobljeno na: <https://kons-platforma.org/>.
- Kovač, M. (2019). Ekološki odtis Slovenije in EU v obdobju 2000–2016. Kratke analize. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- KPK ne bo več brezzobi tiger. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2019-07-04-kpk-ne-bo-vec-brezzobi-tiger/>.
- Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual Review 2017. (2017). Bruselj: Evropska komisija.
- Lampič, B., Bedrač, M., Cundrer, T., Klun, M., Mrak, I., Slabe Erker, R. (2016). Trajnostna naravnost kmetijstva v slovenskih regijah. GeograFF 20. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Lampič, B., Bobovnik, N. (2017). Dodatni popis funkcionalno degradiranih območij v petih statističnih regijah (osrednjeslovenska, savinjska, primorsko-notranjska, obalno-kraška, koroška). Končno poročilo. Projektna naloga. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo in tehnologijo in Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Lampič, B., Bobovnik, N., Kušar, S., Rebernik, L. (2020). Delovno gradivo popisa funkcionalno degradiranih območij. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Lampič, B., Kušar, S., Zavodnik Lamovšek, A. (2017). Model celovite obravnave funkcionalno degradiranih območij kot podpora trajnostnemu prostorskemu in razvojnemu načrtovanju. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Lange, S. (2016). Pisni prispevek k razpravi o brexitu pri predsedniku Vlade RS. Ljubljana: Interno gradivo.
- Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb. (različni letniki). Ljubljana: Slovenski državni holding.
- Letno poročilo Eko sklada, Slovenskega okoljskega javnega sklada, za leto 2018. (2019). Ljubljana: Eko sklad, Slovenski okoljski javni sklad. Pridobljeno na: <https://ekosklad.si/informacije/o-skladu/letna-porocila/letno-porocilo-2018>.
- Letno poročilo Ministrstva za obrambo. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2019. (2020). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2018. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Letno poročilo o delu policije za leto 2018. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija. Pridobljeno na <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>.
- Letno poročilo Skupine SDH in SDH, d. d., za leto 2018. (2019). Ljubljana: Slovenski državni holding.
- Letno poročilo UIL 2011. (2013). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si/>.
- Letno poročilo Uprave RS za zaščito in reševanje za leto. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava RS za zaščito in reševanje.
- Life Braver (2019). Ptuj: ZRS Bistra. Pridobljeno na: <https://www.bistra.si/projektna-pisarna/projekti-v-izvajanju/life-b-r-a-v-e-r>.
- LIFE IP CARE4CLIMATE. Pridobljeno na: <https://www.care4climate.si/sl>.
- LIFE Podnebna pot 2050. Pridobljeno na: <https://www.podnebnapot2050.si>.
- Lušina, U. (2019). Zadolženost podjetniškega sektorja: Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Kratke analize.

- Maček, S., Ožura, R. (2016). *Portal Kamra 2006–2016 digitalizirana kulturna dediščina slovenskih pokrajin*. Celje: Osrednja knjižnica Celje.
- Measuring R&D tax support: Findings from the new OECD R&D tax incentives database. (2019). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. STI working papers 2019/06.
- Measuring the Digital Transformation. (2019). *A Roadmap for the Future*. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Measuring varieties of industrial relations in Europe: A quantitative analysis. (2018). Luksemburg: Eurofund, Publications Office of the European Union.
- Mednarodni zborovski festival v Evropi Europa Cantat 2021. Ljubljana: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti. https://www.jskd.si/glasba/zborovska/eu_cantat/uvod.htm.
- Miklič, E. (2016). *Stanovanja, Slovenija, 1. januar 2015. Koledar objav SURS*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb/News/Index/5983>.
- Mrak, M., Bučar, M., Kamnar, H. (2007). *Mednarodno razvojno sodelovanje Republike Slovenije*. IB revija, I. 41, št. 3/4. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Na Vladi RS potrjen nominacijski dosje »Plečnikova Ljubljana« za vpis na Unesco seznam svetovne kulturne in naravne dediščine. Novica, 23. 1. 2020. (2020). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030. (2019). Ljubljana: Vlada RS.
- Nacionalni mesec skupnega branja. Pridobljeno na: <https://nmsb.pismen.si/>.
- Nacionalni program varstva okolja 2030. Osnutek. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Naložbeni načrt za zeleni dogovor. Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij. (2020). Bruselj: Evropska komisija.
- Napovednik zaposlovanja 2018/II. Kaj delodajalci napovedujejo za slovenski trg dela za prvo polovico leta 2019? (2018). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.
- Napovednik zaposlovanja 2019/II. Kaj delodajalci napovedujejo za slovenski trg dela za prvo polovico leta 2020? (2019). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.
- Nared, J. in sodelavci. (2016). *Policentrično omrežje središč in dostopnost prebivalstva do storitev splošnega in splošnega gospodarskega pomena. Končno poročilo*. Projektna naloga. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika.
- National Footprint Account. (2019). Oakland: Global Footprint Network. Pridobljeno na <https://www.footprintnetwork.org/>.
- Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/mejna-problematika>.
- Neenakosti v zdravju. Neenakosti v zdravju v Sloveniji v času ekonomske krize. (2018). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na: <https://nizj.si/sl/neenakosti-v-zdravju-v-sloveniji-v-casu-ekonomske-krize>.
- Nick Bloom & Stephen Bond & John Van Reenen. (2007). *Uncertainty and Investment Dynamics, Review of Economic Studies*, Oxford University Press, vol. 74(2), strani 391–415.
- Nominacija stavbnih in urbanističnih del arhitekta Jožeta Plečnika v Ljubljani za vpis na UNESCOV Seznam svetovne kulturne in naravne dediščine – predlog za obravnavo. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Normand, C. (2015). *Long Term Care in Slovenia: key policy issues and likely trends in costs*. Trinity College Dublin and European Observatory on Health Systems and Policies. Posvet o dolgotrajni oskrbi (za Analizo zdravstvenega sistema). Ljubljana, 24. 11. 2015. Pridobljeno na: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/Analiza/24_11_2015/Long_Term_Care_in_Slovenia_Charles_Normand.pdf.
- Objavljen razpis za oddajo prijav za Evropsko prestolnico kulture za leto 2025 v Republiki Sloveniji. Novica, 22. 2. 2019. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno na: http://www.mk.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/7793/.
- Oblikovanje prihodnosti energije v Evropi: čista, pametna in iz obnovljivih virov. (2017). København: Evropska agencija za okolje.
- Odločba št. 406/2009/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2009 o prizadevanju držav članic za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, da do leta 2020 izpolnijo zavezo Skupnosti za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. (2009). Bruselj: Uradni list Evropske unije L 140/136.
- Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 53/2015.
- Odziv Komisije za preprečevanje korupcije na indeks zaznave korupcije za leto 2019. (2020). Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije RS. Pridobljeno na: <https://www.kpk-rs.si/2020/01/23/odziv-komisije-za-preprecevanje-korupcije-na-indeks-zaznave-korupcije-za-leto-2019/>.
- OECD Business innovation indicators and statistics, (2020). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <https://www.oecd.org/innovation/inno/inno-stats.htm>.
- OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko

- sodelovanje in razvoj.
- OECD Frascati Manual 2015. (2015).** The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities. Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Future of Education and Skills 2030. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: http://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030.pdf.
- OECD Government at a glance 2019. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Indicators of Product Market Regulation 2018. (2018).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/economy/reform/indicators-of-product-market-regulation/>.
- OECD Measuring R&D tax support (2019). Findings from the new OECD R&D tax incentives database. STI working papers 2019/06.** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/9789264311992-en>.
- OECD Opportunities for All : A framework for policy action on inclusive growth. (2018).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Patent Statistics Manual. (2009).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Road Safety Annual Report 2017. (2017).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013. (2013).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Skills for jobs database. (2020).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=62769>.
- OECD Skills Strategy 2019. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. Statistics. (2020).** Environment. Environmental risks and health. Exposure to air pollution. Mortality, morbidity and welfare cost from exposure to environment-related risks. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <https://stats.oecd.org/>
- Ogrin, M. (2017).** Komentar h kazalcem o kakovosti zraka. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Okoljski odtis Slovenije – izračun projekcij in scenarijev zmanjšanja okoljskega odtisa za izbrane ukrepe. (2018).** Bovec: Stritih trajnostni razvoj.
- Okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, Sklepi Evropskega sveta z dne 24. 10. 2014. (2014).** Bruselj: Svet EU.
- Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo – OPZG z Akcijskim načrtom izvajanja OPZG (Ani OPZG) in Načrtom aktivnosti resorjev (NAR) za leti 2015–2016. (2015).** Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Onesnaženost tal – skrita nevarnost. (2018).** Ljubljana: Slovensko partnerstvo za tla, Kmetijski inštitut Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor.
- Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2014).** Ljubljana: Vlada RS.
- Otvoritev sodnega leta 2020. (2020).** Ljubljana: Vrhovno sodišče.
- Parada učenja – dan učečih se skupnosti. Ljubljana: ACS. Pridobljeno na: <http://tvu11.acs.si/sl/akcije2019/pu/>.**
- Pečar, J., (2018).** Indeks razvojne ogroženosti regij 2014–2020, metodologija izračuna. Delovni zvezek št. 4/2018, letnik XXVII. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Pedagoški inštitut. (2020).** Interni podatki Pedagoškega inštituta o rezultatih 15-letnikov na področjih bralne, matematične in naravoslovne pismenosti po statističnih regijah PISA 2018. Ljubljana:
- Peschner, J., in Fotakis, C. (2013).** Growth potential of EU human resources and policy implication for future economic growth. Luksemburg: Publication Office of the European Union.
- PISA Database. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Dosegljivo na: <http://www.oecd.org/pisa/data/> (2019).
- PISA: Full selection of indicators. (2019).** Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/pisa/data/>.
- Plut, D. (2014).** Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Podatki Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti o kulturnih društvih. (2019).** Ljubljana: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti.
- Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2018. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Podatki o nasilju. (2020).** Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Policija.
- Podatki Osrednje knjižnice Celje o portalu Kamra za leti 2017 in 2018.** Celje: Osrednja knjižnica Celje.
- Podatki Slovenskega filmskega centra o dolgometražnih filmih. (2019).** Ljubljana: Slovenski filmski center.
- Podjetja pozdravljajo vajeništvo – objavljamo prvo evalvacijsko poročilo o poskusnem izvajanju vajeništva. (2018).** Ljubljana: MIZŠ, CPI. Pridobljeno

- na: <http://www.cpi.si/>.
- Podnebno ogledalo 2018 – Podnebna pot 2050. (2018).** Ljubljana: Institut Jožef Stefan, Center za energetske učinkovitost.
- Podnebno ogledalo 2019 – Podnebna pot 2050. (2019).** Ljubljana: Institut Jožef Stefan, Center za energetske učinkovitost.
- Podnebno ogledalo 2019. Večsektorski ukrepi. (2019).** Ljubljana: LIFE.
- Poklicni barometer. (2019).** Ljubljana: ZRSZ. Pridobljeno na: <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/rezultati-poklicnega-barometra-2019>.
- Polletno poročilo DUTB 2019. (2019).** Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- Poročilo analize stanja na področju socialnega dialoga v Sloveniji in tujini ter pregled dobrih praks doma in v tujini. (2018).** Ljubljana: Zveza delavskih sindikatov Slovenije – Solidarnost in Regionalna gospodarska zbornica Slovenije.
- Poročilo o izvajanju akcijskih načrtov za jezikovno izobraževanje in jezikovno opremljenost, sprejetih na podlagi Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018. (2019).** Ljubljana: Vlada RS.
- Poročilo o izvajanju evropske kohezijske politike 2014–2020 za obdobje od januarja 2014 do decembra 2020 (2020).** Ljubljana: Služba vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na https://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/porocila-mnenja-tolmacenja/porocilokp_12-19.doc.
- Poročilo o izvedbi prvega rednega postopka CAF EPI 2019. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za leto 2018. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2017. (2017).** Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje.
- Poročilo o produktivnosti 2019. (2019).** Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2019. (2019).** Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o zadovoljstvu uporabnikov javnih storitev za obdobje od 17. januarja do 30. junija 2018. (2018).** Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2018. (2019).** Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije.
- Poslovna strategija DUTB 2019–2022 (2016).** Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- Povezava sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja s potrebami trga dela 2018–2022.** Ljubljana: Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/povezava-sistema-poklicnega-in-strokovnega-izobrazevanja-s-potrebami-trga-dela-pud/>.
- Poziv Branju prijazna občina 2019. Novica, 6. 2. 2019. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno na: http://www.mk.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/7783/.
- Prebil, R. (2016).** *S trdimi delci onesnažen zrak.* Objavljeno v: GEA, januar 2016.
- Predlog Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi. (2018).** Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Pregled dela policije za prvo polletje 2019. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija. Pridobljeno na <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>.
- Pregled izvajanja okoljske politike EU. Poročilo za državo – Slovenija. (2017).** Bruselj: Evropska komisija.
- Prenova poklicnega izobraževanja v letih 2016–2021. (2016).** Ljubljana: MIZŠ, CPI. Pridobljeno na: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/projektno-sodelovanje/ESS/2016-2020/Spletnastran_VAJENISTVO-2.pdf.
- Primc, K., Slabe Reker, R., Majcen, B. (2018).** *Energetska revščina v Sloveniji.* Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Priprava določenih vsebin za VII. državno poročilo in 3. dveletno poročilo konferenci pogodbenic Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja. (2018).** Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Priprave na EXPO 2020 in Ironman v Dubaju. Novica 1. 2. 2018. (2018).** Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Program porabe sredstev Sklada za podnebne spremembe v letu 2020. (2019).** <https://e-uprava.gov.si/download/edemokracija/datotekaVsebinska/405950?disposition=inline>.
- Program Vlade RS za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019. (2017).** Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Projektna naloga za posebni vladni projekt Predsedovanje RS Svetu Evropske unije 2021. (2019).** Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Promocija poklicnega izobraževanja v obdobju 2016–2020. (2017).** Ljubljana: MIZŠ, CPI. Pridobljeno na: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/projektno-sodelovanje/ESS/2016-2020/Spletna_stran_PROMOCIJA-2_popravek_11-9-2017.pdf.
- Ramovš, J. (2020): Slovar: Socialna mreža.** Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Pridobljeno na: <http://www.inst-antontrstenjaka.si/gerontologija/slovar/1433.html>.
- Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008. (2009).** Ljubljana: Biotehniška fakulteta. Pridobljeno na: <http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/tla/>

- poročila%20in%20publikacije/ROTS2008_2.del.pdf.
- Raziskovalno-razvojna dejavnost, podrobni podatki, Slovenija, 2018.** (2020). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <https://www.stat.si/>.
- Raziskovanje Aktivno in neaktivno prebivalstvo.** (2020). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Rebernik, M. et al. (2019). Neizkoriščen podjetniški potencial: GEM Slovenija 2018.** Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters.** (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Repe, B., Lampič, B. (2017). Dejanska raba tal po regijah. Interno gradivo.** Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije.** (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 54/2017.
- Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja za obdobje 2020–2030.** (2020). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu.** (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 111/07.
- Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016 do 2022, Ur. list št. 75/2016.**
- Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018.** (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 62/13.
- Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2014–2017.** (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 99/13.
- Resolucija o normativni dejavnosti.** (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 92/2007.
- Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 – »Zagotovimo, si hrano za jutri«.** (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Resolucija »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021«.** (2019). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Road Safety 2018. How is your country doing?** (2019). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/roadsafety/>.
- Robert Fay & Justin-Damien Guénette & Martin Leduc & Louis Morel. (2017). Why Is Global Business Investment So Weak? Some Insights from Advanced Economies, Bank of Canada Review, Bank of Canada, vol. 2017(Spring), pages 56-67.**
- Roland Berger (2015). The Digital Transformation of Industry. A European study commissioned by the Federation of German Industries (BDI) and conducted by Roland Berger Strategy Consultants.**
- RUK: Mreža centrov raziskovalnih umetnosti in kulture.**
- Trbovlje: Delavski dom Trbovlje.** Pridobljeno na: <http://www.tnm.si/2020/ruk-mreza-centrov-raziskovalne-umetnosti-in-kulture/>.
- Rutar, T. (2016). Energetska revščina, Slovenija, 2015. Koledar objav SURS.** Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6319>.
- Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G. (2019): Sustainable Development Report 2019.** New York: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN).
- Schmoch, U. (2008). Concept of a Technology Classification for Country Comparisons. Final Report to the to the WIPO.** Karlsruhe: Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research.
- Sendi, R. (2013). Nizek površinski stanovanjski standard v Sloveniji: nizka kupna moč kot večno opravičilo. Urbani izziv, letnik 24, številka 1.** Ljubljana: Urbanistični inštitut.
- Seznam organizacij, vključenih v sistem EMAS (2019).** Ljubljana: Agencija za okolje in prostor. Pridobljeno na: <https://www.arso.gov.si/o%20agenciji/okoljski%20znaki/EMAS/>.
- Seznam pridobiteljev Ecolabel (2019).** Ljubljana: Agencija za okolje in prostor. Pridobljeno na: <https://www.arso.gov.si/o%20agenciji/okoljski%20znaki/Ecolabel/>.
- Shared Vision, Common Action: A stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy.** (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- SI-STAT podatkovni portal.** (2018, 2019). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Skills Forecast Cedefop.** Pridobljeno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/skills-forecast>.
- Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills.** (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Skills strategy 2019: Skills to shape a better future.** (2019). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Sklepi Sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020).** (2009). Bruselj: Svet EU. Uradni list Evropske unije C 119/2.
- Slabe, A. (2015). Razvojni potencial ekološkega kmetijstva v Sloveniji v povezavi z doseganjem trajnostne samooskrbe s hrano: doktorska dizertacija.** Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Slovenia: Staff Concluding Statement of the 2018 Article IV Mission IMF.** (2018). Washington: Mednarodni denarni sklad.
- Slovenija – častna članica Mednarodnega knjižnega**

- sejma v Frankfurtu leta 2022. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana.** (2015). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.** Pridobljeno na: <http://www.utzo.si/>
- Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security.** (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 470: Corruption.** (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 471: Fairness, inequality and intergenerational mobility.** (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>.
- Special Eurobarometer 477: Democracy and elections.** (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 493, 437, 393, 317 in 296: Discrimination in EU.** (2019, 2015, 2012, 2009 in 2008). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>.
- Spletne strani Uprave za zaščito in reševanje.** (2020). Ljubljana: Uprava za zaščito in reševanje. Pridobljeno na: <http://www.sos112.si>.
- Standard Eurobarometer (različni letniki).** Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Stanje prometne varnosti – zavedanje udeležencev glede odgovornosti in kulture v prometu še vedno premajhno.** (2020). Ljubljana: Javna agencija RS za varnost prometa: sporočilo za javnost. Pridobljeno na: <https://www.avp-rs.si/stanje-prometne-varnosti-zavedanje-udelezencev-glede-odgovornosti-in-kulture-v-prometu-se-vedno-premajhno/>.
- Statement of the OECD Working Group on Bribery on Slovenia's limited implementation of the Anti-Bribery Convention.** (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Statistični podatki o knjižnicah.** (2019). Ljubljana: NUK. Ljubljana: NUK. Pridobljeno na: <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>.
- Statistike CMEPIUS.** Ljubljana: CMEPIUS. Pridobljeno na: <http://statistike.cmepius.si/>.
- STOP birokraciji.** (2020). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <https://www.stopbirokraciji.gov.si/>.
- Strategija pravosodje 2020.** (2012). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje in javno upravo.
- Strategija razvoja Slovenije 2030.** (2017). Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Strategija za plastiko in krožno gospodarstvo.** (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/plastics-strategy.pdf>.
- Strategije kulturne dediščine 2020–2023.** (2019). Ljubljana: Vlada RS.
- Sustainable development in the European Union.** (2019). Luksemburg: Eurostat.
- Sustainable governance indicators – 2019 Survey.** (2018). Gutersloh: The Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno na: <https://www.sgi-network.org/>.
- Študentski inovativni projekti za družbeno korist (ŠIPK).** Ljubljana: Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/studentski-inovativni-projekti-za-druzbeno-korist-sipk/>.
- Študijski krožki.** Ljubljana: ACS. Pridobljeno na: <https://sk.acs.si/izkaznica>.
- TALIS 2018.** (2019). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/education/talis/>.
- Teden izobraževanja za trajnostni razvoj.** (2019). Novo mesto: Združenje izobraževalnih in svetovalnih središč Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.ziss.si/ziss/novice-13482/teden-izobra-evanja-za-trajnostni-razvoj-2019-30-5-5-6-2019-13484/>.
- The 2019 EU Justice Scoreboard.** (2019). Bruselj: Evropska komisija – CEPEJ.
- The Cultural and Creative Cities Monitor.** (2019). Bruselj: Evropska komisija.
- The Ecological Footprint of Slovenia: trends, drivers and policy implications.** (2018). Oakland: Global Footprint Network.
- The European environment – state and outlook 2020. SOER 2020.** (2019). Copenhagen: European Environment Agency. Pridobljeno na: <https://www.eea.europa.eu>.
- The European Green Deal.** (2019). Bruselj: Evropska komisija.
- The Global Competitiveness Report 2019.** (2019). Ženeva: World Economic Forum.
- The Global Competitiveness Index. Index 4.0 2019 Index.** (2019). Ženeva: World Economic Forum.
- The IMD World Competitiveness Yearbook.** (2019). Lausanne: Institute for Management Development. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- The IMD World Digital Competitiveness Ranking.** (2019). Lausanne: Institute for Management Development – IMD. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- The rise of Digital Challengers.** (2018). McKinsey &

- Company.
- The Secretary General NATO Annual Report 2019.** (2020). Bruselj: Severnoatlantsko zavetništvo – NATO.
- The European Skills Index (ESI).** (2018). Solun: Cedefop.
- Tretje letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020.** (2018). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Trobec, T. (2017). Poraba vode in vodna produktivnost. Interno gradivo.** Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- United Nations Comtrade podatkovni portal.** (2019, 2020). Ženeva: Združeni narodi. Pridobljeno na: <https://comtrade.un.org/>.
- Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov).** (2016). Bruselj: Uradni list Evropske unije L 119.
- Uredba o žveplovem dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanjem zraku.** Ljubljana: Uradni list RS, št. 52/02, 18/03, 41/04 – ZVO-1, 121/06 in 9/11.
- Urek, G. et al. (2012). Raba fitofarmacevtskih sredstev in preučitev možnosti za njihovo racionalnejšo uporabo v Sloveniji.** Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- Vavčer za dvig digitalnih kompetenc zaposlenih v podjetjih.** Ljubljana: Slovenski podjetniški sklad. Pridobljeno na: <https://podjetniskisklad.si/sl/produktisklada/sps-dvojcekdpora-pri-produktih/vavcerski-sistemi/vavcer-za-dvig-digitalnih-kompetenc>.
- Vključevanje javnosti v pripravo predpisov: Priročnik za načrtovanje in izvajanje posvetovalnih procesov.** (2015). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- WJP Rule of Law Index 2020.** (2020). Washington: World Justice Project. Pridobljeno na: <https://worldjusticeproject.org/>.
- Working Guidebook to the National Footprint Accounts.** (2017). Working paper. Oakland: Global Footprint Network.
- World Bank Governance Indicators Database.** (2018). Washington: Svetovna banka. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- World Bank. (2019). Data. Urban population (% of total).** Washington: Svetovna banka. Pridobljeno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>.
- Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015.** (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb.** (2006, 2008, 2009, 2010, 2012). Ljubljana: Uradni list RS, št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10, 30/12.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o davku na dodano vrednost (ZDDV-1K).** (2019). Ljubljana: Uradni list RS, št. 59/19.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravnem varstvu v potopkih javnega naročanj.** (2019). Ljubljana: Uradni list RS, št. 72/2019.
- Založniki knjig in brošur.** (2019). Ljubljana: NUK. Pridobljeno na: https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/knjiga/slo_zalozniki.pdf.
- Zdrava delovna mesta za vse generacije: prizadevanja za vzdržno delovno življenje _ Vodnik po kampanji.** (2016). EU OSHA Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu. Pridobljeno na: <http://www.osha.mddsz.gov.si/resources/files/pic/kampanje/2016/campaign-guide-SL.pdf>.
- Zelena proračunska reforma – Okoljski in javnofinančni vidik spodbud v Sloveniji.** (2018). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- WJP Rule of Law Index 2019.** (2019). Washington: World Justice Project. Pridobljeno na: <https://worldjusticeproject.org/>.
- Working Guidebook to the National Footprint Accounts.** (2017). Working paper. Oakland, USA: Global Footprint Network.
- World Bank Governance Indicators Database.** (2018). Washington: World Bank. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- World Bank. (2019). Data. Urban population (% of total).** Washington: World Bank. Pridobljeno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>.
- World Insurance in 2017: solid but mature life markets weight on growth.** (2018). Zürich: Swiss Re. Pridobljeno na: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2018-03.html>.
- Z evropskimi sredstvi do vzpostavitve sistema spremljanja zaposljivosti visokošolskih diplomantov.** Novica 5. 9. 2017. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015.** (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb.** (2006, 2008, 2009, 2010, 2012). Ljubljana: Uradni list RS, št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10, 30/12.
- Zakon o dopolnitvi Zakona o Slovenskem odškodninskem skladu.** (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 55/2017.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije.** (2011). Ljubljana: Uradni list RS, št. 69/2011.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank.** (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 104/2015.

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (2019).
Poslovno poročilo za leto 2018. Ljubljana: Zavod za
zdravstveno zavarovanje Slovenije.

**Zelena proračunska reforma – Okoljski in javnofinančni
vidik spodbud v Sloveniji. (2018).** Ljubljana:
Ministrstvo za finance.

ZRSVN. (2017). Podatki o varovanih območjih.
Ljubljana: Zavod RS za varstvo naravne dediščine.

**Zver, E., Josar, D., Srakar, A. (2019). Can people afford
to pay for health care: Slovenia. New evidence on
financial protection in Slovenia. Draft, january 2019.**
Barcelona: WHO Barcelona Office for Health Systems
Strengthening.

Seznam uporabljenih kratic

ADS	anketa o delovni sili
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
BDP	bruto domači proizvod
BIRR	bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
BND	bruto nacionalni dohodek
CAF	(angl. Common Assessment Framework) – skupni ocenjevalni okvir
CEPEJ	(angl. European Commission for the Efficiency of Justice) – Evropska komisija za učinkovitost pravosodja
CH₄	metan
CO₂	ogljikov dioksid
CPI	(angl. Consumer Price Index) – indeks cen življenjskih potrebščin
DARS	Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
DDV	davek na dodano vrednost
DESI	(angl. Digital Economy and Society Index) – indeks digitalnega gospodarstva in družbe
DRSI	Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
DUTB	Družba za upravljanje terjatev bank
ECB	(angl. European Central Bank) – Evropska centralna banka
EFQM	(angl. European Foundation for Quality Management) – Evropski sklad za upravljanje kakovosti
EII	(angl. European Innovation Index) – evropski inovacijski indeks
EIPA	(angl. European Institute for Public Administration) – Evropski inštitut za javno upravo
EK	Evropska komisija
EMMS	enotna metodologija za merjenje stroškov
EMU	Evropska monetarna unija
EPO	(angl. European Patent Office) – Evropski patentni urad
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
ESS	Ekonomsko-socialni svet
ET 2020	(angl. Education and Training 2020) – Izobraževanje in usposabljanje 2020
ETS	(angl. Emission Trading System) – sistem trgovanja z emisijami
EU	Evropska unija
EUIPO	(angl. European Union Intellectual Property Office) – Urad EU za intelektualno lastnino
EUR	evro
EUROAC	(angl. The Academic Profession in Europe: Responsens to Societal Challenges)
EUROSTAT	(angl. The Statistical Office of the European Union) – Evropski statistični urad
FDO	funkcionalno degradirana območja
FURS	Finančna uprava Republike Slovenije
GDPR	(angl. General Data Protection Regulation) – Splošna uredba o varstvu podatkov
GEM	(angl. Global Entrepreneurship Monitor) – Globalni podjetniški monitor
GFN	Global Footprint Network
Gg	gigagram (1000 ton)
GRECO	(angl. The Group of States against Corruption) – Skupina držav proti korupciji pri Svetu Evrope

GURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
Ha	hektar
IAP	inovacijsko aktivna podjetja
ICTWSS	(angl. Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts) – institucionalne značilnosti sindikatov, določanja plač, posredovanja države in socialnih sporazumov
IDEA	(angl. International Institute for Democracy and Electoral Assistance) – Mednarodni inštitut za demokracijo in pomoč pri volitvah
IDS	implicitna davčna stopnja (na delo, na kapital, na potrošnjo, na energijo)
IER	Inštitut za ekonomska raziskovanja
IKT	informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD	(angl. Institute for Management Development) – Inštitut za razvoj menedžmenta
IMF	(angl. International Monetary Fund) – Mednarodni denarni sklad
ISCO	(angl. International Standard Classification of Occupations) – mednarodna standardna klasifikacija poklicev
KPK	Komisija za preprečevanje korupcije
KZU	kmetijska zemljišča v uporabi
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MINZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MRA	(angl. Master Restructuring Agreement) – sporazum o finančnem prestrukturiranju
MSP	majhna in srednje velika podjetja
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
N₂O	didušikov oksid
NATO	(angl. North Atlantic Treaty Organization) – Organizacija severnoatlantskega sporazuma
NKMB	Nova kreditna banka Maribor
NLB	Nova ljubljanska banka
NPK gnojila	mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem
NTI	neposredne tuje investicije
NUTS	(angl. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) – skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot
o. t.	odstotna točka
OECD	(angl. Organisation for Economic Cooperation in Development) – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OHIM	(angl. Office for Harmonization in the Internal Market) – Urad za usklajevanje na notranjem trgu
OP ROPI	Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OVE	obnovljivi viri energije
OZN	Organizacija združenih narodov
PIAAC	(angl. OECD Programme for the International Assessment of Adult Competences) – Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc
PISA	(angl. Programme for international student assessment) – Program mednarodne primerjave dosežkov učencev
PKM	pariteta kupne moči
PM	(angl. Particulate matter) – trdni prašni delci
PMR	(angl. Product market regulation) – regulacija trga proizvodov
PPS	(angl. Purchasing power standard) – pariteta kupne moči
PTŽ	pričakovano trajanje življenja
REER ULC	(angl. Real effective exchange rate based on unit labour cost) – Realni efektivni tečaj, deflaciran s stroški dela na enoto proizvoda

RIA	(angl. Regulatory Impact Assessment) – analiza učinkov predpisov
RISS	Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije
ROE	(angl. Return on equity) – donos na kapital
RRD	raziskovalno-razvojna dejavnost
RS	Republika Slovenija
RULC	(angl. Real unit labour cost) – realni stroški dela na enoto proizvoda
S4	Strategija pametne specializacije Slovenije
SDH	Slovenski državni holding
SHA	(angl. System of Health Accounts) sistem zdravstvenih računov
SHARE	raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi
SID	Slovenska izvozna družba
SKD	standardna klasifikacija dejavnosti
SKM	standard kupne moči
SPIRIT	Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije
SPS	Slovenski podjetniški sklad
SRIP	strateška razvojno-inovacijska partnerstva
SRS	Strategija razvoja Slovenije
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
TAXUD	(angl. Taxation and Customs Union Directorate) – Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo
TEA	(angl. Total early-stage Entrepreneurial Activity) – zgodnja podjetniška aktivnost
TEŠ	Termoelektrarna Šoštanj
TFP	(angl. Total factor productivity) – skupna faktorska produktivnost
TGP	toplogredni plini
tkm	tonski kilometer
UIL	Urad RS za intelektualno lastnino
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
USD	(angl. US Dollar) – ameriški dolar
WEF	(angl. World Economic Forum) – Svetovni gospodarski forum
WIPO	(angl. World Intellectual Property Organization) – Svetovna organizacija za intelektualno lastnino
ZGD	Zakon o gospodarskih družbah
ZPIZ	Zavod o pokojninskem in invalidskem zavarovanju
ZUJF	Zakon o uravnoteženju javnih financ

poročilo o razvoju 2020

